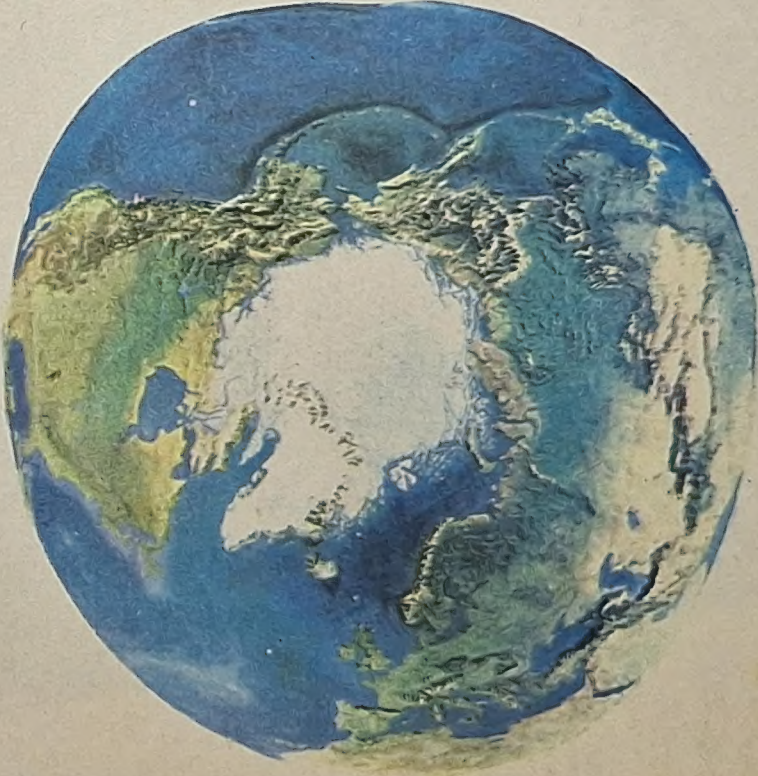

KESSELER
ANSKLOPEDI

İLKÇAĞLARDAN UZAY ÇAĞI 'A KADAR
BÜYÜK DÜNYA KEŞİFLER TARİHİ
ANSIKLOPEDİSİ

ROBERT J. MALLORY

Başkanlığında konunun uzmanlarından oluşan bir kurulca hazırlanmıştır.

Bu ansiklopedi 1982 yılında MİLLİYET YAYIN A.Ş.'de düzenlenmiş
MİLLİYET İstanbul Ofset Tesisleri'nde dizilip basılmıştır.

İlkçağlardan Uzayçağına kadar

BÜYÜK DÜNYA KEŞİFLER TARİHİ ANSİKLOPEDİSİ

CİLT: 2

Milliyet
YAYINLARI

Yöneten:
TARIK DURSUN K.

Düzenleyenler:
HASAN MUZAFFER
REYHAN GÜRLEYEN
ULVI OKAR
MEHMET İLKORUR
SEMİH POROY
AYSEL UĞUR
YALVAÇ URAL
GÜLŞEN SARAÇOĞLU
NEZAHAT DOĞANER
NACİ ÖZDAĞLI
ORHAN ÖNAL

Dizgi:
Hasan Kızılçıklı, Ersoy Aybalkan
Düzeltili:
M. Zeki Taşkın
Renk Ayrımı:
İlyas Toprak, Mustafa Öztınaz, Şeyhmuz Özkerim, Ender Elitez,
Haydar Tanışan, Can Yüksel, Arif Doğan, Namık Kızılkaya, Yalçın Sevinçdik
Kamera:
Fethi Durmaz, Özkan Akbaş
Montaj:
Reşat Yongacı, Mehmet Çankır, Osman Yurtbay, Recep Anmak
Baskı:
Adnan Yılmaz, Fikri Çaydere, Mehmet Çalışkan,
Özcan Özseriğül,
Kalıp:
Yaşar Küçükyörük
Kapak Baskısı:
Yetkin Aldinç, Osman Tunçalp

Başlarken...

AYA insanoğlunun ilk ayak bastığı gün, dünyamız için unutulması mümkün olmayan bir gündü. Bu aynı zamanda uzayın fethinin başlangıcı olarak da kabul edilebilir.

Aydan sonra başka gezegenlere gidilmesi yolunda çalışmalar sürdürülmüş, uzaya "dolmuş" gönderilmiş ve fetih çabaları hızla ilerlemiştir. Bugün uzay, araştırmacılara göre artık bir "sorun" olmaktan çıkmaktadır.

Daha birkaç yüzyıl öncesine kadar çok dar bir dünyayı tanıyan insanoğlu, bu duruma nasıl ve hangi yollardan geçerek gelmiştir?

"İLKÇAĞLARDAN UZAYÇAĞINA KADAR BÜYÜK DÜNYA KEŞİFLER TARİHİ ANSİKLOPEDİSİ", yılların birikimiyle, bu soruya en geniş bir biçimde karşılık verecektir.

"İLKÇAĞLARDAN UZAYÇAĞINA KADAR BÜYÜK DÜNYA KEŞİFLER TARİHİ" önce dünyamızın evrendeki yerinin saptanmasıyla başlıyor. Dünyamız nasıl oluştu, acaba ne tür evrelerden geçerek bugünkü "hali"ni aldı?

Sonra ilk yaratıklar, sonra hayvanlar ve bitkiler, sonra insanlar... İnsanın evrimine de, gelecekteki tavrını

belirlemek amacıyla uzun bir yer verildi.

Ardından insanın kendini, yeteneklerini ve gücünü tanıması gelmektedir. İnsan, daha sonra üzerinde yaşadığı çevreyi keşfe çıkar. Bunu ona zorlayan koşullar oluşur. Bu koşullar dolayısıyla; aynı insanoğlu, çevresini giderek genişletecek, yeni yerler, yeni topraklar ve yeni ülkeler aramaya, bulmaya, daha doğru bir deyişle keşfetmeye çıkmıştır.

KEŞİFLER, yalnızca başka toprakları görmeye, bulmaya ya da ele geçirmeye yaramanın ötesinde, keşfedenlerin kendilerinin dışında değişik toplumlar ve kültürlerle de karşı karşıya gelmelerine yaramıştır. O güne dek birbirlerinden habersiz yaşayan nice toplumlar ve uluslar, bu keşifler aracılığıyla, ekonomilerin-

den, kültür ve sanat anlayışlarına varıncaya kadar etkilenmişler, türlü değişikliklere uğramışlar, bir bakıma kendi toplumlarını yenilemişlerdir.

BU, ansiklopedi; olguya, salt bir keşiflerin tarihi ve kâşiflerin başlarından geçen olağanüstü serüvenlerin hikâyeleri olarak bakmaktadır. Yani sıra, etkilenme olgusu da ele alınmakta, böylece okura çok yönlü bir yararlılık sağlamaktadır.

"İLKÇAĞLARDAN UZAYÇAĞINA KADAR BÜYÜK DÜNYA KEŞİFLER TARİHİ", konunun uzmanlarıyla öğretmen ve eğitimcilerden oluşan bir kurulca titizlikle hazırlanmıştır.

Ansiklopedinin, öğrencilerin dışında aydınlarımız için de bir tür "başucu kitabı" nitelikleri taşıdığına ve okul dışında da faydalı olacağına inanıyoruz.

I. BÖLÜM

KUTUPLAR DEDİĞİMİZDE ...

KUTUP bölgelerinin alabildiğine uzanan beyazlığı içinde, soğuk, kar, buz ve sessizlik egemendir. Seyrek olarak kızak köpeklerinin ya da kopan buz kütlelerinin yırttığı bu sessizlik perdesi ardında kimselerin yaşamadığına yorumlanmamalı. Kutup soğukunda, hayatta kalma çabasını güç koşullara uyum sağlayarak veren birtakım canlılar eksik değildir.

Beyaz, kutup bölgelerinin rengi olduğu kadar, yörede yaşayan hayvanların da çoğunun rengidir. Çevreye rengi ile uyum sağlamak, böylece hayatta kalmak, çoğu canlıların başlıca silahıdır.

Kutup dairesinden merkeze, kutup noktasına ilerledikçe, hayvan ya da bitki türlerinin ve sayılarının gittikçe azaldığı dikkat çeker. Kutup noktası, koşulların en çetin olduğu, besin sağlamanın, avlanmanın hemen hemen olanaksızlaştığı noktadır. Denizden de uzak olduğu için, bazı hayvanların yaşaması

için gerekli plankton veya yosun türleri bu noktada bulunmaz. Kutup noktasında bitki türü bulunmamasının bir diğer nedeni, özellikle de kuzey kutbunda, yörede toprak olmamasıdır. Güney kutup noktasından birkaç yüz kilometre geride, dik yamaçlı buzulların hemen yakınında bile, toprak bulunduğu için, çevre koşullarına göğüs gerebilen bitki türleri bulmak olasıdır.

BİTKİ ÖRTÜSÜ

Bu yörede en çok rastlanan bitki, liken'dir. Liken'in geniş alanlara ve besine gereksinme duymaması, onu hemen her kaya kovuğunda, katmanların arasında görmemize nedendir. Kutup kayalıkları, çevrenin fiziksel koşulları ile zaman içinde yıpranır ve değişime uğrarlar. Bu sırada çözölen mineraller, liken'in başlıca gıdasını sağlar. Bunun dışındaki pek

az su gereksinmesini kar örtüsünden sağlayan liken, soğuğa ve kuru havaya dayanıklıdır. İdeal kutup bitkisi olarak tanımlanmaya hak kazanan tek bitki türüdür. Benzer koşulların bulunduğu saptanan Mars'ta da liken türlerine rastlanabileceği umulmaktadır.

Yosunlar, kutup bölgesinin buzları, kısa süren yaz aylarında bir ölçüde eridiği zaman ortaya çıkarak, kutup denizi kıyılarına rengârenk görünüm kazandıran bitkilerdir. Canlı kırmızı, koyu yeşil, derin mavi renkleri, birbiriyle karışım içinde yayıldığı zaman gözalcilik kazanır. Güney kutbunun deniz kıyıları ve kuzey kutbunun tundraları boyunca uzanır yosun kaplı alanlar.

Kuzey kutbunun sekizyüz kilometre uzağında başlayan tundralar, yosun, liken, eğreltiotları ve çiçek açan birkaç türüyle varlığını renklendirir. Kış

boyunca bu bitki türlerinin çoğu kalın kar tabakası altında gömülmüştür. İlkbahar ve yazın ışıyan güneşi, karları eritip tundrayı balçık içinde bırakırken, bitkiler de boy atarak görüntüye katkıda bulunurlar. Tundralar, Alaska'nın kuzeyin-

de, Grönland'da, Kanada'da ve Sovyetler Birliği'nin Sibirya bölgesinde uzanır, geniş bir alanı kaplar. Yörede göze çarpan tek ağaç türü, bodur söğüt'tür, sayıca da pek azdır.

Dünyanın hemen her yerinde yaşamayı başarabilen canlılardan böcekler, kutup soğuğu karşısında gerileyen hayvanlardır. Yaşamak için güç koşulları göze alabilen birkaç böcek türü durağan bir yaşam sürdürür; kısa süren yaz aylarında ortaya çıkar, kış aylarında da derin bir kış uykusuna yatarlar. Güney kutbu, kuzeye oranla daha canlı bir böcek koleksiyonuna sahiptir. Sinek, sıvrisinek, pire, uyuz böceği ve bitin başı çektiği bu koleksiyon 440 canlıdan oluşur ve başlıca besin kaynaklarını da bir tek canlının derisi oluşturur: Penguen'ini

Kuzey kutbunun-benzer türdeki canlıları, yaz aylarında tundra bataklıklarına daha güneydeki yörelerden gelenlerle, sayıca artar, bini aşar. Gelenlerin çoğu yerleşim bölgelerinin tanınmış hayvanlarıdır; sinek, arı, sıvrisinek gibi... Bitki türlerinin güney kutbuna oranla daha fazla olması, bu hayvanların beslenmesi için daha çeşitli seçenekler oluşturur.

SOGUK VE OKSİJEN YÜKLÜ

KUZEY ve güney kutup denizleri, diğer denizlere oranla daha az tuzlu, daha soğuk ve daha çok oksijen yüklüdür. Bu sonuncu özelliği,

Kuzey Kutup bölgesinde yaşayan bir tür alabalık.

deniz canlılarının yaşaması için gayet elverişli bir ortam hazırlar. Kuzey kutbuna yükselen sıcak su akıntıları, minerallerle yüküdür, oksijen ve mineral, gözle görülmeyecek kadar ufak canlıların; plankton'ların yaşam kaynağıdır. Yaşamaları için elverişli kutup denizinde hızla çoğalır ve diğer canlılar için besin oluştururlar. Doğanın acımasız yaşam zinciri, kutuplarda da en büyük ve güçlü'nün hayatta kalmasını sağlayacak şekilde işlemektedir. Plankton'lardan başlayarak ilerleyen, büyük kuşuğu yer lilesi, sonunda balinalara kadar ulaşır. Zincirin sonunda, her zaman olduğu gibi, akıllı bir hayvan bulunmakta, boyundan umulmayacak büyük işler başarıp, büyüğü alt etmektedir. Bu hayvan, insandır.

Zincir içinde yer alan canlıları

biraz daha yakından incelersek, yörenin deniz memelileri açısından zengin örneklerle sahip olduğunu görürüz. Deniz memelileri, karada yaşayan memeli hayvanlar gibi sıcak kanlı hayvanlardır ve havayı soluyup, doğum yoluyla çoğalırlar. Deniz yaşantısına alışkındırlar, karadaki memelilerin bacakları yerine bunların yüzgeçleri gelişmiştir. Gövdeleri de yüzmelerine sürat katacak şekilde değişime uğramıştır. Soludukları havayı, yüzerken depolamaları için ciğer sistemleri gelişmiştir.

Kutup bölgesinin deniz memelileri, ayıbalığı, balina, mors, yunustur. Dünyada yaşayan deniz memelilerinin sayıca en yoğun olduğu bu bölgede, gerek duydukları besini bolca bulabilir, uygun koşullarda çoğalabilirler. Kutup noktasına

ilerledikçe balıkların sayıca azaldıkları gözlenir, nedeni balıkların vücut ısısının çevre ısısından kolayca etkilenmesi ve sonuçta donarak ölmelerine neden olmasıdır. Deniz memelileri ise vücut ısılarını aynı düzeyde tutmayı başararak soğuktan kolayca korunabilirler. Kutup denizlerinde rahatça yaşayabilmelerinin temel nedeni de budur...

GÜNEYDEKİLERE GELİNCE

GÜNEY kutbunun kara parçası üzerinde memeli hayvanlara rastlanmaz. Gözlenen canlı türü çoğunlukla kuşlardır. Kutup kışını yörede

geçirmek zorunda kalmayıp, sıcak ülkelere göç edebilmeleri, doğanın kendilerine sağladığı bir ayrıcalıktır. Bölgenin en sık görülen kuşu, bir martı türü olan albatros'tur. Kanat genişliği uçları uca 3-4 metreye varan bu kuş, balıkla beslenir ve oldukça uzun mesafelere kolayca uçar, uşar. Denizcilerin uğurlu sayıldığı, öldürmekten çekindikleri bir kuştur albatros. Deniz kıranıgıcı, her yıl kuzey ve güney kutupları arasında mekik dokur, iki kutbun konluğu bir kuş cinsidir. Yelkovankuşu ve hırsız martısı da yalnızca güney kutbunda yaşarlar. Deniz ve deniz canlıları bu kuşların besin deposunu oluşturur.

Güney kutbunun ilginç bir canlısı, uçamayan bir kuş türü olan penguen'dir. Kanatları, yüzme işlevini görecekt şekilde gelişmiştir. Ayaklarının arasındaki perde, suda güçlü bir itiş sağlar, böylece kuşun kaçışı için uymasından da daha süratli bir silahlı oluşturur. Oldukça iyi bir dalgıçtır, suyu dalgalandırmaksızın dipte ilerler ve yüzeye çıkması gerektiğinde de torpil gibi fırlar. Bu davranışının nedeni, karaya çıkması için tutunma ve kavramayı sağlayacak kol ve ellerinin olmamasıdır. Karada ilerleyişi iki yanına salınarak, arka ayakları üzerinde dik durarak olur.

Sözkonusu hayvanların yaşa-

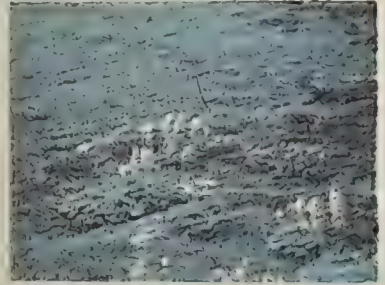
mini güçleştiren öge, kutbun acımasız soğuşudur. Buna karşılık, hayvanlar kalın bir tüy ve kıl, yağ tabakası ile korunurlar. Tüyleri arasında, deri üzerinde yerleşik yağ tabakası, su, kar ve buzun kayarak dökülmesini sağlar. En zayıf yerleri bacakları gibi görünürse de, soğuğa karşı kürk veya tüyle örtülü olmayan bu organları, güçlü bir kan dolaşım sistemiyle donanmıştır. Ana kan damarlarının, yani atar ve toplardamarların soğuktan etkilenmemesi, yoğun bir kılcal damar sistemiyle sağlanır. Aynı sistem, buzun ya da diğer hayvanların çatışması sırasında oluşan sıyrıklar, ısırlıklarla fazla kan kaybını da önler.

KUTUPLARIN KRALI

KUTBUN kralı, eskimo dilindeki adıyla "Nanuk"tur, yani kutup ayısı. Buz üzerinde insandan daha hızlı ilerler, kaya ve buzullara kolayca tırmanır, kutup denizinde rahatça yüzer. Kutup ayısı, doğaya uyumu en iyi sağlamış kutup hayvanıdır. 700-800 kiloya ulaşan ağırlığı, buna karşın gayet seri hareketleriyle kutup ayısı, kutup insanı ve hayvanının çekindiği bir canlıdır. İri gövdesi,

kendisiyle doğru orantılı bir yiyecek listesini gerektirir. Et ile beslendiği gibi, ot da yiyebilir. Kutup ayısının artıklarını yiyerek geçen bir hayvan, anmaya değer, kutup tilkisi'dir. Beyaz kürk ile kutup ayısının ardından sezinlenmeden ilerler, artıklarına ortak çıkar. Kutup ayısının listesinde ayıbalığı, fok, kar tavanı ve bazen de kutup kurdu yer alır. Kutup ayısının rengi değişik bir akrabası, Grizzly ayısıdır ve tundra yöresinde yaşar. Onun da en sevdiği yiyecek, küçük tarla farelerinden olan lemming'lerdir.

Tadına baktığı zaman çok seveceği kesin olan penguen'i yemek fırsatını bir türlü bulamamıştır kutup ayısı. Neden? Sürat farkından mı, yüzme yeteneğinden mi, savunma yöntemlerinden mi dersiniz? Hiçbirisi değil! Dikkatlice okuyanlarınız mutlak farketmiştir; kutup ayısı kuzey kutbunda, penguen ise güney kutbunda yaşarlar!

Tundraların güneyinde iğne yapraklı ağaçlardan oluşan ormanlar yer alır.

II. BÖLÜM

KUTUPLARI TANIYORUZ

20. yüzyıl insanının gözü, akli, dünyadan ötede, evrenin karanlık sessizliği içine gömüldü yıldızların keşfinde artık... Dünyasını, kendisinden bir önceki yüzyılda yaşamış atalarından çok daha iyi tanıyor.

Evrendeki insana benzeyen davranış, yaşama ve hareket biçimlerine sahip tek canlı türünün bizler olmadığımızla ilişkili kanıtlar gün geçtikçe daha da çoğalıyor. Şimdilik bu diğer canlıların türleri üzerine kesin bilgilere sahip değiliz fakat, dünyamızla ilgilendiklerini sanıyoruz. Amacımız, uçan daireler ve diğer yıldızlardaki yaşam konusunda tartışma açmak değil, yalnızca uzayın derinliklerinden kopup gelen yabancı bir konuk, dünyamıza yaklaşıırken neler görecektense onları daha iyi anlatılabilmek...

İssiz **Pluto**, buzlu **Neptün**, ör-kütücü **Üranüs**, dev gezegenler **Jüpiter** ve **Satürn**, verimsiz topraklarıyla **Mars**'tan hızla geçtikten sonra, mavimsi yeşil renklerle dolu bir gezegene yaklaşacak konuğumuz. Güneşin çevresindeki yörüngesinde usul usul dönmekte olan bu gezegen, dünyamız! Konuğumuz yaklaştıkça, dünyamızı şekillendiren

unsurları daha da iyi gözleyebilecektir: Uçsuz bucaksız okyanuslar, dev kara parçaları, bütün dünyayı çevreleyen atmosfer içindeki bulutlar ve dünyanın üstünde ve altında yer alan iki büyük beyazlık; kutuplar.

İnsanoğlunun üzerinde yaşadığı dünyada en son el attığı, en son keşfettiği iki büyük buz parçası: Kuzey ve Güney kutupları.

Kutup sözcüğü, geometrik bir terimdir ve bir kürenin en büyük düzlemine dik olan çapının, kürenin çemberini kestiği noktalara verilen addır. Yerküremiz tam bir küre olarak kabul edilirse, ekvator düzlemine dik çapın iki ucu, kuzey ve güney kutbu olarak tanımlanır.

MIKNATISLI BÖLGELER

YERKÜRE bir mıknatıs alanı olarak ele alındığında, kutup sözcüğü yukarıda tanımladığımızdan biraz değişik bir anlam kazanır. Kuzey ve güney kutupları, mıknatıslı alanın dikey doğrultu gösterdiği noktalar. Böylece, dünyanın en kuzeyde ve en

güneyde yer alan noktaları mıknatıslı kutup noktaları sayılmaz! 1948 yılında yapılan gözlemler, kuzey kutbunun 73. kuzey enlem daresi ve 28. batı boylam derecesinde, güney kutbunun ise 68.2 güney enlem daresi ve 154.4 doğu boylam derecesinde yer aldığını göstermektedir. Yerküre çekirdeği ve yerkabuğu ağır ağır da olsa, sürekli bir değişim içindedir, bundan ötürü manyetik kutupların bulundukları noktalar da bir eğri çizgi üzerinde hareket ederler.

Coğrafya bilimi, yerküre üzerinde kuzey ve güney kutuplarının sınırlarını kuzeyde ve güneyde 66.5 enlem daireleri ile belirlemiştir. Güney kutup daresi çoğunlukla açık denizden geçer, güney kutbunun buz kaplı kara parçasına birkaç noktada dokunur ya da teğet geçer. Kuzey kutup daresi ise çoğunlukla kara üzerinde ilerler. Alaska'nın, Grönland'ın, Norveç'in, İsveç ve Finlandiya'nın ve Sovyet topraklarında da Sibirya'nın katıldığı geniş bir çember oluşturur.

Uzaydan gelen konuğumuz dikkatli bir gözlemciyse, dünyamızın ekseninin dîmdik değil, 23.5 derece yatık olduğunu farkedecektir. Bu eğim, güneş ışınlarının dünyamızın kuzeyde ve

Kutuplarda, tüm canlıların yaşamını zorlaştıran eksi 88 dereceye varan soğuk, etkisini dünyanın diğer yörelerinde de göstermeye çalışır.

güneyde kalan topraklarının daha az ısınmasına yol açtığı gibi, güneş çevresinde 365 günde tamamlanan turu sırasında, oldukça uzun bir süre için bu yörelerin hemen hiç güneş yüzü görememesine de neden olur. Kutup kışlarının dünyamızın diğer bölgelerine oranla daha uzun sürmesinin nedeni de budur.

23.5 derecelik eğimin, binlerce yıl içinde bu açıya ulaştığını ve bundan sonra da artmasını sürdüreceğini biliyoruz! Eğimin, günümüzden 400.000 yıl önce daha az olduğu kadar, 400.000 yıl sonra daha fazla olacağı da kesindir. Böylece, binlerce yıl önce yeşillikler kaplı olan kutup bölgesi de yer değiştirecek, günümüzde yemyeşil olan topraklar da binlerce yıl sonra buz kaplı olacaktır. Bu görüşü destekleyen kanıt, güney kutbunun buzları altında bulunan kömürleşmiş ağaçlardır. Doğal bitki örtüsü, binlerce yıllık evrim

sonucu buzlar altında kalıp, kömürleşmiştir.

KUTUPLARDA İKLİM

DÜNYAMIZIN 23.5 derecelik eğiminin artması, insan yaşamı süresiyle ölçülemeyecek kadar ağır gelişmektedir. Ayrıca, kıtaların da durağan olmadıkları, ağır ağır yer değiştirdikleri de bilinmektedir. Daha binlerce yıl sürecek bu evrim boyunca yaşlı dünyamızın nelerle karşılaşacağı da kesinlikle bilinmemektedir.

Gözlemlerimiz, araştırmalarımız sonucu vardığımız bir diğer bulgu, kutup ikliminin dünyamızın hava şartlarını etkilediğidir. Güney ve kuzey kutuplarının kış mevsimli ayları birbirinden farklıdır: Kuzey için Aralık,

Ocak, Şubat, kışın en şiddetli geçtiği aylardır, Güney için ise Haziran, Temmuz, Ağustos! Güney kutbunun bizim için tatlı, sıcak yaz günleri olan bu aylar boyunca görebildiği şey, yerinden günlerce kıpırdamayan, ısıtmayan, fazlaca aydınlatmayan bir güneştir. Tüm canlıların yaşamını zorlaştıran, eksi 88 derece'ye varan soğuk, etkisini dünyamızın diğer yörelerinde de göstermeye çalışır.

Soğuk hava ağırlaşır, yoğunlaşır ve kutup bölgelerinden aşağıya doğru kaymaya başlar. İlk etkilenecekler, komşu kara parçalarıdır kuşkusuz. Havayı soğuttuğu gibi, sıcak havayla karşılaştığı noktalarda fırtınalara da neden olur, havadaki rutubet hızla kara dönüşür. Daha ilerlere varan kutup soğuğu, insanları şaşırtıcı iklim şartları doğurabilir.

Kutuplarda kurulu meteoroloji istasyonlarının önemi, işte bu nedenle büyüktür. Hava şartlarına söz geçirecek bir teknoloji geliştiremediğimiz sürece, sürekli gözlemlerimizle oluşabilecek tehlikeleri önceden saptamak ve tedbir almak başvurabileceğimiz tek çaremizdir.

Kuzey ve Güney kutuplarının soğukluğuna derece ve etkileri açısından birbirinin eşi değildir. Güney kutbunun buz tabakaları altında geniş bir kara parçası vardır. Kara, ısıyı sudan daha az süreyle tutar, bu nedenle de daha çabuk soğuk etkisi altına girer ve soğuğu yaşatır. Kuzey kutbu, genelde bir okyanusun donmuş şekli olduğundan ötürü de kutup yazının ısınısını daha uzun süre tutar, güney kutbuna oranla daha sıcaktır.

Kuzey kutbu için Arktik, güney için ise Antarktika terimlerini kullanırız.

Grönland: Kuzey Kutbunun buzlarla kaplı kara parçası

ARKTİK, KUZEY KUTBU

A RKTİK, kuzey kutbu çevresinde ve kuzey kutup dalresli içinde bulunan kara ve denizleri kapsar. Burada, Kuzey Buz Denizi'ne geniş yer vermemiz gerek: Bu denizin büyük bir bölümü Asya, Avrupa ve Amerika kıtalarıyla çevrilidir. Bering boğazı yoluyla bağlandığı Büyük Okyanus ile olan sınırları da hayli belirgindir. Buna karşılık, Atlas Okyanusu'yla sınırı belirgin olmadığından ötürü bazı coğrafya bilgincileri bu denizi Atlas Okyanusu'nun bir parçası sayarlar. Yine de İskoçya'dan Grönland'a uzanan ve Far Oer ile İzlanda adaları olarak deniz yüzeyinde yükselen denizaltı dağlarının bu iki deniz arasında bir

sınır oluşturduğunu söyleyebiliriz.

Bu sınırlar içinde kalan Kuzey Buz Denizi'nin yüzölçümü 14.000.000 km²'ye ulaşır. Deniz buzlası (bankız) adını verdiğimiz, ortalama 3 m. kalınlığındaki bir buz tabakası hemen tüm Buz Denizi'ni kaplar. Deniz buzlası, fırtınalar ve akıntılarca çok sayıda parçaya bölünebilir. Buzla, karışık ve düzensiz bir görünüm kazandığı zaman yığın buzla olarak tanımlanır.

Grönland adası, aslında buzla kaplı bir kara parçasıdır. Buradan denize tatlısu buzı olduğu için tuzlusu buzuna oranla daha saydam ve beyaz ya da cam yeşiline çalan renkleriyle ayırtılabilen buzdağları (aysberg) iner.

Kuzey Buz Denizi'nin suları, diğer denizlerden daha az tuzludur. Ortalama binde 35 olarak

ölçülen tuzluluk derecesi, Kuzey Buz Denizi'nde binde 21'e iner. Bu da, elbette ki bu denizin daha çabuk donmasına neden olur.

Kuzey Kutbu'nun toprakları, denizin kıyısında ve kutup dalresinin içinde yer alan kara parçalarıdır. Bir genelleme yapılırsa, en sıcak ayında ısı 10 dereceyi aşmayan bölgeler, kuzey kutup toprakları içinde sayılabilir. Sonuçta, Kuzey Amerika takımadaları ile Grönland, kuzey kutup topraklarından sayılırken, Kuzey Atlantik sıcaksu akıntısının etkisiyle iklimi bu enlemdeki diğer kara parçalarından daha ılı olan İskandinavya'nın kuzey bölgesi, kutup enlemi içinde yer almasına karşılık, kutup toprakları içinde sayılmayabilir.

Oldukça değişik görünüme sahip kuzey bölgelerinin birleş-

tırıcı unsuru iklimdir. Kuzey toprakları, Antarktika'da olduğu gibi, dünyanın kendi başına bütünlüğe olan bir bölümünü oluşturmaz, çevresinde yer alan kıtaların birer parçasını içerir. Bunun sonucu olarak, Asya, Avrupa, Amerika'nın kutup topraklarının varlığından söz edebiliriz.

AVRUPA'NIN KUTUP KESİMLERİ

AVRUPA kutup topraklarını şöyle sıralayabiliriz: Norveç'in Jan Mayen adası ile Svalbard takımadaları, Svalbard'ın Spitzbergen, Orsı, König Karls Land, Kvitöya ve Hopen adaları oluşturur. Sovyetler Birliği'nin Franz Josef takımadaları ile Novaya Zemlya adası da Avrupa'nın Kuzey kutbu toprakları arasındadır.

Asya'daki kutup topraklarının tümü Sovyetler Birliği egemenliğindeki kara parçalarıdır: Dört büyük ada (Bolşevik, Ekim Devrimi, Komsomoleç ve Öncüler) ile birçok küçük adadan oluşan Severnaya Zemlya takımadaları, bunların güneydoğusundaki Maly Taymyr ve kuzeybatısındaki Schmidt adaları, Yalnızlık, Wiese, Usakov adaları. Doğuya ilerledikçe göreceğiniz dokuz isimsiz ada; Kotelny, Faddeyev, Yeni Sibirya, Maly Liahov, Bolsoy Liahov, Belkov, Stolbovoy, Semenov ve Vilkicky adalarının yanı sıra Yeni Sibirya takımadaları; De Long, Bennett, Jeannette, Henriette ve Zohov, haritada

yer alırlar. Rus uzak doğusundan De Long boğazıyla ayrılan Wrangel ve Gerald adaları da anmaya değer.

Amerika kıtasının kutup toprakları, bütünüyle Kanada sınırları içinde yer alan Grönland ile Kuzey Amerika takımadalarını içerir. Kuzey Amerika takımadaları olarak tanımladığımız kara parçaları, Amerika kıtasının kuzeyinde yer alan geniş alana yayılmış ve Kanada'nın devamını oluşturan ırılı ufaklı çok sayıda adalar grubudur. Bunların başlıcaları; Labrador'un kuzeyindeki Baffin, Grönland'ın kuzeybatısındaki Ellesmere, Booth yarımadasının batısı ve kuzeyinde uzanan Victoria, Banks, Prince of Wales, Somerset, Melville, Bathurst, Prince Patrick, Cornwallis, Devon adalarıdır. Son altı ada, Parry takımadalarını oluşturur. Axel-Helberg, Ellef Ringnes, Amund Ringnes adaları da Sverdrup takımadalarını oluşturmaktadır. Son andığımız takım-

adalar, Mc Clure boğazı, Viscont Melville Sound ve Barrow boğazı adalarıyla anılan deniz uzantısı-nın kuzeyinde yer alırlar.

ANTARKTİKA

DAHA önce de değindiğimiz gibi, Antarktika'nın Arktik'den ayırıcı temel özelliği, kendisini oluşturan geniş bir tek kara parçasının varlığıdır. Bu kara parçası, buzulların da katılmasıyla 13.600.000 km²'lik bir alana yayılır, her yıl 45 cm. oranında yeni bir kara tabakasıyla kalınlaşır. Güney kutbu noktasındaki kar ve buz kalınlığı 3000 metreye ulaşır! Kıtada 22 milyar ton ağırlığındaki buz kütleleriyle kaplıdır. Antarktika, tek başına tüm dünya üzerindeki kar ve buz yüzünün % 90'ını taşır.

Harita üzerinde Antarktika'nın

Daha az tuzlu olan Kuzey Buz Denizi'nde beyaz ya da yeşille çalan renkleriyle buzdağları (aysberg)

Weddel Denizi

konumunu incelediğimizde, kıtanın batı yarısının daha küçük olduğunu görürüz. Bu kısmı, Wedell denizi ile Ross denizini birleştiren çizginin de batısında kalmaktadır. Yapısal özellikleri açısından Palmer yarımadasındaki Antarktika Andları ve daha kuzeydeki Güney Avustralya Antilleri aracılığıyla Patagonya dağlarına bağlanan dağ grupları bu yöredeki kara yüzeyini şekillendirir. Özellikle de Marie Byrd bölgesinde yükseklikleri 6000 metreye ulaşır. Palmer arazisi ya da diğer adıyla Graham bölgesi, kuzeye doğru oldukça girintili çıkıntılı ve flyordlu kıyılarıyla uzanır, Batı Antarktika'nın en uzun parçasını oluşturur.

KİT'ANIN ASIL KÜTLESİ

WEDELL deniziyle Ross denizini birleştiren çizginin batısında kalan, Antarktika kıtasının asıl kitlesi, ortalama yüksekliği 2100 metreyi bulan yaylalarla kaplıdır. Bu

yöre, arkeozolk ve paleozolk çağlarda oluşmuş, izleyen yüz yıllarda üzerine yatay kumtaşı tabakaları yığılmış bir coğrafi tabla gibidir. Bu tablanın kıyıları, dikeyine şiddetli parçalanmalara uğrayınca, 3000 metreye varan hatta bazı noktalarda 5000 metreye ulaşabilen tepeler ortaya çıkmıştır. Ross denizinin batı kıyısına doğru yayılarak Amiralilik sıradağını oluşturan dağlar işte bu bütünün birer parçasıdır. Kıyı boyunca bu dağların yanı sıra birçok yanardağa da rastlanır. İçlerinde en önemlisi Erebus'tur, yüksekliği 4023 metreye ulaşır.

Antarktika'nın ne denli yoğun ve büyük bir buz kütleyle kaplı olduğuna değinmiştik. Coğrafya bilimince "Inlandisls" olarak tanımlanan bu buzdan başlıktan denize doğru dev buz dilleri "ice shelf" uzanır. Bu buz dilleri, Ross denizinin yaklaşık 400.000 m²'lik alanını kaplayan, çok daha alçak bir enlemde Kral George V. arazisi ve Kraliçe Maria arazisi kıyısındaki denize veya Prenses Astrid arazisi denizine ulaşan gerçek anlamdaki yözer yarımadaı oluştururlar. Bu

dev buz kütlelerine denizden bakıldığında oldukça yüksek duvarlara bakılıyormuş izlenimi edinilir, bu nedenle de "engel" adı verilir. Bu türün en önüsü Ross engeldir.

Bu engellerden sık sık aysberglerin kopması olasıdır. Bu yüzer buzdağları akıntılarla koputukları noktadan epey uzaklara sürüklenebilirler.

Antarktika'nın iklim koşulları oldukça tekdüzedir. Kutup yazı boyunca bile sıfırın altında, kışın ise eksi 80 dereceye varan soğukta, kıta üzerinde sürekli bir yüksek basınç (antitsiklon) bölgesi oluşur. Kıtanın çevresinde ise, okyanusun yumuşatıcı etkisinden ötürü sıcaklık daha yüksek, basınç ise daha alçaktır. Kıta ve çevresi arasındaki bu sürekli basınç ve ısı farkından ötürü, dondurucu Antarktika rüzgârları daha alçak enlemlere doğru yol alırken, meteoroloji bilgini Ferrel'in kuramına uygun olarak sola doğru yönelir.

Antarktika, Arktik gibi birçok ulusun toprağı üzerinden geç-

mediği için, kapladığı alan, birçok ulusça tartışmalar sonucu paylaşılmış durumdadır.

KİM NELERİN SAHİBİDİR?

ANTARKTİKA'da söz sahibi ulusların topraklarını şöylece sıralayabiliriz:

1. İngiltere, Antarktika'nın 60. güney enlemi ile 20. ve 80. Greenwich boylamları arasında kalan üçgen ile bu üçgen içinde yer alan Güney Shetland ve Güney Orkland'lara sahiptir. Bir kısmı kıtada, bir kısmı ise adalarda olan bu topraklar 3 Mart 1962 tarihine kadar Falkland adalarına bağlıydı. Daha sonra İngiltere, Antarktika toprakları olarak bağımsız bir koloniye dönüştürüldü. Güney Sandwich ve Güney Georgia gibi Antarktika kıtasıyla Güney Amerika'ya eşit uzaklıktaki bu adalar, Falkland adalarına bağlıydı.

İngiltere'nin Antarktika topraklarında, kısmen de olsa, iki Güney Amerika devletinin; Şili ve Arjantin'in hak talebi vardır. Şili; 53. ve 90. Batı boylamları ile sınırlanan kesimde (80. ve 90. boylamlar arasındaki topraklar ise ABD'nindir), Arjantin ise 25. ve 74. Batı boylamlarıyla 60. Güney enlemi arasındaki üçgenle Güney Georgia üzerinde hak talebini sürdürmektedir.

Yönetim açısından Saint Helena, İngiliz kolonisine bağlı olan Tristan de Cunha ve Gough

Bölgenin canlıları bilgilerinin yıllardır ilgisini çekmekte

adaları da İngiltere'ye bağlı sayılmaktadır.

2. Norveç, 1939'dan beri Antarktika kıtasının 20. Batı boylamıyla 45. Doğu boylamı arasındaki kesime, yani İngiltere Antarktika'sıyla Avustralya Antarktika'sı arasındaki kesime sahip çıkmaktadır. Bu yörenin 10. Batı ve 10. Doğu boylamları arasındaki bölüme Almanya, Yeni Schwabenland adıyla taliptir.

Güney Atlantik'teki Bouvet ve Güney Pasifik'teki Pierre I. adaları da Norveç'indir.

3. 1933 yılı Temmuz ayından bu yana, 60. Güney enlemiyle 45. ve 160. Doğu boylamları arasında kalan kesim, Fransa'ya alt Adelle arazisi dışında, Avustralya'nın sayılmaktadır. Ayrıca 1947'den beri Güney Hint Okyanusu'ndaki Heard ve Mc Donald adaları da, Pasifiğin güneybatısındaki Macquarie adası da İngiltere'den Avustralya'ya devredilmiştir.

4. 136. ve 142. Doğu boylamları arasındaki kara parçası olan Adelle arazisinden başka TAAF (Terres Australes et Antarctiques Françaises) de Fransa'nındır. TAAF, Hint Okyanusu'nun güneyindeki Kerguelen, Saint Paul, Crozet, Yeni Amsterdam adalarını içerir.

5. Yeni Zellanda, Ross Dependency adıyla anılan, 60. güney enlemiyle 160. ve 150. Batı boylamları arasındaki kıta ve adaların sahibidir.

6. Ross Dependency ile İngiltere Antarktika'sı arasındaki kesim, resmen talep etmediği halde, ABD'ne bırakılmıştır.

7. Hint Okyanusu'nun güneybatı kesimindeki Ümit Burnu'nun güneydoğusunda bulunan Marion ve Prens Edward adaları da Güney Afrika Cumhuriyeti'nindir.

Üzerinde 400.000 m2'lik alanı kaplayan ve "Ice shelf" denilen dev buz dillerine sahip Ross denizi

III. BÖLÜM

KUZHEY KUTBUNUN KEŞFİNE DOĞRU

INSANLIK tarihinin yir-
minci yüzyılının sayfaları
aralanırken, yaşadığımız
dünyanın kuzeyinde ve güneyin-
de yer alan iki büyük beyazlık,
binlerce kilometrekare buz kaplı
yüzeyiyle haritalarda kesin şek-
lini alamamış olarak hâlâ keş-
fedilmeyi bekliyordu. Bu iki kıt'a
hem serüvensever girişimci ruh-
ları coşturuyor, hem de çetin iklim
koşullarıyla araştırmacıların
hevesini kırıyordu.

Kuzey ve Güney kutupları,
dünyamızın en son ayak basılan
toprak parçalarıdır. Kuzey Kut-
bu, Güney'den daha önce keşfe-
dilmeye çalışılmıştır. Nedeni,
Avrupa'dan Uzakdoğu'ya uzana-
cak yeni bir yolun bu kıtadan
geçirilmesi umuduydu. Kuzey-
doğu ve Kuzeybatı geçitlerinin
açılmış olmasıdır.

Kuzeydoğu geçidi, Atlas
Okyanusu ile Pasifik Okya-

nusu'nu Avrupa ve Asya'nın ku-
zeyinden; Kuzeybatı geçidi ise,
aynı okyanusları Amerika'nın
kuzeyinden birbirine bağlayan
yoldur. Özellikle Kuzeybatı ge-
çidi, Kutup yöresindeki adalar
arasından zikzaklı bir yol izlediği
için, gemicilerin korkulu düşü-
şü olmuştur. Karadan ilerleyen bir
geçidin bulunması gereği, ka-
şifileri Kuzey Kutbu'nun gizlilik-
lerle dolu, beyaz dünyasına it-
miştir.

MARCO Polo'dan yıllarca önce Yunanlı Pytheas gezdiği ve gördüğü ülkeleri anlattığı zaman, kendisine kimse inanmadı. Astronomi bilgini Pytheas, M.Ö. 325'de kalay ve kehrbarın geldiği ülkeleri aramak amacıyla Atlas Okyanusu'na açılmıştı. İngiltere'nin kuzeyinde bir adaya gelmiş, ne var ki yolunu kapatan sis ve buzlar yüzünden daha ileriye gidemedi. Pytheas, burada kendini eni konu belli eden gel-git'i insanın soluk alıp vermesine benzetmiş, fırtınalar, buzlar ve sislerle yüklü bu denize "Okyanus'un Cıgırı" adını verdi.

İlk çağlarda başka hiçbir Yunanlı, Pytheas kadar kuzeye çıkmamıştı. Onun yolculuğu üzerine yazdıkları pek yüreklendirici olmadığından, Kuzey'in soğuk denizleri çok geçmeden unutulup gitti. Avrupalılar yeniden Kuzey denizlerinde bu tarihten ancak 1100 yıl sonra görülecektir. Bunlar, İzlanda'ya giden İrlandalı keşiflerle balıkçılık ve korsanlık yapan Normanlar ve Önlü Vikingler'di. Bu kavimlerin Grönland ve Amerika kıyılarına kadar uzandıklarını biliyoruz. Ortaçağ'dan kalan belgelerden Kuzey Buz Denizi bölgesinin doymak bilmeyen korkunç canavarlar, buz çöller ve karanlıklarla kaplı bir yer diye bilindiği unutulmamıştır.

İLK ÖNCÜLER

MS 1040 yıllarında Frisyalı soylulardan oluşan bir kabile, küçük bir filoyla Bremen'den kuzeye doğru yola

çıktı. Amaçları, her şeye karşılık, kuzey denizlerinde herhangi bir kara parçası olup olmadığını araştırmaktı.

Hiç bilmedikleri sulara ilerlediler; yürekleri yüzyıllardan beri anlatılacak hikâyelerle daralarak İzlanda'yı geçip, Kuzey Kutbu'na çıkmayı denediler. Fakat güçlü akıntılar ve suların yavaş yavaş donmaya başlamasıyla geri dönmek zorunda kaldılar. Öte yandan Norman Kralı Harald da kuzeye çıkmayı denemiş, o da yolunu kesen sis ve akıntılarla karşılaşarak geri dönmüştü.

Aradan yine uzun yıllar geçti. "Asya Geçidi"ni bulmak umuyla bu sulara gezen Sebastian Cabot'un İzinden yol alan birçok denizci, XVI. ve XVII. yüzyıllarda Kuzey Buz Denizi'nde dolaşıp durdu. Bunlar, Kuzey Kutbu'nu aramaktan çok Asya'ya geçiş yolunu bulmak istiyorlardı.

İngiliz denizcisi Martin Frobisher (1534-1594), Cabot'un planını uygulayarak Grönland üzerinden Kuzey Amerika'ya doğru gitti. Bu yol boyunca önemli keşiflerde bulunan Frobisher, Grönland'ın güney sahillерini Vikingler'den sonra ilk gören oldu; Baffin Adası'nı ve kendi adını taşıyan körfezi keşfetti.

Bu sırada garip bir ırkla da karşılaştı. Yuvarlak yüzlü, basık burunlu ve hafif çekik gözlü insanlar, deriden yaptıkları kayıklarla en kuvvetli akıntılara bile karşı koyabiliyorlardı. Böylece, Avrupalılar körükler çileyen ve buzlardan yaptıkları kulübelerde

yaşayan eskimolarla ilk defa karşılaştılar.

Frobisher'den sonra Hudson, Davis ve William Baffin (1584-1622), bu karanlık sulara çeşitli yolculuklar yaptılarsa da Baffin'in Kuzey Amerika'nın çevresinden dolaşmanın olanaksızlığını ortaya koyması üzerine gezilerin arkası kesildi. İspanya ve Portekiz'in eski güçlerini yitirmeye başlamasıyla Amerika ve Afrika'nın güneyinden dolaşan denizyollarının diğer devletlere de açılışı, denizcileri uzun süre kuzeyin sisli sularından uzaklaştırmıştı.

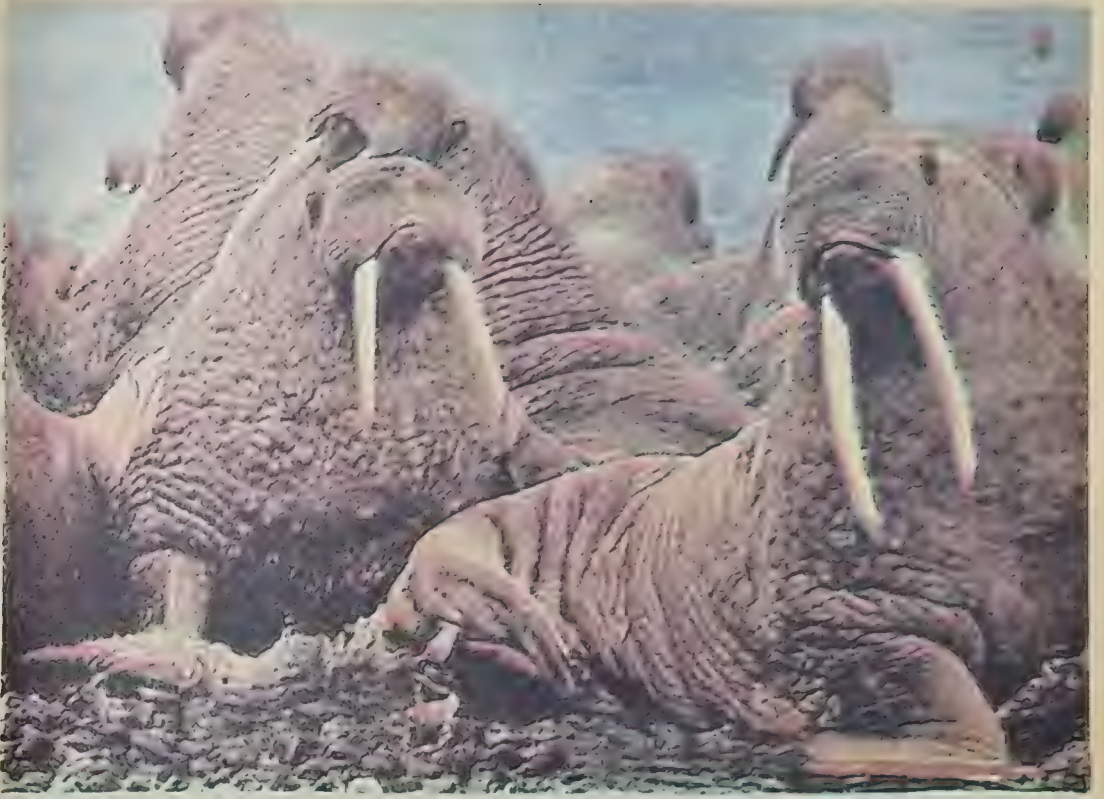
İngiliz Hükümeti'nin iki yüz yıl sonra Kuzeybatı geçidinin bulunmasını teşvik için ortaya 20.000 İngiliz liralık bir ödül koyması üzerine, kuzey denizleri yeniden dünyanın ilgisini çekmeye başladı. Kuzey Buz Denizi bu tarihten sonra birçok keşif gezilerine sahne oldu. Bu arada, 1818 yılında yayınlanan bir kitabın bu bölgenin keşfi üzerinde büyük etkisi olduğunu unutmamak gerekir. "Kuzey Buz Denizi Bölgesine Yapılan Gezilerin Kronolojik Tarihi" adını taşıyan bu eseri, İngiliz coğrafyacısı John Barrow yazmıştı. Çağın birçok denizcileri, bu kitabın etkisi altında kuzeye dömen kurdılar.

Kuzeydoğu geçidinin açılması uğruna ilk girişimler, XVI. yüzyılda yapılmış, fakat başarıya ancak XIX. yüzyılın sonunda ulaşılmıştır. Arada geçen sürede yapılan araştırmalar, Kuzey Buz Denizi'nin Asya kıyıları ve bu yöredeki adaların keşfini sağlamıştır.

Geçidi batıdan doğuya ilerleyerek aşmayı ilk başaran, Stockholm'de bir dinbilim profesörü olan Adolf-Erik Nordenskjöld (1832-1901)'dir. Yıllar boyu kutup denizlerindeki kaptanlığının verdiği bilgi birikiminin ışığında bu denemeye girişen Nordenskjöld, işe önce Spitzberg adalarının haritasını çıkartmakla başladı. Bu girişimi, Grönland'ın iç kısımlarına doğru ilerlediği bir diğer keşif gezisi izlemiştir. Sadece 50 kilometre sürecektir bu gezi bile, insanlığın bilim dağarcığına değerli bulgular eklemiştir. Nordenskjöld, eğer Eskimo kıla-

Kutup
ilklisi:
Kışın
ortama
uyum
sağla.
yabilmek
İçin tüy
değiştirir

Mors balıkları, eskimoların gıda ve deri gereksinimini karşılar

vuzlarınca yolun başında terk edilmeseydi, kuşkusuz daha ileriye gidecekti.

1875 ve 1876 yıllarında, Kuzeydoğu geçidinde, o tarihe kadar yapılan en kapsamlı ve başarılı yolculuğu gerçekleştiren, yine Nordenskjöld'dür.

Gerekli parasal katkıyı Dickson adlı İsveçli bir yatırımcıdan sağlayan Nordenskjöld, küçük "Pröven" gemisiyle Tromsø kentinden kalkıp, Novaya Zemlya adası ve Yugor boğazı üzerinden Yenisey ırmağının denize kavuştuğu noktada kurulu Port Dickson'a ulaştı. Tromsø'ye geri dönüşünü kara yolundan gerçekleştirdi.

İKİNCİ BİR YOLCULUK DAHA

1876 yılındaki gezinin giderleri, yine Dickson'ca karşılandı, Rus kökenli Sibiriyakov da geziye kılavuz ve yiyecek yardımı bulundu. Bu gezi, önceki

bulgulara daha sağlıklı bilimsel katkıları gerçekleştirdi, harita çıkarımı konusunda zaman ayırmasına olanak sağladı.

Bu iki gezi, dünya ticaretine önemli bir yol göstermiştir; Norveç ile Yenisey ırmağı ağzı arasında deniz ticaretinin gerçekleştirilebileceğini kanıtlamış, yeni girişimlere ve özellikle de ticari amaçlı taşımacılığa olanak sağlamıştır.

İki gezi, Nordenskjöld'e Kuzeydoğu geçidini aşma konusunda verdiği cesareten ötürü, insanlık için, ticari amaçlara hizmet etmesinden de önemlidir.

Tarihsel görevi kendiliğinden üstlenen Nordenskjöld'e geçidi aşması için gerek duyduğu araç, gereç, gemi ve parayı Norveç Kralı Oscar, Dickson ve Sibiriyakov sağladılar. 300 tonluk bir gemi; "Vega", 21 kişilik ekibi ve akademik araştırmalar yapacak bilim adamlarını da yüklenerek, 21 Temmuz 1878'de Tromsø'den yola koyuldu.

"Vega"yı üç gemi daha izliyordu: İkiisi Yenisey'e, biri Le-

na'ya kadar "Vega"nın ardından gelecek, daha sonra gemi Bering Boğazı'na kadar yolunu yalnız sürdürecekti.

Gezinin umulandan daha rahat koşullarda sürmesi, tüm ekibi sevindirdi, canla başla çalışmasına olanak verdi. Uygun hızdaki rüzgârlardan alabildiğince yararlanan gemiler; 1 Ağustos'ta Vaygaç adasına, 6 Ağustos'ta da Port Dickson'a vardılar. Bu noktada iki gemi rota değiştirip "Vega" ve eşliğindeki gemi 19 Ağustos'ta Çelyuskin burnunu aştılar. 27 Ağustos'ta Lena ırmağı ağzına varıldığında "Vega" ekibi yolunu yalnız sürdürmeye başlayacağı noktaya da varmıştı artık...

Ayrılmadan dört gün sonra "Vega", Liakov adası ile Asya kıtası arasındaki boğazdan geçti. Daha sonraki günlerde karşılaştıkları buz parçaları geminin hızını düşürdü ve sonunda 12 Eylül 1878'de, "Vega", Bering Boğazı'nın 192 kilometre genişliğinde, Koliuchin Körfezi ile Serdze Kamen Burnu arasında sıkışıp kaldı. Bulunduğu yer, kıyından 2.4 kilometre açıklardaydı.

Buzlar üzerinde
en doğal ve en
elverişli ulaşım,
köpeklerin
çektiği
kızaklarla
sağlanır

Ekim başlarında gemiyi saran buzların kalınlığı 15 metreyi aşıyordu. Ekip, gerekli gördüğü malzemeyi kızaklara yükledi ve kışı geçirmek üzere karaya çıktı. Nordenskjöld'ün girişimi, her şeyi ile, umulandan daha başarılı ilerliyordu. Buzların yollarını kesmesi doğal bir olaydı yalnızca.

Kurdukları kamp çevresinde yerleşik ilkel, avcılıkla geçinen kabilelerden gördükleri yardım küçümsenmemelidir. Kışı şiddetli geçirmelerine karşılık, pek bir zorlukla karşılaşmamaları, hele can kaybı olmaması, başarılarının elle tutulur kanıtıdır.

... VE BUZLAR ÇÖZÜLÜNCE

KİŞ, Haziran ayının sonlarına dek sürdü. Göçmen kuşlar görüldüğünde iki yüz doksanbeşinci gün de sona eriyordu. Güney rüzgârları buzulları ertmeye başladı. Nordenskjöld, çözülme anını günışığında şöyle anlatmaktadır:

"Tekne hafif hafif sallanmaya başladığında yemek yiyorduk. Kaptan Palander hemen güverteye koştu. Gemiyi çevreleyen

buzlar kımıldıyordu. Kaptan, istim için emirler verdi. Güverte bir anda birbirlerine çılginca sarılan, şarkılar, türküler söyleyen gemicilerle dolmuştu. İki saat sonrasında, saat 3.30'da, "Vega", bitmez tükenmez günler boyunca içine hapsedildiği beyaz duvarları yarararak yol alıyordu."

Üç haftadan kısa bir sürede Serdze Kamen Burnu'na vardılar. Ertesi gün ufukta dağların karanlık görünüşleri belirdi:

"Bu dağlar, Asya kıt'asının en doğu ucuydu. Sa-

bah saat 11'e doğru "Vega", Kuzey Buz Denizi ve Büyük Okyanus'u birleştiren kanala girdi. Hemen gemiye bayraklar çekerek Eski ve Yeni Dünya'ları bir arada selâmladık. Kuzeydoğu Geçidi'ni aşmıştık."

Böylece, Sebastian Cabot'un düşündükleri, ancak 350 yıl sonra gerçekleşmiş oluyordu. Asya-Amerika geçitlerinin keşfi ve Kuzey Buz Denizi'nin tanınması bu büyük serüveni sona erdirmemiş; İnsanoğlu, henüz Kutup Noktası'na varamamıştı.

Yine de kabul etmek gerek; Adolf-Erik Nordenskiöld,

insanlığın yıllar yılı umutla beklediği bir işin üstesinden gelmiş, Kuzeydoğu Geçidi'ni hemen hemen hiç kayıpsız aşmış, haritasını çıkartmıştı. "Vega"; Japonya, Doğu ve Güney Asya, Ümit Burnu yolunu izleyerek 18 Nisan 1880'de Stockholm'a vardı.

DE LONG : BİR SERÜVEN ADAMI

NORDENSKJÖLD, bu tarihsel geziye başladığı günlerde, De Long adlı bir Amerikalı denizci de, geçidi Pa-

sifik Okyanusu'ndan başlayıp Atlantik Okyanusu yönünde aşmaya hazırlanıyordu.

1878-1879 kışında Nordenskiöld'den herhangi bir haber alınmamış olması; Afrika kıtasının keşfinde göreceğimiz Dr. Livingston'u araması için gazeteci Stanley'i yollamış olan "New York Herald" gazetesinin sahibi Gordon Bennett'i yeni bir sansasyon yaratmaya heveslendirdi.

Hemen, buharlı türbine sahip "Jeannette" gemisi bu yolculuk için hazırlandı ve 33 kişilik ekibi 1300 gönüllü arasından titizlikle seçilmiş ve kaptanlığı George

Washington de Long'a (1844-1881) verilmişti. Aldığı görev, sadece Nordenskjöld'ü aramak değildi; aynı zamanda Kuzey Kutbu'na ulaşmak, Kuzeydoğu Geçidi'ni, yönü Nordenskjöld'ünkinden farklı da olsa, aşarak bu onura Amerikan ulusu adına kavuşmak! Bu nedenle gemiye üç yıl yetecek yiyecek ve malzeme yüklenmişti.

Geziye katılan bilimadamları da Bering Boğazı'ndan başlayan bir deniz akıntısının Kuzey Kutbu üzerinden batıya doğru ilerlediği tezinin doğruluk derecesini araştırarak, Asya'nın kuzeyindeki kutup adalarının gerçek durumlarını ortaya çıkartacaklardı. Örneğin, Wrangel adasına hep, Gronland'ın bir kenar uzantısı gözüyle bakılıyordu.

"Jeannette", bu ve diğer sorulara doyurucu karşılıklar getirebilmek umuduyla 8 Temmuz 1879'da San Fransisco'dan yola çıktı. 29 Ağustos'ta Bering Boğazı'nı güçlüğüle aştıktan sonra 1879'da Kılıç'ın Körfezi'ne vardı.

Nordenskjöld'ün buradan sağ salım geçtiğini öğrendikten sonra kutba dümen kıldı. Gemi, Herald adası dolaylarında yüzen buzullara yapışarak rüzgârların ve akıntıların önünde sürüklenmeye başladı. Önceleri çok ağır yol aldı; 50 millik bir yolu beş ayda aşabildi, sonra aysberglere çarparak batma tehlikesi altında bir sağa bir sola ilerleyip durdu. Çarpıştığı buz dağlarından biri, gövdesinde oldukça büyük bir yara açmıştı.

Kuzeye doğru, yönetimi buzu sürükleyen akıntıların elinde sürüklenmeye başladı. "Jeanette" böyle olaylar hesaba katılarak tasarlanmış, güçlendirilmişti, fakat yine de aldığı yara, ekibin saatlerce tulumba başında kalmasına neden oluyordu. Bu zorunlu tulumbacılık birkaç ay sürmesine karşılık, herkesin morali yerindeydi.

"Jeannette", ağır ağır kuzey-batı yönünde sürükleniyordu. Bu da işlerine gelyordu doğrusu, nasıl olsa gldecekleri yön de buydu.

Aşağıda yer alan satırlar, "Jeannette" ekibinden makine mühendisi Melville, meteoroloji uzmanı Collins, doğabilimci Newcomb ve eski balina avcısı,

kılavuz Dunbar ile sürdürdüğü söyleşileri defterine işleyen Edward Ellsberg'indir:

"Eylül'ün ilk günleriyle birlikte kutup kışı da kendini göstermeye başladı, kar ince bir battaniye gibi, görüldüğümüz her yeri kapladı. Sürekli kar, sıfırın çok altındaki ısı ve suyun donması işimizi güçleştiriyordu. Gittikçe daha az görüldüğümüz güneş, karı, buzu erittiğinde, önünden bir bulut geçse, su hemen buza dönüşüyordu.

Eylül geçti, Ekim geldi. Isı eksinin altında yirmilerde dolaşüyor, kar tabakası kalınlaşıyor. Durumumuzdan fazlaca şikâyetçi değiliz ama ekibin neşesinin yerini uzun uzun suskunlukların aldığını saklamaya gerek yok. Başımıza neler gelebileceğini düşünmek bile insanın dilini yutması için yeterli: Yiyeceğimiz bitebilir, açlıktan ölebiliriz ya da yakacak tükenirse donabiliriz. Daha da beteri, buz kütlesi, gemiyi sıkıştırabilir, boş konserve kutusu gibi ezerse, ezilerek ölürüz. Hem bu sonuncu durumun ne zaman olacağını kestirmeye olanak da yok!

Her an olabilir, hiç de olmayabilir! Yine de her an olabilmesi akla daha yakın ve ürktücü. Gece-gündüz geminin buzun sıkıştırmasıyla gıcırdamasını duyuyoruz.

Gemiyi terketmemiz diye bir olasılık yok. Nereye gldebiliriz ki? Üzerinde kalakaldığımız buz kütlesi hareket ediyor, karadan uzaktayız. Karaya yakın bile olsak, nereye gldeceğiz? Gemiyi terketmeyeceğiz, İnşallah gemi de bizi terketmez!

Ekim'i tatsız tuzsuz, yavan yemekler ve damıtılmış, saf su içerek geçirdik. Arkadaşlar zaman zaman ölçümler yapıp, notlar alıyorlar. Gemideki yaşantı da yemekler kadar tekdüze: Pazar günlerini mutlaka yapıyoruz. Çarşambaları da dağıtılan adam başı iki duble rom ile içimizi ısıtıp efkâr dağıtıyoruz.

Yalnız geçtiğimiz hafta tayfalar ters bir iş yaptılar: Jack Cole viski fıçısını delip, bolca içki çaldı, adamlarına dağıttı. Sonuç: Pazar gününe tayfalarından kimse gelmedi, çünkü herkes sızdı. De

Long bu işe çok öfkelen-di, Tanrı'dan bu kendini bil-mezlere yol göstermesini, diğ-er suçsuzların omuz-larına bu yükü bindir-meyip bize kurtuluş yo-lunu bulmamızda yardım-ını esirgememesini diledi. Tam bir Pazar ayını oldu anlayacağınız...

Ekim ayının son günle-rinde buz kütlesi, diğ-erle-rine çarpıp boğuk sesler çıkartarak çatlamaya baş-ladı. Bazı çatlaklar gemiye kadar yaklaşıp üst öste çıkmaya başladı. Geminin tabanca kurşunu gibi sesli ve hızla yerinden fırlayan cıvataları, perçinleri tehli-kenin yakında olduğunu haber veriyor.

6 Kasım'da güneşi son kez gördük ve uzun bir Ku-tup kışına girdik. Güneşin bir daha yüzünü göster-mesine en azından doksan gün var. Bugünlerde baş-layan bir tipi, süratli rüz-gârla işbirliği yaparak bizi geminin içine hapsetti.

Gövdede çatırtılar art-tıkça Newcomb ve Col-lins, oraya buraya koşup, gemiyi yokluyor, hasar saptıyorlar. Collins'in me-

Ayı balıkları gövdelerindeki kalın yağ tabakası sayesinde buzlu sulardan hiç etkilenmezler

Her işe koştukları köpekler, Eskimoların en değerli varlıklarıdır

teoroloji bilgisi neredeyse dondu, dışarı çıktığında rüzgâr hızı ve ısıdan başka hiçbir şey ölçecek durum-da değil.

De Long'un da pek sesi-nin çıktığı yok, kendisini İncil'e adadı ve durmadan okuyor. Yaptığımız öl-çümler ağır ağır kuzey-batıya ilerlemekte olduğ-u-muzu gösteriyor. Bu gidişle Kuzeybatı Geç-di'ni otomatik olarak bula-cağız..."

Gemiciler İçeri dolan suları boşaltmak için tam on yedi ay tulumbaları çalıştırmak zorunda kaldılar. Bu koşullar altında iki kış geçirdiler. De Long, ikinci kışın ortalarında Jeannotte ve Henriette adalarını keşfettil. Fakat bütün bu çabalara rağmen tekne kurtarılamadı. Buzların yaptığı basınca dayanamayarak yirmibir ay başıboş do-laştıktan sonra, 17 Haziran 1881'de tay-faların gözleri önünde sulara gömüldü. O anda bulundukları yer, 77°17' Kuzey ve 153°42' Do-ğu olarak saptandı.

De Long ve adamları, yiyecek-lerle malzemenin bir kısmını bo-saltabilmişlerdi. Kurtardıkları üç sandal ve kızaklarla "New Siberia" adaları üzerinden Lena ağzı-na doğru yol almaya çalıştılar. Nordenskjöld'ü bularak haber

Erebus
Yanardağı:
Güney Kutbunda
bulunan
yanardağların
en önemlisi

yaratma hevesiyle yola çıkanlar, gazete başlıklarına günlerce konu olabilecek tehlikelerle karşı karşıyaydı. Buz kütlesi kuzeye ilerlediğinden güneye yönelmek, karaya çıkmak oldukça güçtü. Hatta bir süre, buz üzerine çıktıkları anda bulundukları konumdan da daha kuzeye sürüklendiler ve bunun uzun süre farkına varamadılar.

«... GECÉ ÖLDÜLER. COLLINS DE CAN ÇEKİŞİYOR»

HAFTALAR sürececek, binbir güçlükle dolu bir yolculuk sonunda De Long ve ekibi, Yeni Sibirya takımadalarından Bennett adasına varmayı başardılar. Buradan da Lena ırmağına doğru yöneldiler. Elde kalan üç kayığa dağılan ekibi; De Long, Chipp ve Melville yönetiyorlardı.

Bir süre sonra çıkan fırtınada üç kayık birbirini yitirdi.

Melville, kayığındaki 10 kişiyile 14 Eylül'de Lena deltasına varmayı başardı. Karşılaştıkları güçlükler ve sert iklim koşulları, çoğunun gücünü tüketmiş, hastalandırmıştı. Yarı donmuş durumda, terk edilmiş bir kulübe sığındılar.

Birkaç gün sonra çevrede konaklayan yerlilere rastlamaları, şans eseriydi. Yeniden yola koyulup, kıydan 250 kilometre içerideki yerli köyüne ulaştılar. Burada De Long'un kayığından iki kişiyle karşılaştılar. Her şeyi ni yitirmiş, acınacak halde buldukları arkadaşları, De Long'un 17 Eylül'de karaya varıp kayıklarını terk ederek Lena boyunca karanın içlerine doğru ilerlediklerini anlattılar. Sonunda, yiyecekleri azalınca, aralarından güçlü kuvvetli iki kişiyi yardım sağlamakla görevlendirmiş, yola

çıkarmışlardı. Melville'in rastladığı iki adam, işte bu "güçlü kuvvetli" öncülerdi!

Melville, olayları dinledikten hemen sonra yanına birkaç yerli de alarak kuzeye yollandı, fakat De Long ve ekibinin izine rastlayamadı, geri döndü. Bu durumda, çaresiz Irkutsk'a gitti, arkadaşlarını Amerika'ya geri yolladı, kendisi de yine Lena boyunca De Long'u aramaya koyuldu. Buldu da...

De Long ve arkadaşlarının tümü ölmüştü, ayakları çıplaktı, bazılarının ellerinde ve ceplerinde ölmeden az önce açlıklarını yatıştırmak için kemirdikleri belli olan ayakkabı köşeseli parçaları ve De Long'un elinde de gezl günlüğü vardı...

"Boyd ve Görtz bu gece öldüler... Collins de can çekiyor... Günlerden 30 Ekim bugün..."

Bu satırlardan az sonra De Long da can vermiş olmalıydı.

Kuzeydoğu geçidinin aşılması için verilen kurbanların sonuncusuydu De Long. İnsanoğlunun bilme tutkun ve serüvenci yanlarının bir beden ve ruhta birleşiminin en unutulmaz örneklerinden biriydi. Nordenskjöld'ün Pasifik'e açıldığını haber aldığı anda geri dönebilirdi, fakat böyle yapmadı, ilerledi ve geçidin doğudan batıya doğru aşılabileceğini kanıtlamaya çalıştı.

De Long'dan haber çıkmayınca, peşinden gönderilen gemilerden ve ekplerden biri, 16 Haziran 1881'de San Fransisco'dan kalkan, Kaptan Rodgers yönetimindekiler, De Long'un acı sonunu öğrendiler. Gemideki "New York Herald" temsilcisi gazeteci W. H. Gilder, Lena deltasına doğru yol alınmasını önermeseydi, belki onların da sonu De Long'un ki gibi olabilirdi.

Lena yöresinde Melville ile karşılaştılar ve De Long'un acıklı notlarını içeren günlüğünü teslim aldılar. Facia böylece ortaya çıkmış oldu...

"Jeannette"nin gezisi, tüyler ürpertici sonuna karşılık, kutup

Adolf Erik Nordenskjöld (1832-1901)

yöresinin keşfi açısından da önemliydi: 1884 sonbaharında Grönland'ın güneybatısındaki eskimolar, "Jeannette"nin kalıntılarını ve De Long'un ekibinin bazı eşyalarını buldu.

Böylece, Kuzey Buz Denizi'n-

de Bering Boğazı'ndan batıya ilerleyen bir akıntının varlığı kesinlikle saptanmış oldu. Olay, gazetelerde uzun süre yer aldı ve bu yazıların etkisi genç ve atak bir diğer adamı, Fridtjof Nansen'i kutup gezilerini tasarlamaya yöneltti.

Konaklama yerlerinin seçimi koşullara bağlıydı.

IV. BÖLÜM

KUZEYBATI GEÇİDİ

KUZEYBATI geçidi, Atlas ve Pasifik okyanuslarını Amerika'nın kuzeyinden birbirine bağlayan yoldur ve oldukça zikzaklı bir ilerleme gösterir. XVII. yüzyıl başlarında Baffin'in bu yörelere yaptığı gezi sonrası umut kırıcı açıklamaları, kamuoyunun bölgeye ilgisini azaltmıştır.

Geçide kısa süreli ve bir-iki yüz kilometrelik giriş-çıkışlar yapanlar yalnızca balina ve kürklu hayvan avcıları oldu. Uzun süre bu serüvencilerin birbirini tutmaz, abartılmış hikâyelerini dinledi meraklılar. Devletin ya da bilimsel kurumların desteklediği herhangi bir araştırma gezisine konu edilmedi Kuzeybatı geçidi.

1815 yılı, tedirgin dünyamıza bir parça olsun barış getirince, İngiltere, coğrafya keşiflerine eski önem verdi. Kralliyet Coğrafya Derneği Başkanı Sir John Barrow, özellikle Kuzeybatı ge-

çidinin saptanmasına önyak oldu. Özendirme için, Berling ve Hudson boğazlarının orta noktası olan 110° Batı meridyenini ilk aşana verilmek üzere büyük para ödülü konuldu.

Araştırmaya gönüllü olarak başvuranlardan ilki John Ross oldu. Birinci girişimi başarısızlıkla sonuçlanınca, onu William Parry izledi. Ross ve Parry, Kuzeybatı geçidinin bulunması girişiminden eli boş döndüler. İngiliz Kralliyet Coğrafya Derneği, John Ross'u yine destekledi, iki gemi donattı ve 1818'de yola çıkarttı.

ELİ BOŞ DÖNÜŞ VE SONRASI

GEMİLER, John Ross'un yönetiminde Baffin Denizi'ne kadar ilerleyip, Grönland kıyılarını Smith Bo-

ğazi'na kadar izledi. Bu noktadan sonra Ellesmere ve Kuzey Devon adaları uzantısında güneye yöneldiler, Lancaster Boğazı'na vardılar. Vardıkları son nokta, kendilerinden 250 yıl önce Frobisher'in ulaştığı yöreydi. Ross, yine, eli boş geri geldi İngiltere'ye...

Dernek, bundan böyle Kuzeybatı geçidine ilişkin hiçbir harcamaya yapmama kararı almak üzereyken, Sir John Barrow kurul üyeleri ve Amirallik Dalresi üzerindeki tüm baskısını, dostluğunu, varını yoğunu ortaya koydu ve William Parry'ye bir şans daha tanınmasını sağladı. Parry'ye Pasifik'e açılan bir su yolunun haritasını çıkartmak, denizbilim, coğrafya ve gökbilimle ilişkin incelemeler yapma görevi yeniden verildi.

Parry, şansını 5 Mayıs 1819'da denize açılarak kullandı. Baffin denizi, onu ve yönetimindeki ilk gemiyi buzullarıyla karşılayıp,

İlerlemesini ağırlaştırdı. Lancaster boğazının girişine varış tarihleri 30 Ağustos'u buldu. Bu noktada buzlardan uzaklaştığı için ilerlemek kolaydı, rüzgârlar da uygun esince boğazı kolayca aşılıp, batıya ilerledi. Bir süre ilerledikten sonra yolunun yline buz parçaları ile kaplı olduğunu gördü.

Parry, oldukça dikkatli davranıyor, kendisine tanınan bu şansı kolay kolay yitirmek istemiyordu. Yaptığı gözlemlerde dikkatini çeken şey, pusulasının, gemilerin en küçük yön değişikliğinde bile hızla hareket etmesiydi. Bu, bilgili bir kaptan için kuzey kutbu noktasına yaklaşılığında başkaca bir şeyin işareti olamazdı.

Haritalarına bu bulguları her adımda kaydeden Parry, buzlardan ötürü yolunu kuzeye çevirip keşif gezisini sürdürmek istediysede bu kez batı yolunu yeğlemek zorunda kaldı. Buzulların yol verdiği tek yönde ilerleyen Parry, Lancaster Boğazı'nın devamı olan Barrow Boğazı'nı da geçip, kendi adıyla anılacak takımadalardan Cornwallis, Bathurst ve Melville adalarını keşfetti.

De Long'un ekibinden Melville'nin onuruna adlandırılan adaya vardığında, buzullar yline yolunu kestii, Parry'yi "Port Winter - Kış Limanı" adını verdiği koyda konaklamaya zorladı.

KUTUP GÜNEŞİ ALTINDA

ÇETİN iklim koşulları, yiyecek ve ısınmanın sağlanması konularında yüzüye geldikleri güçlükler, Parry'nin bu işe inanmış önder ruhu sayesinde atlatıldı. Ekip, moralini bozmadan kışın güç günlerini geride bıraktı, 7 Şubat'ta yline kutup güneşinin ufukta doğuşunu selâmladı.

30 Nisan'da ısı yükseldi ve 0 dereceye ulaştı. Mayıs'ta, Ekim'de bölgeyi terketmiş olan hayvanlar ve göçmen kuşları görüldü, taze et gereksinmesini karşıladılar. Haziran'da sıkıntılı günleri geride bırakan Parry ve arkadaşlarının bir bölümü, Melville adasının kuzey noktasına varan bir yolculuğa çıktılar. Ağustos'un sonuna doğru, kış kampını terkdebilecekleri gün-

Kuzeybatı geçidini bulmak için ilk girişimi gerçekleştiren John Ross (1777-1856)

lerin gelip çatığına karar verdiler.

Kuzeybatı geçidini bulmak için ilk girişimi gerçekleştiren John Ross, Parry'nin bulgularından ve başarısızlıklarından yılmadı. Tanıştığı Felix Booth adlı zenginlin parasından yararlanarak, 1829'da bir keşif gezisi ekibi oluşturup, yola çıktı. Dört yıl boyunca kimse kendisinden ve arkadaşlarından haber alamayınca, öldüğü varsayıldı.

Kuzey denizinde avlanan bir balina gemisinin gözcüsü, direğin tepesinde uyuklayıp, gözünü dört açmasaydı, Ross ve arkadaşları gerçekten de ölebilirdi. Kurtarıldıklarında yarı ölüydüler.

Geziye katılanların çoğu ölmüş, Ross ve eşliğindeki bir avuç insan da insanlıktan çıkmış haldeydiler. Gemileri parçalanmıştı. Amansız kutup kışında kayıkla güneye yol almaya çalışmışlardı. Her şeye rağmen James Ross, yıllar öncesinin başarısızlığını affettirmeyi başarmıştı: Parry'nin Baffin yöresinin batısında yapamadığı geziyi tamamladığı gibi, kutup mknatıs noktasını 69° 34' Kuzey ve 94° 54' Batı konumunda saptamayı başarmıştı.

İngiliz Amirallik Dalresi, 1819 yılında Parry'yi Kuzeybatı geçidini aşmaya yolladığı günlerde, genç deniz subayı John Franklin'i de Hudson körfezinin batısında yer alan kıyıları, karadan giderek keşfetmekle görevlendirmişti.

BAŞKA İNSANLAR, BAŞKA HEDEFLER

John Franklin, 1818'de Kaptan Buchan ile Kuzey kutbunun Spitsbergen yöresine varmış, kutbun sihirli, görkemli görüntüsüne kendisini o günlerde kaptırmıştı. Öneriyi hemen kabulendi. Hudson's Bay ve North-West şirketlerinin de mal varlığı ile güçlendirilen bu gezi, başlangıç noktası olarak Coppermine nehri ağzı seçilerek, kıyından, kara yolu ile ilerlemeyi hedefliyordu.

Franklin ve arkadaşları, büyük bir sorunla karşılaşmadan 550 km. kadar ilerleyip, Kuzey Kutbu denizine vardı. 5 hafta boyunca, hafif kanolan ile nehir ve delta boyunca ölçümler yapıp, yörenin haritasını çıkarttılar, resimler çizip, bitki örnekleri de topladılar. 18 Ağustos'ta Turnagain burnuna vardıklarında, bu noktanın adının anlamına —Geril dön— uyarak, Fort Enterprise —Girişim kalesi— yolunu tuttular.

Dönüş yolu, gidişin aksine, türlü çeşitli aksiliklerle doluydu. Açlıktan ölmeye tehlikesini zor atlatıp karaya çıktılar. Yolun geri kalan bölümünü karadan sürdürmeyi yeğlediler. Ekiptekilerden bazıları ya hastaydı, ya

Kutuplarda bulutlar bile buz zerreciklerinden oluşur.

da hastalanma belirtileri gösteriyorlardı.

Karaya çıktıkları noktada eklipten Hood, Dr. Richardson, Hepburn kamp kurarak yerleştiler, Franklin ve daha sağlıklı olanlar ise, Fort Enterprise'a doğru ilerlediler. Kaleye varınca, geride kalanlara yiyecek, ilaç ve at gönderip, arkadaşlarını hemen getirtmeyi umuyorlardı.

Kaleye olan uzaklık, umulandan da fazla çıkınca, Franklin'in adamlarından dördü, daha fazla dayanamayacaklarını ileri sürüp gerisin geriyeye, kampa döneceklerini bildirdiler. Franklin, topu topu dört adamla kalmıştı. Yolunu sürdürdü.

Franklin'in anılarına yer vermemiz, bu cesur adamların neleri göze aldıklarını anlatabilmek, gözöpek kâşif ruhlarına duyulan saygıyı pekiştirmek uğruna gereklidir:

"Uzun bir yoruyuş sonunda Fort Enterprise'a varabildik. Yorgunluktan bitip tükenmiştik ve kalede kendimize gelebileceğimizi, kalede yerleşik yedeklerimiz ve çevredeki kızılderililerin yardımıyla, geride kalan arkadaşlarımızı bir an önce kurtarabileceğimizi umuyorduk. Kaleye ayak bastığımız anda tüm umutlarımız yıkıldı.

Kale tamamen terk edilmiş, zaman içinde doğanın etkisiyle yıkıntıya dönüşmüştü. Ne kızılderililer vardı, ne de yiyecek

Yaralanmış bir beyaz ayı çok vahşileşir.

stoku. Dost bildiğimiz Wentzel, kızılderilileri nerede bulabileceğimize ilişkin bir not bile bırakmamıştı. Tam anlamıyla çökmüştük, ağızımızı bıçak açmıyordu. Böyle bir durumla karşılaşacağımızı nereden bilebiliydik? Böyle mi sözleşmiştik? Bilsaydım, kamptan ayrılmaz, başımızın çaresine oracıkta bakmaya uğraşır-dım.

Yıkıntılar arasında işe yarar bir şeyler bulabilme umuduyla aranırken, Back'ın iki gün önce buraya vardığını, kimseyi bulamayınca da kızılderilileri aramaya çıktığını, bulamazsa Providence kalesine kadar yürüyüp, oradan buraya adam ve yiyecek göndereceğini yazan notunu bulduk. Bu, içinde bulunduğumuz durum için olağanüstü iyi bir haber sayılabilirdi ama bizi fazla coşturmadi. Providence oldukça uzaktı. Back oraya sağsalım varabilir miydi? Varsa da, kaç günde geri gelirdi? En önemlisi biz ve kamptakiler bu ümide bel bağlayabilir miydik?..

«KIZIL DERİLİLERİ BULALIM!..»

YİNE en iyi çarenin kızılderilileri bulmak olduğunda birleştik. Yorgunluğumuzu atmadan araştırmaya başlayamaya-acağımızı bildiğimden, iki-üç gün burada konakla-mayı kararlaştırdık. Bu arada Back de kızılderililere rastlarsa, yardım gön-derebilirdi.

Yiyecek ararken, kale içinde oraya buraya atılmış geyik derileri bulduk. Alalecele yüzüldükleri için üzerlerinde kurumuş, kal-mış et parçaları da vardı. Biraz da ağaç kökü topladık, tümünü kaynatarak gayet tatsız bir çorba yaptık. Başka ne yapabiliydik? İçtik, çaresiz. Kalenin, her

Açık denizlerde olağanüstü serüvenler yaşadktan sonra karaya çıkabilmişlerdi...

anlamda, işi bitmişti. Gecenin dondurucu aya-zından korunmak için pencerelerinin yağlı kâğıdı bile uçup gitmiş bir kulü-beye sığındık. Isının eksil-20'ye düştüğünü düşünür-seniz, işin zorluğunu anlayabilirsiniz. Neredey-

se açıkta yatmak gibi bir şey... Kamp ateşi için za-ten yıkık olan kalenin tah-talarını söktük.

Kış erken bastırmıştı bu yıl; gezinin başlangıcında şırl şırl akan Winter ırmağı şimdilerde dömdüz bir buz parçasıydı, hem de 60 cm. kalınlığında! Aylar önce bu yörede sürülerle dolaşan ren geyikleri de güneye inmişlerdi, tek tük hayvan izlerine rastlıyor-duk yalnızca. Tam an-lamıyla terk edilmiştik! Arkadaşlarımızın hayırsız-lığı bir yana, doğa da bizi vargücüyle ezmeye çalışı-yordu.

Kaledeki ilk gecemizin sabahında kalkmaya çalıştığımda eklemlerimin şiştiğini farkettim. Adam da her yanı şişmiş, yatı-yordu, doğrulabilmesi için iki kişinin koltuğuna gir-mesi gerekli. Soğuk, iki-mizi çarpmış, diğer arka-daşları fazla etkilememiş-ti. İnsan hasta olunca, o tatsız çorba midesine taş gibi oturuyor, içine biraz tuz atıp lezzet katalım dedik, midemiz ağızımıza geldi. Augustus bu acıklı

William Edward Parry (1790-1855)

Yola devam için buzdan köprü kuran eskimolar.

Kızak
köpeklerinin
koku alma
duygusu
çok
gelişmiştir.

duruma son verebilme
umuduyla, nehrin buz ta-
bakasında iki delik açtı,
olta yerleştirdi. Dönerken
de iki geyiğe rastlamış.
Hayvanların kendisine,

sanki izlerini sürecektir der-
manı olmadığını bildikle-
rinden, büyük altından
göler gibi baktığını anlat-
tı...

13'ünde rüzgâr güney-

doğudan şiddetle esmeye
başlayıp, bizi eve kapattı.
Kar yağışı yoğunlaşıp,
kapiyi dışarıdan kilit-
lemişti sanki. Kara kara
düşünürken pencerenin

önünden birisi geçti gibi oldu! Ne oluyoruz diye ayağa fırlayıp, dışarı baktığımızda, kapının önünde yığılıp kalan Belanger'li gördük!

BELANGER'IN DÖNÜŞÜ

KAMPTAN yürüyerek gelmişti. Her tarafı soğuktan morarmış, gellerken nehre yuvarlandığı için de sırlıslıktandı. Sesi ancak hırıltı olarak çıkıyordu. Keyifsiz çorbamız ilaç gibi geldi! Elbiselerini değiştirdik, masaj yaptık, sarıp sarmaladık da ancak o zaman kendine gelebildi. Eve varışından dört saat sonra...

Belanger ile Back yolda karşılaşmışlar; Back kızıl-derilileri bulamamıştı, Providence'a da ulaşamadığından, küçük kampa giderek benden yeni bir emir bekleme yolunu seçmişti. Kurtulma şansımız gittikçe sifıra yaklaşıyordu. Emir versem ne olacaktı ki? Nasıl ulaştıracaktım? Ne yapabilecekti Back? Cevapların hepsi olumsuzdu.

Tek çare vardı: Kızıl-derililer! Olsa olsa Provi-

dence kalesine giderdi kızıl-derililer ve yanlarında aileleri de olduğu için ağır ilerlerlerdi. Onları yolda yakalayabilirdik, tabii tez davranırsak! Yolumuz üzerinde bir-iki geyik avlayıp şu Allah'ın cezası çorbadan kurtulmak bile bunu denemeye değerdi.

Belanger tekrar yola çıkabilecek duruma geldiğinde, onu, Back'e bize Geyik Gölü yöresinde katılması emrini iletmekle görevlendirdim, kampa yolladım.

Belanger'in yola çıkmakta gayet isteksiz olduğunu farketmiş ama üstünde durmamıştım. Neden sonra Adam işin iç-yüzünü anlatınca, inanamadım:

Belanger, içimizdeki tek avcı olan Adam'ı kendisiyle gelmeye kandırmaya çalışmıştı. Amacı küçük kampa geri dönmek değildi, Adam, kendisi ve St. Germain ile bu işi yüzüstü bırakıp, paçayı kurtarmaktı. Giderken küçük tenceremizi bile çalmayı planlamıştı. Tencere, yemek yapabileceğimiz tek kap olduğu için çok önemliydi...

Insanoğlunun bu kadar şerefsiz olabileceği, hiç

aklıma gelmezdi. Hele Belanger'in..."

İLERİ, DAHA, DAHA VE DAHA İLERİ!..

FRANKLIN ve arkadaşları başlarına gelenlerden yılmayıp ilerlediler. Providence yolunda kızıl-derililere ulaşip, birkaçını küçük kampa gilmeye razı edebildiler. Küçük kamptakilere ulaşıldığında Dr. Richardson ve Hepburn yaşıyordu, fakat Hood ve Michel çoktan can vermişti. Sonunda, bir araya gelen ekip üyeleri Kuzey Kanada kıyılarını izleyerek 150° Batı noktasına ulaştılar. Geri dönüp, İngiltere'ye vardılar. Kuzeybatı geçidini aşamamışlardı fakat geçilebileceğine inançları tamdı.

Franklin, uzun süre kutuplardan uzakta, tam tersi bir iklimde görev aldı: Pasifik Okyanusu'nda. Tasmanya'ya vali atandı. Aradan yıllar geçmesine karşılık, kutupların görkemli beyazının çağrısı belleğinden yitmemişti. 1845'de İngiltere'ye döndüğünde, Amirallik Dalresi'nin kapısını yine çaldı. Kuzeybatı geçidini tekrar gündeme getirip, hazırlanan ekibin komutanlığını üstlendi. Yaşı 60'a yarmıştı ama ruhu hâlâ gençti.

Franklin, kutup özlemini

Kazadan kurtulanlar doğayla mücadele etmek zorundaydılar.

giderecek yolculuğuna 26 Mayıs 1845'de başladı. "Erebus" ve "Terror" adlı gemilerin komutası Franklin'deydi. Adı geçen gemiler, John Ross yönetiminde yapılan bir kutup gezisinden henüz dönmüştü, tayfaları da geniş deneyim kazanmıştı.

Franklin ve arkadaşlarını son gören, Temmuz ayında karşılaştıkları bir balina gemisi oldu. Bu günden sonra herhangi bir haber alınamadı. 1848 yılı başında, Franklin ve ekibinin durumu merakı endişeye dönüştürmüştü.

Hemen bir araştırma kurtarma ekibi hazırlandı, yola çıkarıldı. İlk gezilerinde kendisine eşlik eden Dr. Richardson ve ekibi Mackenzie ve Coppermine ırmakları boyunca sonuç vermeyen araştırmalar yaptılar, iz sürdüler. Dr. Rae ise o güne kadar hiçbir Avrupalının ayak basmadığı Victoria arazisinde ve karşı kıyılarında 1500 km'lik yolu yaya aştı fakat Franklin'in izine rastlayamadı.

FRANKLIN HALA ARANIYOR!..

IKINCI bir araştırma-kurtarma ekibine James Ross ve Mac Clintock, başkan seçildi. "Enterprise" ve "Investigator" gemileriyle yola çıkanlar.

Baffin Denizi'nin hemen her tarafına bakındılar, Franklin'i bulamadılar. 1848-49 kışını Barrow boğazındaki kampta geçiren Ross ve Clintock, yüklüce yiyecek stoklarından çoğunu Franklin bulabilir umuduyla değişik yerlere yerleştirdiler. Denize, içine mektup yerleştirdikleri variller saldılar. Hatta, tiki yakalayıp boynuna pusulalar yazıp dört bir yana yolladılar. Tüm çabalar sonuç vermedi, 1849 yılı sonbaharında İngiltere'ye dönmek zorunda kaldılar.

1850 yılında Franklin'in bulunması işi daha da önem kazandı, 10 gemi yola çıkartıldı: 6 gemiyi İngiliz hükümeti, 2'sini Amerika Birleşik Devletleri, 2'sini de Franklin'in eşi Lady Franklin ve John Ross hazırladı. Ross, 1850'de 73 yaşına girmişti fakat arkadaşının yardımına koşmaktan geri durmadı. Kuzeybatı geçidinin çeşitli yörelerine dağılan bu gemilerin yoğun araştırması tek bir sonuç verdi; o da "Erebus" ve "Terror"un Barrow boğazındaki Beechey adasına uğradığının kesinleşmesi idi. Geri döndü.

Franklin'i bulmak uğruna düzenlenen seferlerin ardı arkası kesilmedi. Tam 39 sefer düzenlendi. Bunlardan birisini, İngiliz hükümeti adına, Sir Edward Belcher yönetiyordu. 6 gemiyle yola çıkan Belcher, sonunda yayan döndü. Gemilerinden biri

batmış, beş de buzlar arasında sıkışıp kalmıştı.

İki kez çevresini saran buzları dinamitle uçurarak yol almayı denemiş, başaramamıştı. Bu arada iki kış mevsimini buzlar arasında yürüyerek Beechey adasına geldi, buradan İngiltere'ye döndü.

Kuzey Buz Denizi üzerinde değerli bilgiler getirmiş fakat Franklin'in izine rastlayamamıştı. Belcher ve kaptanları gemilerini terk suçundan mahkemeye verildiler, sonunda beraat edebildiler.

ŞANSSIZLAR ZİNCİRİNDE

1850 yılında yola çıkan Collinson ve Mac Clure, kendilerinden iki yıl sonra kutba yollanan Sir Belcher'den daha şanssızdı. Hem de işin başından beri: İki gemiyle yola çıktılar ve birbirlerini kaybettiler. Buluşma yerine önce Mac Clure vardı, Collinson'u beklemeyip doğuya yöneldi.

5 Ağustos'ta Barrow burnunu aşmaya çabalarırken karaya oturdu, kurtuluş için tek çaresi yiyecek stokunun bir bölümünü safraya sayıp güverteden denize atmasıydı, öyle de yaptı. Yoluna devam ederek, Bathurst adasına vardı,

oradan da kuzeye çevirdi rotasını. 6 Eylül'de, Parry'nin 1820 yılında Melville adasından kızakla gelerek keşfettiği Banks arazisine vardı.

Bu noktaya ulaşmasının Kuzeybatı geçidinin varlığının kanıtı sayılabileceği kuşku götürmez. Burasının doğusunda kalan denizler tanınmaktaydı, Mac Clure ileriyeye gidebilirse de, kış bastırdığı için Banks arazisinde kamp kurdu, konakladı.

SOĞUK: EKSI 54 DERECE

MAC Clure'un durumu pek iyi sayılmazdı: Çevredeki av hayvanlarının çoğu güneye inmişti, tayfalar arasında iskorbüt hastalığı başlamıştı. Sağlıklarına kavuşmaları için gerekli C vitaminli sebze ve turuncgillerden de yoksundular. Durum, Mac Clure'u kızakla yola devam etmeye zorladı. Melville'in yolunu izledi, Parry'nin 1819-1820 kışını geçirdiği Port Winter'e yöneldi. Burada Franklin'i arayan gemilerden birisini bulabileceğini umuyordu, koyu bomboş bulunca ağır bir moral çöküntüsüne kapıldı. Bıraktığı mektupta gemisinin konumunu bildirdi ve gemisine döndü. Eksi 54'e varan soğukta zorlu bir kış geçirdi.

İlkbahar gelip de kutup güneşi görüldüğünde, tayfaların bir kısmını güneye yollamayı, sağlamlarla kendisinin gemide kalmasını kararlaştırdı. Tam ayrılma hazırlıklarını bitirmişlerdi ki, ufuk çizgisinde kendilerine yaklaşan kızakları farkettilleri. Gelenler, Sir Belcher'in adamlarıydı. Bırakılan mektubu bulunca hemen yola çıkmışlardı.

Belcher'in önerisine uyarak, Mac Clure ve bütün adamları gemiyi terkettiller. Barrow boğazında dördüncü kışlarını da geçirdikten sonra Belcher'in gemisiyle İngiltere'ye döndüler.

Mac Clure ve arkadaşları bitkin durumda İngiltere'ye vardıklarında Kuzeybatı geçidini aşmayı başarmış sayıldılar. Mac Clure'un terkettiği "Investigator" adlı gemisi 50 yıl sonra Barrow burnu açıklarında karaya oturmuş olarak bulundu. Gem,

Eskimolar
yiyeceklerini
buzda
açıklan
oyuklarda
uzun süre
korurlar.

Bering boğazı yönünde sürüklenerek bu noktaya ulaşmıştı.

BU SIRADA COLLINSON

BU arada Collinson, Mac Clure'dan birkaç gün sonra sözleştikleri buluşma yerine varmış, arkadaşının kendisini beklemediğini öğrenince, onun ardında Kuzey Buz Denizi'ne girmişti. Yolu buzlarla tıkanınca, geri dönmüş, Hong Kong'da konaklamıştı. İlkbaharda yeniden buz denizine yönelmiş, Mac Clure gibi Banks arazisinin önce doğusundan, sonra da batısından geçmeyi denemişti. Kışı ise Victoria arazisinin güneybatısındaki kampında atlattı.

Collinson'un görevi çiftleşmişti: Hem Franklin'i hem de Mac Clure'u arıyordu! Port Winter'e yolladığı birlik geri döndüğü için Mac Clure'un buraya

bıraktığı notu da öğrenemedi.

1852 yılının yazında tekrar harekete geçti. Victoria arazisinin güney kıyılarını Cambridge koyuna kadar izledi, sonra burada kış için kamp kurdu. Bulunduğu nokta, dört yıl önce tayfaları tarafından terk edilen "Erebus" ve "Terror"un bulunduğu yerden yalnızca 280 km. gerideydi. Hiçbir iz bulamadığı için çaresiz İngiltere'ye geri geldi.

Franklin'i aramak için düzenlenen son sefer Sir Belcher yönetiminde hazırlanandır. Yukarıdaki bölümde buzlar arasında sıkışıp kaldığından söz edilen beş gemiden birisi; "Resolute", 1855 yılında oldukça tuhaf bir şekilde ortaya çıktı. Gemide ne kaptan vardı ne de tayfal

Buzlardan kurtulan tekne, Kuzey Buz Denizi akıntılarından birisine kapılarak Barrow boğazına kadar sürüklenmiş, burada bir Amerikan balina gemisine yedeğe alınarak, geri getirilmişti. "Resolute"nin bu yalnız

yolculuğu, kutup akıntıları konusunda da değerli bilgiler sağladı.

Büyük harcamalar yapılarak düzenlenen, sayısız kurtarma seferi sonuçsuz kalınca, 5 Ağustos 1854'de İngiliz Amirallik Dalresi sözcüsü Amiral Walcott, Avam Kamarası'nda şu açıklamayı yaptı:

"Sir John Franklin ve eşliğindeki subaylar ile mürettebatı aramak için ülkemizin şerefiyle orantılı her tür çabayı gösterdiğimizizi sanıyorum. Bu sefere katılan teknelerin batmış, tayfalarının ölmüş olduklarına inanıyorum."

İşin ucunu bırakmayan bir tek kişi kalmıştı: Lady Franklin!

GÖZÜPEK BİR SOYLU KADIN

TÜM malvarlığını bu işe harcayarak "Fox - Tilki" adlı küçük bir gemi hazırladı. Kaptanlığını, gönüllü olarak Francis Leopold McClintock üstlendi. MacClintock, Ross, Austin ve Belcher'in arama ekplerine de katılmıştı. Eskimolar dan köpekli kızak sürmesini öğrenen ilk beyaz adamdı. Lady Franklin'in inancı, kocasının yanlış yörelerde arandığı, Felix Booth yarımadası ile Black nehri arasındaki bölgeye bakılması gereği doğrultusunda idi.

Olaylar, kadınlık duygularıyla varılan bu görüşün yanlış olmadığını kanıtlayacaktı. Amirallik Dalresi uzmanları, kâşifler, denizciler ve hemen herkes, kaybolmuş grubu kuzeyde aramış, Asya'ya geçmiş olabileceklerini hiç düşünmemişti.

Lady Franklin'in görüşü doğru çıktı. John Rae, Hudson Körfezi Ortaklığı adlı şirket için topografik araştırmaları sırasında bazı izlere rastlamıştı. Felix Booth yarımadasında karşılaştığı eskimolar, birkaç yıl önce, kırk kadar denizcinin buzlar arasında parçalanmış gemilerini terk ederek, kayıklarıyla güneydeki King William adasına doğru ilerlediklerini anlatıyorlardı.

Başka eskimo köylülerinin de anlattıkları, acıklı hikâyeyi tamamlıyordu. Sonuna kadar dayanabilenler, ölen arkadaşlarının etlerini yiyerek bir süre daha yaşamış, sonra buzların arasında yok olup gitmişlerdi.

Yaşlı bir eskimo kadını, buzlar arasında ilerlemeye çalışan bir takım adamlardan söz açıyor, içlerinden birisini gayet iyi hatırlıyordu:

"İrriyanı biriydi, sahile oturdu. Başını ellerinin arasına aldı. Dirseklerini dizlerinin üzerine koymuştu. Hiç kıpırdamadan öylece oturuyordu. Yavaş yavaş yanına yaklaştım. Bana yorgun gözlerle baktı ve bir şeyler söylemek istedi. Fakat ağzını açtığı anda çenesi bir daha kapanmadı, başı

göğsüne düştü. Ölmüştü!.."

Franklin ve arkadaşlarının sonunu öğrenen McClintock oldu. 1857 kışında Baffin körfezine vardı, burada buzullar arasına sıkışıp 242 gün boyunca kıpırdıyamadı. 1858'de Lancaster Sound yöresini aşip Felix Booth ve Kuzey Somerset arasında kalan Bellot Boğazı'na ulaştı. Bu yöredeki araştırmaları sırasında King William adasına gidenlerin cesetlerini ve 25 Nisan 1848 tarihli bir raporu buldu. İçerdiği bilgiye göre, kurtuluştan umudunu kesen ekip, 12 Eylül 1848'de buzlar arasına sıkışan "Erebus" ve "Terror"u 22 Nisan'da terketmişti. Subay ve gemicilerin oluşturduğu bu 105 kişilik ekip, Kaptan Crozier'ce yönetiliyordu, karaya da 69° 37' 42" Kuzey, 98° 41' Batı enlem ve boy-lam noktasında çıkmışlardı.

KUTUP OKYANUSU VAR MI?

FRANKLIN'in 11 Haziran 1847'de öldüğü de bu raporla kesinlik kazandı. O tarihe kadar 9 subay ve 15 gemici de can vermişti. Sağ kalanlar, 26 Nisan'da Great Fish ırmağına doğru yola çıkmayı kararlaştırmışlardı. Rapor, Erebus'un kaptanı James Fitzjames ile Terror'un kaptanı F. R. M. Crozier'in imzalarını taşıyordu.

Beyaz ayılar çok meraklı hayvanlardır. Kovalanmadıkça kaçmazlar.

"Franklin Faciası"nın aydınlatılması için Kuzey Buz Denizi'nde gerçekleştirilen keşif seferleri bölgenin iyice tanınmasına, Kuzeybatı geçidinin bulunmasına olanak sağlamıştı. Bu araştırmalar sırasında yapılan gözlemler ve ölçümler, yeni bir varsayımın ortaya atılmasına yol açtı: Daha kuzeyde bir "Kutup Okyanusu"nun varlığı ve buradan geçen bir sıcak su akıntısı sayesinde bu okyanusta buzulların olmadığı ileri sürülüyordu.

Bu görüş, Kuzey Kutbu'na yeni keşif gezilerinin düzenlenmesine neden oldu. Kane, Hayes, Hall, Nares ve Markham adlı Amerikalı denizciler, Gronland'ın batısından dolaşip, Kuzey Buz Denizi'ni aştılar; fakat bu varsayımı doğrulayan herhangi bir kanıt bulamadılar.

Amerikalı denizcilerin kanıt bulamayışı, Alman coğrafya bilimcisi August Petermann'ın görüşlerini de doğruluyordu. Petermann, Amerika kıtasının Kutup Denizi'nden Gronland ile ayrıldığını ve bu sulara ancak Gronland'ın doğusundan ya da Novaya Zemlya üzerinden varılabileceğini ileri sürüyordu.

Franklin'ı arama girişimlerine Petermann'ın olağanüstü haritalılık bilgisinin katkısı büyük olmuştu. Gotha'daki Coğrafya Akademisi Başkanlığı'na getirildikten sonra bu küçük Alman kasabasını dünya çapında bir coğrafya bilimi merkezine dönüştürmüştü. Kuzey Kutbu'na kendi önerdiği bu yol üzerinden gidilmesi gerektiğini 15 yıl boyunca ısrarla savundu ve Alman ulusunun iki kutup seferi hazırlamasına ortam hazırladı. Seferler olumlu sonuç sağlamayınca da, bu yükün ağırlığına dayanamayan Petermann canına kıydı.

BİR YENİ «YITIK» DAHA

PETERMANN'ın Kuzey Kutbu'na ulaşmayı düşündüğü yoldan daha XVI. yüzyılda birtakım geziler yapılmıştı. Bunların en önemlisi Willem Barents'in yolculuğuydu. Barents, 1594 yılında Novaya Zemlya'nın doğu ve batı sahillerine kadar çıkmış, buzullar ne-

Uzun yolculuklarda rüzgâr sesinden başka bir ses duyulmaz...

deniyle daha ileriye geçememiş-
ti.

Yine de yeni bir sefer için Hollandalı tacirlerin parasal desteğini sağlayabildi. 10 Mayıs 1596'da ikinci seferine başladı. Barents, bugün kendi adını taşıyan denizde ilerleyerek Novaya Zemlya'nın kuzeyinden dolaştı, 26 Ağustos'ta buzullara sıkışıp kaldı. Yolculuğun bundan sonraki bölümü sıkıntılar dolu geçti. İskorbüt hastalığına yakalanan Barents, ertesi yıl 30 Haziran günü son nefesini verdi.

Yol arkadaşlarından sağ kalanlar güçlükle ilerleyerek Rus balina avcılarına rastladılar. Balıkçılar, yarı ölü durumdaki Hollandalı gemicileri Kola kentine getirdiler. Kışır Novaya Zemlya'da geçiren 17 denizciden ancak 12'si anavatanlarına dönecek kadar yaşayabildi.

Barents'in ölümünden 274 yıl sonra aynı bölgeye giden Norveçli kaptan Elling Carlsen, Hollandalı kâşifin kulübesini buldu. Barents'in duvarlara yazdığı yazılar, dün yazılmış gibi duruyordu.

Barents'ten ikiyüzelli yıl sonrasına kadar, hiçbir gemi, Avrupa'nın kuzeyinden Asya'ya ulaşmayı denemedi. Kuzey Buz Denizi'ne yol almaktan çekinmeyen balina ve ayı balığı avcı-

larının derlediği bilgiler ile yetinildi. Avcılar yöreyi çok iyi biliyorlar ve coğrafyacıları yardımcı oluyorlardı.

Bu gezilerden yıllar sonra Kuzeybatı Geçidi'nin sırrının çözümlenmesi uğruna kaybolan gemilerden "Jeannette", Gronland açıklarına sürüklenince, geminin kutbu aşarak bu noktaya gelişini, Franz Josef arazisinin kuzeyinden Kuzey Kutbu'na doğru bir akıntı bulunduğunu, böylece Petermann'ın savunduğu tezin doğruluğu da kanıtlanıyordu.

1853 yılında Kuzeybatı Geçidi tam anlamıyla keşfedilmiş sayılıyordu. Kuzeyden, deniz yolu ile, Büyük Okyanus'a ulaşmanın hem çok tehlikeli, hem de ticaret açısından kârlı olmadığı da öğrenilmiş oldu.

Uğrunda denizcilerin, bilim-adamlarının, uzmanların, subayların, can verdiği Kuzeybatı Geçidi'ni 1903-1906 yılları arasında "Gjøa" adlı küçük bir yat, kolayca aştı.

Yatın kaptanı, ileride daha iyi tanıyacağımız Roald Amundsen adlı bir Norveçliydi. Onu izleyen yıllarda, 1940-42 arasında, "St. Roch" adlı bir Kanada polis gemisi tekrar aşmayı başardı.

Kuzeybatı Geçidi sonunda aşılmıştı.

V. BÖLÜM

ÖLÜMCÜL ÇABALAR SÜRÜYOR

KUZEYBATI ve Kuzeydoğu geçitlerinin aşılması; yöredeki kara parçalarının tanınması için yeni yeni keşif gezilerinin düzenlenmesine engel olmadı, aksine kâşiflere yeni atılımlar için cesaret kaynağı oldu.

1853 ile 1855 yılları arasında Kane, Grönland'la Grinnell arazisi arasında, bugün kendi adıyla anılan geniş yöreyi keşfettiler. Kutup soğuğu ve doğasının sert koşulları, bu keşif gezisinde de

birçok can almaktan geri durmadı.

1860-1861'de Hayes, Ellesmere ve Grinnell arazilerinin doğu kıyılarına yöneldi ve o güne kadar yörenin ayak basılmamış topraklarının haritasını da çıkarttı. 1870 yılında Hall, "Polaris" adını verdiği gemisiyle yola çıkıp elverişli koşullarda Robenson Kanalı'nı aşarak Kuzey Buz Denizi'ne ulaştı, fakat yolculuğunun son aşamasına da ulaş-

mış oldu.

Kuzeyin tek ve benzersiz ege-
meni; KUTUP SOĞUĞU; Hall ve arkadaşlarına bembeyaz bir mezar hazırladı. Karadan ilerlemeye çalışan Hall ve arkadaşlarından ümit kesen "Polaris" tayfaları, akıntılarla Kane Denizi'ne sürüklendiler, oradan da Grönland kıyılarında karaya vurdular. Tayfalar, gemi enkazından yararlanıp birkaç kayık inşa ettiler ve haftalar sonra bir ballna gemisince kurtarıldılar.

ZOR ÇABALAR, ZOR KOŞULLAR

1881 yılı yaz mevsiminde Amerikalı deniz subayı Adolphus Greely, Grant arazisine çıktı, amacı meteorolojik ve manyetik ölçümler yapmaktı. Ayrıca, Grönland ve Grant arazisinin kuzeyinde de bazı keşifler yapmayı amaçlıyordu. Lady Franklin körfezinde kendilerini karaya çıkartan gemiyi, "Proteus"u, ancak ertesi yıl aynı yerde, geri dönüş için bulabileceklerdi. Buzullar "Proteus"un demirlmesine izin vermezse, birkaç kayıklık bir malzeme denize salınacak, Greely ve arkadaşlarını almak üzere ertesi yıl tekrar gelinecekti.

Greely'nin işi, umduğundan da zor çıktı. Ekip içinde uyumsuzluk, tedirginlik kısa zamanda başgösterdi. "Proteus"un 1882 yazında beklendiği yerde görülmemesi, tartışmaların şiddetini artırdı. Greely, keşif gezisinin kumandanı olarak ciddi tavrı takınmak ve ayaklanmanın elebaşısı cerrah Pavy'yi tutuklayıp, hapsedmek zorunda kaldı. Ekip, "Proteus"a binmekten ümit kesip, malzemenin denize bırakılacağı Sabine burnuna yöneldi, fakat Proteus bu yöreye pek yaklaşamamış olduğu için hiçbir şey bulamadı.

Açlık fehlileşi, gittikçe büyüyen boyutlarda kendini gösteriyordu. Greely'nin gelecekte umudunu kesmesi, ekiple iki profesyonel avcı Eskimo'nun kaza sonucu ölmesiydi. 1881'de karaya çıkmışlardı, üç zorlu kış mevsimini elde avuçta ne varsa onunla geçirmek zorunda kalmışlardı.

Greely'nin günlüğünde göreceğimiz gibi, açlıktan ölüm, son tayının dağıtıldığı 24 Mayıs 1884 tarihinden sonra başladı:

SON TAYIN BEYAZ ÖLÜM

Bu sabahın erken saatlerinde arkadaşım Long, doğudan geçen ördek sürülerine bakıp, iştahla yutkunurken, ben ve yiyeceğimiz kalmadığı için emeklikle ayrıldığını söyle-

yip, acıklı durumumuzu gülünce dönüştürdüğümüz arkadaşım, otuz saatlik bir oruç devresinden sonra karides ve yosundan oluşan yemeğimizi hazırlıyorduk. Kahvaltı, demiyorum, yemek, çünkü gün boyu bir tek bu tayınla idare etmek zorundaydık. Günde normal üç öğünümüz olsa, sabah yediğimize kahvaltı demek gelirdi içimden...

Teğmen Kislingbury yemekten az sonra kendinden geçti. Öğleden sonra da saat üç dolaylarında can verdi. Bu duruma bu kadar dayanması bile bir mucizeydi. Zayıflıktan giydiği elbiseleri bol geliyor, orasında burasında kemelerle elbisesini sıkıyordu. Ölmeden önce son isteği bir yudum su oldu sonra sessizce aramızdan göçtü gitti. Yemek yiyeli, tabii adına yemek denirse, altı saat olduğu için hiçbirimizde arkadaşımızı gömecek güç kalmamıştı. Yarın yemekten sonra gömmek üzere, çadırın önüne, dondurucu ayazın bağına bıraktık Kislingbury'yi...

Bugün 2 Haziran, Tolnette'nin doğumgünü. Tanrı yardımcımız olsun da ölüm günü olmasın! Tolnette'nin yakın arkadaşı Connell de sonumuzdan ümidi kesmiş olmalı ki, ölürse, günlüğünün uzun süre hizmet verdiği eski bölük komutanına verilmesini rica etti. Kendisine duyduğu saygının, sevgi-

Elimizdeki demir sopalarla önce buzı deliyor, sonra da balık avlamaya çalışıyoruz...

nin son kez sergilenmesi olmalıymış bu armağan. Arkadaşımızın doğumgünü için Long bir ördek vurdu. Uzun zamandır ilk kez bir kurşunumuzu kullanıyor ve büyük başarı sağlıyoruz, tek bir atışla! Büyük bir doğumgünü hediyesi! Aç kurtlar gibi saldırdık ördeğe, neredeyse tüylerini bile yedik diyebilirim. Bu beklenmedik ziyafetin Salor'un morali üzerinde olumlu etkisi olduysa da, uzun süredir bozuk sağlığına yararı olduğunu sanmıyorum. Bakışıyoruz... Sanırım Salor bu geceyi çıkartamaz...

...3 Haziran. Salor sabaha karşı öldü.

Fridtjof Nansen
(1861-1930)

...4 Haziran. Çantaları-mızdan birisinin dibinde kurutulmuş İskembe par-çaları bulduk. Kurtlanmış-lar. Kurtlarını ayıklayıp, Dr. Pavy'nin şiddetli itiraz-larına kulak asmayıp, ye-dik. Çorba, çorbadır. İçi-miz ısındı. Doktor, hemen o gün ishal olacağımızı söylediye de olmadık. Zaten ne yiyoruz ki neyin ishalini olalım?

KURŞUNA DİZİN!..

5 Haziran. Erbaş enry'nin karides ve yosun çalıp, yediği-ni tesbit edip Brainard, Frederick ve Long'a şu emri yazılı olarak verdim:

Erbaş Henry'nin günlük tayin dağıtımı dışında er-zak çaldığı ve yediği tesbit edilmiştir. Davranışı, birinci kereye mahsus ol-mak üzere affedilmiştir. Davranışın tekrarı halinde, çaldığı erzaka el konula-cak ve kendisini kurşuna dizeceksiniz. Bu yazılı emir çerçevesinde gerekli önlemleri almanızı ve söz konusu durumda ön-

Bering boğazına
adını veren
Vitus Jonassen Berling
(1681-1741)

görülen cezanın tereddüt-süz uygulanmasını emre-derim.

Teğmen A.W. Greely Ayın yedisinde Henry'nin durumunu kuşkulu görüp çantasının araştırıl-masını emrettim. İçinde ayıbalığı derisi ve yosun bulduk. Henry, emrin içe-riğini bilmesine rağmen, hırsızlığı sürdürmüştü.

Sekiz Haziran sabahı Henry'yi kurşuna dızdık. Emri yazılı verdim. Henry, bir süre sonra hırsızlık yapacak yiyecek bula-madığında açlıktan öle-cekli zaten, şimdiden kur-

tulmuş oldu. Zaten bu gidişle hepimiz öleceğiz. Ha bir önce, ha bir sonra, nasıl, ne zaman, ne fark-eder?"

Teğmen Greely, her şeye rağ-men üstlendiği görevi bırak-mıyor, arkadaşlarıyla her gün düzenli olarak meteorolojik, manyetik ölçümler yapıyor, gel-git olayını gözleyor, defterine kaydediyordu. Tuttuğu günlük, kendisini izleyen kâşifler için önemli bir belge oldu. Kutup manyetik noktasının kesin keşfi için değerli ipuçları verdi. Adamlarından birçoğunu yitirdi ama 1884 Haziran'ında Kaptan Schley'in "Thetis" gemisince kurtarıldı. Bulundukları zaman neredeyse ölmek üzereydiler.

SIR PERDESİ ARALANACAKTIR

XIX yüzyılın ikinci yarısında Gronland adası üze-rinde yoğunlaşan keşif gezileri, adayı gerçek boyutları ve özellikleriyle tanımamızı sağ-ladı. Bu keşif gezilerinin bazı-la-rı, ileride kutup noktasına yapı-lacak yolculuklara iyi birer ha-zırlık oldu.

Nordenskjöld, 1870 yılında

Kamp
yerimizde doğru
malzemelerimizi
taşıyoruz.

**Kuzey Kutbuna
varan ilk insan:
Robert E. Peary.**

Kuzeydoğu geçidindeki başarılı yolculuğunu yapmadan önce Grönland'da deneyim kazanmış, Disko adası yöresinden içeriye doğru hareket etmiş, 50 kilometre kadar ilerlemişti. 1883'de ikinci kez aynı yerden hareket etti ve 120 kilometre içeriye ilerledi, adanın 2000 metre yükseklikteki platolarına ulaştı.

1888 yılında Grönland'da Fridtjof Nansen'i görüyoruz. 600 kilometre genişlikteki güney kısmını, doğudan batıya doğru, ilk kateden Nansen'dir. 36 gün süren yolculuğunun 30 gününü 2800 metreye yükselen inlandsis'i tırmanmakla geçirdi. Batı

kısmına vardığı zaman inişi, tırmanıştan daha süratle gerçekleştirdi.

Kuzey kutup noktasına ilk ulaşan kişi Robert Peary'de, Grönland'ı deneme alanı olarak geçenerdendir. 1886 yılındaki ilk keşif gezisi 160 kilometrelik bir yolculuktu. 1891 ve 1900 yılları arasında hemen bütün Grönland'ı dolaştı Peary, adayı batı-doğu yönünde iki kez katetti.

1400 ve 1800 kilometre süren bu yolculuklarında Peary, 76 ve 85 gün boyunca ilerledi. İkinci yolculuğunda karşılaştığı güçlüklerin Peary'yi kutup serüveni-ne hazırladığı söylenir. Yola 66

kızak köpeğiyle çıkmış, ancak bir taneyle geri dönmüştü.

Köpeklerden bazılarını kendisi ve arkadaşları yemiştir, bazılarını da diğer köpeklerle yiyecek olarak vermek zorunda kalmıştı. Peary, bu iki gezisiyle, başta Grönland olmak üzere, Kuzey Amerika takımadalarının doğasını ve coğrafya konumlarını yakından tanıttı.

**Köpekler
olanca güçleriyle
kızakları çekerek...**

VI. BÖLÜM

KUZEY KUTBU İÇİN SAVAŞIM

KUZEYDOĞU ve Kuzeybatı geçitlerine yapılan keşif gezilerinde ölenlerin sayısı, karşılaşılan güçlükler, bu yöreye yeni gezilerin düzenlenmesini ancak elli yıl kadar bir süre için durdurulabildi. Geçidi aştığı kabul edilen McClure'un başarısını ileri noktalara götürmek heveslileri yine coğrafya derneklerinde boy göstermeye başlamıştı.

Bu serüven tutkunları içinde en önemlisi, kuşkusuz, **Roald Amundsen**'dir. 1872'de Norveç'te doğan Amundsen, genç yaşlarında keşif gezilerine duyduğu ilgiyi sık sık sergilemiş, ileride

yapacağı gezilere hazırlık amacıyla bazı araştırmalara da katılmıştır. Deneyimi arttıkça, hedefini daha kesin belirlemiş, sonunda Kuzeybatı geçidini yeni bir yol üzerinden aşmak ve kuzey manyetik kutbu noktasını kesin olarak saptamak Amundsen'in tek amacı olmuştur.

Amundsen'in ilk keşif gezisini düzenlediği günlerde bulabildiği küçük bir tekneydi: "**Gjöa**". 47. tonluk, sağlam, her boğazı aşabilecek kadar küçük ve manevra yeteneği yüksek ve dizel motorlu bir tekne olan "**Gjöa**", Amundsen ve altı arkadaşını, 5 yıllık yiyecek stoku ile kutba

doğru götürmek için limandan ayrıldığında takvimler 17 Haziran 1903 tarihini gösteriyordu.

PORT GJÖA'DA

GJÖA, Amundsen ve arkadaşlarını önce Grönland'a ulaştırdı. Burada bir süre kutup koşullarına alışıldıktan sonra sis ve buzullara rağmen tehlikeli Melville körfezini aşıp, 20 Ağustos'ta Lancaster boğazına varıldı. 22 Ağustos günü sabahı, ufukta

Beechey adası görüldü. Adada Fränklin, Bellot ve Belcher'in keşif gezilerinde ölenlerin anısına dikilmiş üç anıt ziyaret edildi. Somerset ve Felix Booth arazilerinin batı kıyıları izlenerek 12 Eylül'de Roi-Guillaume arazisindeki, korunmalı küçük bir koya varıldı. Port Gjôa adı verilen bu koyda kışlayan Amundsen ve ekibi, meteorolojik, sis-mik, oşinografik ölçümler yaptılar mevsim boyunca.

Amundsen, gezinin zamanını çok iyi seçmişti, Nordenskjöld

kadar da şanslı sayılırdı. 1903 yılı yazı, 1878 yazı kadar iyi geçiyordu, istese daha ileriye bile gidebilirdi. Port Gjôa'ya ulaştığı zaman deniz oldukça uygundu, fakat yine akılcı davranmayı yeğleyen Amundsen, kış için bu koyda konaklamaya karar verdi.

Ekip, yörede umduklarından da uzun kaldı, 23 ay boyunca ölçümler yaptılar. 1831'de saptanan kuzey manyetik kutbunun o yıldan beri 50 kilometrelik bir yer değiştirmeye gösterdiğini de kanıtladılar. Soğuğun en çe-

tiniliyle karşılaşmış, eksi 61 dereceye dayandılar, yazın ise artı 25 derecelik bir sıcaklıkla ender görülen bir yaz geçirdiler.

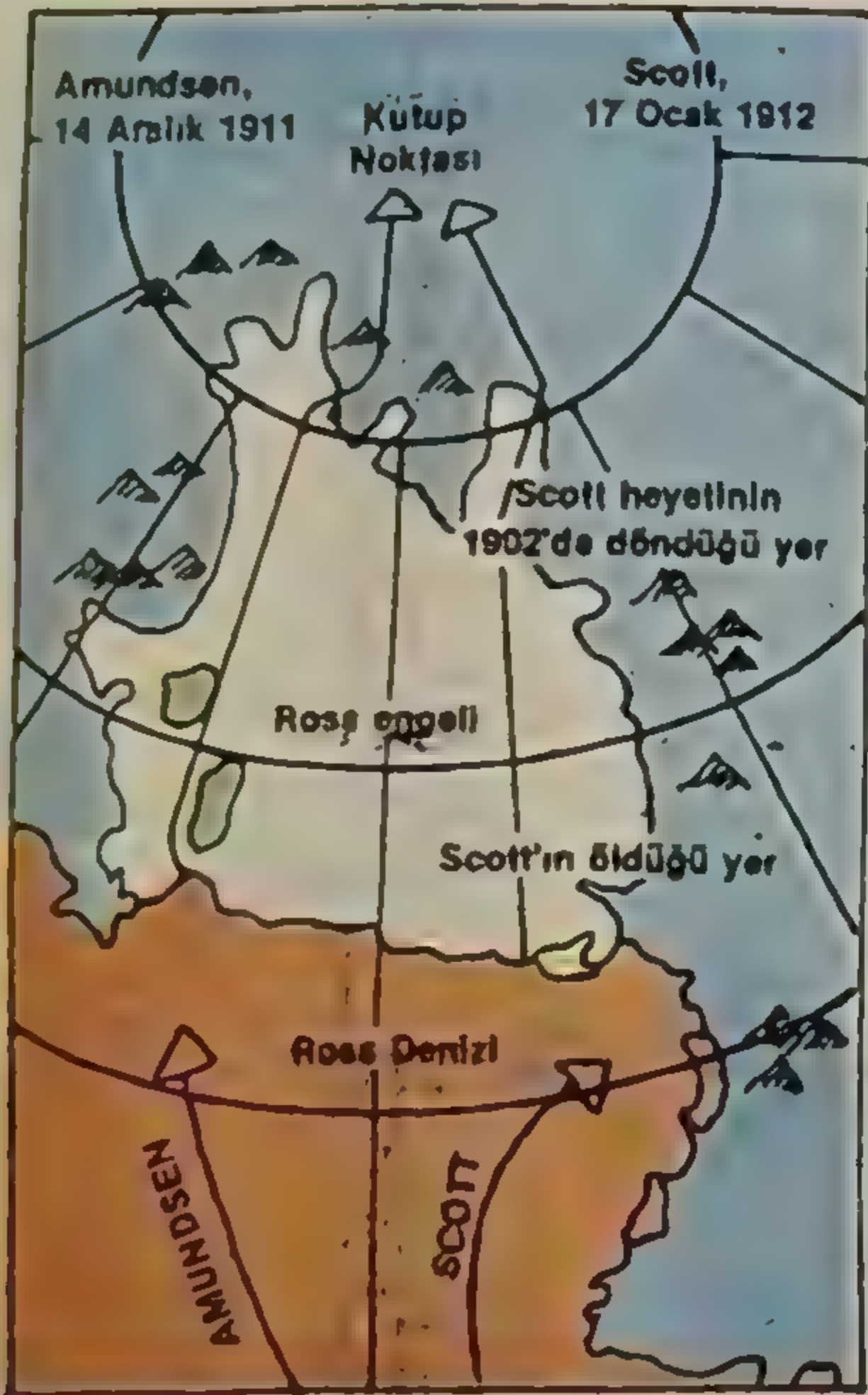
Yolculuğun ikinci aşaması 13 Ağustos 1905'de başladı. Roi Guillaume arazisini kıt'adan ayıran dar boğazdan ustaca manevralarla kazasız geçtiler, dört günlük bu yolculuğun sonunda Victoria arazisinin güneydoğu ucuna vardılar. Burası, kendilerinden çok önce yöreye gelen Collinson'un kış kampını kurduğu yerd. Erken bastıran kış,

Uçsuz bucaksız
buz denzinde,
en büyük
yardımcımız
köpekler...

Bölge koşullarına göre özel olarak yetistiren köpekler yüzlerce kilo yükü kolayca taşıyabiliyorlar.

Güney Kutbu'na doğru olan yarışta, Scott, Norveçli kâşif Amundsen'den önce davranmış, kutup noktasına kendi ülkesinin bayrağını dikmişti (sağda)... Her iki kâşifin de izledikleri yolların krokisi (solda)...

"Gjøa"yı Mackenzie ırmağı ağzına yakın bir noktada mihladi. 10 aylık bir kamp süresince bulundukları yerden fazlaca uzaklaşamadılar.

30 Ağustos 1906 günü, "Gjøa", Bering Boğazı'na ulaştı. Böylece Amundsen ve arkadaşları gemiyi terketmeden ya da değiştirmeden geçirdi baştanbaşa katetmiş oldular.

Amundsen, bu yolculuk boyunca edindiği deneyimlerin ve gösterdiği başarıların meyvesini

birkaç yıl sonra girişeceği güney kutbu keşif gezisinde toplayacaktır.

KUZEY KUTBU'NA DOĞRU

1594 yılında Barents'in Novaya Zemlya'nın kuzeyinde 78 dereceye, Hudson'un 1607'de

Spitzberg yöresinde 80° 23' ve Kaptan Phipps'in de aynı yörede 80° 48' noktasına 1773'de ulaşmasından sonra birkaç yüzyıl geçmiş, kuzey kutbuna varmak tutkusu kimsenin yüreğinden silinmemişti.

1867-1870 yılları boyunca kuzey kutbuna varmak için üç yıl izlenebileceğinden söz ediliyordu; uzun yıllar Alaska kıyılarındaki ve Bering Boğazı'nda balina avcılığı yapmış Fransız denizcisi

Kutup noktasına ulaşana dek ellerindeki birçok hayvan soğuktan ölmüştü. Ellerinde özel yetiştirilmiş katırlar olmasa, yüklerini taşıyamayacaklardı.

Yolda yitirdikleri arkadaşlarını, buzdan kulübelere gömmüşlerdi...

Gustave Lambert, Bering Boğazı'ndan hemen sonra görecek, bankızlerle örtülmüş bir alan aşıldıktan sonra, yaz boyunca bütünüyle buzlu bir kutup denizinin varlığına ve bu serbest denizde ilerleyerek kolayca kutba varılacağına inanıyordu.

İngiliz Osborne ise, Grönland ve Ellesmere adası arasındaki Smith boğazını, Alman Petermann'ın da Grönland'ın doğu kıyılarından "Hansa"dan ayrılmış, yoluna yalnız devam etmişti.

İçlerinde, tezini savunmak için en yığılçesini taşıyan Gustave Lambert oldu. Kutba ulaşmak için önerdiği yola dayanıklı gemiyi buldu, donatımı sırasında zorunlu askerlik görevi nedeniyle 1870 savaşında cepheye yollandı ve öldü. Almanlar, 1869 yılında, Koldewey'in yönetiminde iki gemiyi, "Germania" ve "Hansa"yı hazırladılar, yola çıkardılar.

Petermann'ın kuramını doğrulaması umulan iki gemiden "Hansa", buzullarla sarıldı, sıkıştırıldı ve parçalandı. Bankız üzerine son anda çıkmayı başaran yolcuları sekiz ay boyunca güneye doğru sürüklendi.

Sonunda Grönland'ın Farewell burnunda karaya çıkabildiler. "Germania" ise Grönland'ın doğu kıyılarından "Hansa"dan ayrılmış, yoluna yalnız devam etmişti.

Sabine adasında kışlayan mürettebat, 1870 Temmuz'unda kuzey yönünde ilerlemek için demir aldı. 77° kuzey enleminde "Germania"nın önüne bankızler dikilince, işler çataaştı. Ekip ancak çevrede bazı ufak geziler yapmakla yetindi. Sonuç olarak Petermann'ın kuramı doğrulanmadı. Bismarck burnu, Koldewey adası, Germania arazisi, Petermann dağı gibi adalar, bu gezinin coğrafya bilimi ve haritalardaki anlardır.

İngiliz Osborne'nun kutup ke-

şif planı, biri başlamadan biten. diğeri de yarıda kalan kutup seferlerinin İngiliz Amirallik Dairesi'ne sağladığı bilgiler ışığında yeniden gözden geçirilerek uygulamaya konuldu. 1871 yılında Amerikalı Hall'ca keşfedilmiş olan Robenson kanalı yoluyla kutup noktasına bir sefer düzenlendi. "Alert" ve "Discovery" ("Uyanık" ve "Keşif") adlı iki gemi Kaptan Nares komutasında 1875 Haziran'ında yola çıkarıldı.

"Discovery", Ağustos ayı sonunda Robenson kanalı ağzında buzlarla sarılınca hareketsiz kaldı. "Alert" daha şanslı çıktı. kanalı aşmış, Kuzey Buz Denizi'ne ulaştı, Grant arazisinin açığında 85°25' enleminde demirledi.

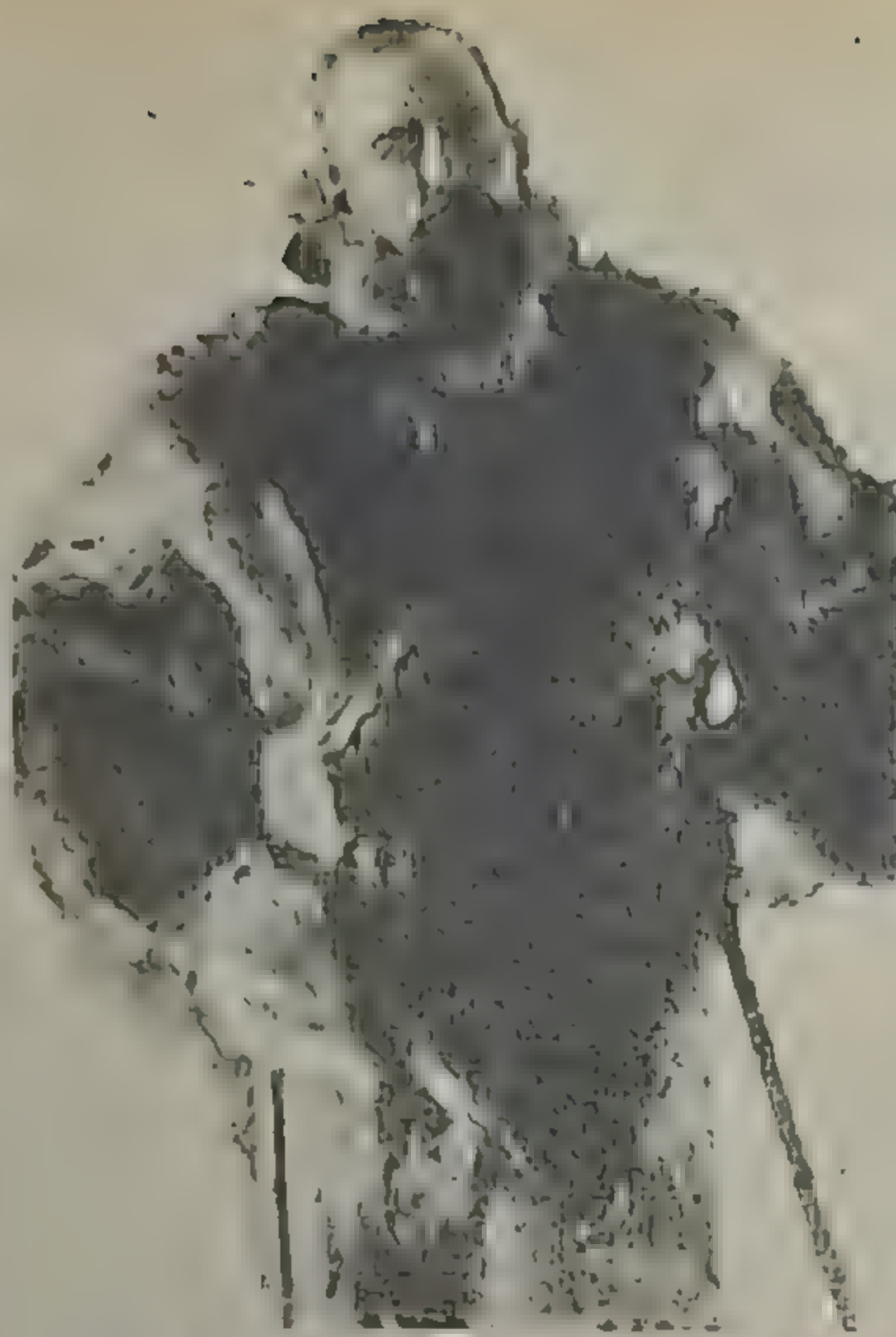
Buradan hareket eden bir araştırma ekibi, Kaptan Nares'in komutu uyarınca, 800 kilometre ötedeki kutup noktasına yollandı. Kuzey kutbunun yıldırıcı koşulları, ekibin ancak 100 kilometre ilerlemesine olanak verdi.

Yitip gitmemek düşüncesiyle geri döndü, yine de bilimsel açıdan iyi bir adım atılmış, başarı sağlanmıştı, ulaşılan 83° 20' enlemi, o güne kadar varılan en ileri noktaydı.

Önceki sayfalarımızda, "Jeannette" gemisinin Yeni Sibirya takımadaları kuzeyinde parçalandıktan sonra, Güney Gronland kıyılarına sürüklendiğini anımsayacaksınız. Bu ilginç olay, Avrupa'daki coğrafya meraklıları ve bilginleri arasında heyecan uyandırdı. "Jeannette"nin kutbu aşarak bu noktaya gelişi, Franz Josef Land'ın kuzeyinden Kuzey kutbuna doğru bir akıntı bulunduğunu, dolayısıyla Petermann'ın 1852'de ortaya attığı kuramı doğruluyordu.

NANSEN SAHNEDE

OLAYIN duyulduğu yıllarda 23 yaşında bir delikanlı olan Fridtjof Nansen (1861-1930), konuyla yakından ilgilendi. "Jeannette"nin izlediği yolun kuzey kutbu üzerinden geçip geçmediği sorusu,

Roald Amundsen (1872-1928)

kafasını kurcalıyordu. Nansen'e kalırsa, akıntının kutba çok yakın ilerlediği kesindi. Bu da, "Jeannette" gibi buzlar arasında sıkışacak bir geminin doğal bir yolu buzullarla birlikte, aşarak, batıya ilerleyip, kuzey kutup noktası üzerinden geçebileceğini düşündürüyordu. Nansen'in

bulduğu yol, kanıtlanırsa, çok sağlıklı ve tehlikesiz olacaktı.

Nansen, bilim adamlarının ve kutup uzmanlarının delilik olarak nitelendirdiği bu planı için Norveç Parlamentosu'ndan ve Kral'dan gerekli yardımı almayı başardı. Kutup koşullarına uygun bir gemiyi, "Fram"ı (İleri) inşa ettirdi. Teknenin omurgası çelik levhalarla beslenmiş, iç kısımları da ek kırılganlarla çevreden gelecek basınca dayanıklılaştırılmıştı.

"Fram" ile Nansen, 24 Haziran 1893'de yola çıktı. 20 Eylül 1893'te 77 derece 44 dakika enleminde doğruca "Jeannette" akıntısına doğru dömen kirdi ve az sonra da buzlarla çevrildi. Çatlayarak, ezilerek birbirli üzerine yığılan bu buz tabakaları "Fram"ı tutamadı, aradan dört mevsim ve iki kış geçmesine karşılık, Kuzey Kutup Noktası'na ulaşamadı.

Nansen ve arkadaşları yer yer daireler çizerek bir ileri, bir geri, parlak yıldızlı kutup geceleri boyunca dolandı, durdu.

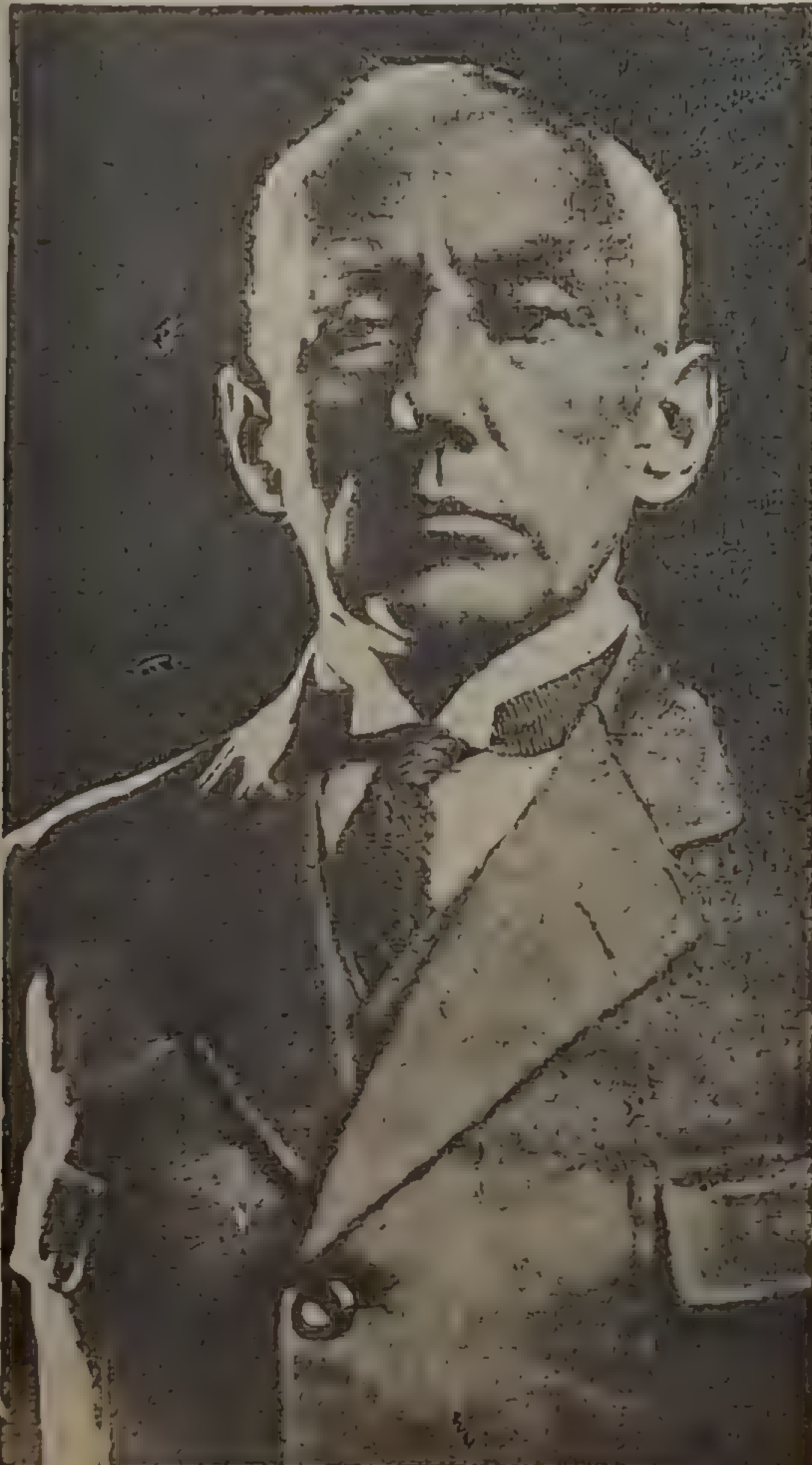
Nansen, ikinci kışını da Kuzey Buz Denizli'nde geçirdikten sonra, hedefine daha hızlı varabilmek için, 84 derece kuzey enleminde vardıgı gün, gemiyi Kaptan Sverdrup'a teslim etti ve yardımcısı Johansen ile bulunduğu yer ile kutup noktası arasında kalan 480 kilometrelik uzaklığı yürüyerek aşmak için harekete geçti.

Üç kızak, iki eskimo tipi balıkçı kayığı, yirmisekiz köpekle birlikte 20 Mart'ta yola çıktı. Kutup noktasına 30 günde ulaşacağını üman Nansen ve Johansen, yanlarına bu süre yetecek kadar yiyecek almışlardı. Kuzey kutbunun yıpratıcı soğuğu altında korkusuzca ilerlediler,

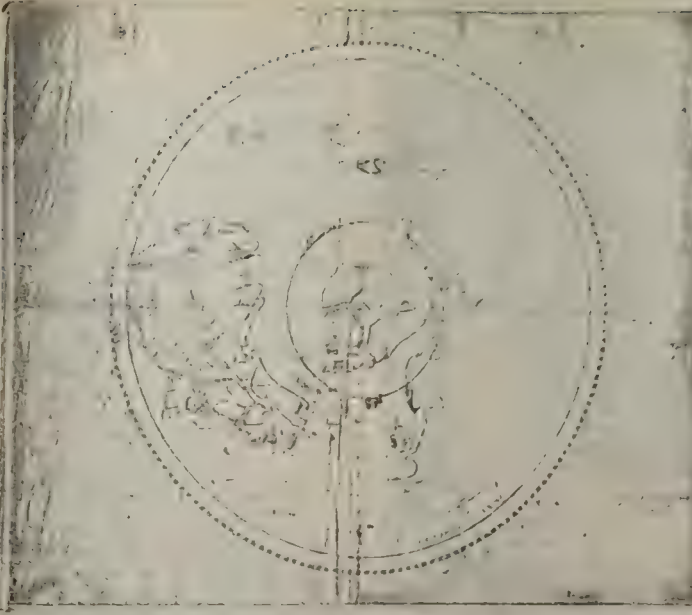
Daha önce ayak basılmamış yerlerden geçmek zorunda kalıyorlar, önlerine dikiliveren yüzlerce metrelik buz yığınlarını birbir gücükle aşıyorlardı. Kar ve buzun çelik zırha dönüştürdüğü gıysıların sağlamlığı, önlerinde gözülebildiğince uzanan beyazlığı aşma umutlarını besliyordu.

ÖLÜMCÜL YOLCULUKTA

YOL ve yolculuk umduklarından da güç ilerliyordu. Üzerinde ilerledikleri buz tabakası, onlar kuzeye iler-

Amundsen:
Serüven tutkunları
içinde en önemli
kişi

1582 yılından kalma bu haritada çağın insanların kuzeydoğu ve kuzeybatı geçitlerinin varlığına inancını kanıtlamaktadır.

lerken, güneye kaymaya başlamıştı. Nansen'i yıldırان tek şey, bu güneye kayma oldu. Geriye dönerek Franz Josef Land'a yölandılar. Yiyecek stoku tükenmeye yüz tutmuştu. Ayı ve fok balıklarına rastlayıncaya kadar, açlıktan ölmek için köpeklerinden birkaçını öldürüp, yemek zorunda kaldılar. Sağlam zeminli bir bölgeye varır varmaz da buzlardan bir kulübe yaparak, üstünü fok derileriyle kapladılar, kişi burada geçirdiler.

Güneşin gökyüzünde parlayıp, çevreyi ısıttığı ilk günlerde hemen yola çıktılar. Karşılaştıkları güçlükler, morallerini yıpratmış ama yıkamamıştı. Kuzey kutup noktasına ne pahasına olursa olsun varmaya kararlıydılar. Kar fırtınaları arasından geçerek, buzuldan buzula atladılar ve Haziran ayı ortalarında açık denize kavuştular. Bundan sonra kayıklarıyla denizden ilerleyebiliyorlardı. Fakat Barents Burnu'nda karaya çıktıklarında, hiç akıllarına gelmeyen bir olayla karşılaştılar. Bunu, Nansen'in notlarından izleyelim:

"Tam tepeye çıkmıştık ki, Johansen birden "Aman Allahım! Kayıklar gidiyor!" diye haykırmaya başladı. Fırtına gibi tepeden aşağıya koşmaya başladık. İplerini koparan kayıklarımız, sahilden hızla uzaklaşıyordu. Johan-

sen'e "Saatimi tut!" diye bağırp, kürkümü ve saatimi bir anda fırlattım ve suya doğru koştum! Bir an bile duraksamadan kendimi buz gibi suların içine attım. Rüzgâr, birbirine bağlı kayıkları sürükleyordu. Elbiselerle buzlu suda yüzmenin güçlüğünü anlatmak da, anlamak da olanaksızdır. Canımı dışıme takarak, kayıklara doğru can havlıyla yüzmeyi sürdürdüm. Boşunal Her şeyimiz, neylimiz var neylimiz yoksa o kayıkların içindeydi ve göz göre göre gidiyordu. Yanımızda bir

tek bıçak bile yoktu! Ya oracıkta vücuduma saplanan kramplarla boğulup gidecektim, ya da henüz fazlaca uzaklaşmamışken geriye dönecektim. Tam anlamıyla umutsuzluğa kapıldım doğrusu. Yorulduğum anlarda sırtüstü yüzüp, aradaki uzaklığı büyütmemeye çalışıyordum. Bu arada da, sahilde bir aşağı bir yukarı umutsuzca, telaş içinde yürüy-en Johansen'in hayalini görür gibiydim. Bir ara kayıkların yavaşladığını farketmem ya da öyle sanmam, bana yeni bir güç verdi. Son bir atılım yaptım, kaslarımın sertleştiğini duyuyordum, hareketlerim de gittikçe ağırlaşıyordu. Bir gayretle kayıklardan birisinin köpeştesini yakaladım. Sonra da öbür elimle kavradım, kendimi kayığın içine çekmeyi başardım. Bir süre ölü gibi hareketsiz kayıkta yattım sanıyorum.

Kayıkları fazla uzaklaşmadan kıyıya ulaştırmak için körek çekmeye başladım. Bu, neredeyse donmak üzere olan vücudumu da canlandırdı. Ağır ağır kıyıya yaklaşıırken, arkamda, baş tarafta bir şeyin hareket ettiğini farkettilim. Bu, Auk denilen bir su kuşuydu. Yiyeceğimizin azaldığını hatırlayıp, tüfeği kaptığım gibi kuşu yere serdim. Böylece akşam yemeğimizin menüsü zenginleşmiş de oluyordu. Johansen, bulunduğu yer-

Eskimoların başlıca gıdasını çığ ringa balığı oluşturur.

Uzun bir yolculuğun sonunda, dinlenmek onun da hakkı.

den beni göremiyordu. Tüfek sesini duyunca delirdiğimi sanmış, bana sonradan anlattığına göre. Sonunda kıyıya yanaştım, koşarak geldi ve kayıkları kat kat organlarla bağladı.

Ayazda donmuş giysilerimi ancak keserek çıkarabildik. Yedek panolon ve ceket bayağı sıcak geldi! Uyku tulumumu hemen buzların üzerine sererek yattım. Johansen üzerimi yelken bezleriyle örttü, eline ne geçirdiyse yığdı. Titremem uzun bir süre sonra kesildi, sıcaklık ağır

ağır vücuduma yayılmaya başladı. Johansen çadırı kurup, vurduğum kuşu plşirirken uyuyakaldım. Uyandığımda, yemek çoktan hazırды."

BULUYORLAR!..

Iki kâşif, kayıklarıyla sahil boyunca beş gün daha ilerleyerek, araştırmalarını sürdürdüler. Beşinci gün, iki kişiyle karşılaştılar. Bu ikili, İngiliz keşif grubundandı.

Gemileri Nansen ve Johansen'i Norveç'e geri getirdi. Nansen, anavatanına ayak bastığı gün, çok uzaklardaki "Fram"da, mürettebatının gösterdiği büyük çabalar sonunda buzlardan kurtularak Norveç'e geri dönüş yolculuğuna başlamıştı.

Nansen'in bu yolculuğundan hemen sonra bir diğer gözüpek, İsviçreli mühendis Andrée, o güne kadar hiç düşünülmemiş bir yoldan kutba ulaşmayı önerdi. Ne uçağın ne de yönlendirilebilen balonun keşfedilmemiş olduğu bu dönemde önerisi, basit bir balonla kutba ulaşmaktı. Kral Oscar ve sanayici Alfred Nobel, bu öneriyi desteklediler.

Andrée, Fraenkel ve Strindberg adlı iki arkadaşıyla 11 Temmuz 1897'de Spitzbergen'den havalandı, kuzey yönünde uzaklaştı. Yanında 10 posta güvercini vardı. Bunlardan yalnızca birisi geri döndü, getirdiği 13 Temmuz 1897 tarihli mesajda, 82 derece kuzey enlemiyle 25 derece doğu boylamında, güzel bir havada doğuya doğru yol aldıkları yazılıydı. Andrée'den alınan ilk ve son haber de bu oldu. Andrée'den haber alınamayan 1900 ve 1902 yıllarında, denize attığı iki şamandıra bulundu. Fakat bunlar, kâşiflerin başına gelenlere ışık tutmaktan uzaktı. 1930 yılında Norveçli bir keşif grubu, Spitzbergen ile Françoise Joseph takımadaları arasındaki Blanche adasında Andrée'nin cesedini ve eşyalarını buldu. Gezi günlüğü 2 Ekim 1897'ye kadar düzenli şekilde tutulmuştu. Öğrendiğine göre; balonun küresi buzdan bir tabakayla örtülmüş, ağırlaşan balon yükseklik kaybetmiş, 14 Temmuz'da 83 derece kuzey enlemi ve 32 derece doğu boylamı noktasında, kutba 780 kilometre uzaklıkta yere çakılmıştı. Uç kazazede, ayı ve fok avlayarak yiyecek sağlamış, güneye doğru 300 kilometre yürümüş ve sonunda açlıktan ölmüşlerdi.

«FRAM» YİNE YOLLARDA

NANSEN'e gezilerinde eşlik eden ve "Fram"ı Norveç'e geri getiren Otto Sverdrup, kendi yönetiminde yeni bir kutup keşif gezisine hazırlıklarını 23 Haziran 1898'de tamamlayıp demir aldı. Gemi, yine "Fram"dı ve yol da yine Nares'in

Küçük bir dereyi aşacağız. Önce buzun kalınlığına bakıyoruz.

Sonra da yavaş yavaş köpekleri geçiriyoruz.

Artık iş tamam. Malzemelerimizi kazasız belasız karşıya geçirebildik

İzlediği Robeson kanalıydı.

Sverdrup, kutba yaklaşma aşısından Nares'in ulaştığı noktayı aşamadı, Ellesmere adasının doğu kıyılarında duraklamak zorunda kaldı. Bu yörede dört yıl gibi uzun bir süre konaklayan

Sverdrup ve arkadaşları, Ellesmere'nin batısında bazı yeni adalar keşfettiler. Helberg ve Ringnes adaları bu yolculuğun tanıttığı kara parçalarıdır.

Sverdrup, kuzey kutbuna ulaşmayı amaçlarken, bir İtalyan ke-

şif grubu da François Joseph ra kımadalarından hareket ederek kutba ulaşmayı umuyordu. Gezi Abruzzi Döke'nün başkanlığında düzenlenmişti. Geminin adı da "Stella Polare - Kutüp Yıldızı" konulmuştu.

Kutup bölgesinde yapılan bir çalışma, kötü hava koşulları yüzünden çok ağır ilerliyor...

1899-1900 kışını Prince Rodolphe adasında geçiren ekip, 1900 yılı Mart'ında subay Cagni yönetiminde 10 adam, 98 köpek ile kutup noktasına doğru karadan yola çıktı. Üzerinde ilerledikleri buz pack'ı oldukça engelli, günler de bu ay boyunca kısıydı. Günde 12 kilometreden fazla ilerleyemediler. Cagni, adamlarından altısını, iki ayrı ekip oluşturarak geri yolladı. Bu, akılcı bir çözümdü, çünkü iki ekipten ancak birisi "Stella Polare"ye geri dönebildi; diğerinden ise hiçbir haber alınamadı.

Cagni, hiç de alışkın olmadığı kutup soğukunda, o güne kadar ulaşılan en uç noktaya kadar ilerledi. 86 derece 34 dakika kuzey enlemine vardığında daha fazla ilerleyemeyeceğini farkedip geri dönmeye başladı.

Dönüşü, gidişindende çok yorucu oldu; çünkü üzerinde bulunduğu buz kütlesi güneybatı yönünde sürükleniyordu. Yol uzayınca da yiyecek tükendi. Köpekleri yedikleri halde, günlük tayını yarıya indirmeye zorlandı. Sonunda 25 Haziran'da Cagni ve arkadaşları gemilerine dönmeyi başardılar.

Aşağıdaki satırlar, bu keşif gezisinin başkanlığını üstlenen, fakat kangren olduğu için elinin bir parmağı kesilince görevi Cagni'ye devreden Abruzzi Dükü'nün, Cagni'nin günlüğünden aktardığı raporundan alınmıştır:

... «GÜNLÜK»ÜN ANLATTIKLARI

ÜSSE dönüş için tek umudumuz, ilerlerken, bıraktığımız izlerimizin bozulmamış olmasıydı. Birkaç gün boyunca izlerimizi aradık durduk. Bulduğumuzda morallimiz yerine geldi, izlerimizi bulmak, geri dö-

nüş için emniyetli tek yola ulaşmak demektir. Bundan böyle her adımda buzun sağlamlığına bakmayacak, nereyi nasıl aşabileceğimizi tartışmayacaktık. Köpekler bile kurtuluşun kokusunu almış gibi canla başla koşturuyorlardı.

28 Nisan'da izlerimize ile aramıza büyük bir çatlak girdi. Karşı kıyının sürüklenmesini gözlediğimiz için, izlerin karşıda sürürülmesinin hiçbir anlamının da kalmaması, oldukça canımızı sıktı. Buz kütlesinin yarığı doğuya doğru ilerliyordu, biz de yarığı izledik. Karşı kıyıya ancak çatlaktan hızlı ilerleyip geçebilecektik. İki günlük durmamacasına bir takip sonucu çatlağı geçtik, karşı kıyıya vardık. Şimdi, iki günlük yolu gerisin geriye, batıya doğru almak zorundaydık.

Köpeklerimizin bu yoğun tempoda yorgun düştüğü, kilo kaybettikleri ve ishal olduklarının farkındaydım. Bastırarak ilk tipi ya da kar fırtınası, sayılarını yarı yarıya düşürebilirdi. Onlara verebilecek yiyecek stokumuz da gittikçe azalıyordu. Çaresiz birkaçını vurup, diğerlerine yiyecek olarak verdik. Böylece yeterince gıda alabilen köpekler daha da hızlandılar.

Uzunca bir yolculuktan sonra verdiğimiz ilk mola bu. Birkaç saat sonra yeniden hareket edeceğiz.

**Bay Kuzey ve Bay Güney ilk kez karşılaşıyorlar: 10 Ocak 1913.
Solda Kuzey'in fatihli Peary, sağda Güney'in Amundsen'li..**

Ekiptekilerin yiyecek sorununa gelince... Yaptığım ölçümler, en azından 450 kilometrelik bir yolumuz olduğunu ortaya koyuyordu. Elimizdeki yiyeceği herkese eşit olarak bölüştürdüm ve bununla idare etmeleri gerektiğini sıkı sıkıya tembihledim.

Mayıs ayına gelmemiye karşılık, kutup kışı bu sene oldukça çetin geçiyordu, güneşin varlığıyla yokluğu bir oluyordu. Sert kutup rüzgârı kuzeydoğudan sürekli eserek sırtımızda kamçı gibi şaklıyordu. Mayıs'ın sekizinde tıpiye dönüşen fırtına, kurduğumuz kampı ve köpekleri neredeyse diri diri gömüyordu. Yorgunluktan kendimizden geçmiş durumda yattığımızdan, üzerimize yığılan kar tabakası neredeyse donmamıza neden oluyordu. Birkaçımızın parmakları kangren olma tehlikesiyle karşı karşıyaydı. Acılarını dindirmek için verdiğim afyon, onları yola devam edemeyecek kadar uyuşturmuştu. Kızaklara yatırarak geride kalmamalarını sağlamaya çalıştım, fakat bu sefer de köpeklerin yükü ağırlaştı.

Ekiğin şefi olduğum için en az yakınması gereken kişi de bendim. Kollarımın tüm kasları kazık ke-

silmiş, kramp üstüne kramp dolmuştu. Yine de ses çıkartmadım. Kızığın kayışlarını tutan sol elimin işaret parmağının donduğunu ve renginin değiştiğini gördüm. Acısı, kolumu oynatmama engel oluyordu. Sıhhiye subayıyla ufak bir ameliyat yapıp, parmağımın yarısı-

bir işaret. Doğa, bu yöreden ilk geçişimizde gördüğümüze hiç benzemiyordu. Çaresiz, pusula ve sextant ile her yarım saatte bir yaptığımız rota ayarlamalarına güvenerek ilerliyorduk. Mayıs ayını birbir güçlüklerle geçirdik. Günde katettiğimiz yol en fazla 15 kilometre olabiliyordu. Kendini gittikçe daha cömertçe gösteren güneş, üzerinde ilerlediğimiz araziyi vicık vicık yaptığı için, yol bulmak, buzun sağlamlığını ölçmek zorundaydık. Bir ara ayı izlerine rastladığımızda sevinçten deliye döndük. Uzun zamandır tadını özlediğimiz taze etin peşine düştük. Aslında köpeklerimiz için hazırlanmış, kurutulmuş ve dövülmüş ete eritilmiş yağ ve kurutulmuş meyve katılarak yapılan bir tür pastirmayı yemekten halsiz düşmüştük.

Şanssızlık yakamıza yapışmıştı bir kere... Ayılardan izinden başka bir şeye de rastlayamayınca taze et gereksinimimizi karşılayabileceğimiz tek çareye başvurduk. İki köpeğimizi

Robert Peary'nin gemisi Roosevelt kutup yolunda.

ni kestirdim, rahatladım.

Mayıs'ın onbirinde yine fırtınanın getirdiği kar yığını altında kaldık. Kızakları kar altından çıkartmamız üç saatimizi aldı. Yola koyulduğumuz zaman çevrede ne bir iz vardı, ne de

vurduk ve ilk defa köpek etinin tadına baktık. İki saat sonra sadece derileri ve midesi, bağırsakları kalan bu sadık dostlarımızın artıklarına da hayatta kalan arkadaşlarını ortak ettik..."

VII. BÖLÜM

PEARY'NİN ÇABALARI

1908 yılının soğuk günlerinden birinde, orta yaşlı bir adam, "New York Herald" gazetesinin yönetimine girdi. 1800 yılından beri tam 577 kutup seferi yapılmış, fakat bunlardan hiçbirli Kuzey Kutup Noktasına ulaşamamıştı. Bu kişi, 578. sefere çıkmak için gazetenin yardimlarını istiyordu. Başarabilirse, kazanacağı zafer, diğerlerini gölgede bırakacaktı.

Robert Edwin Peary (1858-1920) yirmibeş yıldır kutuplardaki keşif gezilerinde uygulanacak yeni yöntemlerle uğraşıyordu. Yapılan seferlerin çoğu açlık ve soğuklarla savaşıarak son bulmuştu. Kuzey'de yaşayan insanlar vardı: Eskimolar... Bir kutup kâşifi de onlar gibi yaşamasını

öğrenerek başarıya ulaşabilirdi. Kutup Noktasına varabilmek, Peary'nin yaşam boyu amacıydı. O, yalnızca eskimolar gibi yaşamasını öğrenmekle kalmamış, 77 derece kuzey enleme giderken karısını da götürmüştü; hatta burada bir kızı dünyaya gelmişti.

O güne kadar dört önemli yolculuk yapan Peary, Grönland'ı birkaç kez katederek burasının bir ada olduğunu kanıtlamış, sekiz kez kutup noktasına gitmeyi denemiş, 1902 ve 1906'da yaptığı seferlerde kızaklarla Kutup Denizi bölgesine girmeyi başarmıştı. Bu yolculuk için Peary'den daha uygun kimse bulunamazdı. Peary, o sırada elli yaşının üzerindeydi. Kutup noktasını bulmak için son bir

yolculuğa daha hazırlanmıştı. Fakat yaptığı bu kusursuz hazırlığın bir tek eksik yanı vardı: Gerekli para...

GÖZÜPEK BİRİ

1908 yılının soğuk bir sabahı Peary'yi "New York Herald"ın bürosuna getiren neden işte buydu. Peary, gazetesinin kendisine daha önce de ilgi göstermiş olan Mali İşler Müdürü William Relck'ı görmek istedi.

"Özür dileriz, fakat Bay Relck, gazetemizden ayrıldılar; kendisini "New York Times"de bulabilirsiniz," karşılığını alınca, Peary'nin keyfi kaçtı.

"Peki, öyleyse Mr. Lincoln'ü göreyim," dedi.

Gazetenin yayın müdürlerinden Lincoln da, Peary'i tanıyordu. Sekreterden onun da "New York Times"e geçtiğini öğrenmesi üzerine, gazetenin editörlerinden biriyle kısa bir görüşme yaptı. Fakat aldığı karşılık olumsuzdu. Halk, bu sonu gelmeyen kutup gezilerinden bıkmıştı. Peary, "New York Herald"dan özünütlü ayrıldı. Reick gazete değiştirmişti ama, belki yine de yardımcı olabiliirdi.

"Times" binasının yedinci katında çok değişik bir havayla karşılandı. Bir saat sonra gazeteyle sözleşme imzalıyordu.

Peary, 6 Temmuz 1908'de "Roosevelt" adlı gemiyle New York limanından ayrılarak kuzeyin sessizliği içinde kayboldu. Gazete, Newfoundland ve Labrador'dan birkaç mektup aldı, o kadar. Peary, çeşitli yerlerde 'ikmal' noktaları kurarak Grönland'ın kuzeyinden kutba doğru yol almaktaydı.

Bir süre sonra "New York Times"a değişik bir haber ulaştı. 1 Eylül 1909 günü Shetland'dan New York'taki Merkez Telgrafhanesi'ne gönderilen bir mesajda, şöyle deniyordu:

"21 Nisan 1908 günü Kuzey Kutup Noktasına ulaşmış olan Amerikalı kâşif Dr. Cook, geminizde bulunmaktadır. Cook, 1909 Mayıs'ında Üpernavik'den Kuzey Burnu'na gelmiştir. Buradaki Eskimolar, Cook'un böyle bir yolculuk yaptığını doğrulamaktadırlar."

Telgrafın altında, "Knud Rasmussen - Kuzey Grönland Müfettişi" imzası vardı.

Dr. Frederick A. Cook, Brooklyn'de (New York) yaşayan sivil bir kişiydi. Onunla ilgili olarak bilinen tek önemli şey, Peary'nin 1891 ve 1902'de yaptığı iki kutup gezisine doktor sıfatıyla katılmasıydı.

Bu haber, "New York Times"da bir bomba etkisi yaptı. "Herald"ın, Cook'a 25.000 dolar ödediği öğrenilmişti (Peary, "New York Times"la 8.000 dolar üzerinden sözleşme yapmıştı).

GENEL BİR KUŞKU DOĞUYOR

FAKAT Cook'un yazıları, yayınlanmaya başlanınca bir genel kuşku belirdi. Cook, Columbus burnundan

Peary'nin 1893 yılında kutuplarda doğan kızına Eskimolar, "Karbebeği" anlamına gelen Ah-poo Mickaninny adını verdiler. Bebek, doğumundan 6 hafta sonra ilk kez bayrağa sarılı olarak Grönland soğuşuna çıkıyordu.

kutba tam-35 günde vardığını, burada "sağlam zeminli" toprağa rastladığını bildiriyordu. Ortalık karışmıştı. "Jeannette"nin bahtsız yolculuğuna katılmış olan Amiral G. W. Melville, kamunun bu sahte yazılarla aldatıldığını söylüyordu.

Ote yandan Dr. Cook, 4 Eylül'de Kopenhag'da büyük törenle karşılandı. Krallık Bilim Kurulu'na ve Kral tarafından coşkuyla dinlendi. Fakat bu arada Londra gazetelerinden "Daily Chronicle"ın muhabiri Philip Gibbs'in sorduğu ayrıntılı sorulara yeterli karşılıklar veremedi ve bazı önemli çelişkilere düştü.

Olaydan hemen iki gün sonra,

6 Eylül'de, Reick, sevinç çılgınlıkları atarak, "Times" Yayın Müdürlüğü'nün odasından içeri girmeyordu. Az önce aldığı bir telgraf, Peary'nin kutba ulaştığını bildir-mekteydi.

Gazetenin içi birden arı kovanına döndü. Peary'yle ilgili bütün bilgiler, aradaki yazışmalar v.b. bir araya toplanmaya ve düzenlenmeye başlandı. Bir muhabir hemen Kopenhag'a gönderilerek Cook'la röportaj yaptı. "Times" gazetesini, 7 Eylül'de, dünyada olaylar yaratacak haberini yayınlamaya hazırıldı. Bu haber için birinci sayfalarda üç sütun, iç kısımlarda beş sayfa ayrılmıştı.

Karşılaşılan durum, iki gazete arasında o güne kadar görülmemiş bir savaşa yol açtı. Kutba gerçekten varan hangisiydi? Peary'den gelen bir telgraf, "Cook'u ciddiye almayın," diyordu; "Burada kendisine eşlik eden eskimolarla görüştüm. Kutba varamadığını doğruluyorlar."

"Times", Peary'nin yolculukla ilgili ayrıntılı raporunu yayınladı. Peary, bu raporunda 1 Mart'ta kızaklarla nasıl yola çıktığını; — 59 derece soğukta ilerleyişini; 2 Nisan'da 87 derece 47 dakika enlemine ulaşmasını; yanındaki zenci yardımcısı; dört eskimo ve kırk köpeğin çektiği beş kızakla kutba yol alışlarını... ayrıntılarıyla anlatıyordu. Her on saatte bir mola vererek dinleniyorlar, çay içip bir şeyler yedikten sonra tekrar yola koyuluyorlardı:

"Gökyüzü koyu gri renklerle kaplıydı; ufuk ise simsiyahtı. Etrafımızda göz alabildiğine uzanan buz sahralarının tebeşir beyazı rengi insana anlatımı zor bir ırperti veriyordu... Bir zaman sonra yolculuk daha da kolaylaştı. Kızak koşturduğumuz buzların üzerinde kar kalmadı. Isı, —15 dereceye yükseldi ve böylece kızaklarla buz arasındaki sürtünme oldukça azaldı. Kızakların artan hızı, köpekleri bile neşelendirdi; bazıları yol boyu keyifli keyifli havlayıp durdular."

6 Nisan'da 89 derece 57 dakika enleminde bir noktaya ulaşılar.

"...Kutup Noktasının görünmesine rağmen son birkaç adım

1904 yılında Niagara çavlanı yakınlarında çekilen bu fotoğrafta Peary, eşiyle birlikte görülüyor.

İçin kendimi çok yorgun hissettim. Ardımızdaki günlerin biriktirdiği yorgunluk, gece yürüyüşleri, uykusuzluk ve heyecan hep birden üstümüze yüklenmişti sanki. O anda hayatımın amacına ulaştığımı bile kavrayamayacak kadar bitkindim... En sonunda Kutup Noktası'na geldik. Uç yüzyılın ödölü, düşlerimin hedefi benim oldu artık. İnanamıyorum buna..."

DR. COOK'UN İŞLERİ

SON aşamayı da geride bıraktıktan sonra, Peary, Kutup Noktasında 30 saat kalmıştı.

"İnanılır gibi değil; birkaç saatlik yürüyüşten sonra Batı yarımküresinden Doğu yarımküresine girdim ve yeryüzünün en üst noktasına ayağımı bastım... Doğu, batı ve kuzey bir anda yok oldular. Bizler için sadece bir yön kalmıştı, o da güneydi.

Ufkun hangi noktasından olursa olsun, üzerimize esecek rüzgâr ancak güney rüzgârı olabilir. Bulduğumuz noktada bir gün bir gece, koca bir yıl demektir."

Peary'nin Kutup Noktasına ulaşmış olması yeterli değildi. Buna herkesi inandırması, buraya ilk ayak basanın kendisi olduğunu kanıtlaması gerekiyordu. Cook ile Peary arasındaki çekişme, bütün şiddetiyle sürmekteydi.

Sonunda toplanan bir bilim kurulu, Peary'nin Kutup Noktasına ayak bastığı konusunda hiç kuşku olmadığını bütün dünyaya ilân etti. Kopenhag Üniversitesi de, Cook'un sunduğu belgeleri yeniden gözden geçirdikten sonra, bu yolculuğun yapıp yapılmadığı üzerine kesin bir şey ileri süremeyeceğini belirtti.

Bu bildiriden sonra, Cook'un önü hızla yokuş aşağı inmeye başladı. Gazeteler konuyu dillerine doladılar ve Dr. Cook şahıslık suçundan tutuklandı.

Robert E. Peary, kuzey kutbuna diktiği bayrağının parçalarını, yol boyunca kurduğu kamplara bırakmıştı.

VIII. BÖLÜM

DENİZLERİN ALTINDAN KUTUPLARA ...

PEARLY'nin Kuzey Kutbu'nun kapılarını insanlığa açmasından sonra, kutup keşif gezilerinin sayısında belirgin bir artış olmuş, Peary'nin başarısı, o güne kadar çekimser kalan birçok araştırmacıyı yüreklendirmiştir.

Kutup Noktasına varılmasından sonra yöreye düzenlenen ilk gezinin başkanı Myllus Erich-

sen'dir. 1906 yılında, eşliğindeki Danimarkalı bilim adamları ile Grönland'ın doğu kıyılarından araştırmalara başlayan Erichsen, kış Bismarck burnu yakınında geçirdi. 1907 ilkbaharında da, Peary'nin haritalarını tamamlamak üzere, topografi Hagen ve bir eskimo kılavuz ile kuzeye yöneldi. Erichsen ve arkadaşlarının üzerinde ilerlediği

buz kütlesi yer değiştirdiği için ne kadar yol aldıklarını kesin olarak bilemiyoruz. Kamplarına bir daha geri dönemeyen bu cesur araştırmacılardan sadece Eskimo kılavuzun cesedi 1908 yılında bir rastlantı sonucu bulunabildi. Boynuna asılı bir şişe içinden Hagen'in krokileri ve yolculuğa ilişkin bazı notlar çıktı.

RASMUSSEN ADINDA BİRİ

BU olayı izleyen yıllarda düzenlenen geziler özellikle Grönland adasının daha iyi tanınmasına ağırlık verdi. İsviçreli Ouervain 1912'de, Alman Koch ve Wegener 1913'de, Danimarkalı Rasmussen 1905 ve 1924 yıllarında adayı değişik yönlerde boydan boya katettiler. Bu geziler içinde en önemlisi, Rasmussen'ce gerçekleştirilendir. Coğrafya araştırmaları yanı sıra, Eskimoların toplum ve töre-bilim açısından incelenmesini de sürdürerek, Avrupalıların bu yöre insanlarını daha iyi tanımalarına olanak vermiştir.

1931 yılında Norveçli Mehren ve Hoygaard, 1936'da ise Fransız P.E. Victor, Grönland'ın hemen her yerini bilim adamı titizliğiyle incelediler. Yer kabuğunun bölgedeki özellikleri üzerine ilginç bir tez sahibi olan Alman Dr. Wegener, ses dalgaları aracılığıyla adanın üzerini kaplayan inlandsis'in kalınlığını ölçmek istiyordu. Bu amaçla çıktığı yolculuğundan geri dönmedi, yıllar sonra Wegener'in ve Eskimo yardımcılarının cesedi bulundu.

Grönland'ın iç bölgelerinde bu araştırmalar sürdürülürken, kıyıları ve çevresindeki denizlerde de okyanusbilimciler çalışıyordu. Fransız Charcot'un "Le Pourquoi-Pas?" adlı ünlü araştırma gemisi, 1921-1936 yılları arasında Grönland

çevresinde dolanıp, değerli bilimsel veriler derlemiştir. 1936'daki son gezi sırasında amansız bir fırtınaya yakalanıp batan gemiyle birlikte Dr. Charcot ve 39 arkadaşı sulara gömülmüştür.

1906-1911 yılları boyunca Stefansson, Kanada hükümeti adına Kuzey Kanada kıyıları ile Kuzeybatı geçidi üzerinde yer alan takımadalarda derinlemesine incelemelerde bulundu. Bu girişimin amacı, geçidin bir deniz yolu olarak sağlayabileceği yararın saptanmasıydı.

BERING DENİZİ'NE 40 GÜNDE VARAN GEMİ

NORDENSKJÖLD'ün Kuzeydoğu geçidini aşmasından sonra bu yolun politik ve ticarî, ekonomik önemi üzerinde fazlaca durulmamış-

tı. 1905 yılında çıkan Japon-Rus savaşı sonrası, Çarlık Rusyası bu konuya eğildi. Uzakdoğu'daki çıkarları, gereğinde, Kuzeydoğu geçidinden süratle bir donanma yollaması için elinden gelenin yapmasını kaçınılmaz kılıyordu.

Yöreye gönderilen araştırma ekipleri, yoldan yararlanmak için denizbilimsel ve meteorolojik koşulların sürekli ölçümü ve tahmininin gerekliliğini saptadılar. Sürdürülen araştırmalar sırasında geçit üzerindeki kıyı, adalar, boğazlar daha yakından tanındı. Bu girişimin en sıvrılmış adı, Rus deniz subayı Vilkitski'dir. Önderliğinde yol üzerinde, kıyı ve adalarda birçok telsiz istasyonları kurulmuştur. 1932'de "Sibiriakov" buzkıran gemisi Arhangelsk'den Bering Denizi'ne 40 günde ulaşabildiği zaman, başarısını bu amansız doğada canla başla çalışanlara borçlu olduğunun farkındaydı.

Doğa, öylesine bilinmedik olaylarla doludur ki, bir başarının ya da aksiliğin tekrarlanması olasılığını kesinkes bilmek olanaksızdır. "Sibiriakov"un başarısından gurur duyan Sovyetler Birliği, hemen ertesi yıl gönderdiği bir diğer buzkıran gemisinin parçalanması karşısında umutsuzluğa kapıldı. 1934 yılında "Litke" buzkıranı, Vladivostok'tan Arhangelsk'e varmayı başarınca, Kuzeydoğu geçidine verilen önem, yeniden gündeme geldi. 1935'de üç ticaret gemisi bir buzkıran önderliğinde aynı yolu aşmayı ve Doğu Sibirya'dan ticarî mal getirmeyi başardılar. Bu olay, geçidin ticarî kullanımı için olumlu bir başlangıç oldu.

Bilimadamlarının, araştırmacıların, serüven tutkunlarının coşkusu, girişimleridir insanlık

Daire içindeki dikmelerin kesiştiği yer kuzey kutbudur!..

SON GİRİŞİM VE İLGİNÇ BİR BELGE

BU girişimleri izleyen yıllar boyunca düzenlenen gezilerin ardı arkası ksilmedi, fakat hiçbirisi birtakım ölçüm ve gözlem verilerinden ötesini sağlamadı. 1958 yılında ABD tarafından düzenlenen bir gezi, Kuzey Kutbu konusunda yer vermeye değer son girişimdir ve oldukça da ilginçtir. Aşğıda yer alan satırlar, olayı yaşamış iki gazetecinin Kaptan William R. Anderson ile yaptığı röportajdan alınmıştır:

"Periskoptan son kez göğe doğru baktım. Dolunayın hâlâ parladığı güzel, aydınlık bir sabahtı, güneş henüz doğmuştu. Rotamızı kuzeydoğuya çevirmiştik, derin denizlerde seyrediyorduk. Gemi ses dalgalarıyla derinlik ölçen "Sonar" aygıtlarıyla donatılmıştı, mürettebat da de-

Skate'in tayfaları "izinlerini" buzlar üzerinde dolaşarak geçirmek zorundaydılar.

tarhini şekillendiren. Bir olayın başarılması, onun daha ileri aşamalara götürülemeyeceği anlamına gelmez. Kutup Noktasına ulaşmakta kullanılan yöntemlerin çeşitliliği de yıllar boyu yöreye yapılan gezilere amaç ve önem farkı kazandırmıştır.

HAVACILIK İŞE KARIŞIYOR

ORNEĞİN havacılığın hızla gelişmesi, kutup gezilerine değişik bir boyut getirmiştir. Daha önce anılan Fransız Andrée'den 10 yıl sonra, Amerikalı Wellman, bu kez yönlendirilebilir bir balon ile, 2 Eylül 1907'de Spitzberg'den havalandı, fakat Kutup Noktasına varamadan geri döndü.

Olaydan heyecanlanan kâşiflerin sayısı hiç de az değildi: Amundsen, Ellsworth, Byrd, Nobile ve Wilkins de aynı yolu denediler, başarılı olmadılar. Amundsen, sonunda yöreye uçakla yaptığı gezi sırasında düşerek can verdi.

1937 yılı gelip çatığında, Sovyetler Birliği bilimsel çevrelerde derin yankı uyandıran iki girişimi başlattı. 18 Haziran 1937 günü, 35 tonluk büyük bir uçak, kutup üzerinden aşarak, en kısa yoldan San Francisco'ya ulaşmak üzere havalandı, fakat Vancouver'den İleriye gidemedi. Uçak, Moskova'dan San Francisco'ya 62 saat 17 dakikada, düz bir hat üzerinde 10.200 kilometre uçarak varmayı başardı.

İkinci önemli girişim de 1937-

de gerçekleştirildi. "Papanine" adlı Sovyet bilimadamı önderliğinde düzenlenen keşif gezisinde, ekip uçaklarla Kutup Noktasındaki bankız üzerine indirilmiş, içinde telsiz telgraf da bulunan çeşitli araç-gereç de yörede kurulan istasyona taşınmıştır. Amaç, Kutup Noktasından başlayarak, bankızın sürüklendiği yönde hidrolojik, manyetik ve astronomik gözlemler yapmaktır. Papanine ve arkadaşları, Feodorov, Chircov ve Krenkel'i her tür teknik gereksinimleri ve yiyecek ile donatan uçaklar, 18 Haziran'da Sovyetler Birliği'ne geri döndüler.

Mayıs sonlarında başlayıp Ekim'e kadar süren dört ay içinde bankız, Kutup Noktasından 85 Kuzey ve 3 Doğu noktasına kadar indi. Aralık'ta ise 82 dereceye geldi ve daha hızlı ilerlemeye başladı.

1 Şubat 1938'de 74 Kuzey enlemi ve 16 Batı boylamına, yani Grönland yakınlıklarına ulaşmışlardı. Bu sırada çıkan bir fırtına bankızı parçalayınca, Papanine ve arkadaşları son anda, telsiz telgrafla yerlerini bildirdikleri için, bir buzkıran tarafından kurtarıldılar. "1 No'lu gezgin kutup istasyonu" adı verilen bu araştırma ekibi ve istasyon, 274 gün boyunca Kutup Noktasından İzlanda'nın 400 kilometre kuzeyine kadar inerek, akıntılarla sürüklenmişti.

Yoğun sis bazen araştırmaları aksatıyordu.

Periskop yardımıyla çevreyi kolaçan ettikten sonra yeniden daldık. Kutba giden en kısa yolu saptamıştık. Dr. Lyon aygıtlarının sağlamlığından kuşku duymuyordu, önceki yıllarda kullandıklarından çok daha geliştirilmiş ve güvenli bu aygıtlar saye-

Skate buzlar altında yerini bu özel aygıtla buluyordu.

**Yüzeye çıkmak için buzların en ince olduğu noktayı
"buz detektörüyle" saptamak gerekiyordu.**

sinde önümüzde duran buz parçasının en azından 30-40 metre kalınlığında olduğunu anladık.

İlerledikçe, Dr. Lyon'un aygıtları dakikası dakika-sına buz ve bulunduğu-muz noktanın zemini Üze-rine bizim yola çıkmadan önce derlediğimiz bilgiler-den de fazlasını kesin ola-rak veriyordu. Dr. Lyon'un yanında yöre Üzerine o güne değin toplanmış bir-kaç çanta dolusu belge ve bilimsel veriler vardı, her geçen gün bunlara yeni-lerini ekliyordu.

İlerledikçe bir dizi dağ keşfettik! 76 derece kuzey bölgesinde, daha önce hiç

sondaj yapılmamış bir bölgede, aşağı yukarı 2100 kulaç derinlikte yaptığımız sondajlar su altında binlerce metreye ulaşan yükseklikte sıradağlar olduğunu gösteriyordu!

Bir ara denizaltının hızının kesilmesini, aşağıya doğru inmesini istedim. Aynı anda bir kaya parçasının kopup, deniz dibine doğru yuvarlandığını saptadık. Televizyon kameralarının saptadığı görüntüleriyle deniz dibi dağları, vahşi pırıltılarıyla ay kraterlerine benziyordu. Herkes yolumuzu ve çevremizi kaydeden elektronik aygıtların başında ya da buzları seyrettikleri televizyon ekranının başında sessizce oturuyordu. Gemide heyecan, bekleyiş ve umutla karışık bir şeyler olduğu seziliyordu. Sadece birkaç tayfa uykuya dalmıştı. Geri kalanların çoğu bu yolculuğun başarıyla sonuçlanması için Tanrı'ya dua ediyordu.

1957 yılındaki girişimimizde karşılaştığımız teknik aksaklığın tekrarlanmamasını diliyordum. Tayfaların her birisi de bu amaçla görevini eksiksiz

Dıştan takma motorların kullanılmadığı durumlarda, babadan kalma yöntemlere başvurulur.

yapıyor ve sorumlu oldukları aygıtları sürekli izliyor, denetliyorlardı.

PERİSKOPTAN BUZ DÜNYASI

HİÇ uyumadım. Uyuyamıyordum. Gemi içinde bir o tarafa, bir bu tarafa dolaşıyor ve sık sık periskopla çevreyi gözetliyordum. Bir ara fosforlu çizgiler görüp, şaşırdım. Bu, genellikle tropik sularda rastlanan bir deniz olayıydı. Su içinde böyle bir şeyin görülmesi bana biraz garip gel-

di. Tayfalardan bazıları da aynı gözlemi yapmış olabileceği için, aralarında dolaşıp da morallerini pekiştireyim diye düşündüm. Herkes birbirine çeşitli olasılıklar ileri sürüyor, acil bir durum doğduğunda nasıl kurtulabileceklerini tartışıyor. Pank yoktu ama merak son noktasına varmıştı. Yine de herkes bir aksilliğin doğmaması için görevi başındaydı.

James Prater, torpillerin bulunduğu yerdeki nöbetindeydi ve oksijeni idare ediyordu. Richard Jakman gerek duyulduğunda buz tabakasını yarıp patlata-

cak olan torpilleri atmak için her an emir bekliyordu. Kısacası, her türlü tedbiri almış, hazır bekliyorduk. Tanrı'ya şükürler olsun, şu ana kadar bir aksilik çıkmamıştı, hatta makinelerin bu kadar iyi çalıştıklarını hiç görmemiştik!

3 Ağustos günü, geceyarısından az önce, 84 derece kuzeyden geçiyorduk. Şimdi oldukça derin sularda seyrettiğimiz için çevremiz de engellerden tamamen arınmıştı. Pusulayı sık sık kontrol ediyorduk, yine de güvenmeyecek yardımcı pusulayı da rotamızda belirlenen yöne doğru ayarladık. Kuzeyi

Kumandan Anderson, önlerinde uzanan buz denizinde izleyecekleri rotayı ekibiyle tartışıyor.

göstereceği yerde batı ve güneyi gösteriyordu! Bu durumda bu pusulanın da hatalı olabileceği kaygısıyla derhal rota, hız, derinlik durumunu kontrol aldık ve yavaşladık.

Denizaltının gövdesine yönelik su basıncını azaltmak için su yüzeyine yaklaştığımız zaman, 20'den 30 dereceye kadar yükseldik. Rotamızı 22 dereceye ayarladık. Rota değiştirmeyi ağır ağır yapıyorduk ve yeni bir yön ayarımızdan henüz 6 dakika geçmişti. Kuzey kutbuna gittikçe yaklaşıyorduk. Tom Curtis'in aygıtları çok iyi işliyordu.

Saat 10'da 87. enlem dairesini aştık; bu geçmiş yıllarla kıyaslandığında bir rekordu. Her an Kutup Noktasına daha da yaklaşıyorduk. Kutba yaklaşımaya iki saat kala Nautilus'u bir heyecandır kapladı. Bütün mürettebat uyanıktı ve son derece gururluydular. O ana kadar herhangi bir çarpma veya değme hissetmemiştik. Aygıtları sürekli olarak konumumuzu saptar, kaydederken seyir subayı Shep Janks, yardımcısı Obermaat Lyle ve Ryl ile ben de kumanda köprüsündeydik. Rotamızda yarım derecelik bir değişiklik yapmak için haritaların arasına gömülmüştük. Gemi saatinde göstergeler hızla çalışıyor, 19.00'u işaret ediyordu, oysa sabahın 7'siydi.

ALTMİŞİKİ SAAT BUZLAR ALTINDA

62 saattir buz altındaydık. Bu süre için de rotamızı bulduğumuz yeri saptadık.

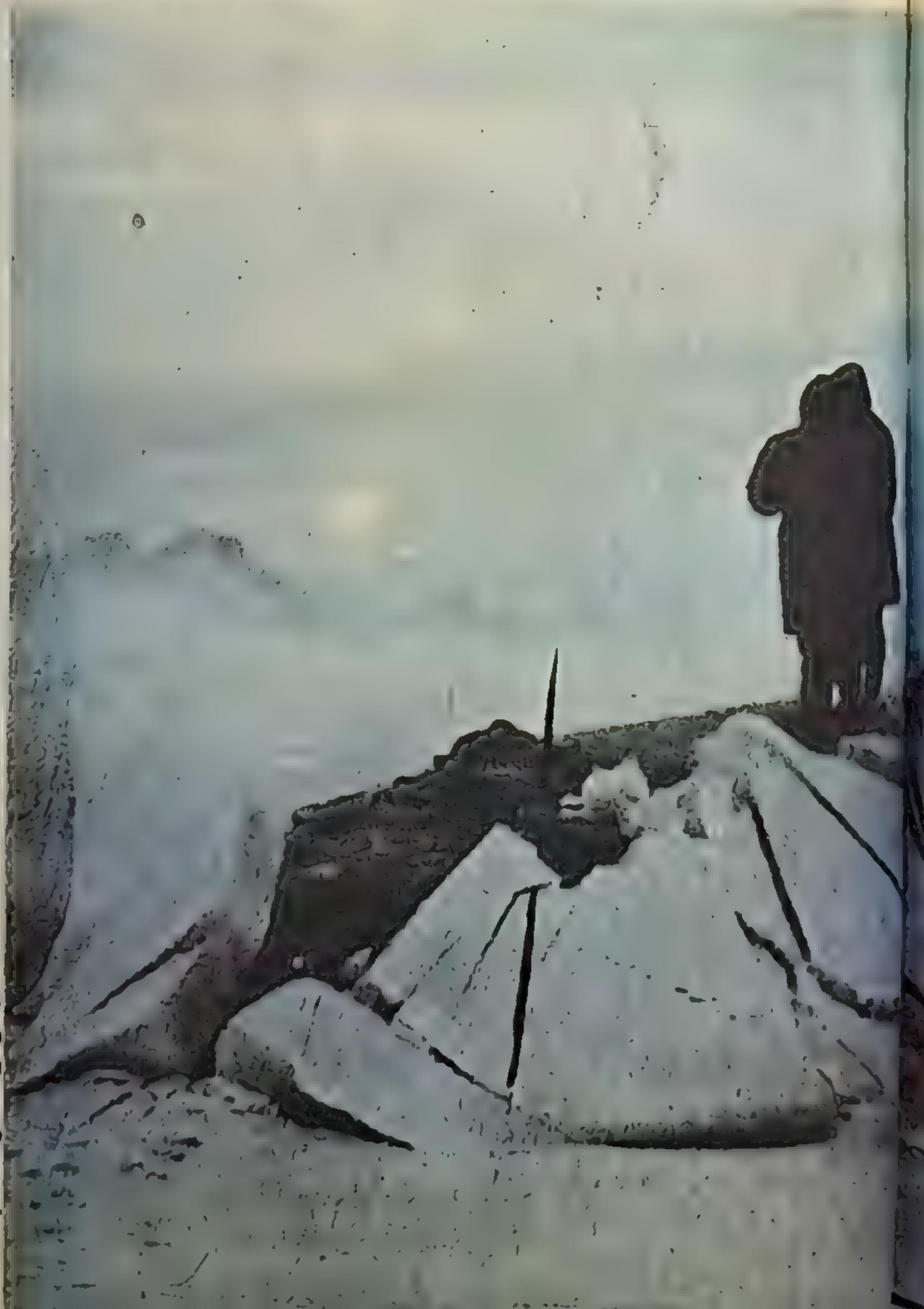
mak için yıldızlar ve güneşten yararlanamadık. Yalnızca aygıtlara güvenerek, verileri üçer kere kontrol ederek, harita üzerinde çalıştık, ilerledik.

Su altındaki bazı ölçümlerimiz 3000 metreye varan farklılıklar saptadı. Geçmişin ölçümlerine yeni anlamlar kazandırıyorduk. Eski bilgilerin yerini yenileri alıyordu.

Kutba yaklaştığımız dakikalarda Jenks bana kararlaştırdığımız işaretli verip, mikrofonu uzattı:

"Kaptan konuşuyor! Tüm mürettebat! Birkaç dakika sonra Nautilus, uzun zaman bir düş olarak insanların amaçladığı bir olayı gerçekleştirecek.

Yani, gemimiz Kuzey Kutbuna varacak! Daha sonra yolculuğumuzu sürdüreceğiz ve iki gün sonra tam amacımıza ulaşacağız! Pasifik'ten hareketle Atlantik Okyanusu'na geçiş ve

Güneş
• batıyor ve
sıcaklık sıfırın
altında 30
dereceden de
aşağı düşmeye
başlıyor.

kutbu buz tabakasının altından geçiş!"

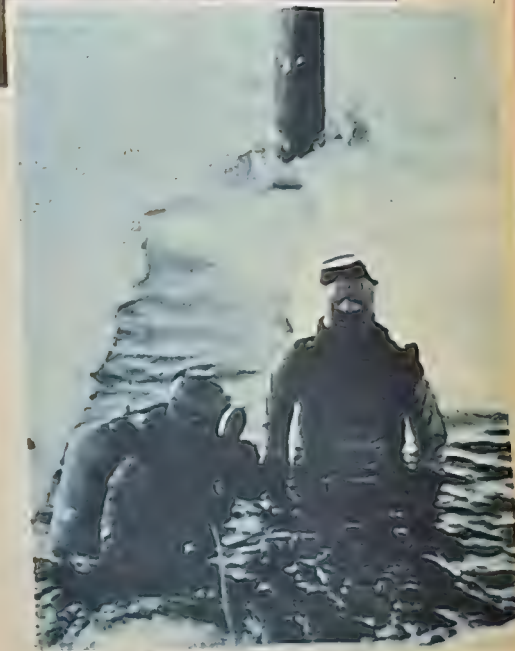
Kutba uzaklığımız on-dört mil olarak hesaplanmıştı. Müzik yayınına ara verdik, denizaltı bir sessizliğe boğuldu. Yalnızca aygıtların düzenli tıkırtısı ve heyecanlı nefes alıp vermeler duyuluyordu. Ben yine uzaklık ayar göstergesine baktım ve saymaya başladım:

"Dikkat! On... sekiz... altı... dört... üç... iki... bir... Tamam!"

3 ağustos 1958, saat 23'ü onbeş dakika geçiyor, doğu yaz saatine göre de öğle öncesi 11.15. Mürtebatın sevinç haykırıları arasında birbirimizi kutluyoruz. Birkaç saniye sessizce durdum. Nautilus'un başarısından gurur duyuyordum. Deniz altından kuzeybatıya giden yolu açmıştık işte! Japonya'dan Avrupa'ya 4900 millik uzaklık 13 gün kadar kısıl-

Kuzey Kutbu'nda kurulu üsler 365 gün boyunca bilimsel gözlemlerini sürdürürler. Üslerdeki bilimadamlarının dış dünya ile ilişkileri yalnızca telsizledir.

tılmıştı. Nautilus'un bu başarısı bütün dünya için ilginç bir olaydı. Aylarca süren hazırlıklarımız sonunda bu işin östesinden gelmemiz bana rahat bir soluk aldırdı."

Ve dalış başlıyor...

Su tam anlamıyla "buz" gibi.

IX. BÖLÜM

KUTUP NOKTASI'NA SEFERLER

NAUTILUS'un tarihî görevini başarıyla tamamlasından sonra, Amerikan Donanması, Kutup Noktasına doğru yeni bir sefere hazırlandı. Dönemin Deniz Kuvvetleri Komutanı Hyman Rickover'ın öncülüğünde yapımına başlanılan nükleer denizaltılardan "Skate",

Kuzey Kutup Noktasında buz tabakasını kırarak yüzeye çıkmakla görevlendirildi. Basından ve kamuoyundan gizli tutulan bu projede, uluslararası karasuları konusunda çatışma çıkmaması için "Skate"nin en yakın kara parçasından en az 100 mil açıktan seyretmesi sağlandı.

"Skate", 17 Mart 1959'da, Kuzey Kutup Noktasında yüzeye çıktı. "Nautilus"un başarısından daha ilerleye gitmiş, 50 yıl önce Peary'nin vardığı noktaya sessiz ve derinden ulaşmıştı.

Aşağıda yer alan satırlar, Skate'nin kumandanı James Calvert'in anılarından derlenmiştir:

"Polynya adı verilen, ince bir buz tabakasıyla kaplı tuzlu su gölünde yüzeye çıkarak, güneş ve yıldızlar yardımıyla yerimizi saptadıktan sonra yeniden daldık. Bundan sonra yüzeye çıkacağımız bir tok nokta vardı: Kuzey kutup noktası!

Nautilus'un başarısından gurur duymakla birlikte, onlardan bir adım ileriye gidebilmek için canla başla çalışan mürettebatın da beklediği buydu. İşlerimizin çokluğundan ötürü gecikmiş bir Pazar ayininde ettiğimiz dualar, Tanrı'nın bizi başarıya ulaştırması için içtenlikle yakarmaydı. Sanırım hiçbirimiz hayatında o andaki kadar Tanrı'nın yardımına gerek duymamıştı.

Aygıtlarımız mükemmel çalışıyordu, uçsuz bucaksız bir buz kütlesinin altında ilerlerken en ufak bir yanlış, kaybolmamıza neden olabiliyordu. Dünyanın bu yöresinde insan, bulabileceği en güvenilir, en hassas aygıtları kullanmak zorundadır. Ekvator'da duran bir insan, 24 saat içinde 40.000 kilometre yol katetmiş sayılır, dünyanın kendi eksenini etrafında dönüşü sağlar bunu. Burada ise 24 saatte 1600 kilometrelik bir yol katedilir: Dünyanın hareket hızı ve eğimi, kutuplarda ekvator'da olduğundan daha değişiktir, doğru ölçüm yapılmadığı zaman sonsuz buz denizinde kaybolmak işten değildir.

Hubert Wilkins (1888-1958)

Buzların altından kutba giderken, "Skate" denizaltısının özel ışıkları yakılıyor.

SEXTANTLA ÖLÇÜM

KUTUP noktasına yaklaştığımızı haritalar üzerinde görüp, yüzeye çıkışı nasıl başaracağımızı tartıştığımız sırada, emirlerim gelerek küçük bir çatlak bulduklarını, periskopu yukarı salıp çevreyi gözlemek için beni beklediklerini bildirdi. Heyecanla periskopa koştum, çatlak ancak periskopu salabileceğimiz kadardı, çevresi de oldukça kalın buz tabakasıyla sarılmıştı.

Tanrı'ya, bize hiç olmaz-

sa nerede olduğumuzu kesinlikle öğrenme fırsatı verdiğinden ötürü şükrettim. Periskopa yerleştirilmiş sextantla yaptığımız ölçüm, çatlağın yerini 89° 20' Kuzey ve 95° 00' Batı olarak gösterdi, demek ki kutup noktasından 64 kilometre gerideydik.

Ustlendiğimiz görevi başarmaya bu kadar yaklaştığımızı Washington'daki Amirallik Dairesi'ne haber verebilmek için, filoca bağlı bulunduğumuz Büyük Okyanus telsiz üssünü aradık. Filipinler'de Manila'da kurulu üstekiller, dünyanın tepesinden gelen bu telsiz mesajı karşısında şaşırıldılar, görevi-

miz herkesten gizli tutulduğu için bu sularda olmamızı garipsediler.

Washington'dan gelen cevapta, elden gelen her şeyi yaparak görevi yerine getirmemiz tembihleniyordu. Geri çağrılmamız da olasıydı, devam edin emri mürettebat arasında büyük sevinç yarattı:

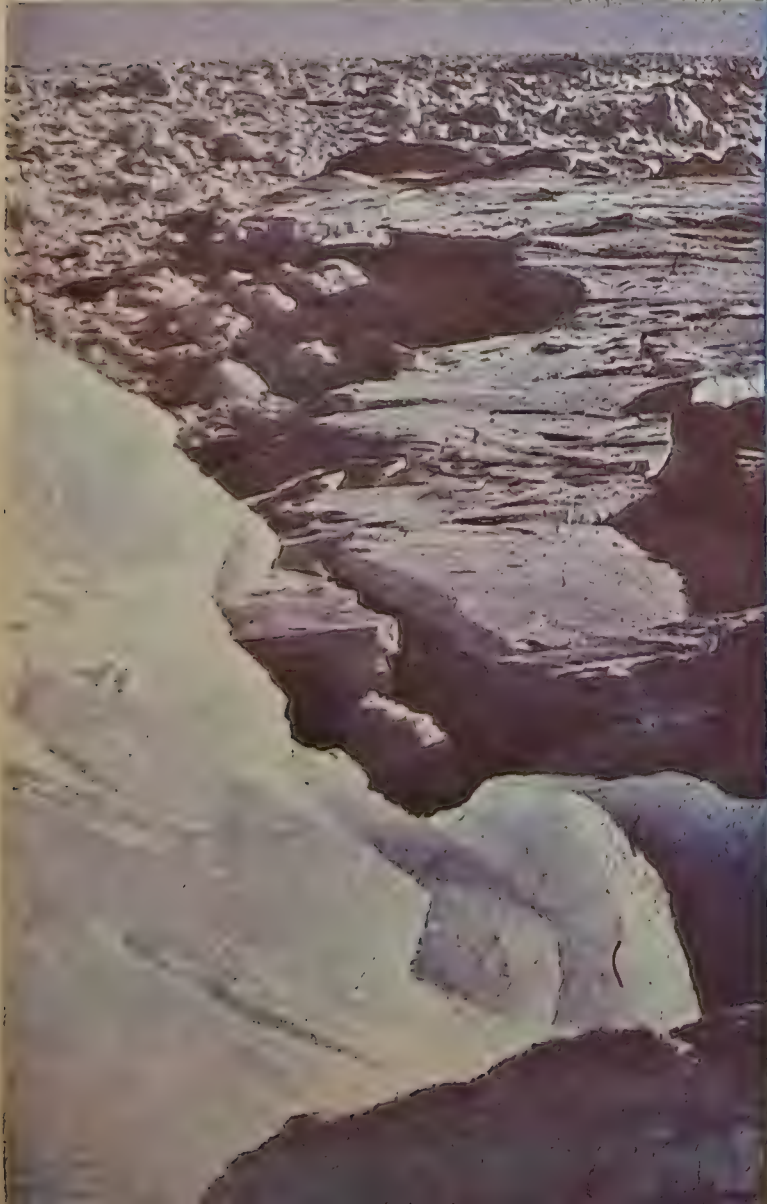
17 Mart gününe kadar, buz tabakasının altında yarabileceğimiz bir çatlak aradık. Kuzey Buz Denizi'nin bu beyaz, kalın örtüsü sürekli yer değiştirdiği için, umudumuzu kesmedik. Er geç, tabakanın ince bir yeri üzerimizden geçecekti. Bekleyiş uzun

sürmedi, 17 Mart sabahı, erken saatlerde, Batı yönünde ilerleyen bir çatlakın üzerimize geldiğini farkettilik. Teğmen Al Kellin, çatlaktan içeri günışığının bile sızdığını ileri sürüyordu, fazla büyük değildi ama zorlarsak buradan bir çıkış yapabilirdik.

BAŞARI MI?

SKATE'in durumunu sabitleştirip, yukarı yükselmesi için hazırladık. Saat 04.30'da çatlak üzerimizden geçerken yukarıya

Denizin yüzeyi buzlarla kaplı olduğundan, ilerlemekte güçlük çekiliyordu...

doğru atıldık! Aylarca süren kuşatmadan sonra ufak bir gedikten içeri girmeye çalışan orduya benzettim kendimizi. Çatlak küçük, gemi büyüktü. Çatlakın çevresi, daha önce yarıdığımız tabakalardan daha kalındı. Başarabilecek miydik?

Herkes susmuş, nefes almaktan bile çekinircesine aygıtların, göstergelerin, manivelaların, ibrelerin üzerine eğilmiş, gözünü dört açmıştı. Birisine bir emir verdiğim anda yerine getirildiğini görüyordum. Kimsenin bir saniye kaybına sabrı olmadığını gördüm, yitirilecek bir tek saniyenin hepimizin canına mal olabileceğinin farkındaydılar.

Denizaltı, nükleer motorların yüksek itici gücüyle kendisini öfkeli bir balına gibi yukarı çıkartıyordu. Kaptan köprüsünün hemen üzerindeki çelik bölmeden buz tabakalarıyla çarpıştıkça boğuk sesler geliyor, gövdeye sürtünen buzlar bu ürkünlü veren sonsuz senfoninin derin ve uzun notalarını çalıyordu. Gıcırtilar gittikçe yoğunlaşıyor, denizaltının hemen her yerinden duyuluyordu. Geminin tüm gövdesi buzlarla pençeleşiyordu şimdi!

Yüzeye çıkmamıza 10 saniyeden az bir zaman kaldığını işaret eden ölçüm aygıtının ibresi yürümüyordu sanki. Boğuk sesler arasında su sesi duymamak için dualar mırıldanıyorduk. En ufak sızıntı, mahvolduğumuzun işaretiydi! Bitmez tükenmez gibi gelen 10 saniye de bitti sonunda. Geminin üst kısmının birden hafiflediğini hissettik. "James..." dedim kendi kendime, "Ya buzu delip çık-tın yeryüzüne, ya da cennete vardın, hafifledin, işin bitti..."

Kaptan köprüsünden çıkıp, kapağı ilk açan ben oldum. Başardık! diye bağırdım aşağıdakilere. Sevinç çığlıkları, alkışlar, tempo tutmalar bir uğultu halinde yükseldi, koskoca adamlar çocuk gibi coşuyordu.

Akıntılarla sürüklenen buz kütlelerinin sıkışması sonucu oluşan küçük tepeciklere sık sık rastlanır.

Dışarıda soluk bir güneş, bembeyaz kar ve buz yığınlarını yalayan rüzgârın soğuk nefesi bir an için durdu, bize kulak verdi sandım. Ansızın baskın veren bu konukların nereden geldiklerini anlamaya çalıştı, sonra, yüzyıllardır süren egemenliğini bu bir avuç insanın nasıl olsa bozamayacağına karar vermişcesine esmeye devam etti..."

SKATE mürettebatı, kâşiflerin uğrunda can verdikleri noktaya ulaşmıştı. Bayrak dikme, ölçüm yapma gibi geleneksel işlerin dışında, 1958 yılının Aralığında ölen kutup gezgini Sir Hubert Wilkins'in son arzusunun da yerine getirdiler, küllerini kutup rüzgârına savurdular.

16 saatlik bir kutup ziyaretiinden sonra Grönland'a yollandılar, oradan da İngiltere'ye vardılar.

Ünlü "Skate" denizaltısının kumanda odası modern gereçlerle donatılmıştı.

X. BÖLÜM

SON ÇABALAR, SON BAŞARILAR

NAUTILUS ve "Skate"nin başarıları, bundan böyle Kuzey kutbunda yapılacak bir şey kalmadığını düşündürebilirdi. Gözlem İstasyonları kurulmuş, uçakların rahatça iniş-kalkış yapabileceği geniş düzlükler hemen her hafta yeni bilim-adamlarının kalın botlarıyla ezil-

miş, çevrede yerleşik Eskimolar da bu işten para kazanmaya başlamıştı. Yüzyıllarca kapalı kalan bölgeler, apansızın insanlığa tanidik çıkmış gibiydi.

Böylesine rahat bir ortamda yeni keşif gezilerinin yapılması

daha kolaydı. Başarılı sonuçlar alındıkça, kâşiflerin girişimci ruhları kamçılanıyordu. Artık aranan, şimdiye kadar yapılmadık türden keşif gezileriydi. Keşfedilecek bir yer kalmadığına göre, bu seçeneğe yönelinmesi doğaldı.

YENİ BİR SERÜVENÇİ DAHA

1968 yılında, Amerika'nın Minnesota kentinden bir sigorta ekseri, 6 amatör arkadaşıyla Ellesmere Adası'nın kuzey ucu Cape Columbia'dan yola çıktı. Ralph Plaisted adlı bu serüven meraklısı ve arkadaşları, kuzey kutbuna, karmobil adlı, kar ve buzda ilerleyebilen benzin motorlu kızaklarla yöneldiler.

İki Eskimo rehber eşliğinde yapılan bu sefer, başarıyla sonuçlandı. Plaisted ve arkadaşları, kuzey kutup noktasına ilk kez motorlu bir araçla karadan ilerleyerek varan insanlar olarak keşifler tarihine adlarını yazdırdılar.

Yol boyunca kendilerini gözleyen ve malzeme atan Amerikan Hava Kuvvetleri uçakları, Plaisted'in gerçekten kutup noktasına vardığını saptadılar, tanık oldular.

Yaz aylarında hiç batmayan güneş, geceleri bile ortalığı aydınlatır.

Plaisted'in ilgi uyandıran girişiminin başarısı ve sağladığı ön, Wally Herbert adlı İngilizin de yeni bir denemeye girişmesine önyak oldu. Herbert, dört arkadaşı ve köpeklerin çektiği kızaklarıyla Alaska'da Point Barrow'dan yola çıktı.

14 aylık uzun, derin bir yolculuktan sonra 5 Nisan 1969'da kuzey kutbuna İngiliz bayrağını dikmeyi başardı.

Wally Herbert'in seferi ilginçtir; çünkü, Herbert teknoloji çağında yaşamasına karşılık, kutup noktasına geleneksel araçla; köpekli kızakla gitmeyi yeğlemiş, 14 aylık yolculuğu boyunca, o güne kadar kuzey kutbunda katedilen en uzun yolu (2000 km'den fazla) aşmıştır.

GEMİ İLE AŞMA ÇABALARI

KUZEY kutbunu gemi ile aşma düşüncesi yıllardan beri denizcilerin başlıca tutkusu olmuştur. Kuzeydoğu ve

kuzeybatı geçitlerinin araştırılması sırasında bu uğurda nice gemiler batmış, parçalanmış, akıntıya kapılıp kaybolmuştur. 1977 yılında Sovyetler Birliği'nin nükleer buzkıranı "Arktika", Murmansk'tan yola çıktı.

17 Ağustos'ta kutup noktasını çatlatarak ilerledi, Murmansk'a geri döndü. Bu seferin sağladığı sonuç, özellikle gemi mühendisleri için ilginçti: Geminin burnu ve gövdesinin karşılaştığı metal yorulması tehlikelerini ölçme olanağı buldular.

Bu bilginin uluslararası boyutlarda bölüşümü ve kullanımı, Kuzey Denizi'nden geçerek petrol taşıyacak süper tankerlerin inşaatı için kullanılacaktır. Alaska'da ve Sibirya'da kurulan petrol boru hatları daha ucuza taşıma olanağı sağladığı için bu projeden vazgeçildi.

Bugün, Batı ülkelerinin çoğunda Kuzey kutbuna turistik amaçlı geziler düzenleyen şirketler bulunmakta, dileyi kutup noktasına kadar özel uçaklarla uçurmaktadır. Kutuplar, günümüzden yüz yıl önceki gibi kapalı kutu değildir artık. Hemen her yanı sürekli gözlenmekte, ölçülmekte, araştırılmaktadır.

SON BAŞARI

KUZEY kutup gezilerinin bu son bölümünde yeni bir başarıdan söz etmek gerekir. Her ne kadar uçaklar, telsiz, detaylı haritalar gibi günümüzün olanaklarından yararlanmışsa da, Japon Naomi Uemura'nın kutup noktasına tek başına yaptığı gezi, anılmaya değer. Nihon Üniversitesi'nin ekibinin izlediği yoldan ayrı olarak, tek başına kutba varabilen Uemura, Peary'nin geleneği uyarınca yalnızca kızak köpeklerinin gücüyle ilerlemiştir.

Uemura'nın anıları, günümüzde de serüven meraklılarının olduğunu kanıtlar niteliktedir:

"Biraz da beyazdan başka bir renk görmeyi isteyecek kadar ilerlemiştim. Karlı, buzlu tepeleri aşarken köpeklerin 450 kiloluk kızığı çekmekteki gayretleri şaşırtıcıydı. Sanırım onlar da atalarının izlediği

İlk kez karadan
kutba motorlu
bir araçla ...

yoldan gidecek bir insanın çıkagelmesini bekliyordu yıllardır... Köpeklerim ve ben... Yapayalnızdım. Köpekler benden daha şanslı, çünkü hiç olmazsa havlayacak birilerini buluyorlar. Nihon Üniversitesi'nin ekibi de şanslı. Kalabalıklar ve dinlenerek, nöbetleşe gittiklerini sanıyorum. Şu anda nerede olduklarını bilmek isterdim doğrusu...

Avrupalıların 1500 yılından beri Çin'e ulaşmak için bir geçit aradıkları serüvenlerine başlangıç seçilen Ellesmere adasının Cape Columbia noktasından ayrılalı 5 hafta oldu. Toplam 800 kilometrelik bir yolum olacağını ölçmüştüm, şimdi ise değil bir kilometre, on metre bile gözümde büyüyor! Yine de fazla sızlanmamalıyım, bu yolu kendim seç-

tim, tek başıma atıldım bu serüvene ve başarırsam da tek başıma başarırım! Kazanan da kaybeden de olmayı göze aldım bir kere...

Şu yolun en zorlu kısımlarını atlattığımı sanıyorum. En unutamadığım olay, çadırıma baskın veren kutup ayısıyla çatışmam oldu. İkinci seferinde vurmaya zorlandığım için üzgünüm ama, böyle yapmasaydım şu anda hayatta olamayabilirdim.

Bugün 1 Nisan. Dilerim, malzeme uçağı ekibî bana bir şaka yapmaya kalkmaz derken ufukta homurtusunu duyduğum uçak, hasretle beklediğim şeyleri getirdi: Daha hafif bir kızak, iki yeni köpek, kavurma ve köpek maması, gaz, kızak tamir malzemesi, yeni bir fotoğraf makinesi, film ve yeni eldivenler. Her şey istediğim gibi!

"HAYDİN YOLA"

HAYDİN yola! Uçak kısa bir süre kalıp, geldiği gibi kayboldu gökyüzünde... Köpekleri çok bekletmeye gelmiyor, hemen kıvrılıp uyuklamaya başlıyorlar. Tekdüzelikten pek hoşlanmıyorlar. Her köpeğin karakterinin bir diğerinden farklı olduğunu gözlüyorum bugünlerde. Köpeklerden birisi sürekli sağa yönelirken, diğeri sola çekiyor. Bir tanesi var, nereye bağlarsam bağlayayım, yökün ağırlığının sıfırlandığı noktayı bulup, kendisini oraya atıyor! Birisi Yap! Yap! diye havlarken, bir diğeri hiç havlamıyor, yalnızca hırlıyor kamçıldıkça. Kara köpek elimi kaldıracak olsam ileri atılı-

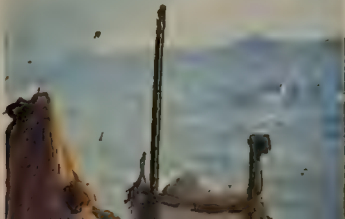
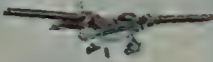
yor, bozbulanık renklisi
ise yorulduğu zaman dü-
tüklediğimde, "Ellimden
geleni yapıyorum zaten.
Görmüyor musun?" der
gibi bakıp, kesik kesik
uluyor... Bir âlem şu
köpekler...

Uçak havalandıktan
sonra yola koyuldum ve
beş saat sonra yeni ve
beklenmedik bir engelle
karşılaştım: Oldukça uzun
ve geniş bir buz kütlesi,
çevresindeki suyun ortan-
sında sürükleniyor, bulun-
duğum noktaya bir yakla-
şıp, bir uzaklaşıyordu. Bir
an için öylesine kalakal-
dım. Karşıya nasıl geçme-
li? Yapılabilecek bir şey
göremediğimden, kamp
kurmaya, buzun ardının
önümden geçmesini bek-
lemeye karar verdim.

Bütün gece boyunca su
ve buz çatlaması sesleri-
nin ardı arkası kesilmedi.
Birkaç defa çıkıp baktım,
geçilecek gibi değil. Buz
kütlesi de oldukça büyük,
uzaklardan cam kırılması
gibi sesler geldikçe, uzun-
luğunu kestirmeye çalışı-
yorum. Şu anda, zaten
gerçekte donmuş su kütle-
si olan bu okyanusun üze-
rinde, bir sala tutunmuş
kazazede gibi çaresiz ve
halsizim...

Sabahın ilk saatlerinde
çatlama sesleri kesilir gibi
oldu. Karşıya geçsem de
geçmesem de yola koyul-
manın zamanı geldi diye-
rek köpekleri kızığa koş-
tum. Bir saate yakın süre
boyunca buz çatlağı kıyı-
sında ilerledim. Sonunda,
büyük kütle ile aramda

Uemura'nın kutba doğru olan
uzun yolculuğunda, çift motor-
lu, pervaneli bir keşif uçağı, aşı-
ğıya çeşitli malzeme atmıştı.

Naomi Uemura

BUZUL ÜSTÜNDE

Üzerine çıkmaya uygun bir
diğer buz kütlesi görünce
bana yaklaşması için dua
etmeye başladım. Duaları
duyulmuş olacak ki —
zaten buraları öylesine is-
siz ki, çok dua eden olma-
sa gerek, benden başka —
buz kütlesi çarpa çarpa
bana yaklaştı... Hızla kızı-
ğı üzerine sürdüm. Kızak
da köpekler gibi bir anda
yeni buzul üzerinde buldu
kendisini. İşte yeni bir
boyut bu uçsuz bucaksız
serüvende! Talihimiz ya-
ver gitmezse, bu buzul
üzerinde Atlantik Okyanu-
su'na bile çıkabiliriz!..

A GİR ağır ilerleyip,
bir saat önce ayrıl-
dığım kamp yerine
da vardım, geçtim de...
Batiya doğru sürükleni-
yordum. Bir yandan serü-
venin hoşuma gittiğini de
söylemeliyim, radyoyla
haber verip imdat çağıra-
bilir, buzula tırmanma zo-
runda kalmadan, uçakla
karşı kıyıya geçebilirdim...
O zaman bu işin yürek is-
teyen yanı kalır mıydı?

Kızak köpeklerinin bir adı da "Haski"dir.

Turistik gezi mi bu?

Buzulum, sürüklenmeye devam etti. Bir süre sonra duruldu, önü irili ufaklı buz parçalarıyla kesilmişti çünkü. İşte o anda, fırsat bu fırsattır diye ana buz kütesine attık kendimizi. Şimdi ayağımın daha sağlam bastığını hissediyordum!

Ana buzulun üzerinde diğer kıyıya ulaşmam, hızlı bir yürüyüşle 45 dakikamı aldı. Diğer kıyıya vardığımda dileğimin gerçekleştiğini gördüm, sevinçten havalara uçtum. Buz parçaları diğer kıyıyı doldurmuş, kütenin bu kıyısındaki ilerlemeyi en aza indirmişti. Hemen şaklattım kamçıyı, hayvanlara değmesine fırsat kalmadan ileri atıldılar, karşı kıyıya geçtiler.

Hava dağa soğuk olsaydı, daha çabuk kurtulabilirdik: Eksi yirmi derecede tuzlu su daha geç donuyor; ince ince katların birbirine yığılması, kalınlaşması zaman alıyor. Bu nedenle de insan ikide bir durup, önünü ince çelik çubukla yoklamaya zorlanıyor, aksi halde buzun kırılması, boğulmak an meselesi. Şimdi önümde oldukça sert. Bu büyük avantaj,

çünkü yitirdiğim zamanı kazanmak için köpekler ve ben deliler gibi yol almıyoruz. Yoksa... belki de... Nihon ekibi kutba benden önce varabilir... Varmış olabilirler mi? Bu düşünce benliğimi kemirdikçe daha hızlı ilerliyorum, daha hızlı... daha hızlı..."

TARİHE GEÇEN JAPON

UEMURA, 29 Nisan 1978'de, 54 günlük, 800 kilometrelik yolculuğunun sonunda kuzey kutup noktasına vardı. Nihon Üniversitesi'nin bayrağını bulduğunda özüldüyse de az sonra kutup noktasına uçaklarla gelen gazeteciler ve bilimadamlarının ilgisiz, Uemura'ya tek başına üstesinden geldiği işin önemini ve büyüklüğünü anlatmaya yetti.

Uemura'nın kızığine yerleşti-

lyi eğitilmiş kızak köpeklerinin aşamayacağı engel yok gibidir.

rilmiş küçük bir radyo vericisi, ABD'nin meteoroloji peyki "Nimbus 6"ya sinyal veriyor, her 108 dakikada bir kutup noktasından geçen peykin ilettiği sinyaller Alaska üzerinden ABD'de Maryland'da kurulu Goddard Uçuş İzleme İstasyonu'na değerlendiriliyordu.

Dünyanın gözü, kulağı Uemura'daydı ve bu cesur, inatçı Japon'un tek başına atıldığı serüvenin önemini farketmişti. Gezisi, Nihon ekibininkinden daha fazla önemsendi, Nihon Üniversitesi'nin çabası anılmaya değer bulunurken, Uemura'nın girişimli coşkuyla karşılandı, keşif gezileri tarihine geçti.

Uemura uzun yolculuğunda çeşitli yerlerde durarak, mola vermişti...

"Uemura" adında bir Japon, 1978 yılında ilkel yöntemleri kullanarak bir kızak ve birkaç köpeklerle hedefine ulaşmıştı.

XI. BÖLÜM

GÜNEY KUTBUNA DOĞRU

INSANOĞLU, ilk çağlardan beri güneyde, Afrika ve daha sonraları tanıdığı Avustralya'nın ötesinde bir kıtanın varlığına inanıyordu. Okyanuslardaki büyük keşif gezileri sırasında yeni, tanınmamış bir kara parçasına rastlayan her denizci, bu bilinmedik kıtanın bir uzantısını, burnunu, yarımadasını keşfettiğini sanmıştı.

Bu bilinmedik kıtayı aramak

görevi ilk olarak Kaptan Cook'a verildi. 1772'de Cape'tan iki küçük gemiyle yola çıkan Cook, 11 Aralık'ta 50. güney paraleline vardı ve bölgenin ilk buzlarıyla karşılaştı. Buz kütlelerinin kenarını izleyerek, 67. güney paraleline kadar indi. Buzlarla karşılaştığı zaman Cook ve İngiliz tayfaların şaşkınlığı oldukça büyüktü, ummadıkları kadar çetin koşullar, besin azlığı, iklimin

çetinliği de buna eklenince, gezinin daha ileri noktalara varırılması güçleşti. Mevsim yaz olmasına karşılık, bankızlar sürekli ve bütün bir tabaka oluşturmuş, çevresindeki buzdağları ile geminin rahat yol almasını önleyen tehlikeler yaratmıştı.

25 Mayıs 1773'de Cook ve arkadaşları, 130 günde 10.000 mil yol almış olarak Yeni Zelanda'ya geri döndüler.

Kaptan James Cook

COOK'UN ŞANSI YOLUNDA GİDİYOR

INGİLİZ hükümetinin ve Cook'un bu yeni kıtayı keşfetme konusunda gösterdiği bilinçli tutum ve çaba sonucu, ikinci sefer 1773 yılının

sonbaharında düzenlendi. Kasım ayı sonlarında Cook, Antarktika sularına girdi, bankizlerle örtülü karayı yine doğru yönünde izlemeye başladı.

Bu kez şansı yaver giden Cook, 30 Ocak 1774'de 70° 10' Güney ve 106° 54' Batı noktasına vardı. Burada yolunun buzullarla tıkanıldığını gördü, tayfaların Okyanusun ılıman ikliminden kutbun soğuk ve direnç kırıcı iklimine geçişte pek sağlıklı kalmadıklarını gözleyen Cook yine Yeni Zelanda'ya döndü.

Cook'un üçüncü seferi 1775'te başladı. Güney Amerika'nın kutba doğru uzanan en güney noktası olan Horn burnunun doğusuna geçerek, Güney Georgia ve Güney Sandwich adalarını keşfetti. Cook, düzenlenen üç sefer ile güney kutbu konusunda en çok bilgiye sahip, güvenilir tek kaynak kişi olarak ön saldı. Seferlerinde edindiği izlenimler buraya gilmeyi düşleyenler için o kadar umut kırıcıydı ki, uzun süre kimse, Antarktika'ya doğru yelken açmadı.

1818 yılında, bir İngiliz ticaret

gemisinin kaptanı olan Smith, fırtına ve akıntılarının zoruyla 62. güney paraleline kadar sürüklenince, burun buruna geldiği kutup kıtası üzerine anıttıkları, yöreye ilişkin yeni bir heyecan dalgası yarattı.

Smith bu zorunlu yolculukta Güney Shetland takımadalarını tanımış, burasının fok balıklarıyla dolu olduğunu farketmişti. Bu da avcılar, tüccarları ve serüven meraklılarını Antarktika'ya sürükledi. Kısa sürede birkaç yüzbin fok balığı bu heyecan kasırgasında can verdi. Fok balığı yağı, derisi yeniden dünya pazarlarında rağbet bulmaya başladı, işler açıldı.

AVCIDAN KÂŞIF OLUNCA

EKONOMİNİN kuralıdır; talep ve arz, birbirlerini karşılayıcı etkilerler. Talep artınca, yeni fok balığı adaları bulmak gerekti ve serüvenciler; Palmer, Deception ve Güney Orcades adalarını keşfettiler. Yö-

Smith'in ticaret amacıyla başlatıp sürdürdüğü yolculuk birçok yeni keşfe olanak vermişti.

Güney Kutbu'na ulaşan Kaptan Cook, azgın dalgalarla boğuşmuş, uçsuz bucaksız denizleri aşmıştı...

rededeki fok nüfusunu azaltan bu avcılardan James Weddell, adı geçen adalar çevresinde avlandıktan sonra, denizin daha ileride yelken basmak için uygunluğundan yararlandı ve güneye yöneldi.

20 Şubat 1823'te 74°15' Güney ve 34°16' Batı noktasına ulaştı. Vardığı yer, bugün Weddell denizi olarak anılan, Antarktika'nın içerisine doğru derinleşmesine sokulmuş olan dev koydur.

Weddell, burada insan yüzü görmemiş fokları yüzer biter avlarken tayfalarının sevinci, dedikodu merakları, döndüklerinde yöreye yeni avcılarının gelmesine neden oldu. Dedikodulara inanıp hemen yola çıkan balina avcısı John Biscoe, 60. doğu meridyeninde dağlık bir bölgeye

armatörünün adını verdi: Enderby. 1832'deki seferinde de 60. ve 70. batı meridyenleri arasında Adalaide ve Biscoe adalarını, Graham arazisini keşfetti.

Weddell'le başlayıp, Biscoe ile süren yeni keşiflerin yankıları, İngiltere, Amerika ve Fransa hükümetlerinin ilgisini çekti, yöreye ciddi ve bilimsel açıdan eğilmek kararını aldırdı.

Fransız ekibi, 7 Eylül 1837'de "Astrolabe" ve "Zélée" adlı iki gemiyle Toulon'dan yola çıktı. "Astrolabe"nin kumandanı, daha önce Pasifik'teki keşifleriyle ün salmış Dumanot d'Urville, "Zélée"nin ise Jacquelinot idi.

Zamanın gemileri için oldukça iyi sayılabilecek hızla ilerleyip, 1838 yılı başlarında Magellan boğazına vardılar, Güney Shetland üzerinden aşır, 63. güney

paralelinde buzullarla karşılaştılar.

Buz seddinin önünde doğuya ilerleyen Fransızlar, güneye açılan bir geçit bulamadılar. Israrlı arayışlarından ötürü buzlar arasında sıkışıp kalmaktan şans eseri kurtuldular.

Joinville ve Louis Philippe arazileri, bu yolculukta keşfedilmiştir. Akdeniz'in yumuşak iklimine alışkın Fransızlar, Antarktika'nın soğuşuna daha fazla göğüs geremeyeceklerini zamanında anlayıp, Pasifik Okyanusu'na yöneldiler. Kendilerini toparlamak için uzun bir Pasifik turu yaptıktan sonra 1840 yılı başında yine güneye indiler.

120. ve 160. Doğu meridyenleri arasında kalan bölgede keşiflerini sürdüren Fransızlar, Adelle arazisini coğrafya tarihine kazandırdılar.

İNGİLİZLER DE İŞE GİRİŞİYOR

AMERİKAN ekibi, yeni kıtada keşif yapma konusunda Fransızlardan daha az şanslıydı. 1839'dan 1842'ye kadar üç yaz mevsimini Antarktika'da geçiren Charles Wilkes ve adamları genellikle bilimsel ölçümlerle uğraşmıştır. Adella arazisini keşfettiklerini sandıkları sırada Dumont d'Urville ile karşılaşmışlardır.

İngilizler ise, James Ross kumandasında, "Erebus" ve "Terror" gemileriyle, 1841 yılının ilk haftalarında 170. Doğu meridyeni üzerinde güney kutup dairesine vardı. Birkaç gün sonra 70° 47' Güney'de, henüz insan ayağı basmamış bir kara parçası keşfederek, buraya krallığının adını verdi. Victoria arazisi buzlarla örtülü, kıyıları son derece dik, önünde birçok küçük adaların sıralandığı bir yerdi.

Kıyıyı olanaklar elverdiğince yakından izleyerek çeşitli burun ve tepelere rastlayan Ross, bunlara İngiliz Amirallik dairesinin yöneticilerinin adlarını verdi. Ross'un bu yolculuğu şiddetli kar fırtınaları ve hemen her yer-

James Ross'un komuta ettiği Erebus ve Terror gemileri.

de aysberglerle karşılaşmasına rağmen, ilerlemesine olanak veren bir deniz üzerinde sürdü.

Ross, ilerlemesini sürdürdü ve o güne kadar kimsenin görmediği bir dağı keşfetti. Kutup buzulları arasında tam bir çelişki oluşturan bu dağ, Ross'un Erebus adını verdiği bir yanardağdı ve o günlerde faal durumdaydı. 4000 metreye ulaşan doruğundan alevler ve lavlar akıyordu.

Az ileride bir yanardağ daha keşfetti, sönmüş durumdaki bu dağa da Terror adını yakıştırdı.

Üzerinde ilerlediği buz kütlesi, yüksek kıyılarda dalga aşındırmasıyla oluşan ve aşınma sürdükçe karanın içlerine doğru gerileyen bir diklikti. Ancak 500 kilometre katedebilen Ross, bir süre sonra dikliğin 60 metreye kadar yükseldiğini, önünü doğu-batı yönünde bir duvar gibi kestliğini gördü. 78° 4' enlemindeki bu set noktasından geriye doğru dönmeye başladı.

Ross, daha sonra kendi adıyla anılacak büyük buz seddinin önündeydi. Bu dev buzul, Ross

Erebus yanardağı.

Hiçbir şeyden habersiz olmasına karşın, tüfeklerimizden çıkan kurşunlar onun da gövdesini dolduruyor.

denizini bütünöyle örtüyor ve geçit vermiyordu.

Ross'un bu önemli keşifleri İngiliz hükümetini heyecanlandırdıysa da, kısa bir süre sonra "Erebus" ve "Terror", Kuzey kutbuna giden Franklin'in emrine verildi, çalışmalar kuzey kutbunun keşfinde yoğunlaştırıldı.

BURN'ÜN YAZDIKLARI

ROSS'un da Franklin'i aramaya koyulduğu yıllar boyunca Antarktika, Ross'un anlattıklarıyla coşan balina avcılarının uğrak yeri oldu. 1892'de kıtaya doğru yola çıkan üç balina gemisi; "Active", "Balaena" ve "Diana"nın karşılaştıkları, o dönemin en ilgi çeken olayları arasındadır. Ekibe katılan İskoç yazar ve ressamı Burn'un günlüğünden izliyoruz:

"Cuma, 30 Aralık 1892: Akşamüstüne kadar kamaramdan çıkmayıp, lumbosdan gördüğüm kadarıyla bu ucsuz bucaksız kar ve buz yığınının resimledim. Daha sonra tembelleşen kaslarımı çalıştırmak için, sandalla kara-

ya çıkan ekibe katıldım ve doktorumuzun bir penguenin derisini yüzmesini izledim. İskoçya'da büyük ilgi uyandıracığına inandığım bu hayvanı canlı olarak götürmüyoruz. Ilıman iklimle uyum sağlamayacağından korktığımız için öldürüp, derisini yüzüyor, samanla dolduruyoruz.

Bonnar ve Campbell, fok balığı avlamaya koyuldular. Bütün günü buz gibi sulara balık peşinde geçiren foklar akşamüstü kayalıklarda sereserpe yatar, böylece daha kolay avlanıyorlar. Yıllardan belki de yüzyıllardan beri insan yüzü görmemiş bu hayvancıklar, ansızın baskına uğrayınca neyle karşılaştıklarını anlamaya zamanları kalmadan can veriyorlar.

İlk avladıkları, orta boy bir fok oldu. Sarı-beyaz ve siyah renklerini Bonnar'ın pek beğendiği hayvancık ustaca atılan mızrak darbeleriyle çabucak son nefesini verdi. Bonnar'ın eli de bu işe pek yatkın, çelik

kasap bıçağıyla hayvanın kafasını hızla kesip gövdesinden ayırdığında bembeyaz karlar kızıla boyandı. Kuyruğu koparıldı, derisi yüzüldü, etleri parçalandı. Tanrı'nın bu anı gördüğünden ve hiç hoşlanmadığından kuşum kalmadı...

Bonnar ile Campbell, hayvanın derisi ve yenilebilir etleriyle, yağını sandala yüklerken dengelerini kaybedip, yükleriyle birlikte suya yuvarlandılar. Düşükleri yer oldukça derin olmalıydı ki, yılların iki kurt denizcisi 5-10 saniye boyunca yüzeye çıkamadılar. İlk gördüğüm şey, fok'un derisi oldu, hemen ardından da neredeyse buz kesmek üzere olan Bonnar ve Campbell çıktı. Tanrı'nın kusursuz adaletinin yerine geldiğine tanık oldum. Ellerinde yalnızca fok'un derisi kalan ikili, küfür ederek sandala tırmandılar, hemen gemiye döndük.

Akşamı doktor, oğlu ve ben, ocağın başında kahve içip, günlük tutarak, laflayarak geçirdik. Daha

sonra dümencil de bize katıldı. Geceyarısına doğru dümencil Oçumöze göstermek istediği bir şeyi bahane ederek, alt güverteye indirdi bizi. Lambanın titrek ışığında gördüğüm şey, bir an için nefessimi kesti: Gemiciler, boş zamanlarında bir kukla yapmışlardı. Bir adam boyundaki bu kukla, boynundan geminin kirişlerine asılmıştı. Gözleri, gerçek fok gözüydü, yüzü yelken bezinden gerilerek yapılmıştı, burnu tahtadandı, gözlükleri bile vardı. Koskoca fok gözleri üzerine oturtulmuş gözlüğü ardından soğuk soğuk bakışlar hissettim üzerimde. Fok derisinin ipince kesilmesiyle yapılmış sakalları Orküntü veriyordu. Bu iğrenç ve korkunç şeyin resmini çizmemi isteyen dümenciyi neredeyse gırtlaklayacaktım. Ertesi sabah da ilk işim kaptana bu pis şakayı haber verip, gemiden attırmak oldu..."

ROSS'un gezisini izleyen yıllar içinde en önemlisi 1895'tir. Bu yılda düzenlenen Uluslararası Coğrafya Kongresi, balina gemisi Antarktik ile güney kutbunda kışlayan

James Clarke-Ross
(1800-1862)

towski, ikinci kaptanı genç bir Norveçli Amundsen, doktoru, fotoğrafçısı, antropologu da bir Amerikalı olan Dr. Cook'tu.

Birleşmiş Milletler görünümündeki gemi, Tierra del Fuego'daki yerlileri incelemeye uzun süre ayırdığı için gecikti ve Antarktika'ya yöneldiği zaman takvimler 13 Ocak 1898'i gösteriyordu. Güney kutbunda araştırma ve keşif yapabilecekleri mevsimi çoktan kaçırmışlardı.

Yine de yollarına devam ettiler ve Graham arazisiyle önündeki adalar arasındaki boğazı keşfettiler. Gerlache adı verilen bu boğazdan geçip güneye ulaşan bir yol arayan ekip, 2 Mart'ta buzlar arasına sıkıştığı anda 71° 41' Güney konumundaydı. Burada bir yıl konaklamak zorunda kaldılar. Böyle bir sürprizle karşılaşacaklarını ummamışlardı, tedbirsiz davranmışlar, yeterince yiyecek stoku yapmamışlardı.

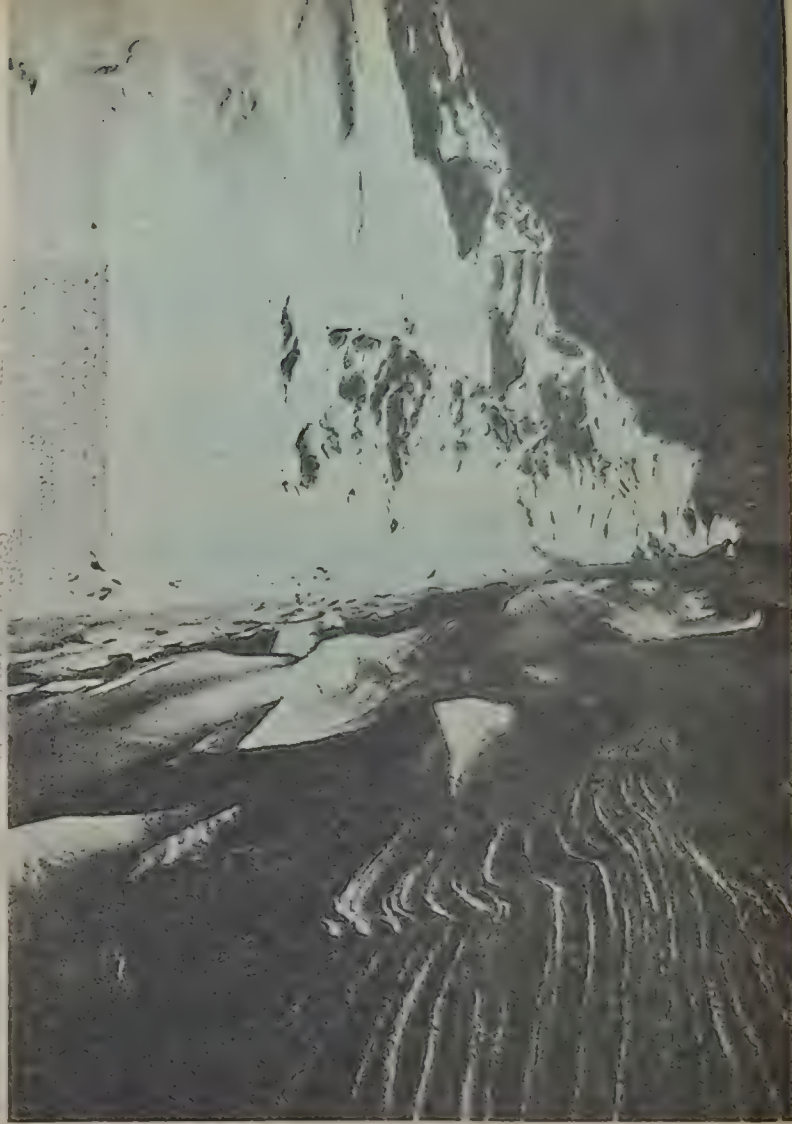
16 Mayıs'ta güneşi son kez gördüklerinde ekibin sağlığının gittikçe süratli bozulmasının da ilk gününü, ilk işaretini yaşadılar. 5 Haziran'da Yüzbaşı Danco'nun kalp yetersizliğinden ölümü, son nefesinde söylediklerinden ötürü güneşsiz kalmalarına ve gemide başlayan sefalete yorumlandı.

Dr. Cook, ekiptekileri penguen eti ve ocak ateşinin cılız ısılarıyla iyileştirmeye çabaladı. Geçirdikleri zor günleri, Dr. Cook'un günlüğünden öğreniyoruz:

DR. COOK'UN GÜNLÜĞÜ

HAZİRAN'ın 22'si: Şu anda kutup kışının ortasındayız. Vakit geceyarısı. 35 güneşsiz gün geçirdik. Bir o kadar daha gün var önümüzde, kutup güneşinin soluk yüzünü görene kadar. Belki daha fazla...

Kutup gecesi, başka hiçbir şeye benzemiyor. Hepimiz sabah kalkıp, penceremizi açtığımızda pırıl pırıl güneşi görmeye alışmış insanlarız. Burada

Ross Buz Engeli

güneş ne kelime, açık hava bile görülüyor. Dün kutup gecesinin en karanlık günüydü, yer bembeyaz olmasına karşılık, bu karanlıkta o da siyah gözüküyor. Meşaleyi yere tutacaksınız da, işte o zaman biraz beyazlık görebilirsiniz! Isı diye bir şeyden değil, soğuktan bahsetsek yeridir, eksi 27.5 dereceye ısı denmez çünkü... Bazı geceler uzaktaki buz kütlelerinin tepelerinde kutup ışıkları belliyor, parlak, kısa süreli ışıklar. Ürkütücü şeyler, gizli bir ordunun bize doğru sokulan gözçüleri sanki...

Haziran'ın 24'ü: Soğuk şiddeti günden güne değişiyor, son ölçümlerimiz eksi onbeş ile yirmisekiz arasındaydı. Dün gece, atmosferin üst tabakalarında oluşup, kutup noktalarında daha iyi gözlenen kızılığın dehşet içinde izledik. Uzaklarda, binlerce kilometrelikarelik bir orman göröl göröl yanıyormuş gibi bir kızılık bu! Güneyin uçsuz bucaksızlığı üzerinde uzanan gökyüzü, bu doğa oyununu daha da coşturuyor, kızıldan portakal rengine dönüştürüyor, ayı yeşil bir hâreyle çevreli-

yor. Bundan etkilenmeyenler, evrenin derinliğinde bize göz kırpan yıldızlar. Onlar da olmasalar, ölçümümüzü doğru yapamayız.

Haziran'ın 26'sı: Bugün kamp kurduğumuz yerde büyücek bir delik açıp, oltalarımızı sarkıttık. Çadır içinde hem laflıyoruz, hem de balık vurur diye bekliyoruz. Neden daha önce akıl etmemişiz acaba? Neşemiz yerine geldi, akşam yemeğine de biraz değişiklik oldu.

Haziran'ın 27'si: Bugün Nansen de hastalandı. Nansen, bizimle Belçika'dan beri birlikte gelen kedimiz. Yaşlı değil ama buraların yıldırıcı soğuna artık dayanacak hali kalmadı. Karaya çıktığımız ilk haftalardaki neşesi, kıpır kıpırlığı zaman içinde tembelliğe, sonra da halsizliğe dönüştü.

Nansen, eski Nansen değil artık. Bir köşede bekliyor uyuklayarak. Neyi bekliyor acaba? Bu gidişle bizi de pençesine alacağını hiç aklımızdan çıkartmadığımız, ama korkudan birbirimize tek kelime bile etmediğimiz sonumuzu mu? Ölümü mü?

Kâşiflerin sık sık övgüyle söz ettikleri kutup ışıkları gerçekte, güneşten yayılan proton ve elektronların, dünyamızın manyetik kutuplarınca yakalanması sırasındaki fiziksel bir olaydır.

Yolculuğumuz
sırasında buz
parçacıkları
arasında
yüzen foklara
da rastlıyoruz.
Ölen foklardan
birini gemiye
koyup geri
götürmek
istiyoruz. Ama
daha sonra
kokacağını
düşünüp içini
samanla
dolduruyoruz.

OLAYLAR DİZİSİ BİRBİRİNİ KOVALAR VE...

TEMMUZ'un 14'ü: Lecointe'nin durumu gittikçe ağırlaştı. Hastalığının belirtileri Danco'nunkine benziyor. Yeni bir iyileştirme yöntemi uygulamaya karar verdim, şöyle: Hastanın başlıca şikâyeti, yüksek kalp atışı. Dakikada yüz-yirmiye bile vardığı oluyor, düzensiz atışlar da görülüyor. Gözün ve eklemelerin şişkinliği de söz konusu. Hastayı soyup, sobanın karşısında her gün bir saat boyunca oturtuyorum.

Bu arada kalbine yüklencek herhangi bir şey yapmasını yasakladım.

Yatağını her gün değiştiriyor, kuru ot seriyoruz. Hastanın sindirimini kolaylaştırmak için belirli dozda bağırsak yumuşatıcılar da veriyor, mineral asitler ve bitkisel ağrı gidericilerle rahatlattırıyoruz. Gıda olarak seçtiğimiz, hafif yağda az kızartılmış penguen filetosu, yağsız tarafları. Kalbe baskı yapacak herhangi bir şey yaptığı ya da yediği zaman tek çare olarak striknin kullanıyorum.

Aslında en çok sarıldığım ilaç, hastanın moraline yönelik konuşmak ve onu sözle, sohbetle ferahlatmak. Diğer arkadaşların da hastaya en rahat ve dozuna aldırmadan verdikleri, verebilecekleri ilaç bu...

Danco'nun son günlerinde geliştirdiğim, fakat inatçı karakterinden ötürü

bir iyileşme gösteremeyen bu kür, Lecointe'a çok iyi geldi. Danco, penguen eli yemektense ölmeyi yeğlediğini söylemişti, öyle de yaptı! Lecointe ise daha akıllı çıktı, "iyileşeceksem bir ay sobanın üzerinde oturur, pengüenden başka bir şey de yemem," diyecek kadar inançlıydı.

Gerçekten de 3 hafta sonra umut verici bir iyileşme gösterdi, izleyen haftalarda sağlığını yeniden kazandı. Kutup gezimizin sonunda, vatanimıza dönerken içimizde en sağlamlardan birisiydi. Lecointe. Aynı yöntemi uyguladığım Knudsen, Johansen ve Melaerts'in durumları da oldukça iyiydi..."

**Pek lezzetli olmasa da
penguen etleri besin
yönünden çok zengindi.**

Kamptan ayrıldıktan sonra zorlu yolculuğumuz başlıyor.

anılarını yayınlama hakkını peşinen satarak, Sir George Newnes'i bir kutup gezisini paraca desteklemeye kandırdı. Norveç yapısı gemisinin adını "Güney Haçı" koydu, dinamik bir ekip oluşturdu, her şeyi hazırlayınca da 19 Aralık 1898'de Hobart'tan yelken açtı.

Cape Adare'ye vardıklarında, 17 Şubat 1899'du ve Antarktika kışı bastırmıştı bile. "Güney Haçı"ndan malzemeleri boşaltıp, kıyıya yakın bir yerde kamp kurdular. Varışlarından onbeş gün sonra da "Güney Haçı", ertesi yıl tekrar gelip Borchgrevnik ve adamlarını alma talimatıyla Yeni Zelanda'ya doğru uzaklaştı.

On adamı ve yeterli sayıda kızak köpeğiyle Borchgrevnik, zorlu bir yıl geçirdi. Gırlışımı, Antarktika'da, karada kurduğu kampta kışlayan ve bir yıl yaşayan ilk ekip olmalarından ötürü

BAŞARAMAZLAR İSE SONU ÖLÜM

GERLACHE ve arkadaşları'nın kurtuluşu, ancak 1899 yılı yazında gerçekleşti. Buz kütleli arasında oluşan daracık bir geçidi her olasılığı göze alarak aşmaya çalıştılar.

Başaramadıkları takdirde, Antarktika'da bir kış daha geçirmek zorunda kalacaklardı, bu da ölümleri demektir. Buz pak'ı arasındaki tehlikeli yolculukları sonunda, 14 Mart 1899'da, 102 Batı meridyeni üzerinde serbest denize ulaştılar, hemen Avrupa'ya dönüşe geçtiler.

Gerlache'in sağladığı bilimsel bulgular, gözlemler, anılar coğrafyacılar ve kendisini izleyecek kâşiflere yol gösterdi, onları daha ileriye, Antarktika'nın ayak basılmamış yörelerine ulaşma heyecanına boğdu.

Gerlache'dan haber alınmaması, 1898 yılı Aralık'ında bir başka ekibin hem Gerlache'a ulaşmak, hem de yeni kıtada keşifler yapmak için yola çıkmasına neden olmuştu.

1894 yılında Cape Adare ve Robertson körfezine bir ballna gemisiyle gidip, yörenin etkileyici görüntüsünü unutamayan Carstens Borchgrevnik, dönüşte

Arkadaşlarımızdan Danco, penguen eti yemeyi reddedince, açlıktan kızağa yığıldı.

önemlidir. İnsanoğlunun Antarktika karasında geçirdiği bu süre, elbette binbir güçlükle doluydu. Günlüklerini karıştırıyorum:

ZORLUKLAR... ZORLUKLAR...

26 Temmuz 1899. Tembel tembel oturmaktan ötürü hepimizin canı sıkılmış olacak, kızığa atlayıp biraz çıkalım bakalım dediğimde hemen herkes bana katılmaya atıldı! Toplam dört kişi gidebilecektik, Evans, ben ve ekipte iki çelik yapıli Laponyalı. Öğlen 12'de yola çıktık. Yolumuzun üzerindeki buzların, uzun süre yağın karın ve rüzgârın etkisiyle oldukça ilginç şekiller aldığını gördük.

Bazen, apansızın donmuş okyanus dalgaları gibi olağanüstü şekillerin arasından geçerken ecel terleri döktük. Kızak yan yan gidiyor, köpeklerin gücü çekmeye yetmiyordu. İş başa düşünce de iki

Güney Haçı'ndan bize gerekli olacak malzemelerimizi yavaş yavaş kamp yerimize taşıdık.

Lapon'un kasları tükeninceye kadar itiyorduk.

Saat 16'da esmeye başlayan güney rüzgârı yolumuz üzerindeki kar tabakasını kaldırıp, üzeri-

mize savurdu. Göz gözö görmez olunca, durakladık. Köpekler oldukları yere kıvrılıp kaldılar, biz de kızığın örtüsünün altında birbirimize sokulduk, rüzgârın dinmesini bekledik. Hızı azaldığında, ileride bir aysberg gördüm, geniş oyuğu hepimizle barındıracak gibiydi, hızla oraya yöneldik.

Fırtınaya dönüşen delişmen rüzgâr, bizi oyuktan sabaha kadar çıkarmadı. İyi ki, ne olur ne olmaz diye kızığa bolca yiyecek koymuşum, işe yaradı. Yoksa oracıkta açlıktan, soğuktan donmak da vardı!

Ertesi sabah, gece başımıza gelenler beni pekiştirmiş, daha da ileriye gitmek için durdurulmaz bir dürtüyle arkadaşlarımı uyandırmıştım. Evans'ı geriye yollayıp, Fougner ve Colbeck'i de alarak, yeni kızaklar ve malzemeyle tekrar oyuğumuza gelmesi için kandırdım. Küçük yedek kızığı ve dört köpeği alarak uzaklaştı.

Günboyunca geri gelecekleri umuduyla bekle-

Bize gezimli sırasında çok yardım eden bir Lapon altesinin çocuğu.

dim, durdum. Akşam bastırıldığı saatlerde, Lapon'lar bir fok vurup köpekleri beslediler. Yağını ve derisini ateşe attık. Bir-iki dakika içinde olağanüstü büyüdü alevler, bir deniz feneri gibi ortalığı aydınlattı. Bizi arıyorlarsa, böyle daha kolay bulurlar, bu Laponlar yaman adamlar dedim kendi kendime...

Evans ve diğerleri ertesi gün öğle saatlerine kadar gelmeyince, elimdeki malzeme nereye kadar yeterse, oraya kadar gitmeye karar verdim. Keşke geri dönseydim!

OĞLE saatlerinde yumuşayan hava, yoğun bir sisle kapladı her yanıma. Değil bir ölçüm yapmak, birbirimizi zor görür olduk. Bu siste yolunu bulan tek canlı köpekler, onlar da yeri

yoklamaktan pek anlamadığı için güvenip de peşleri sıra gidemedim. İnce bir buz tabakasına basarlarsa, kızıağın ağırlığı bizi kimbilir kaç metrelik bir yara düşürebilirdi.

Köpeklerin yapmadığı hatayı bizim yapacağımız kimsin aklına gelirdi?

Kamp yerimizden 11 kilometre kadar uzaklaştığımızı sanıyorum. İçgüdüme uyup, Batı'ya yöneldim. Yüzey, ince bir kar tabakasıyla örtölüydu ve herhangi bir çatlak görülüyor, çitirtiyi duyulmuyordu. Köpekler bir süre sonra ağırlaşınca, onları süratlendirmek için kamçıya davrandım. İşe yaramayınca da, sol sıradaki köpeklerin yanına gittim. Hayvanlar ilerlemek istemiyor, aksine geri gitmeye yelteniyordu.

Laponlardan birisi yanıma gelip, hayvanların bir şeyden ürkmüş olabileceğini söyledi, çevreyi kollamamız gerektiğini bildirdi. Vahşi bir hayvandan ürkmüş olabileceklerini ileri sürüp, köpekleri ilerlemeye zorlarken... Üzerinde 10 dakikadır tepindiğimiz buz tabakası çatlayıverdi! Ne oluyoruz demeye kalmadan çatlak hızla büyüdü, ayağımızın altı açıldı, beyaz-siyah karışımı, cehennem gibi bir boşluk ağızını açtı, kızıağı, köpekleri, beni ve Lapon'u yutuverdi!

Düşüğümüz çukur, buz kırıklarıyla dolu, vicık vicık sulu, üç metre derinliğinde, dik bir yerd. Sanki bir hayvan tuzağıydı? Buralarda kimsecikler olmadığına göre, doğanın hazırladığı tuzağa düşmüştük.

Güney rüzgân yolumuz üzerindeki kar tabakasını kaldırıp, üzerimize savurdu.

Hayvanlar ilerlemek istemiyor, aksine geri geri gilmeye yelteniyordu.

Neyse ki, Lapon'lardan birisi olayla ilgilenmemiş, böylece de yukarıda kalmıştı. Kızıktan attığımız ipi yakaladı, beni ve arkadaşımı yukarı çekti. Biraz malzemeyi de bu arada yukarıya fırlatmayı başarmıştık. Köpekleri ve kızığı kurtarmak ise mümkün değildi. Kızak çukurun dibinde sıkışıp kalmış, köpeklerin çoğunu da altına almıştı. Aracımızı ve dört ayaklı dostlarımızı bu uğursuz çukurun dibinde bıraktık...

Şimdi, tabana kuvvet, yayan geri dönmek zorunda kalmıştık! Ne bir harita, ne bir sekstant, ne şu, ne bu... Cascavlık yola koyulduk. Bir tüfek ve biraz kurşun, biraz da kızaktan kurtarabildiğimiz yiyecek, eldiven, kar ayakka-bıları dışında saymaya

değer hiçbir şey yoktu yanımızda. Kızağımızın izlerini neredeyse el yordamıyla bulup, geriye dönüğe geçtik..."

... VE BU KEZ DE ALMANLAR

BORCHGREVNİK, 19 saatlik yipratıcı bir yürüyüşten sonra Evans'ın izini bulabildi. Kamp yerine giden Evans, Borchgrevnik'i bulamayınca Batı'ya yönelmiş, kaza yerine gelmişti. İzlere rastlamasından 6 saat sonra Borchgrevnik eski kamp yerine ulaştı, Evans'ı beklemeye başladı. Toplam 31 saat sonra Evans ve arkadaşları, soğuktan ve bitkinlikten ölmek üzere olan Borchgrevnik ekibini buldular.

Gerçek kâşif, başına gelenlerden yılmaz, önünde uzanan uç-

suz bucaksız keşfedilmemiş toprakların ardında ne olduğunu ne pahasına olursa olsun bulmak, görmek ister. Borchgrevnik de bu kazadan yeterince ders almamış gibi, yeni yeni girişimleri başlattı, o güne kadar bulunamadık bir yer keşfedeni-dlyse de üzerinde çalıştığı karanın çok iyi bir haritasını yaptı.

Borchgrevnik, Antarktika'da serüvenden serüvene koşarken, insanlık da yeni bir yüzyılın eşliğinde duruyordu. Takvimler 1900 yılını gösteriyor, insanoğlu 20. yüzyıla erişmiş olmanın gerektirdiği canlılık, ataklık ile yeni planlar yapıyordu. Bunlardan Antarktika da payını aldı, uluslararası düzeyde işbirliği yapılarak Antarktika'nın keşfini tamamlamaya koyuldu dünya.

Almanlar, ilk yola çıkarlar oldu. 1902'de Prof. Drygalski başkanlığında "Gauss" gemisiyle Kerguelen adalarına vardılar, oradan da güneye yöneldiler. Ellerindeki verilere göre, Wilkes'in sözünü ettiği adayı bulamayınca kaybolduklarına inandılar. Yine de geri dönmeyi onurlarına yediremediklerinden, buzdağları arasında ilerlemeyi sürdürdüler.

21 Şubat'ta 60° 30' Güney ve 90°Doğu noktasında karaya vardılar. Doğanın vahşiliğinden ötürü karaya çıkamadan ad yakıştırdıkları II. Guillaume arazisi açıklarında gemide bilimsel ölçümler yaptılar. Daha sonra da dönüş yolunu bulup, Avrupa'ya yöneldiler.

SCOTT'DA İZİ SÜRÜYOR

İNGİLİZLER, Robert Scott başkanlığında, güney denizinin tehlikeli buzlarına dayanıklı bir gemiyle vardılar Antarktika'ya. İlk konak yerleri Ross denizindeydi, buradan ilerlediler, az sonra da buzların arasına sıkışıp kaldılar. 1902'den 1904'e kadar buzların arasından kurtulamadılar. Bu süre boyunca Scott yardımcıları Schakleton ve Wilson ile Büyük Buz Seddinin cephesini inceledi, balinalar koyunu keşfetti. Bu koy, daha sonraları Amundsen ve Byrd tarafından hareket noktası seçilecek kadar önemlidir.

Scott, Victoria arazisini de inceledi. Erebus volkanının sanıldığı gibi aksine kara üzerinde değil, bir adada olduğunu saptadı. Kıtanın iç kesimlerine 450 kilometrelik bir geziyi de yaptıktan geri kalmadı. 82° 17' enlemine ulaştı, 3743 metreye kadar yükseldi, eksi 60 derecelik soğuğa göğüs gerdi.

Katettiği yol, Büyük Set ile kutup noktası arasındaki yolun üçte biriydi. Geri dönerken, bu yolun tamamını katetmeye karar vermişti.

1902 yılı başlarında Antarktika'ya varan İsveçliler, Kuzeydoğu geçidini aşmayı başaran Nordenskjöld'ün yeğeni Otto Nordenskjöld başkanlığında Weddell denizinin batısında araştırmalarına başladılar.

2 Şubat 1902'de Seymour adasının yakınında kışlamaya karar verdiler. Nordenskjöld, gemiyi burada bekletmenin buzlar arasına sıkıştırmak olacağını düşündüğü için Falk-

land ve Ateş adalarını incelemeye yolladı.

İlkbaharın ilk günlerinde de kızak gezilerini başlatıp, kaptan 300 kilometre ötedeki Kral Oscar arazisine ulaştı. Gemisi Antarktika'nın bu ılık ilkbahar günlerinde geri gelmesi gerekiyordu. Bahar geçip yaz geldi, gemiden hiçbir haber alınamadı.

BEKLENMEDİK DURUMLAR VE YİNE KIŞ

Otto Nordenskjöld ve arkadaşları bu beklenmedik durum karşısında ister istemez aynı yerde kışlamak zorunda kaldılar. "Antarctic" in kaptanı Larsen, aldığı emir uyarınca Seymour adasına dönmek üzere yola çıkmıştı ama, o yaz geçmiş yıllara oranla daha çok buz dolu bir denizle karşısına çıkınca ilerleyememiş, ancak

Uluslarının şerefini bir an bile aklından çıkarmayan, vargüçleriyle hedeflerine ilerleyen iki adam: Scott ve Amundsen.

Joinville adasına ulaşabilmişti.

Aralık sonuna kadar burada üslenen Larsen'in gemisi daha sonra buzlar arasına sıkışmış, parçalanarak batmıştı. Kaptan ve adamları tahliye sandallarından yararlanıp, küçük Paulet adasına vardılar.

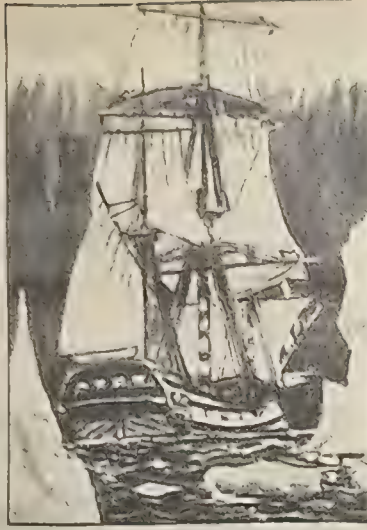
Otto Nordenskjöld'ün kampına 100 kilometre uzaklıktaki bu adadan iki kişiyle Otto'nun kampına yayan yollamayı denediyse de, başaramadı. Amansız kış, habercileri oldukları yere mihlandı.

Larsen, 1902 yılında Nordenskjöld'den ayrıldıktan sonra Ateş adasına vardığı günlerde, İsveç'e bir haberci yollamıştı. Bu rastlantıdan ötürü İsveç hükümeti, kâşiflerin yerini biliyordu. Uzun süre haber alınamaması üzerine İsveç, Arjantin'den

Nordenskjöld ve arkadaşlarının aramasını istedi. Nordenskjöld ve Larsen'in ekipleri ancak bu arama ekiplerince kurtarıldılar.

İsveçliler kurtarıma heyecanı ve mutluluğunu yaşarken, İskoçyalılar da güney kutbuna yaklaşıyorlardı. Dr. Bruce'un önderliğindeki "Scotia" gemisi, 1903 yılında Güney Orcades'lerde buzlar arasında kalarak bir yıl zorunlu kamp kurdu. Ertesi yıl 72°30' Güney ve 18° Batı noktasına kadar inerek Weddell denizi doğusundaki Coats arazisini keşfettiler.

1900 yılında başlatılan bilimsel seferlerden birisini de Fransız hükümeti düzenlemişti. 1903 yılının ilk günlerinde Dr. Jean Charcot François adlı gemisiyle

Scotia gemisi

Antarktika yolunu tuttu. Shetland, Palmer ve Bliscoe adaları arasında ve Graham ile Danco arazilerinde incelemeler yapan Dr. Charcot, kışı Wandel adasında geçirdi. 1908 yılında kutup kışına ve denizine dayanıklı, her tür bilimsel araç gereçle donatılmış "Le Pourquoi Pas" gemisiyle yöreye tekrar gelen Dr. Charcot, bu iki geziyle kutup bölgesi denizinin ve deniz canlılarının tanınmasını sağlamıştır.

Fallieres ve Charcot arazilerinin keşfini de ona borçluyuz. 125. Batı meridyenine kadar ilerleyen Dr. Charcot, 1910 yılında Fransa'ya döndüğü zaman getirdiği veriler, kendisini izleyecek kâşifler için paha biçilmez değerdaydı.

Yıllardır
tükenmeyen bir av
ve tükenmeyen
besin kaynağı: Fok balığı.

XII. BÖLÜM

...VE ÖLÜMÜ BİLE GÖZE ALARAK !..

DOKTOR Charcot'un çalışmaları sırasında, 1902-1904 yıllarındaki gezisinde Scott'a eşlik etmiş olan İngiliz deniz subayı Schackleton, "Nimrod" adlı gemisiyle Yeni Zelanda'dan hareket ederek, 1908 yılında Ross denizine ulaştı.

Schackleton'un amacı Ross seddini incelemek, manyetik

kutup noktasını saptamak ve başarabilirse, coğrafi kutup noktasına ulaşmaktır.

Hareket noktası olarak Ross denizinin doğusunda VII. Edward arazisini seçti, fakat buzullar burada karaya çıkmasını engellemeyince, hazırlıklarını ister istemez körfezin diğer kıyısında yaptı.

"Nimrod", Schackleton ve 12

arkadaşını bol malzeme, 10 Mançurya mıdılisi ve bir otomobil (Antarktika'ya gelen ilk otomobil) ile karaya çıkarttı ve ertesi yıl geri dönmek üzere rotasını Yeni Zelanda'ya çevirdi.

Schackleton'un kampı, Ross adasında, Erebus yanardağının 24 km. açığındaydı. Olabilecek tehlikeleri göze alan Prof. David ve arkadaşları, Schackleton'un

İzniyle yanardağı yakından incelemeye başladılar. Dağın yüksekliğini 4070 m. olarak saptadılar ve dört ayrı kraterini keşfettiler.

DRYGALSKI BUZULUNU AŞMAK

KİŞİ fazla zorlanmadan geçiren Shackleton, bilimsel amaçlı bir dizi gözlem yaptı. Gel-git'i gözleyerek, Ross buz seddinin 20.000 km²'lik alanının deniz dibine oturmamış olduğunu, aksine, Ross denizi üzerinde yüzdüğünü ve gel-git'ten etkilendiğini keşfetti.

Keşif gezisine başlamadan önce güney yönünde birkaç yiyecek ve yakacak deposu kuran Shackleton, güneşli ilk gördüğü gün yola çıkardığı David, Mawson ve Mackay'a güney manyetik kutbunun yerini saptama görevini verdi. Victoria arazisi kıyısını izleyerek ilerleyen bilimadamları 30 km. genişlikteki Drygalski buzulunu ancak 15 günde aşabildiler.

Yola çıktıktan dört ay sonra, 16 Ocak 1909'da manyetik kutup noktasını buldular. Dört ayda 2860 km. katetmiş ve uzun

zamandır yiyecek stoklarını tüketmiş, yalnızca penguen etiyle yetinmiş bilimadamları deniz kıyısına inerek, son bir gayretle Shackleton'un söz verdiği gibi "Nimrod"un gelip kendilerini almasını beklediler. Gemi bir hafta sonra görüldü ve bu yöreklili bilimadamlarını ana kampa geri götürdü.

Üç kişilik bilimsel ekip yola çıktıktan az sonra hareket eden Shackleton, Adams, Marshall, ve Wild, henüz geri dönmemişlerdi. 29 Ekim 1908'de Manchurya midillilerinin bulunduğu dört kızakla yola çıkan kâşifler, yolun ilk 700 kilometresi boyunca güçlükle karşılaşmamışlar fakat az sonra yollarını kesen buz çatlakları arasında midilliler ayaklarını kırıncaya, hayvanları birer birer öldürmek zorunda kalmışlardı.

26 Kasım günü, Büyük buz seddini aşmış, bir diğer buzulun önüne varmışlardı. Yollarının ileride büyük dağlarca kesildiğini gören Shackleton yılmadı, ilerledi.

Yer yer derin buzul uçurumlarıyla kaplı dağları aşmaları, kızakları çoğu kez kendileri çekmek zorunda kaldıkları için son derece güç oldu. Yürüyüşleri

boyunca mevsim yaz olmasına karşın, ısı eksil 18'in üzerine çıkmadı. Yollarını sürdüren kâşifler, 23 Aralık'ta denizden 2700 m. yükseklikte, kar ve buzla kaplı bir düzlüğe vardılar.

İlerledikçe, burasının düzlük olmadığını, buzul katmanlarıyla yukarıya doğru yükselen bir yayla olduğunu farkettiler. Karşılaşılan güçlükleri Shackleton'un anılarından izleyelim:

SCHACKLETON'UN ANILARINDAN

23 Aralık: Sabahın erken saatlerinde başlattığımız yürüyüşümüz sürdükçe karşılaştığımız buz çatlakları ve katmanlar, öğle saatlerinde verdiğimiz moladaki tartışmamız sonucu, bu arazinin yukarıya meyilli bir yayla olduğu kanısını uyandırdı. Öğleden sonraki ilerlememiz sırasında sık sık çatlaklara düşme tehlikesi at-

Keşif gemilerinin önüne dikilen benzeri buzdağları aşılması çok zor engeller oluşturur.

lattık. Üzeri karla kaplı, ince buz tabakaları kızağın ve bizim yükümüzü taşıyamayıp kendini koyveriyor, kayışlarla birbirimize ve kızağa bağlı olmasak, bizi ölümüne yutmaya hazırlanıyordu.

Marshall, araziye ağızdan solurken üzerlerine kar yağmış binlerce canavarın uyuduğu dev bir yatağa benzetti, hak verdik. Sürekli esen güneydoğu ve güney-güneydoğu rüzgârları dudaklarımızı ve burnumuzu tirmalıyor, çatlatıp, kanatıyordu. Wild'ın ayaklarında bazı parmakların hissizleştiğini özünüyle farkettim. Gelecekte tedavi yöntemleri dışında yapılacak pek fazla bir şey yoktu.

İyileşirse, kutba uzanan yolda bizi tasalandırarak olaylardan birisi eksilmiş olur.

24 Aralık: Bugüne iyi başladık. Hava da güney çikiş yolundan beri gördü-

Üzeri karla kaplı ince buz tabakaları kızağın ve bizim yükümüzü taşıyamayıp kendini koyveriyor.

ğüm en iyi koşullarda, sanırım epeyce yol alabileceğiz. Sabahın yedisinde yola koyulduk, önümüzde uzanan yayladaki bitmez tükenmez buz katmanları ve onduleleri birer birer aşmaya başladık. 10.30'da

yönümüzü biraz batıya çevirmek zorunda kaldık, böyle yaparak üzerinde ilerlemesi daha kolay bir araziye ulaşmış olduk. Öğleye kadar 8 km. yol aldık.

Öğle saatlerindeki kısa bir moladan sonra Scott'un günlüğünde sözünü ettiği kuzey plato-suna ulaşabilme umuduyla yürüyüşü sürdürdük. Yarın Noel'i kutlayacağız. Kuşkusuz hepimiz o gün ellerimizle birlikte akşam sofrasında, sıcak şömine başında olmak, neşelenmek istedik. Tek tesellimiz, Londra'dakilerin özlemini çektiği kardan bolca görmemiz!

7 Ocak: İki gündür sığındığımız çadırdan burnumuzu bile çıkartamadık. Uyku tulumlarının içinde, bitkin düşmemek için kıpırdamaktan bile çekilerek kalakaldık. Adams'ın hemen her yerli dayanılmaz kramplarla kasılmış durumda, masaj ancak geçici rahatlık veriyor.

Rüzgârın hızı saatte 120-140 km. arasında. Bu durumda yola devam ede-

Deception adasındaki yanardağın patlaması sonucu oluşan bu yankı Scott ve Amundsen'in yolunu kesenlere benzemektedir.

Ayaklarımızın gitgide tümünden hissizleştiğini dehşetle görüyoruz, fakat yapacak bir şeyimiz yok.

meyeceğimize belli, aksi davranış düpedüz intihar olur! Yarın rüzgâr dınerse, güneye doğru gidebildiğimiz kadar yürüyüp, bayrağımızı dikip, dönüşe geçeceğiz.

8 Ocak: Bugün de uyku tulumlarımız ve çadırın içinde geçirdik. Açlık ve hâlâ kutba varamamış olmamızın yarattığı moral çöküntüsü bizi kutup soğuşundan da fazla yıpratıyor.

Ayaklarımızın gitgide tümünden hissizleştiğini dehşetle görüyoruz, fakat yapacak bir şeyimiz yok. Masaj, ısıtma gibi geleneksel yöntemlerle baki-

mini sürdürüp, geri dönüşte yayan kalacağımızı bildiğimiz için, kangren olmasını önlemeye çalışıyoruz.

9 Ocak: 162° Doğu ile 88° 23' Güney'in kesiştiği noktayı varabileceğimiz en güney noktası olarak saptadım. Saat 13.00'de dinen rüzgâr, bulunduğu araziyle Krallığımız adına İmparatorluk topraklarına kattığımızı simgeleyen bayrağımızı diktiğimiz anda hırçınlaştı.

Güneydoğu'dan kalkıp gelen kar fırtınası bizi öğleden sonraya kadar çadırımıza tıktı. Yüzyıllardır

kendi malı bildiği toprağı elinden bırakmamak için uğraşan doğa, sonunda bize yol verdiğinde akşamın altısı olmuştu. Neyimiz var neyiz yoksa toparlayıp, uzun bir geri dönüş yolculuğuna başladık.

Kutba bu kadar yaklaşmışken geri dönmek zorunda kalmak çok acı. 180 km'lik yolu aşabilecek gücü bulabilseydik eğer, kuşkusuz hepimiz, canımız pahasına kutup noktasına varır, orada can verirdik. Yine de elimizden geleni yaptığımıza kuş-kum yok. Tek tesellimiz de bu zaten..."

TEK NOKTA: GÜNEY KUTBU

SCHACKLETON ve arkadaşları uzun geri dönüş yolculuklarını 1 Mart'ta tamamladılar. Ross adasına ulaştıkları zaman kendilerini bekler buldukları "Nimrod" ile Yeni Zelanda'ya döndüler.

Schackleton'un kutba 180 km. kala geri dönmek zorunda kalması haberi Avrupalı bilim çevrelerince öğrenildiği günlerde, Peary'nin kuzey kutbuna vardığı haberi alındı. Bu durumda, keşfedilecek tek kutup noktası kalıyordu: Güney kutbu!

Bu noktaya daha önce varabilmek için verilen savaşım, iki ölü kutup kâşifinin adı keşifler tarihine belgeleriyle geçmiş, onurlu uğraşları içinde gösterdiği kahramanlıklardan ötürü kazanan ve kaybeden eşdeğerde tutulmuştur.

Her iki kâşifin bulguları, karşılaştığı zorluklar, başarı ve

başarısızlıkları kutup seferlerinin en önemlisini oluşturan parçalar sayıldığı için, ikisinin anıları, günlükleri ve dostlarının anlattıklarına yer verilmiştir. Yıllar sonra değerlendirilme olanağı bulunan verilere de sırası geldikçe değineceğiz. —

KAPTAN SCOTT

Güney kutbunun keşfi serüveninin trajik kahramanı Kaptan Scott'u tanıyalım önce:

İngiliz Deniz Kuvvetleri Yılı-ğı'na göre Kaptan Scott'un tanımı şöyle: "Schackleton'un keşif ekibinde görev almış, üstlerinin hizmetinden memnunluk duyacağı bir askerdir Kaptan Scott." Arkadaşlarının anılarında ise şöyle tanımlanıyor: "Alişılmış bir İngiliz tipi vardı Scott'ta. Buz gibi, enerjik, kınksız bir yüzü, çelik mavimsi gözleri vardı, sımsıkı kapalı ağız ile şekillenen, arzu ve pratik fikir taşan yüzünde neşeli ya da romantik bir ifade göremezdiniz!"

Kaptan Scott

Bu fiziksel özellikler, hemen her İngiliz kâşifinin ortak yanını oluşturur. Bu gibi kişilerde hemen sezilen şey, serüvenci ruhlarında yatan bir arzudur, Scott'ta da gözlenen budur: Schackleton'un yarım bıraktığı işi tamamlamak tutkusudur!

Neyimiz var, neyiz
yoksa toparlayıp, uzun bir
geri dönüş yolculuğuna başladık.

Scott, bu amaçla malvarlığını feda etmiş, borca girmiş, henüz doğum yapmış karısını ve çocuğunu yalnız bırakmaktan da çekinmemiştir. 16 Haziran 1910'da İngiltere'den yola çıkan gemisi "Terra Nova" o güne değin oluşturulan en iyi keşif ekibini olağanüstü bir malzeme yüküyle taşıyordu.

Hemen her türlü bilimsel araştırma için malzeme, bol ve çeşitli yiyecek, portatif bir ev, 17 Mançurya midillişi, 33 Sibirya köpeği, üçü motorlu 40 kızak taşıyan Terra Nova, bu kadar yükten ötürü Atlantik Okyanusu'nda batma tehlikesi de atlattı.

Ross denizine 1911 yılının Ocak ayı başında varan "Terra Nova" ve Scott ekibi, kışı geçirmek üzere bir ev kurup, yüklerini karaya taşıdı. Güney kutbundaki ilk aylar boyunca hazırlıkları ve yaşantıları o yılların gazetelerinde şöyle dile getiriliyordu:

"Scott ve ekibinin kışlayacağı evin duvarları, daha önceki keşif

Scott'un Kap Evans'daki malzeme deposu. Keşif gezisinin en önemli deposu burasıydı.

ekiplerinin de yaptığı gibi, tah-tadan yapılmış. Evin içerisinde çağın en son araç gereçleri görüldü. Daha önceleri bu işe atılanlar birbirlerinin yüzüne bakmaktan yorgun ve güneşsiz günlerin tekdüze oluşundan bitkin bir halde, ağır kokulu ve ıs çıkaran balıkyağı lambalarının yarı karanlık ışığında oturmuşlardı.

Scott ve arkadaşları ise dört duvar arasında bütün bir dünyayı, bilimin bütün olanaklarını bulabiliyorlar. Asetilen lambasının beyaz ve sıcak ışığı çevreyi aydınlatıyor, sinema makineleri uzak ülkelerin büyüsunu, ılıman ülkelerin havasını yansıtip, keyiflendiriyor. Bir piyano müzik, gramofon insan sesi, kütüphane de çağın bilimni sunuyor kâşiflere. Odalardan birisinden yazı makinesi görüldüğü gellerken, bir başkası sinema

filmleri ve renkli ya da siyah-beyaz fotoğrafların banyosu için karanlık odaya dönüştürülmüş.

Jeologlar taşlardaki radyo-aktiviteyi ölçüyor, zoologlar yakaladıkları penguenlerde parazitler araştırıyor, meteorolojik deneyler fizik deneylerini izliyor. Karanlık kış ayları boyunca hemen herkes bir görevi üstlenmiş, iyi tasarlanmış bir plan çerçevesinde bu her tarafla ilişkisi kesilmiş araştırma işi, ortak bir öğrenme şeklini alıyor. Bu otuz insan, buz tabakalarının ve donmuş çevrenin ortasında, her akşam konferanslar ve bilimsel kurslar düzenliyor.

Her birisi, bilgisini bir değerine aktararak katkıda bulunuyor. Bilimsel araştırmanın uzmanlaşması burada gururunu bir yana bırakmış, karşılıklı yardımlaşmaya dönüşmüş. Tarihten önceki çağları anımsatan bir ortamdaki bu otuz insan, yirminci yüzyılın en son bilgilerini alıp veriyorlar, yalnızca saatleri değil, saniyeleri bile boş geçirmemeye özen gösteriyorlar.

"South Polar Times" adlı bir mizah gazetesi çıkartmak gibi ilginç girişimleri, bilimsel araştırmanın heyecanı yanında unutmadan yerine getiriyorlar. Küçük şeyleri birer olaya ya da büyük olayları nasıl alışılmış şeylere dönüştürmekte gösterdikleri ustalık bu gazetede görülebiliyor.

Önlerinde uzanan beyazlık içindeki tarihî görevlerine hazırlık amacıyla motorlu kızakları deniyor, kayak kaymasını ve köpekleri eğitmesini öğreniyorlar. Büyük yolculuk için bir depo hazırlıyorlar.

Takvimin yaprakları öylesine ağır kopuyor, buz tabakaları arasından geçerek allelerinin mektuplarını getiren gemiyi göcekleri yaz günleri öyle ağır geliyor ki Küçük gruplar oluşturularak kışın en sert günlerinde bile günlük geziler düzenleniyor, güçlüklere alışılmaya çalışılıyor, çadırlar deniyor, edinilen bilgiler pekiştiriliyor.

Bu keşif gezilerinden soğuktan donmuş bir durumda ve yorgun argın döndüğü zaman sıcak bir ocak ve neşeyle karşılaşıyorlar. 77. enlemdeki bu küçük fakat rahat evceğiz, günler-

ce süren yoksunluktan sonra onlara yeryüzünün en rahat, en mutlu köşesiymiş gibi geliyor."

BALINALAR KOYU'NDA

TERRA Nova", yükünü boşalttıktan sonra, Campbell yönetiminde 6 kişiyli Ross buzul seddinin öteki yakasına, VII. Edward arazisine götürmek için yola çıkmıştı. Bölgenin haritasının yapımı ve jeolojik ölçümler, araştırmalar yapmakla görevli ekip Balinalar Koyu yakınlarında ummadıkları bir sürprizle karşılaştılar: Koyda demirlemiş bir gemi ve hızla yük boşaltan insanlar, kutup yarışına katılanların sayısının arttığını vurguluyordu.

Gemiği ziyaret eden Campbell, Norveçli Roald Amundsen'in de güney kutbunu fethetmek üzere gelmiş olduğunu kesinlikle öğrendi.

Amundsen'in karargâhı, kutba Scott'unkine oranla 110 km. daha yakın bir yerde kurulmuştu. Scott'un günlüğünde Amundsen'in harekâtını öğrendiği gün düştüğü notlar ürkütüğünü belli etmesine karşın cesaretini yitirmedeğini, kendine güvenen insanların gururu içinde başarısına inancını "Memleketimin şerefli üzerine yemin ederim!" cümlesiyle kanıtlıyor.

Güney'in sahibi Penguen'in yağlı derisinin kokusu metrelerce uzaktan farkedilir.

Scott'un günlüğünde Amundsen'in adına bir tek kez rastlanır, o da kamp kurduğunu öğrendiği günkü notlarda. Fakat o günden sonra, bu ıssız buz çölleri ortasındaki evin üzeri ne bir korkunun çoktuğu kuşkusuzdur.

O andan sonra artık hiçbir saat yoktur ki, Amundsen adı Scott'un uykularını bölmesin, uyanık saatlerini de korkuya boğmasın.

Scott, harekete geçmek için evin bir mil ötesindeki gözetleme kulesinde kurulu meteoroloji aygıtının, yazın geldiğini bildiren sinyali beklemektedir. Bu sabırsızlıkla geçirilen günleri,

Hut Point'daki deponun içinden bir görünüm. Her şey 1911'deki gibi yerli yerinde. Scott'un dönüşünü bekliyor...

Scott ekibinden Evans'ın
gönlüğünden öğreniyoruz:

KIZIŞAN SAVAŞIMI

FVDEN bir mil kadar uzağa kurduğumuz gözlem kulesinde havaya diklemesine çevrilmiş bir aygıt var. Görünmez bir düşmana yöneltilmiş benzeyen bu aygıt, yaklaşmakta olan yazın ilk sıcaklık belirtilerini kaydedecek. Gönlerdir hep bu belirtileri bekliyoruz. Sabahları, gökyüzün-

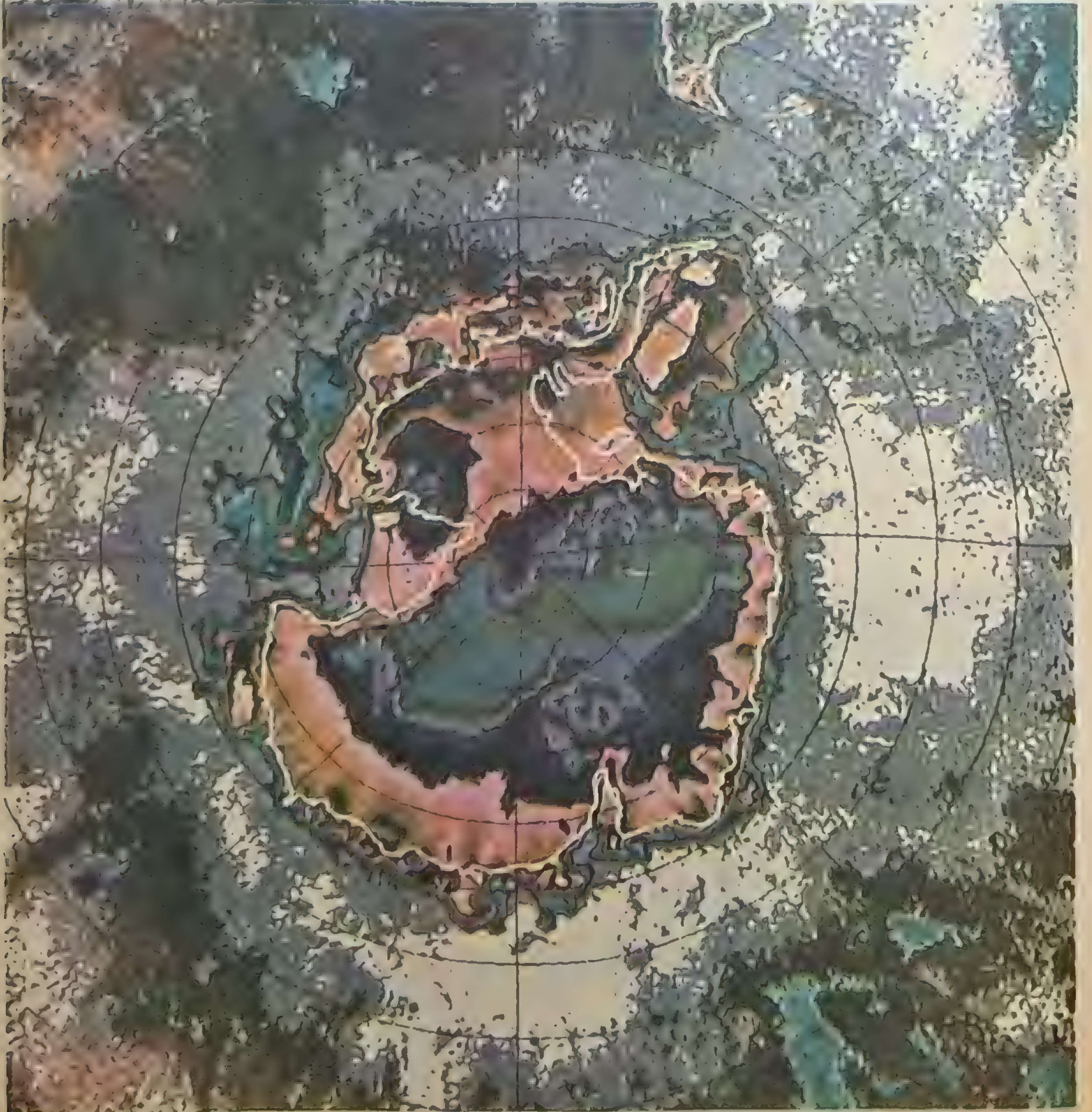
de, yankılanan güneş ışığının kızıl renklerle bellirmeye başladı ama aygıtın yuvarlak camı henüz ısı etkisiyle titremedi. Güneşin yakında görüleceği heyecanı bile bizi büsbütün ateşlendiriyor.

Sonunda, beklenen işaret verildi! Tepedeki telefonun ilk çingirağını duyduğumuz anda yerimizden fırladık. Güneş uzun süren kış uykusundan ilk kez başını kaldırmış, bize bitmez tükenmez gibi gelen kış gecesine bir saat gibi kısa bir süre için bile olsa bakmıştı.

Güneşin pırıltısı hemen hemen yok denocek kadar zayıf ve sevilmez, dondurucu havayı canlandırması olasılığı zayıf, ışınları cansız ama yalnızca görünmesi bile olağanüstü bir doğa olayıymış gibi sonsuz bir mutluluk yaratıyor.

İlkbahar, yaz ve sonbahar demek olan ve bizlerin

Antarktika'nın yazın ve kışın, Nimbus 5 uydusu ile saptanan ısı haritası, kıtanın (beyazla gösterilmektedir) alanının genişlemesini göstermektedir.

hoş hayat anlayışı içinde korkunç bir kıştan pek de farkı olmayan bu bir parçacık ışıktan yararlanabilmek için canla başla yol hazırlıklarına başladık."

Yola çıkıldığı anda, hemen her şey planlanmıştı. Yol büyük bir dikkatle ve önceki kâşiflerin deneyimleri ışığında bölgelere ayrılmıştı. Başlı motorlu kızaklar çekiyor, ardından mıldıllıların ve köpeklerin çektiği kızaklar geliyordu.

Geride dönecekler olabileceği düşüncesiyle yeni elbiseler, yiyecek, yakacak bu uşuz

bucaksız buz çöllerinin çeşitli noktalarında kurulan depolara yerleştirilmişti. Bütün kâşif, ufak gruplar halinde birer birer geri dönmek ve böylece yüklerinin en büyük kısmını, hayvanların en zindelerini, en iyi kızaklarını kutba varmak üzere seçilmiş son küçük gruba bırakmak amacıyla hep birlikte ilerliyordu.

Plan büyük ustalıklarla hazırlanmış olmasına karşın beklenmedik aksilikler çıkıyordu. İki günlük yolculuk sonunda motorlu kızaklar parçalandı ve terkedildi. Mıldıllıların bazılarının ayakları kınılınca öldürülüp köpeklerle besin oldular.

OATES'İN ANLATTIKLARINA GÖRE

KASIM ayının ilk günlerinde ana ekip, küçük gruplara ayrılmaya başladı. Oates'in günlüğü, o tarihlerde çekilen sıkıntıları anlatmak için değerli bir belgedir:

"Köpek ulumalarıyla buz üzerinde sürüklenen metalin sürtünme sesinin birbirine karıştığı kervanın önünde köklere ve bezlere sıkı sıkıya sarılan ve

sadece sakalı ile gözleri görünen bir adam, vahşî bir yaratık gider. Kürklere gömülmüş eli, tika basa yoklu kızıağı çeken midillinin yularına yapışmıştır. Onun arkasında aynı kılık ve tavırda bir diğeri, onun arkasında da yine bir başkası gelir.

Böylece, gözleri kamaştıran sonsuz beyazlığın içinde ağır ağır ilerleyen bir çizgi üzerinde yirmi kara noktacık oluşur. Bu insanların çilesi geceleri çadırlara bölünüp uyuklamak, midillileri korumak için son bir gayretle rüzgâr yönünde hendek kazmakla tekdüzeleşir.

Sabah olunca, binlerce yıldan beri ilk kez insan soluğuyla karışan dondurucu havada yine o bitmez tükenmez yürüyüş geçilir.

Sıkıntılarımız bitmek tükenmek bilmiyor. Havanın kötülüğü bir yandan, buz kütesinin yüzeyinin doğurduğu güçlükler diğer yandan, günde ancak otuz kilometre ilerleyebiliyoruz. Bu bile başlıbaşına büyük başarı doğrusu. Bu

issizliğin içinde başkalarının da aynı hedefe doğru yol aldığını bildiğimizden beri bizim için her saniyenin önemi arttı.

Bir köpeğin kaçması, bir midillinin yem yemek istememesi gibi şeyler örkütücü olmaya başladı; çünkü bu ıssızlığın orta yerinde değerler değişir, her canlının değerli bin defa daha artar, hatta yerine konması olanağı olmadığı için paha biçilemez!

Bir midillinin dört nalında sanki ölmezliğin sırrı vardır ya da bulutlarla örtülmüş fırtınalı gökyüzü yapılacak işi sonsuza değin geri bıraktırabilir.

Bazı arkadaşlarımızın sağlığı oldukça bozuldu. Kar körlüğü yüzünden üç kişi şimdiden körleşmeye başladılar, el yordamıyla ilerliyorlar. Bazılarımızın ayak parmakları donmaya başladı.

Besinlerini azaltmak zorunda kaldığımız için doğanın acımasızlığına yenik düşen midillilerimizin bazılarını öldürmek zorunda kaldık. Bu işi

Bizi yutmaya hazırlanır gibi görünen Beardmore buzulunu aşmak için planlar yapmaya koyulduk.

yaptığımız yerde ekipten bazı arkadaşları geri dönmeleri için hazırladık.

Önümüzde bizi yutmaya hazırlanır gibi görünen Beardmore buzulunu aşmak için planlar yapmaya koyulduk."

KUTUBA DOĞRU

SCOTT ve arkadaşları, Beardmore buzulunu olağanüstü güç koşullar altında aştılar. Kar sertleşip topak topak olduğundan kızakların uçları aşınıyor, parçalanıyordu. Yer yer gevşek kar yığınlarında yürümekten de ayakları yara içinde kalmıştı. Ocak ayının 30'unda Schackleton'un en son ulaştığı noktaya varan Scott ekibinden beş kişi seçildi ve kutba olan 180 km'lik uzaklığı yalnızca bu adamların katetmesi kararlaştırıldı.

Keşifler tarihinin yeni bir sayfasının son satırlarını yazmak üzere Scott, Bovers, Oates, Wilson ve Evans kutba doğru yola çıktılar.

Ross Buz Engeli önündeyiz. Bütün kâşımın
gözünü korkutan set önünde

Yolun sonuna vardıkları günlerin notları, gittikçe tedirginleşen bir ruh durumunu yansıtmaktadır. Scott ve arkadaşları kutba yaklaştıkça pusulanın ibresi gibi titremektedirler. "Gölgelerin sağ yanımızdan öne doğru ilerlemesi ve sonra önden sola doğru kayıvermesi ne kadar da uzun sürüyor!" Scott, aşmayı başardıkları kilometreleri gittikçe daha heyecanla anlatmaktadır:

"Kutba varmamıza 150 kilometre kaldı... Fakat böyle giderse dayanamayacağımızdan korkuyorum..."

İki gün sonraki notta:

"Kutba 137 km. kaldı. Bu 137 km. bize çok ağır gelecek."

Daha sonra:

"Kutuptan 94 km. uzakta'yız yalnızca. Varmasak bile adamakıllı yaklaşmış olacağız!"

Ocak 14'te umut, güvene dönüşmüşlüğüne belli etmektedir:

"Yalnızca 70 km. kaldı. Hedef karşımızda artık!"

Günügün satırları arasından bir sevinç, bir neşe fışkırmaktadır:

"50 km. kaldı. Hiçbir şey değil! Ne pahasına olursa olsun oraya varmalıyız!"

16 Ocak gününün anılarında:

"Neşemiz arttı..." diye yazıyor Scott. Sabahın erken saatlerinde yola koyulan grup, öğleden sonraya kadar 14 km. yol aldılar. Scott'a göre, artık hedefte yanılmanın olanağı yok, insanlık için bu kesin nitelikteki başarıya hemen hemen ulaşılar.

Yürüyüş sırasında umulmadık bir anda Bovers tedirginliğe kapılır. Sonsuz kar ve buz tabakasının ortasındaki küçük ve kara bir noktadan gözlerini ayıramamaktadır. Aklına gelen şeyi söylemeye cesaret bulamayan Bovers'in ne düşündüğü hemen sezinlenmektedir! 5 kişilik grubun bütün üyelerinin kalbi aynı korkunç düşünceyle titriyor! İnsan eliyle yapılmış bir işaretle karşılaşmak!

Heyecanlarını yatıştırmaya çalışıyorlar, kendi kendilerine gördüklerinin buzdaki bir yarık, bir pırıltı olduğunu söylüyorlar. Hedefe sinirleri son derece gergin yaklaşıyorlar ve Norveçli Amundsen'in kendilerinden önce davranmış olduğu gerçeğini artık hepsi bildiği halde birbirlerini kandırmaya çalışıyorlar.

Scott'un malzeme depolarından Hut Point'ta 60 yıl sonra yine İngilizler konaklıyor. Depo olduğu gibi korunmuş, ziyarete açılmıştır.

KARA BAYRAK

TERKEDİLMİŞ bir konak yerinin ortasında, bir kızak direğinin ucunda kara bayrağın gerçekliği karşısında duydukları son şüpheler de hızla yok olmuştur: Amundsen burada kamp kurmuştur! İnsanlık tarihinin büyük ve akıllara durgunluk veren serüveni gerçekleşmiş,

Kuşların davranışlarını inceleyen bilimadamları son yıllarda penguenleri özellikle incelemekteler.

dünyanın oluşumundan o güne kadar insan gözü değmemiş kutup noktası, kısacık bir zaman ölçüsü içinde iki kere keşfedilmişti!

Oluşumundan bu yana geçen milyonlarca yıl gibi dev bir zaman içinde hiç sayılacak bir sürede, onbeş gün içinde ilk gelenin her şeyi, ikinci gelenin ise hiçbir şeyi elde edeceği noktaya varmak için çıktıkları bunca sıkıntının boşa çıkması Scott ve arkadaşları üzerinde ölümcül bir moral çöküntüsü yaratır.

Gönlüğüne "Bütün bu çabalar, bunca yoksunluklar, işkenceler ne içindi?" diye yazıyor Scott, "Şu anda sona ermiş düşler için yalnızca..."

Gerçek kutup noktasına pek az yolları kalmıştır, onu da keyifsiz bir yürüyüşle kısa zamanda aldılar. Ocak'ın onsekizinde kutba vardılar. İlk olarak başarmış olmanın zevkiyle gözleri kamaşmayan Kaptan

Sabahın erken saatlerinde yola koyulan grup, öğleden sonraya kadar 14 km. yol aldı.

**Dünün tehlikesi bugünün eğlencesi olmuştur artık.
Buharlı gemiler, yelken gözcüler ve tehlike tarihe gömülmüştür.**

Scott, kutbun ebedi sessizliği içinde dolaştırırken "Burada görülecek hiçbir şey yok. Son günlerimizin tüyler ürpertici yalnızlığından başka hiçbir şey yok..." diye yazmaktadır.

Üzerinde Norveç bayrağı dalgalanan çadırdaki Amund-

sen'in buraya kendisinden sonra ayak basacak bilinmeyen insana yazdığı not ve Norveç Kralı Haakon'a ulaştırılmasını istediği mektubu buldular.

Kaptan Scott, başarmak için bütün varlığıyla uğraştığı bir işin bir başkasınca başarıldığına bü-

tün dünya önünde tanıklık etmek gibi hüzünlü bir görevi üstlenip, mektubu aldı. İngiliz bayrağını da Amundsen'in diktiği Norveç bayrağının yanına sakladı.

Dönüşe geçmekten başka yapacak işi kalmayan Scott,

günüğüne "Dönüş yolu gözümü korkutuyor..." diye yazmaktadır.

Scott'un dönüş yolu, gelişten daha tehlikeliydi. Kutba gelirken pusulanın yardımıyla yollarını saptamışlardı fakat dönerken hem pusula hem de ayak izlerinden yön saptamaya zorunluydular.

Bir tek defa bile bu izlerden uzağa düşmeleri, yiyecek, yakacak ve gıyecek stokladıkları depolarından uzaklaşmaları ve beyaz ölümün kucağına düşmeleri gerektii

İnsan cesaretinin bu eşsiz örnekleri, binlerce yılın çelikleştirildiği doğa kuvvetleri; kar, don, soğuk ve rüzgâr karşısında yavaş yavaş alt olmaktadır. Miktarları azaltılan tayınlarının besleyici özelliklerini çoktan yitirmesinden ötürü Scott ve arkadaşlarının direnci azalmakta, bir depodan diğerine ulaşacak güçleri yokolmaktaydı.

Dönüş yolunun öte birini aştıkları sırada ekipten Evans'ın gerçek ya da düş ürünü acılarından yakınmaya başlaması, anlaşılmaz birtakım hareketler yapması kâşifleri kaygılandırıyordu. Midillileri öldürdükleri yere ulaşış, hayvanların artıklarıyla karınlarını doyurup, biraz kuvvet toplayabileceklerini umdukları saatlerde Evans ölmüştü. Yürüyüşe dört kişiyle devam eden ekip vardığı iki depoda da yakacağın pek az olduğunu fark-edince, büyük ruhsal çöküntüye uğradı.

KORKU KARŞILARINDA

WILSON'un günüğü, düzenli tutulmamış olmasına karşın, dönüş yolunun bu bölümü üzerine canlı bir belgedir:

"Artık korkunun sözcüklerimize bile yansıdığını görüyoruz. Düşüğümüz dehşetli belli etmek için Scott hayli zahmet çekiyor ama her an yeni bir feryat, keskin bir umutsuzluk çığlığı, bu yapmacık sessizliği bozuyor. Dışlarımızı tınakları-mıza takarak, sürüklenerek, düşe kalka yol alıyoruz.

Scott ve ekibi Güney Kutbu'nda Norveç Bayrağı önünde. Ayaktakiler: Oates, Scott, Evans. Oturanlar: Bowers ve Wilson.

Oates'in durumu hayli kötü. Isı eksi 42 dolaylarında olduğu için Oates'in yaraları soğğun etkisiyle daha beter açılıyor. Bir ara ısrarla kendisini uyku torbası içinde bırakmamızı istedi. Doğrusunu söylemek çok zor ama, Oates'in bu tekilfi yürümemizi hızlandıracağı halde hepimiz birlikte karşı çıktık. Gece erkenden bastırınca da kurduğumuz çadıra kıvrılıp, sessizce, sonumuzun ne olacağını düşünmeye başladık.

Ertesi sabah dışarıya baktığımızda müthiş bir fırtınayla karşılaştık. Oates, "Ben biraz dışarı çıkacağım..." dedi. "Belki bir süre dışarıda kalırım." Bu sözler iliklerimize işledi. Onu alıkoymak için bir şey söyleyemedik. Vedalaşmak için de elimizi uzatmaya cesaret edemedik. İnnis Killing Dragon Alayından Süvari Yüzbaşısı Lawrence Oates, bir kahramana yakışır şekilde ölüme gitti. Tek başına..."

Oates'in ölümü 16 Mart sabahı olmuş, 20 Mart'ta da Scott, Bowers ve Wilson ılerlye gidemeyeceklerini anladıklarından kurdukları kampa yerleşmişlerdi. 18 km. ötede bir ton ağırlığında malzeme kendilerini bekliyordu. Ana kampa da 120 km. uzaklıktaydılar. 140 günden beri yürüyen kâşiflerde ayakta duracak güç kalmamıştı.

8 ay sonra cesetleri bulundu-

ğunda Scott'un en son öldüğü anlaşıldı. Wilson ve Bowers'in cesetleri örtülü olduğu halde, onunki açıkta duruyordu. Yolculuk günüğündeki en son not, 29 Mart tarihini taşıyordu.

Scott'un son anlarını en iyi canlandıran yazı, "The Daily Mirror"un uzun makalesidir:

"Kaptan Scott, dışarıdaki fırtına incecik çadıra bir çılgın gibi saldırdığı sırada bağlı olduğu varlıkları ve değerleri anımsıyor. O ana kadar tek bir insan sesinin yankılarını duymamış olan bu dondurucu sessizliğin ortasındaki adam, milletine ve bütün insanlığa kendisini bağlayan kardeşlik bağlarını hissediyor.

Ruhunda başgösteren bir serap, sevgi, saygı ve dostlukla kendisini bağlı olanları bu bembeyaz ve boş ülkenin ortasında canlandırıyor ve Kaptan Scott bütün bu sevgili dostlarına sesleniyor. Donmuş parmakları ile bütün sevdiklerine mektup yazmaya çaballıyor.

Bu mektuplar benzersizdir. Ölümün korkunç yakınlığı, onların önemsiz noktalarına kadar etkilemiştir. Mektuplar yalnızca birkaç insana yazılmış olmasına karşın, tüm insanlığa seslenmektedir.

ÖLÜMÜN YÜCELTTİĞİ İNSAN

KAPTAN Scott, karısına yazdığı mektubunda, kendisine bırakmakta olduğu en büyük mirasını; ağılunu

korumasını istiyor. Mahvına bir karış kaldığı anda bile yaptığı işten pişmanlık duymuyor, övünüyor: "Bu gezil üzerine sana anlatacağım o kadar çok şey vardı ki! Ama bunlar, sizin yanınızda büyük bir rahatlık içinde tembel tembel oturmaktan çok daha iyiydi..."

Kaptan Scott'un mektupları kendisiyle birlikte ölüme katlanmış arkadaşlarının kahramanlıklarına tanıklık etmek üzere, onların anneleri, babaları ve eşlerine de yöneliktir. Kendisi dünyaya gözlerini kapamak üzere olmasına rağmen arkada bıraktığı insanları, şu mahvolma anının büyüklüğünü ve değerini hatırlatan güçlü sözcükler ve insan gücünün üzerinde bir duygu ile teselli ediyor.

Kaptan Scott dostlarını da unutmamıştır. Kendi için alçakgönüllüdür, fakat şerefli bir evladı olmakla gurur duyduğu ulusu hakkında şu anda bile hayranlık besliyor ve bunu "Bilmem ki büyük bir keşif miydim ben..." diye itiraf ediyor. "Ama bizim sonumuz, ırkımızın ruhundaki kahramanlık duygusunun ve dayanma gücünün henüz yitirilmediğine tanıklık edecektir."

Erkekçe bir inadin ve ruh sağlığının, bir yaşam boyunca

söylemekten alıkoyduğu bu içten sözleri ondan ancak ölümün soğuk nefesi çekilip alıyor. En iyi dostuna: "Bütün hayatımda size olduğu kadar hayranlık duyduğum ve sizin kadar sevdiğim bir insana rastlamadım." diye yazıyor. "Ama bu dostluğumuzun benim için ne kadar değerli olduğunu size hiçbir zaman gösteremedim. Benim için çok şeye katlanmıştınız, ben ise hiçbir şey yapamadım."

Son mektubu, en güzeldir. Scott bu mektubunda İngiliz ulusuna sesleniyor, hesap vermek ve İngiltere'nin şerefli uğruna yapılan bu savaşında hiçbir suçu olmadığı halde alt edildiğini açıklamak zorunluluğunu duyuyor. Kendisine karşı âdeta sözleşmiş gibi bir araya gelen tersliklerin hepsini sayıyor, ölümün yankılarını taşıyan olağanüstü etkileyici ve heyecanlı bir sesle bütün İngilizlere sesleniyor, arkada bıraktıklarını terketmemelerini rica ediyor.

En son ânında bile aklından geçenler kendisine ilişkin değil, arkada bıraktıklarına ilişkindir, kendi alinyazısını aşmaktadır. Son söz, kendi ölümünden değil, başkalarının hayatından bahsetmektedir.

"Arkada bıraktıklarımıza sahip çıkın... Tanrı aşkına..."

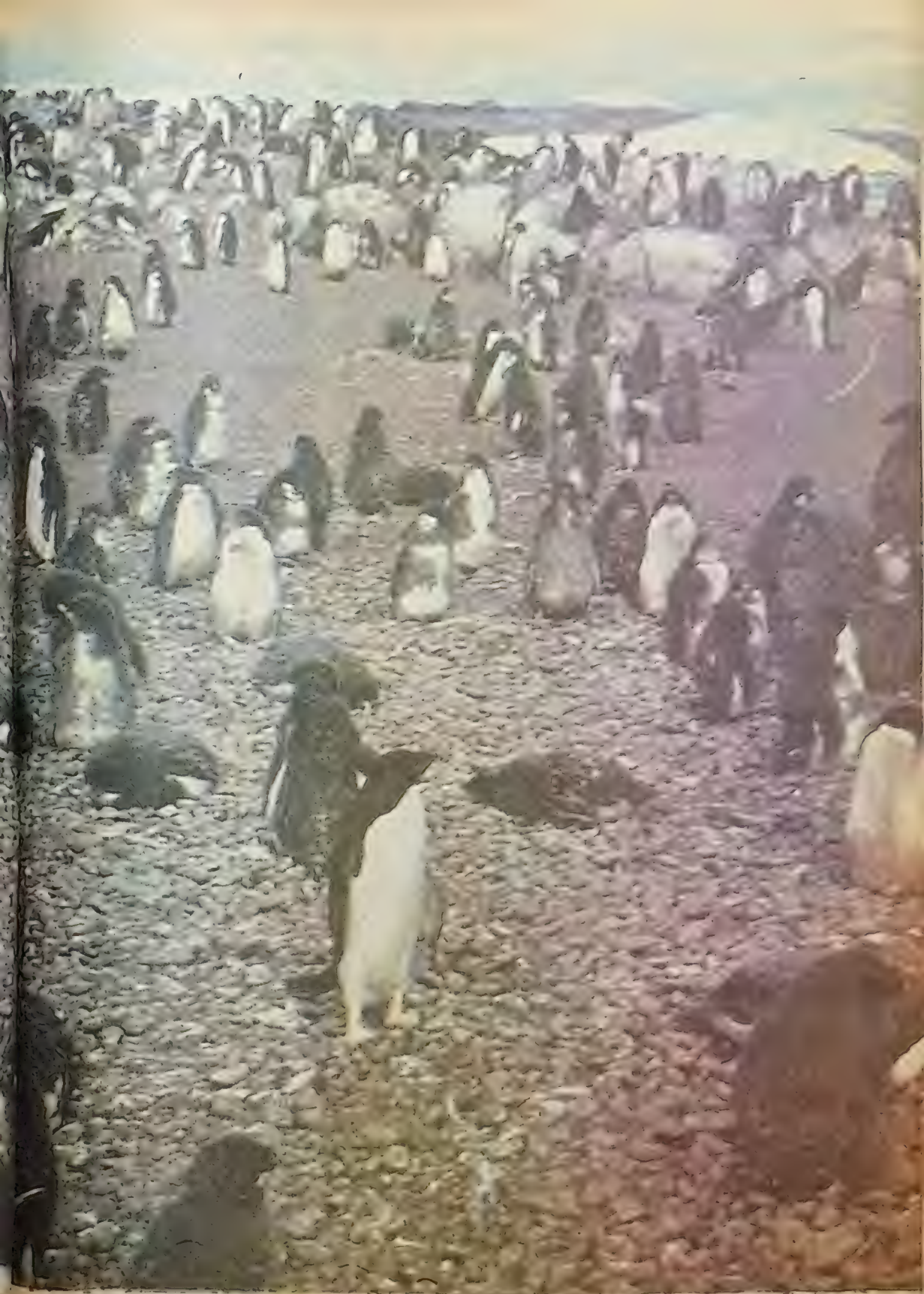
Bundan sonraki sayfalar bomoştur.

Kaptan Scott; en son ânına kadar, parmakları iyice donup da kalem elinden düşünceye kadar, anı defterini yazmayı sürdürmüştür. Bu sayfaların cesedinin yanında bulunabileceğine ilişkin inancı, onun insan direnişinin üzerine çıkan bir güçle yazmasını sağlamıştır.

Artık donmuş olan parmakları, şu son arzuyu da titrek bir yazıyla aktarır: "Bu anı defterini karıma ulaştırın!" Sonra aynı el "Karıma" sözcüğünü müthiş bir bilinçle çiziyor ve üzerine korkunç sözcükleri ekliyor: "Dul Karıma!"

Antarktika kıyılarını çevreleyen yüzlerce, binlerce buzdağından birini tam bir "disiplinle" terkeden bu Adeli penguenleri günlerce açık denizde yüzecekler.

XIII. BÖLÜM

AMUNDSEN: BİR BÜYÜK KÂŞİF

GÜNEYE gidiyorum.
Amundsen."
R.F. Scott, 1910 yılının
Ekim'inde Güney Kutup nokta-
sına ulaşmak için düzenlediği

geziye hazırlanırken, bu telgrafi
almıştı, pek de önemsemedi.
Amundsen'in ne amaçla bu
telgrafi çektiğini bilmiyordu, bu
nedenle de bunu "dostça" bir

haberleşme olarak kabul etti.

Oysa, Amundsen, yapacağı
yolculuğa belirli bir amaç ve bü-
yük hırsıyla girişmişti. Kutup

noktaları, o yılların kâşifleri için iki büyük hedef oluştuyordu, çoğu ülkenin coğrafya derneklerinde konuşulan tek konu olmuşlardı. Amundsen'in Kuzey Kutbu ile ilişkisi daha fazlaydı, Kuzeybatı geçidini 1903 yılında aşmak için bir gezli düzenlemiş, Kuzey manyetik kutbunu da doğru olarak saptamıştı.

1907 yılında, dostu ve kendince en büyük kâşif olarak tanımladığı, Nansen'den "Fram" adlı gemisini kuzeye yeni bir yolculuk için ödünç almayı denedi. Aldığı söz üzerine başlattığı hazırlıklar iki yıl kadar sürdü. 1909 yılında Peary'nin Kuzey Kutbu'na kızaklarla ulaştığı haberi kâşiflerin dünyasında bomba gibi patlayınca, Amundsen'in başarı hayalleri suya düştü. Buzlar arasına sıkışıp, Kuzey Buz Denizi'nin doğal akıntılarıyla kutup noktasına varmayı düşleyen Amundsen, hemen planı değiştirdi ve bunu da çok yakın bir-iki arkadaşı dışında kimseye açıklamadı. Nansen bile bu girişimden haberdar edilmedi.

Amundsen'in planlarını ansızın değiştirip, güneye yönelmesindeki en büyük ikinci etken alacaklılarının sürekli sıkıştırmaları olmuştur. 1903 yılında da Kuzeybatı geçidini aşmasındaki etken de buydu, başarı para getiriyor, alacaklıların susturulmasını sağlıyor, yeni geziler için yeni malî kaynaklar bulabiliyordu. Kişisel onurunun Nansen, Peary, Schackleton, Scott gibi ünlülerin düzeyine ulaşabilmek için böylesine bir başarıya gerek duyduğu da kesindi. 1900 yılları, ulusal onurun da çok önem kazandığı bir dönemdi. Peary Kuzey Kutbu'na varıp da Amundsen'in hayallerini yitirdiği yıllarda, Norveç henüz beş yıllık bir bağımsızlığa sahipti ve o güne kadar da adını pek duyuramamıştı. Dünya çapında bir başarı, Norveç'i gündeme getirmeliydi, bunu başarmayı da Roald Amundsen vatanına karşı bir borç sayıyordu.

gerçekten arzulayan erkek, pen-cereal altında serenadlar söyle-meli, fakat hemen sonra da pen-cereye tırmanarak onu bir anda kaçırmayı da bilmelidir..." di-yordu.

Düşkünlüğü, parasızlık, kişisel ve ulusal onurun itici gücü ile Amundsen tüm dikkatini Güney Kutbu'na çevirdi ve ikinci bir düşkünlüğü ile karşılaşmamak için de bu hedefini pek az kimseye bildirdi. Açıklayacak ol-saydı, malî açıdan destek sağla-yanların, Schackleton'un son anda geri döndüğü, Scott'un ise İngiltere'nin desteği ile hazırlandığı bir hedefe ulaşması için Amundsen'e ne kadar yardımcı olacakları belliydi. Nansen bile böyle bir sefer için "Fram"ı ödünç vermeye yanaşmayabilirdi.

Güney yolculuğunun planla-ması için pek de fazla zamanı kalmayan Amundsen, dikkatini Schackleton ve Scott'un coğraf-ya derneklerine sundukları bilimsel tebliğlere verdi ve başa-rısızlıklarının nedenlerini saptama-yaya çalıştı. Aslında yaptığı, başarısızlıklardan başarısının anahtarını çıkartmaya çalışmak-tı. Önceki gezilerinde yığılıtkle-rine, başarılarına tanık olduğu kızak köpeklerinin dünyanın bu yöresinde de birincil çekici güç olarak kullanılabileceğini karar-

laştırdı. Scott, gezisini midililler ve motorlu kızaklarla yapmayı planlıyordu. Amundsen ise, Güney Kutbu'nun doğa koşullarını iki kâşifin tanımlamalarından öğrenmiş ve burasının Kuzeyli kızak köpekleri için alışılması kolay bir bölge olduğuna karar vermişti. Köpekler, Ross engelini midililere oranla daha kolay aşabileceklerdi, midililer düz alanlarda hızlı ilerlerken, köpekler tırmanabilme yetenekleriyle zamandan tasarruf sağlayacaklardı.

EN BÜYÜK FARKIMIZ

KOPEKLERİN bir avantajı daha vardı: Her birisi, kızakla taşınacak yiyecek yükünü 30-40 kilo kadar azaltıyorlardı, çünkü darda kalındığı anda, köpekleri keserek bu miktarda taze et sağlama olanağı vardı. Bu da hem köpeklerin hem de insanların hayatta kalma şansını artıracaktı.

Amundsen, anılarında, "Scott ile aramızdaki en büyük fark, izlediğimiz yolda değil, seçtiğimiz kızak hayvanlarındadır..." diyor.

1910 yılı başında Grönland Kralliyet Ticaret Evi'nin gönder-

Soldan sağa: Lindström, Prestrud, Bjaaland.

DÜŞ KIRIKLIKLARI

ROALD Amundsen, bir dostuna yazdığı mektubunda, "Servet, çok sevimli ve üzerine fazlasıyla düşülen bir kadın gibidir, onu

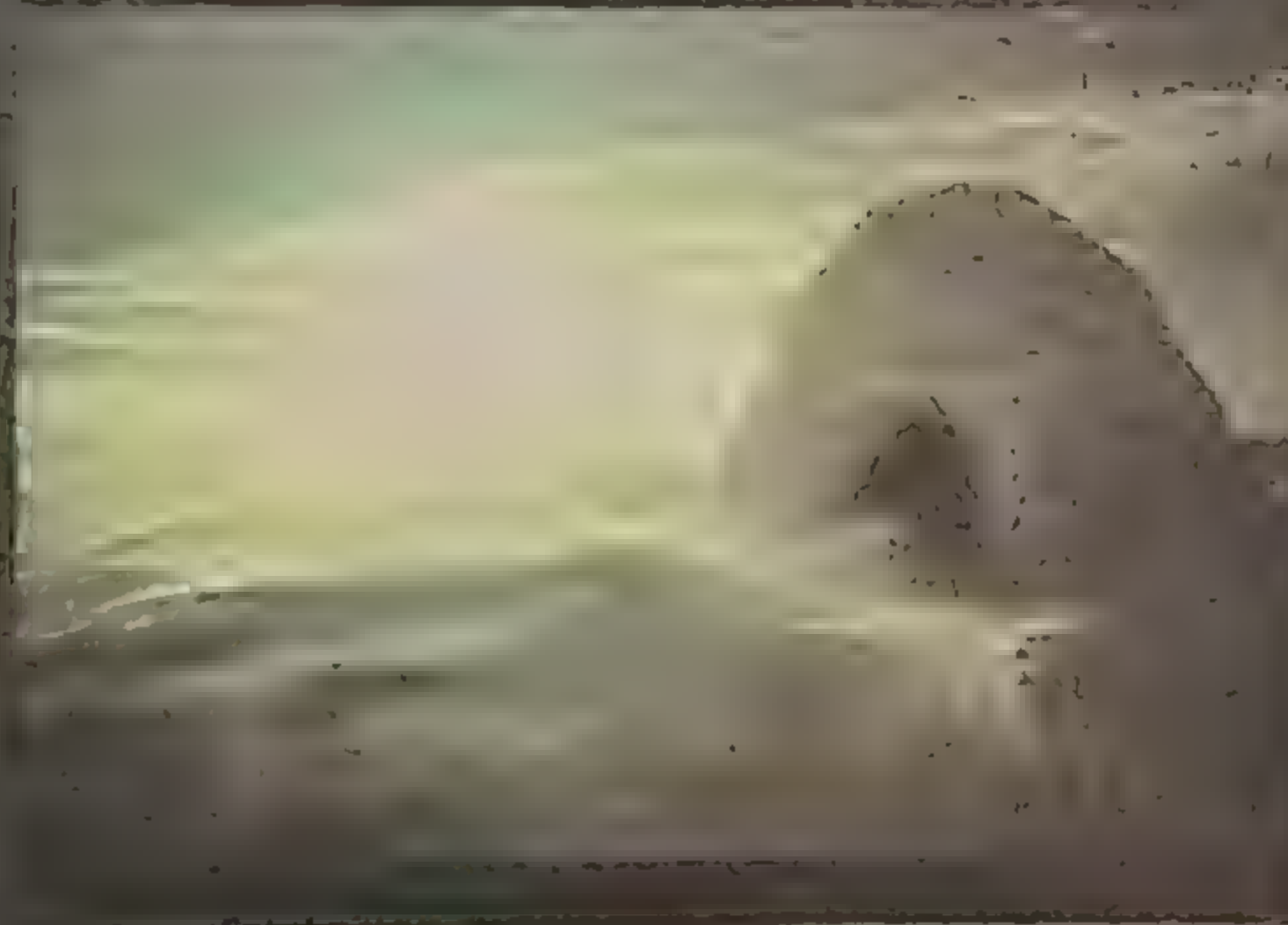
Framheim kuruluyor.

Framheim'in altındaki buz kütlesi oyularak atölyeler ve depolar oluşturulmuştu.

Kutup yönündeki ilk denemelerinde pusulalar bile donunca iglu'lar yapıp sığındılar.

24 köpeği öldürdükten yere "Mezbaha" adını verdiler.

diği ilk köpek partisi Amundsen'in eline ulaştı. Derilerinin sürekli salgıladığı yağlarla pırıl pırıl kürkleri, en acımasız kutup rüzgârının bile işleyemediği bir doğal zırh oluşturan bu hayvanların çoğu vahşiydi ve tüm çabaya karşın "dünyanın köpeğin köpeği yediği bir kurtlar dünyası" olmadığını kabullenmeyen türdendi. Amundsen'in bir diğer avantajı hem ülkesinde, hem de

Kuzey Kutbu'na yaptığı gezilerde bu hayvanları yönetmeyi öğrenmiş olmasıydı. Bu da Güney Kutbu'na yarıştaki başarı için gerekli bir önkoşuldu.

Amundsen'in planına göre, "...İnsanoğlu Güney Kutbu'na yapacağı uzun yolculuktan 25 Ocak 1912 günü dönecektir..."

Planına göre, Fram'ı Pasifik'e yöneltecek, güneye dümen kırıp

Ballnalar Körfezi'ne ulaştıracaktı. Bu bölgede keşif grubu Ross Engeli'ne çıkacak, Fram da kışlamak üzere Buenos Aires'e geri dönecekti. Antarktika'ya çıkışı izleyen ilk yaz mevsiminde Amundsen ve arkadaşları, güneye, kutup noktasına doğru yola koyulacaklardı.

Arkadaşlarını tek tek seçmişti Amundsen, deneyimli ve soğuk

Kutup noktasına
üç kızakla gitmeye
karar verilmişti.

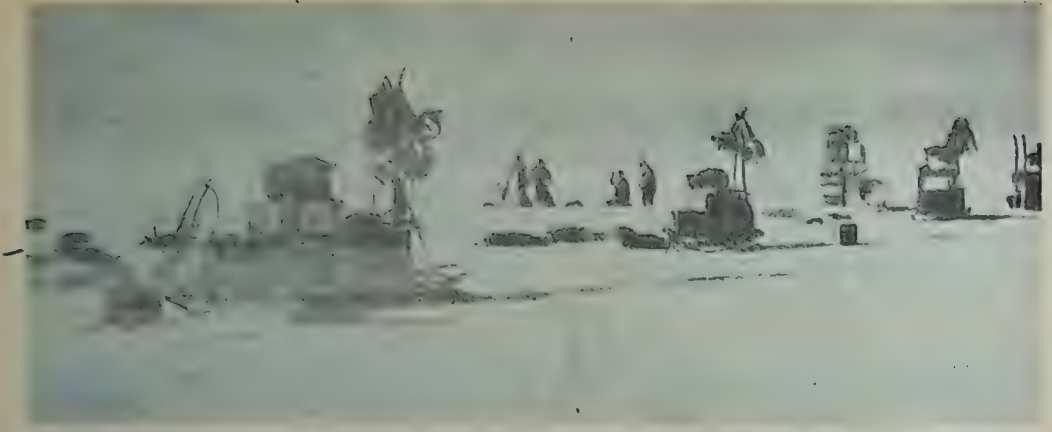
İklim koşullarına dayanıklı ve çalışkan kişileri yeğlemişti. Bu adamların hayvanlarla da iyi geçinmesi ve kızak kullanmayı bilmesi gerekiyordu, çünkü kutba ilerleyecek herkesin grup başı olması olasılığı büyüktü. Amundsen, işini şansa bırakamayacak kadar tedirgindi. En ufak bir hatası, liderliğinin bir gölgeyle kararması, tüm ekibin hayatını da tehlikeye atabilirdi.

KAHRAMANLAR BİRLİĞİ

FREDERICK Hjalmar Johansen, 44 yaşında, Skien kentinde doğup büyümüş bir subaydı. Atlet olarak kazandığı parlak derecelerinin yanı sıra ski'de de çok deneyimliydi. Nansen'in 1893'teki gezisine ka-

tilmiş, onun derin övgüsünü kazanmıştı. Amundsen'e tavsiye eden de Nansen olmuş; "Kafa ve vücut yapısıyla Johansen'den daha iyisini bulamazsın." demişti.

Amundsen'e de başarısını kısa sürede kanıtlayan Johansen'in bir kusuru vardı; içkiye düşkünlüğü. Nansen'le birlikte olduğu kutup gezisinde içki yapmak için imbik hazırlamasını

1. depo 80. enlemde kuruldu.

Nansen, Johansen'in ellşlerinde de yetenekli olmasına yorumlamıştı ama, Amundsen pek hoşlanmamıştı durumdan.

Kristian Prestrud, ekibe katıldığında 30 yaşındaydı, deniz kuvvetlerinde görevliydi. Kutup gezilerine katılmış, yoğun deneyim kazanmıştı. Amundsen onu harita çizimi, çoğaltımı, astronomik gözlem ve hesaplamalarla görevlendirdi.

Adolf Erik Lindström, ekibin beslenmesinden sorumluydu. Amundsen'in Kuzeybatı geçidine yolculuğuna katılmış ve övgüsünü kazanmıştı. Gayet yetenekli bir aşçı olduğunu düzenli, temizliği ve yemeklerinin çeşitliliğiyle kanıtlamıştı. Aynı düzenli kütüphane sorumlusu olarak da göstermesi istenince sevinçle kabulendi Lindström ve ekibe alındı.

Olav Olavson Bjaaland; hem marangozdu, hem de ski takımlarının yapım, bakım ve onarımından sorumluydu. Hem atletti hem de ski şampiyonu, hayatını ski ve kızak yaparak kazanıyordu, bu seferde de aynı görevi üstlendi.

Helmer Hanssen, Norveç'in kuzeyinde, kutup dönencesinin ardında doğmuş, 11 yaşından beri denizlerde büyümüştü. Amundsen'le ilk tanışması Kuzeybatı geçidini aşma denemesinde olmuş, önerileri ve gözlemleriyle Amundsen'in gözüne girmişti. Amundsen'e göre, köpeklerini ve kızaklarını Hanssen'den başkasına emanet etmek hata olurdu. Hanssen ve Johansen'in yıllardan beri süregelen dostlukları da bir avantaj sayılabilir.

Hassel buz koridorlarından birinde yakıtı ölçüyor.

Sverre Hassel de çocukluğunu denizlerde geçirmiş, karaya pek az ayak basmıştı. Johansen'in önerisiyle yakıt ikmal ve depolamadan sorumlu kişi olarak ekibe alındı.

Oskar Wisting, uzman kılavuzdu; rota saptama ve uygulamada üstüne kimsenin olmadığı söylenirdi. Amundsen'e yoğun tavsiyeler yapılarak Wisting'in de ekibe alınması sağlandı.

Jörgen Stubberud, 28 yaşındaydı ve ekibin en genç üyesiydi. Ağabeyi ile Oslo'da çalışarak Framhelm adlı prefabrik evi hazırladılar. Amundsen'in isteği üzerine o da ekibe katıldı ve Antarktika'da Framhelm'i birleştirmek ve bakım, onarımını üstlenmekle görevlendirildi.

"Fram", Oslo fiyordundan 7 Haziran 1910'da yelken bastı. Palamar çözmeden önce, Fram'in gerçek hedefinden habersiz Norveç Kral ve Kraliçesi gemiyi ziyaret ettiler, başarı dilediler.

Frederick Johansen

Limandaki gemilerin hepsi Fram'ı Kuzey Kutbu'na doğru yolcu ederken, bu an Amundsen'in belleğinde hayatının en acı anı olarak yer ediyordu.

Scott'un kulübesi. 1956'da girildiğinde aynen Scott'un bıraktığı gibi kalmıştı, bugün de öyle korunuyor.

AMAÇ VE GERÇEK

HERKESE yalan söylenmişti. "Fram", ekvatoru güney yönünde aşacak, Horn burnunu geçip Pasifik'e çıkacak ve Bering boğazından geçerek Kuzey Buz Denizi'ne çıkacak biliniyordu. Gerçeği ise dört kişi biliyordu: Amundsen, Kaptan Nilsen, Prestrud ve Wisting.

Madeira'ya vardıklarında, Güney Kutbu'na gittikleri haberi gemidekilere Amundsen'in ağzından açıklandı. Melbourne'a

vardıklarında da Kaptan Scott'a tarihî telgrafını çekti Amundsen: "Güneye gidiyorum. Amundsen."

Dünya şaşırtılmıştı. Amundsen'in kardeşleri Oslo'da Kral'ı ziyaret ederek plandaki değişikliği dile getirdiler. Amundsen'in dostlarından Helland Hansen de, Nansen'le görüşerek durumu açıkladı. Nansen haber karşısında çok şaşırıldı. Yıllardan beri Güney Kutbu'na keşif gezisi düzenlemeyi planlıyordu ama öylesine büyük bir kişilik sahlıbydı ki, duygularını belli etmemeye çalışarak, "Bana söyleseydi, elimden geleni yapardım." demekle yetindi.

Gemidekiler de geridekiler kadar şaşırılmış, şaşırtılmışlardı. En büyük tepki, Nansen'e hayranlık duyan ve bu büyük kâşifin aldatılmasına iherleyen Frederick Johansen'den geldi.

Telgrafi alan Scott, önceleri bu bir satırlık mesajı pek önemsemedi ve planlarında da hiçbir değişiklik de yapmadı. Yanılmış olduğunu, adamları Amundsen'i Ballnalar Körfezi'nde görünce anlayacaktı.

Gemidekileri ve geride kalanları umursamadan ilerleyen Amundsen, "Fram"ı Ocak 1911'de Ross Buz Seddi'nin yakınında demirledi ve kutup noktasından 788 mil geride karaya çıktı.

Amundsen'in buradan hareketle izleyeceği yol, o güne kadar hiç kimse tarafından denenmemişti. Scott, daha önce Shackleton tarafından çizilen rotayı yeğlemişti. Amundsen tam anlamıyla sürpriz ata oynuyordu.

Scott'un Mc Murdo Sound'daki karargâhında her şey yerli yerinde, Scott'un geri gelmesini bekliyor.

YÜZEN BUZ KÜTLESİ

KARAYA çıktıkları yer, Fransa toprakları kadar bir alanı kaplayan, dünyanın en büyük bağımsız yüzen buz kütesiydi. Ross buz engeli olarak da anılan bu buz kütesinin denize bakan yüzü dik yamaçlarla çevriliydi. Üzerinde ne bir bitki, ne de hayvan barındırıyordu, yüzeyi derin çatlaklarla kaplıydı. Üstelik ansızın oluşan çatlaklar üzerinde kamp kuranlar

için ölümcül tehlikeler gizliyordu.

Nitekim, bir sabah uyandıklarında, Framhelm'i kurdukları yerin küteden ayrıldığını ve Pasifik'e yol almaya başlamak üzere olduğunu dehşet içinde gördüler.

Amundsen, Ross engelini seçerken hiç de dikkatsiz davranmamıştı:

"Buz kütesinin oluşumu hakkında bulabildiğim tüm verileri ve kuramları derleyip, bunu deniz, meteoroloji, iklim ve buz uz-

çağın bütün gelişmiş araçlarıyla donanmış da olsa, kutup üstünde yalnızlığa çare yok.

manlarıyla derinlemesine tartıştım. Kütle, 70 yıldan beri aynı yerde duruyordu ve kopan parçalarının yerine yenilerini oluşturmuştu. İklim değişikliklerinden de pek az etkileniyordu. Bu buz kütesinin oluşması bir tesadüf değildi, Antarktika'nın doğa koşullarının bana hazırladığı bir olanak olarak tanımlanmalıydı. Kampımızı

her ne pahasına olursa olsun burada kuracak, buradan hareket edecektik."

Framhelm'i da önce gemiden malzeme boşaltmakta kolaylık olsun amacıyla kıyıya yakın yerde kurdular, daha sonra, oluşan çatlaktan aldıkları dersle daha içperlere, kıyıdan dört mil geriye yerleştirdiler.

Stubberud, Framhelm'i kurarken, yazın son günlerinden ve dolaylarında gezinen ısıdan yararlanarak Amundsen 80., 81., 82. Güney enlemlerinde yiyecek ve yakıt depoları kurdu. Kutup geçi Mart'ta başladığı ve ısı eksik 30'lara düştüğü günlerde yapılacak fazla iş kalmamış olmasını istiyor, kutup noktasına yönelik hareketini Eylül'de, kutup baharı geldiği anda başlatmak istiyordu. Scott'un bu tarihten önce harekete geçmeyeceğine emindi Amundsen.

"Fram"a yüklenen malzemelerin boşaltılması ve depolara

taşınması epey sürdü. Kızakların ve köpeklerin, sürücülerıyla denenmesi için iyi bir fırsat sayılacak bu süre içinde Amundsen'in karşılaştığı en büyük engel, ekibin ikmalcilerinin bir ihmalinden doğdu: Framhelm'i sağlam temellere oturtmak için yalnızca iki körek almışlardı işe küçük buz baltalarıyla girişmek zorunda kaldılar.

HANSEN'E GÖRE

KÖPEKLERİN Güney Kutbu koşullarına alışması için geçen süre en iyi şekilde değerlendirildi. Hansen'in gözlemlerine göre, köpekler çevreyi bir ölçüde yadırgıyorlardı ama bu da kamçının uyarıcı acıtmasıyla geçiştirilebiliyordu. Hansen, "Dünyaya bir daha gellraem ne olurum bilmiyorum ama kesinlikle kızak köpeği olarak gelmeyi istemiyorum." derken,

Üstte: Helmer Hansen, Sverre Hassel. Altta: Oskar Wisting, Jørgen Stubberud.

köpeklerin çetin çalışma koşullarını tanımlamaya çalışılıyordu.

10 Şubat'ta depoları kurmaya başlamışlardı. 80. enlemdeki birinci depo 2 ton kadar fok eti, köpek maması, bisküvi, tereyağı, süttozu, çikolata, parafin yakıt ve glyecele donatıldı.

Kış bastırmadan önce hemen her şey tamamlanmıştı. Framhelm yakınında 16 ayrı çadır kurulmuş, içleri Fram'dan boşaltılmış malzemeyle doldurulmuştu. Köpekler için 8 çadır kurulmuş, hayvanların doğum yapacakları olasılığı unutulmamış, bir çadır da yavrulara ayrılmıştı.

Ağır ağır yaklaşan kış, kar ve tipisiyle kurulan ev ve çadırların çevresini kaplayıp, sağlam bir izolasyon duvarı oluşturuyordu. Yapılar yavaş yavaş buz seddine gömülüyor, temellerini sağlamlaştırıyorlardı. Kış tam anlamıyla bastırıldığında da herkes kapıları kapatıp, kendisini büyük serüvene hazırlamaya başladı.

Eldeki iki körekle Framhelm'a temel çukuru açtılar.

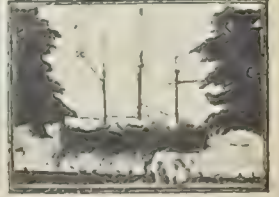
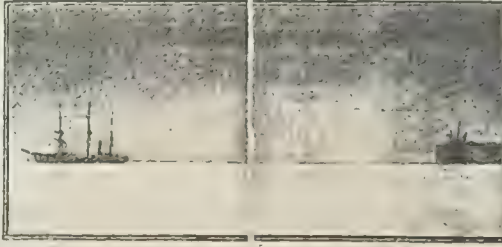
XIV. BÖLÜM

"BAYLAR, İSTE GÜNEY KUTBU !.."

UZUN kutup kışının bitmeye yüz tuttuğu günden 27 Ağustos'ta, Amundsen, kutup yönünde yola

çıkılabileceğini açıkladı. Keşif ekibinden yedi kişi, kar içinde açılmış tünellerden dışarı çıktıklarında eksil kırk dereceye varan

soğukla karşılaştılar. Isı, hâlâ umut kırıcıydı ve bu şartlar altında ilerleyemeyecekleri görüşünü leri sürenler, Amundsen'in şidd-

detli direnciyle karşılaştılar.

Scott'un yolculuğuna başlamış olmasından korktuğu için olduğu kadar, Norveç'e başarısızlıkla döndüğü takdirde kendisini bekleyenlerin çokluğu, Amundsen'i sert ve çekilmez bir insan yapmıştı. Hesap vereceği alacaklıları, Nansen, Norveç Kralı, Coğrafya Akademisi üyeleri, vatandaşları önünde Amundsen kutbu fethettiğini söyleyebilmeliydi, hem de Scott'tan önce.

Amundsen, ısının yükseleceği inancını belirttiğinde, Johansen bu artışın geçici olacağını, hemen ardından yeni bir soğuk dalgasının geleceğini ileri sürdü. Johansen, kutup iklimini iyi tanıyordu, 86° 14' noktasına ilerleyerek, Kuzey Kutbu'na Amundsen'den daha fazla yaklaşmıştı, üstelik bu geziyi Nansen ile yapmış, büyük kâşifin bilgisinden yararlanmıştı. Şimdi, bu ısı artışı geçicidir diyorsa, Nansen'in de aynı görüşü paylaşacağı kesindi.

7 Eylül'de ısı ansızın 8° C'lik bir artış gösterdi. Johansen, bunun uzun süredir beklediği sahte bahar başlangıcı olduğunu hatırlattı, bir-iki gün içinde ısının yine düşeceğini bildirdi. Amundsen, bu kez Johansen'i dinlememeye kararlıydı. Nansen, burada olsaydı, Johansen'e inanabilirdi, fakat bu grubun lideri Amundsen'di ve kararı da kesindi: Ertesi gün, Güney Kutbu'na doğru hareket edilecekti!

KUTUBA YÜRÜYÜŞ BAŞLIYOR

AMUNDSEN'in Johansen'le çatışması, ekipte belli ölçüde huzursuzluk yaratmıştı. Norveçlilerin örf ve âdetlerini hiçe sayan Amundsen'e karşı hoşnutsuzluk bellirmeye başlamıştı. Hareket günü olarak Cuma'nın seçilmesi bile Norveç âdetlerinin hiçe sayılma-

Daily Mirror gazetesinin 8 Mart 1912 tarihli sayısında Scott'a ağırlıklı yer verilmiş, Amundsen'den sağ altta kısaca söz edilmişti.

şıydı. Cuma uğursuz gündü ve Amundsen, bunu bilmezlikten geliyordu.

11. Eylül günü ısı eksi kırkdo-kuza düşünce Johansen'in haklı olduğu ortaya çıktı. Johansen'in günlüğü o gün yalnızca 15.2 mil yol alınabildiğini, adamların ve köpeklerin nefeslerinin anında buza dönüştüğünü yazıyor. Rüzgârın güçlü olmaması, işlerini biraz kolaylaştırıyordu. Amundsen'e göre, adamların soğuktan şikâyetleri yoktu. Johansen'e göre de herkes kimin haklı olduğunu anlamış, liderin yeniden saptanması konusunda bazı

Johansen'in günlüğü o gün yalnızca 15.2 mil yol alınabildiğini yazıyor.

kuşkular su yüzüne çıkmaya başlamıştı.

12 Eylül günü ısı eksi elliüçe indi. O gün yalnızca dört mil yol aldılar, pusulaları dondu ve oldukları yerde iki Eskimo kulübesi kurup konaklamak zorunda kaldılar.

Amundsen'in de bu denemenin başarısızlıkla sonuçlanacağı yolunda düşünceleri sözlerinden belli olmaya başlamıştı. Havanın açılacağı, baharın geleceği yönünde güvenilir hiçbir işaret yoktu, daha ileriye gitmek, dönüşü olmayan bir yolculuğu başlatmak olacaktı. Biraz daha zorlanarak 80. enlemdeki depolara ulaşmayı, kızakları boşaltarak, Framheim'a daha hızlı dönebilmeyi ve Johansen'in önerisine uyup, daha elverişli hava şartlarını beklemeyi kararlaştırdılar.

Depoya 14 Eylül'de varabildiler. Köpeklerin hali acıktıydı, ilk kez böylesine zora koşuluyorlardı. Ayakları kanayanlar, kayışın kestiği kasları parçalananlar, acı çekenler çoğunluktaydı. Kutbun insana değil hayvanlara da meydan okuduğuna tanık olanlar, Johansen'in yanında yer aldılar. Amundsen'in Scott'u düşünerek aklını kaçırdığını düşünenler bile çıktı.

Isı, eksi ellialtıya inmişti.

16 Eylül'de ekip, Amundsen'in öncülüğünde Framheim'a doğru geri dönüşe başladı. 12 millik yürüyüşten sonra Johansen ve Prestrud o kadar geri kalmışlardı ki, Amundsen'e yetişmek umut-

larını kestikleri gibi, geride kaldıkları halde kendilerini beklememesini Amundsen'in kötü niyetine yorumladılar. Prestrud kayaklarıyla zor ilerliyordu, çünkü topukları soğuğun etkisiyle çöremüştü.

Ne kadar yol aldıklarını ölçüp, rotalarını düzeltecekleri sayaçları da bozulunca, Johansen ve Prestrud tam anlamıyla ölüme terkedildiklerini düşünmeye başladılar. O sırada en arkadan gelen Hassel yetişip, ikiliyi yedeğine aldı, ölümden kurtardı. Hassel, Prestrud'un izlerini ve

Uzun kutup gecelerinde elişiyle serüven heyecanlarını yatıştırdılar.

İkilinin ölüme terkettikleri bir köpeği bulmuş, zor durumda olduklarını anlamıştı.

KİŞİLİKLER ÇATIŞMASI

FRAMHEIM'a bir geceyarısı vardılar. Johansen'in Amundsen'in karakteri üzerine artık bir tek kuşkusu bile

Scott ve arkadaşları bu taş yığınının altındaki mütevazî mezarda yatıyor.

Köpekler ilk kez böylesine zora koşuluyorlardı.

kalmamıştı: Bu adamla bu iş başılamazdı! Amundsen'le ilk yürüyüşe çıkanların çoğu soğuktan morarmış, çene, el ve ayak parmakları, burun, topuk ve dirsekleri duygusuzlaşmıştı. İltihaplanan noktalarda acı doruğa varıyor, yara oluşuyor, sürekli bakım gerektiriyordu.

Johansen, kafasında oluşan sorulara bir cevap arıyordu. Konuyu Amundsen'le herkesin önünde konuşmaya da kararlıydı. Konuyu ilk açan Amundsen oldu. Johansen'in neden bu kadar geç kaldığını sorup, onu sorumsuzluk ve yavaşlıkla suçladı. Johansen, Amundsen'den cevap beklerken, cevap yükümlülüğü omuzlarına binmişti! Johansen ile Amundsen açık açık tartışmaya girdiler.

Amundsen'e göre; "Johansen'in tutumu anlaşılmazdı. Benim liderlik yeteneklerimden açıkça kuşku duyuyordu. Bu tartışma gemide olsa, buna düpedüz isyan denirdi. Kutup gezilerinde, katılanların, liderlerine tam bir sadakatla bağlanmaları gerekirken, Johansen gibi deneyimli bir adamın davranışını yorumlamakta güçlük çekiyordum. Johansen, yalnızca kendisi için değil, tüm ekip için tehlikeli ol-

maya başlamıştı."

Amundsen, kendisine duyulan güveni sarsmamak için, tartışmayı kısa kestti. Johansen'in güney kutbuna varacak ekipte yer alamayacağını açıklayarak, onu Prestrud ile birlikte Kral VII. Edward arazisinde önemsiz bir keşif gezisine atadığını duyurdu.

Johansen hayatının en büyük darbesini yemişti. Amundsen'in kararını kabullenemedi ve bunu kendisine yazılı olarak bildirmesini isteyerek arkadaşlarının desteğini bekledi. Bir süre için bazı arkadaşlarının yardımcı olacağını ve yanında yer alacağını umduysa da, kimse Johansen-

Kutup noktasında!.. Üstelik Scott'tan 35 gün önce.

den yana çıkmadı. Karar, Nansen ile başarıdan başarıya koşmuş bir adam için yıkıcıydı, kütülcüydü, beklenmedikti.

Yıllar sonra kendisiyle görüşen gazetecilere, "Amundsen dev bir liderdi. Liderliğinden hiç kuşku duymadığım tek kişi olan Nansen ile bile boy ölçüşebilecek kadar büyük bir liderdi," demiştir.

Johansen'in kişiliği de bu olaydan sonra hayli değişmiş, kendisini içkiye vermiştir. Norveç'e döndükten 15 ay sonra da intihar etmesinin tek nedeni

Scott'un varamadığı son depo, bugün de aynen korunmaktadır.

olarak bu tartışma ve alınan karar gösterilmektedir.

KUTUBA HÜCUM

20 Ekim günü Amundsen yeniden yola koyuldu. Bjaaland, Hassel, Wisting, Hanssen ve dört kızakla kutup noktasına doğru ilerlemeye başladı. Yolculuk umulandan da güç koşullar altında ilerliyordu. Isı biraz yükselmişti ama uçsuz bucaksız beyazlık, kar körlüğü yaratıp, önlerinde uzanan yolu tehlike-

lerle dolduruyordu. Bjaaland'ın açılan bir çukura yuvarlanması, ölümle burun buruna geldiği bir andı ve kurtarılması için ekip uzun bir süre yitirdi.

81. enlemdeki depoyu geride bıraktıkları günlerde ısı eksi otuzdörde ulaştı. Güney Kutbu'nun yazının, kışından pek de farklı olmadığını öğreniyorlar, tek avantaj olarak sürekli günüşiğini sayıyorlardı.

1 Kasım günü, çatlaklar ve boşluklarla dolu araziye geride bırakıp, Amundsen'in günde yirmi mil ilerlemeyi umduğu yöreye vardılar. Kutup noktasından

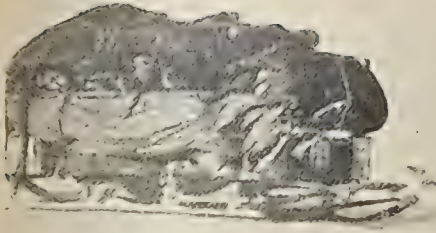
önceki son iki depoya varacaklar, ondan sonra kızaklardaki yiyecek ve malzemeyle kutba ulaşmayı deneyeceklerdi.

12 Kasım'da, Framhelm'dan yola çıkalı beri 25 gün geçmiş ve merkezli Antarktika'nın dağlık platosu önlerine varmışlardı. Tırmanmadan önce bir depo kurarak otuz gün yetecek malzeme ve yiyecek bıraktılar. Böylece kutba varıp geri dönerken katedecekleri 700 mil için altmış günlük yiyecek kalıyordu yanlarında, bu da oldukça riskli bir karardı.

17 Kasım'da Axel Heiberg

...ama uçsuz bucaksız beyazlık, kar körlüğü yaratıp

Amundsen köpeklerinin durduğu yerde, ekibinin direncine güveniyordu.

glasya'sına tırmanışa geçtiler. Doğa koşulları şaşırtıcıydı, güneş buzula yansıyor, çevreyi ısıtıyor, ekipteğilerin elbiselerinin çoğunu çıkartmalarını gerektiriyordu. Köpekleri iklşer takım halinde kızaklara bağlayarak yu-karı yolluyor, sonra köpekleri tekrar aşağıya indirerek yeniden kızaklara koşuyorlardı.

Amundsen, Scott'un bu işi midilliler ve insan gücüyle nasıl başaracağını düşünüyor, başarıya kendisinin daha yakın olduğuna hükmediyordu. Yine de Scott'un rotasının tırmanması daha kolay Beardmore glasya'sı üzerinden geçtiğini düşündükçe, Scott'un düzlüğe kendisinden daha önce varmış olabileceği korkusu Amundsen'i uyut-muyordu.

"MEZBAHA"

AXEL Helberg glasya'sını aşmaları hiç de kolay olmadı. İnsanüstü gayretle, ilk gün 640, ikinci gün 960, üçüncü gün ise yalnızca 240 metre tırmandılar. Dört gün sonra, Amundsen tüm ekibi ve malzemeyi 1840 metre yüksekliğe ulaştırmış ve kutup platosuna varmıştı. Framheim'da yaptıkları plandan 6 gün ilerideydiler ve Scott'tan önce kutba varabileceklerine inançları artmıştı. 20 Kasım'da bu düşüncenin rahatlığında kamp kurdular.

Mezbaha da işte burasıdır, köpeklerin öldürüldüğü ve insana ve hayvanlara yiyecek olduğu yer. 24 köpeğin vuralarak, kalan 18'inin üç kızağa koşulduğu yer.

20 Kasım'da kutup noktasına vardıklarında kamp kurdular.

Fram'ın dört ayaklı yolcusu hayatında son kez boş otururken görülüyor.

Amundsen'in bu davranışı insanlık dışı nitelenecektir, Scott'un böyle bir yola başvuramayacağını bilmesi, Amundsen'in başarısına gölge düşürecektir.

Mezbahadan ileriye doğru harekete geçebilmek için dört gün beklemek zorunda kaldılar. Doğa kudurmuş gibi çadırlara karşı, tipiyle, buzla saldırıyor, köpeklerin vurulurken son çığlıkları gibi uluyan rüzgâr kâşifleri tehdit ediyordu.

Beşinci gün, artık bekleyemeyeceklerini, ne pahasına olursa olsun ilerleyeceklerini kararlaştırdılar. Çadırlarını toplamak bile saatlerini aldı çünkü buz kaplı çadırı katlamak, yırtılmasını önlemek için büyük özen gerektiriyordu.

Amundsen, "Tam bir delilik örneği idi yola çıkışımız... Çadırda kalmayı sürdürsek de delireceğimiz muhakkaktı, hareketsizlik ve beklemek sınırlarımızı oldukça yıpratmıştı," diye yazıyor günlüğünde.

Yola çıktıklarında kurdukları ilk kamp, bir uçurumun on metre gerisindeydi ve farketmeden seçilmişti!

İlerlediklerinde, havanın pek az düzeldiğini görüp, morallerini önemli ölçüde yitirdiler. Önlerinde uzanan tehlikeli arazide Şeytanın Glasyası adını yakıştırdıkları buzul kütesini aşmaları üç günlerini aldı, hemen ardından ulaştıkları Şeytanın Dans Pisti'ni geçmeleri de iki günlerini.

UFUĞUN BİTTİĞİ YER

SON kutup platosuna 4 Aralık 1911'de vardılar. İki gün sonra da kar durdu ve ufuğun gökyüzüyle bittiğini gördüler! Bundan sonra atacakları her adımı pusulaya göre saptamaları gerekiyordu. Bir kazayla karşılaşmazlarsa, kutup noktasına 15 Aralık'ta varmaları planlanmıştı. Güçlerinin son demlerini kullandıkları her hallerinden belliydi.

Bjaaland'ın ileride adamlar ve köpekler gördüğünü iddia etmesi, bir anda herkesi çılgına çevirmeye yetti. Uzun gözlemler sonucu bunun hayalden başka bir şey olmadığını anlayabildiler.

8 Aralık'ta 88° 23' enlemine ulaştılar. Burası Schackleton'un üç yıl önce ulaşabildiği en güney noktasıydı. Buradan öteye insan ayağı basmamıştı! Kaderlerinin oyuncağı olmak ya da başarıyla dönmek ellerindeydi.

13 Aralık'ta, Norveç bayrağını çatlamış elleri titreyerek çantalarından çıkarttılar, kutup noktasına yalnızca 15 milleri kalmıştı.

"BAYLAR BURASI GÜNEY KUTBU"

14 Aralık'ta havanın hayli düzeldiğini görüp, sevinildiler. Kızaklara bağlı uzaklıkölçerlerini sıfırladılar ve yola çıktılar. Onlarında dümdüz uzanan kutup platosu üzerinde

İşte Kutup Noktası! Kişisel ve ulusal onura en büyük ödül bayrağını dikebilmek hakkıdır.

CAIT. AMUNDSEN AT THE SOUTH POLE.

How the Explorer Planted His Flag on King Haakon Plateau.

STUNNING NARRATIVE

Sir E. Shackleton Expects News from Terra Nova by To-morrow.

By exclusive arrangement with the Daily Chronicle, which publishes the full story this morning, we are able to reproduce a portion of the long magazine in which Captain Knut Amundsen, the Norwegian explorer, describes how he reached the South Pole.

Captain Amundsen gives a graphic account of the wonderful incident of planting of the first flag (also laid with them four sledges and five hundred feet provisions) for their men, who set out on October 20 last from the depot where they had encamped on the 14th in the Polar.

They encountered terrible hardships. Towards the end of November they left their camp of the "Pole," keeping the remainder for the sledges. At last, after a three-day journey, they reached the "Pole," where they were for four days at a height of 10,000 feet.

A terrible storm was spent in surrounding Davis's Glacier. At last, on December 11, they passed the glacier. Sir E. Shackleton's latest news.

From Skelap, Simon, the plateau continued to be very cloudy and smoothly towards the sea.

We reached Skelap, Simon, on December 9. On December 10, we reached the plateau. On December 11, we reached the plateau. On December 12, we reached the plateau.

RAISING THE FLAG AT THE POLE.

Captain Amundsen thus describes the actual discovery of the Pole:

Up to this time observations and wind indications agreed remarkably well, and we could not doubt that we had reached the Pole on December 11. The afternoon of this day was a beautiful one; there was a light breeze from the southeast with a temperature of minus 24 deg. Celsius. The ground was all the while very smooth.

The day went on without incident, and at 3 p.m. we made a halt. According to our reckoning we had reached our destination.

All of us gathered round the camp, a beautiful white day. All hands took hold of it, and, placing it on the spot, gave the first salute, and when the Pole is situated the name of the King Haakon VII. Plateau.

It was a great plan, like in all directions, and the first mile.

During the night we encamped the camp in a place of 10 kilometers.

The following day, in fine weather, we took a series of observations which led us to the Pole. The result gave us 10 deg. Celsius.

In order to observe the position of the Pole as close as possible we travelled as near the South as we could for the remaining 10 kilometers.

THE POLE AT LAST.

On December 16 there we camped. It was a splendid opportunity. There was a brilliant sun, and in the observation every hour of the day. The result will be a matter for expert examination.

This which is certain, we observed the position of the Pole as close as it is human power to do with the instruments we had—nearest and nearest to the Pole. The place is a circle with a radius of 10 kilometers.

On December 17 everything was in order on the pole. We fastened to the ground a little tent, which was laid down along, and fastened on top of it the Norwegian flag and the Norwegian flag.

The Norwegian flag on the South Pole was given the name "Pole."

The Norwegian flag on the South Pole was given the name "Pole."

The Norwegian flag on the South Pole was given the name "Pole."

The Norwegian flag on the South Pole was given the name "Pole."

The Norwegian flag on the South Pole was given the name "Pole."

The Norwegian flag on the South Pole was given the name "Pole."

The Norwegian flag on the South Pole was given the name "Pole."

The Norwegian flag on the South Pole was given the name "Pole."

The Norwegian flag on the South Pole was given the name "Pole."

The Norwegian flag on the South Pole was given the name "Pole."

The Norwegian flag on the South Pole was given the name "Pole."

DID SCOTT REACH THE POLE?

The world is still without news of Captain Scott, the English explorer.

Perhaps he has reached the Pole. Perhaps he has not. It is a matter of opinion.

One thing is certain, that Captain Amundsen's expedition is a great success, and that he has reached the Pole.

One thing is certain, that Captain Amundsen's expedition is a great success, and that he has reached the Pole.

One thing is certain, that Captain Amundsen's expedition is a great success, and that he has reached the Pole.

One thing is certain, that Captain Amundsen's expedition is a great success, and that he has reached the Pole.

One thing is certain, that Captain Amundsen's expedition is a great success, and that he has reached the Pole.

One thing is certain, that Captain Amundsen's expedition is a great success, and that he has reached the Pole.

One thing is certain, that Captain Amundsen's expedition is a great success, and that he has reached the Pole.

IF HE SAYS HE HAS, HE HAS.

According to the latest reports of Captain Scott, he has reached the Pole. He has reached the Pole. He has reached the Pole.

According to the latest reports of Captain Scott, he has reached the Pole. He has reached the Pole. He has reached the Pole.

According to the latest reports of Captain Scott, he has reached the Pole. He has reached the Pole. He has reached the Pole.

According to the latest reports of Captain Scott, he has reached the Pole. He has reached the Pole. He has reached the Pole.

It is a matter of opinion. It is a matter of opinion. It is a matter of opinion.

It is a matter of opinion. It is a matter of opinion. It is a matter of opinion.

It is a matter of opinion. It is a matter of opinion. It is a matter of opinion.

It is a matter of opinion. It is a matter of opinion. It is a matter of opinion.

It is a matter of opinion. It is a matter of opinion. It is a matter of opinion.

It is a matter of opinion. It is a matter of opinion. It is a matter of opinion.

It is a matter of opinion. It is a matter of opinion. It is a matter of opinion.

It is a matter of opinion. It is a matter of opinion. It is a matter of opinion.

WAS AMUNDSEN THERE FIRST?

With regard to Amundsen's discovery (see Reuters) it is taken for granted that his expedition is the first to reach the Pole.

With regard to Amundsen's discovery (see Reuters) it is taken for granted that his expedition is the first to reach the Pole.

With regard to Amundsen's discovery (see Reuters) it is taken for granted that his expedition is the first to reach the Pole.

With regard to Amundsen's discovery (see Reuters) it is taken for granted that his expedition is the first to reach the Pole.

With regard to Amundsen's discovery (see Reuters) it is taken for granted that his expedition is the first to reach the Pole.

With regard to Amundsen's discovery (see Reuters) it is taken for granted that his expedition is the first to reach the Pole.

With regard to Amundsen's discovery (see Reuters) it is taken for granted that his expedition is the first to reach the Pole.

With regard to Amundsen's discovery (see Reuters) it is taken for granted that his expedition is the first to reach the Pole.

FROM POLE TO POLE.

Captain Amundsen will not rest until he has reached the North Pole.

A personal friend of the Norwegian explorer, Mr. C. A. Borge, writes to the Norwegian, the publisher, that the Daily Mirror of Amundsen's expedition is a great success.

It is a matter of opinion. It is a matter of opinion. It is a matter of opinion.

It is a matter of opinion. It is a matter of opinion. It is a matter of opinion.

It is a matter of opinion. It is a matter of opinion. It is a matter of opinion.

It is a matter of opinion. It is a matter of opinion. It is a matter of opinion.

It is a matter of opinion. It is a matter of opinion. It is a matter of opinion.

It is a matter of opinion. It is a matter of opinion. It is a matter of opinion.

It is a matter of opinion. It is a matter of opinion. It is a matter of opinion.

NO TIME FOR DABBLING.

Each once more, he only waited a little while before setting off again Northwards. The day he was there three weeks, having reached the magnificent North Pole.

Each once more, he only waited a little while before setting off again Northwards. The day he was there three weeks, having reached the magnificent North Pole.

Each once more, he only waited a little while before setting off again Northwards. The day he was there three weeks, having reached the magnificent North Pole.

Each once more, he only waited a little while before setting off again Northwards. The day he was there three weeks, having reached the magnificent North Pole.

Each once more, he only waited a little while before setting off again Northwards. The day he was there three weeks, having reached the magnificent North Pole.

Each once more, he only waited a little while before setting off again Northwards. The day he was there three weeks, having reached the magnificent North Pole.

Each once more, he only waited a little while before setting off again Northwards. The day he was there three weeks, having reached the magnificent North Pole.

Each once more, he only waited a little while before setting off again Northwards. The day he was there three weeks, having reached the magnificent North Pole.

Each once more, he only waited a little while before setting off again Northwards. The day he was there three weeks, having reached the magnificent North Pole.

Each once more, he only waited a little while before setting off again Northwards. The day he was there three weeks, having reached the magnificent North Pole.

Each once more, he only waited a little while before setting off again Northwards. The day he was there three weeks, having reached the magnificent North Pole.

Each once more, he only waited a little while before setting off again Northwards. The day he was there three weeks, having reached the magnificent North Pole.

Each once more, he only waited a little while before setting off again Northwards. The day he was there three weeks, having reached the magnificent North Pole.

Each once more, he only waited a little while before setting off again Northwards. The day he was there three weeks, having reached the magnificent North Pole.

Each once more, he only waited a little while before setting off again Northwards. The day he was there three weeks, having reached the magnificent North Pole.

Each once more, he only waited a little while before setting off again Northwards. The day he was there three weeks, having reached the magnificent North Pole.

Daily Mirror, Amundsen'in rotasını ve başasını yayınlarken sorusuna cevaplayordu: Scott nerede?..

Daily Mirror, Amundsen'in rotasını ve başasını yayınlarken sorusuna cevaplayordu: Scott nerede?..

Daily Mirror, Amundsen'in rotasını ve başasını yayınlarken sorusuna cevaplayordu: Scott nerede?..

Daily Mirror, Amundsen'in rotasını ve başasını yayınlarken sorusuna cevaplayordu: Scott nerede?..

Daily Mirror, Amundsen'in rotasını ve başasını yayınlarken sorusuna cevaplayordu: Scott nerede?..

Daily Mirror, Amundsen'in rotasını ve başasını yayınlarken sorusuna cevaplayordu: Scott nerede?..

Daily Mirror, Amundsen'in rotasını ve başasını yayınlarken sorusuna cevaplayordu: Scott nerede?..

Daily Mirror, Amundsen'in rotasını ve başasını yayınlarken sorusuna cevaplayordu: Scott nerede?..

coşkuyla ilerliyorlardı. Herkesin yüreğinde kutup noktasına vardıklarında İngiliz bayrağı görmeye korkusu vardı ama belli etmemeye çalışıyorlardı. Hedeflerine yaklaştıkça ağır ağır ilerlemeye başladılar. Kızaktaki ölçüm aygıtları son milleri de kaydedyordu, 9, 10, 11, 12, 13, 14 ve 151

Ekip sessizlik içinde durdu, herkes kendi sextantı ile ölçüm yapmaya koyulmuştu. Amundsen'in sesi, ilk sonucu müjdeledi:

"Baylar, burası Güney Kutbul!"

Scott'tan otuz beş gün önce kutba varmışlardı. Amundsen başarısından emin olarak herkesi katkısından ötürü kutladı ve çadır kurup, Norveç bayrağını dikttiler.

Ertesi gün yine yola koyulup, iki gün boyunca gidebildikleri kadar güneye indiler. Dokuz mil sonra kurdıkları Polhelm kampından daha ileri gitmeye gerek duymayıp, yöreyi Norveç Kralı Haakon adına Norveç topraklarına kattılar. Dönüşte, kutup noktasındaki çadıra, buraya kendisinden sonra gelecek insanın Kral'a iletmesi ricasıyla söze başlayan bir mektup ile yedek sextantlarını, eldivenlerini ve biraz da yiyecek bıraktılar.

Kimse adından söz etmediyse de herkes bunların Scott için bırakıldığını biliyordu. Başarılarına tanıklık etmesi için Scott'u bekliyordu bırakılanlar.

Cehennem kapısı işte burasıydı.

Sonra, dönüş yoluna geçtiler. Amundsen'in planlandığı günde de Framheim'a ulaştılar.

Bir ay sonra, 18 Ocak 1912'de Scott, Güney kutup noktasına

vardı, Norveç bayrağının dalgalandığını gördüğü andaki hayal kırıklığını herhalde pek az kâşif yaşamıştır.

Amundsen, Norveç'e, bir yıl

Amundsen çadır kurup Scott'un kendi başarısına tanıklık etmesi için bir mektup bıraktı.

Güney Amerika'da kalıp, anılarını kıtaba dönüştürdükten sonra döndü. Kıtaptan ve Üniversiteler ile derneklerde verdiği konferanslarından kazandığı parayla Kuzey kutup noktasına da bir gezi düzenlemeyi planlıyordu. Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi, bu planı uzun süre için erteledi.

1918'de, Maud adlı tekneyle, Kuzey Buz Denizi'nin akıntılarından yararlanarak kutba varmak için yola çıktı. Karşılaştığı akıntılar gemiyi başka yönlere sürükleyince, kutba havadan varmak için geri döndü. Norge zeplini ile Spitsbergen'den Alaska'ya uçmayı başardı.

24 Mayıs 1928'de General Nobile'nin zeplini Italia, kuzey kutbuna yakın bir yerde kazaya uğrayınca, Amundsen kurtarma harekâtının yöneticiliğini gönüllü olarak üstlendi.

17 Haziran 1928'de Bergen'den Spitsbergen'e küçük bir uçakla havalandı ve bir daha da izine hiç rastlanmadı. Kutup, kendisini zorlayarak başarıya ulaşan büyük kâşife bağrını ebediyen açmıştı.

Amundsen'in yaşamını canlandıran filmde bir sahne:

XVI. BÖLÜM

SON BÜYÜK KUTUP YOLCULUĞU

ROALD Amundsen ve Robert Falcon Scott'un Antarktika'nın keşfi uğrunda yitirdiklerinden sonra, güney kutbu kıt'ası kâşiflerden çok bilimadamlarının ilgisini çekmeye başlamıştır. Dr. Vivian Fuchs'un gezisi, kıt'aya yapılan en son büyük gezi olmasının yanı sıra, kıt'aya düzenlenecek bilimsel gezilerin başlangıcını simgelemesinden ötürü de önemlidir.

1957 Kasım'ında girilen bu yolculuğu, Dr.Fuchs'un anılarından izleyelim:

«GÜNLÜK»DEKİLER

ÖNUMUZDE 3500 kilometrelik bir yol uzanıyordu. Antarktika'yı baştanbaşa katade-

cektik ve kıta, doğasının tüm çetin koşullarını harekete geçirip, hevesimizi kırmak için elinden geleni yapıyordu.

Kullandığımız araçlar, kutup keşif gezilerinin en eski ve en yeni araçlarının bir bileşimiydi: Köpek kızakları, uçaklar ve "Sno-Cat" adlı, paletli yürüyüş takımlarıyla donatılmış

traktörler. Sno-Cat'lerin binlerce yılın birikimi kar ve buz yığınlarını aşarken çıkarttığı çatırtılar, insanın yüreğine korku salıyordu. Arkadaşım David Pratt, bu korkuyu sanırım hepimizden daha iyi dile getirdi:

"Dr. Fuchs, "Sno-Cat"ler bana askerlikte tankçı birliğindeki günlerini hatırlatıyor. Mayın tarlasının üzerinde gitmek gibi bir şey bu, yalnız bir farkı var: Mayın tarlasında havaya uçarken, burada yerin bilmem kaç kat dibini boylamak işten bile değil."

David'in dediklerinin gerçekleşmesine ramak kaldığı gün, pek de uzağımızda değildi.

Yolculuğumuzun ikinci gününde, David'le başı çektiğimiz "Sno-Cat"te ilerlerken, bir an için yerin altımızdan kayıp gittiğini farkettim. Yanılmış olabildim, yine de işi şansa bırakmamak için hemen durdum.

Hidrolik frenlerin koca traktörü sarsarak durdurmasının hemen ardından, Sno-Cat bir kere daha sarsıldı ve altında açılan derin buz çatlağının iki ucuna yerleşti.

Bu durumda aracı terkmemiz bile son derece tehlikeliydi, çünkü "Sno-Cat" neredeyse havada duruyor gibiydi ve en ufak bir denge yitirmesi, aracı ve buna neden olan insanları uçurumun dibine ebediyen yerleştirirdi. David ile aracın iki yanından, aynı anda, aynı paralel noktalara basarak, yavaş yavaş burnuna tırmadık ve aracı terkettik.

Yola altı traktörle çıkmıştık ve "Rock and Roll" adını verdiğimiz Sno-Cat'imizi bu durumda bırakamazdık. Kurtarma operasyonu, umduğumuzdan da zahmetli ve uzun sürdü. On ve arkasına bağlanan çelik halatlar, ikişer traktöre bağlandı. On halatlar, arkadakilerle çekildikçe traktörü geri koyveriyor, böylece burnunun uçuruma doğru

yatmasını, kaymasını önüyordu. Asıl çekici işi, arkadaki traktörlerce yükleniliyordu.

Tucker Sno-Catler bu tür işler içindi. Üstün çekici güçleri geliştirilmiş şanzimanları, çok ağır ve düzenli hareket yeteneği sayesinde "Sno-Cat"imizi geriye doğru çekerek kurtarabildik.

BİR ANI

SNO-Cat'in umulmadık bir anda varolmakla yokolma arasındaki hassas çizgiye böylesine yaklaşması, bana bu serüvene atılmaya karar verdiğim günlerimi anımsattı.

Korkunç Kutup rüzgânının önüne katıp sürüklediği kar taneciklerinden korunmak için herkes çadırlara sığınır...

8 yıl öncesiydi, Falkland adaları yönetimi adına Antarktika'da bir keşif gezisinin yönetimini üstlenmiştim. 1500 kilometrelik bir yolculukla, denetlimini yapmamı istedikleri araziyle inceleyecek, sonuçları bir raporla bildirecektim. Yolculuğu geleneksel kutup keşif aracı olan köpek kızıyla yapıyordum. Üç günlük yolu hemen hiç durmamacası-

na aşmış, sonunda uzun süreli bir kamp kurabileceğimiz bir noktaya ulaşmıştık. Kar fırtınası da bizi çadıra hapsedince, arkadaşlarımla sohbetli koyulaştırmıştık: Bu konuşmalar arasında aklıma bir soru takılmıştı: İnsan kutup noktasına kadar gidebilirse, neden buradan öbür yakasına ulaşmasın?

Böyle bir planı gerçek-

leştirme, hiç kuşkusuz büyük bir planlamayı, destek noktaları kurmayı, en ince ayrıntılara bile sınırsız dikkat ve özen göstermeyi gerektirirdi. Fakat, yapılabilir di!

Görevi tamamlayıp, raporu sunduktan hemen sonra, edindiğim tecrübelerin ışığında böyle bir planı gerçekleştirmek istediğimi Sir James Wordle'ye açıkladım. Sir Wordle o günlerde Cambridge Üniversitesi'nde St. John Koleji müdürüydü ve Shackleton'un Bilimsel Araştırmalar ekibinin başı olduğu için görüşlerine inanılan ve saygı duyulan bir kişiydi. Kuzeydoğu Grönland'a düzenlediği 1929 yılı gezisine beni de çağırmişti, o günlerde başlayan dostluğumuz yıllar boyunca pekişmiş, sarsılmaz olmuştu.

Aradan uzun süre geçtikten sonra gelen cevabında, Üniversitenin o yıllarda böyle bir keşif gezisi için pek istekli olmadığını belirtiyordu. Yine de planımı elimden geldiğince, tek başıma geliştirdim ve 1953 yılında isteğimi yineledim. Sir Wordle, bu kez, Falkland adaları yönetiminin o dönemdeki en üst düzey yetkilisi olan Sir Miles Clifford'a açıkladığı planıma geniş çapta yardım sağladı.

Planlarımı gerçekleştirmeye olanağına kavuştuğum anda, ekibimi oluşturmaya koyuldum. Weddell denizi ile kutup noktası arasındaki haritası çıkarılmamış bu arazide, bulabileceğim en iyi insanların desteğine gerek duydum. Denizden hayli uzak bir noktada meteoroloji ve buzulbilim araştırmaları yapılacak, yörede kurulacak ikmal depoları bizim için hayati önem taşıyacaktı. Bütün bilimsel araştırmaların başkanı, ekibin benim ve ikinci bir kişi tarafından amaca uygun yönetilmesine bağlıydı. Bu kişiyi de kısa zamanda buldum: Edmund Hillary.

Scott üssüne varışla
düzenlenen tören.

Hillary, Everest'e başarılı tırmanışıyla dünya dağcılık tarihinin en uç noktasına imzasını atmış kişiydi ve liderlik yeteneği son derecede gelişmiş ve güvenilirildi.

Elbirliğiyle oluşturduğumuz ekip ve araç gereçleri yüklediğimiz Kanada bandıralı gemimiz Theron'la 1955 yılı Kasım'ında yola çıktık, güney denizine yöneldik.

KIŞ MEVSİMİ GELİNCE

Kış mevsimi başlamak üzere olduğu için, güney denizinde yoğunlaşan buz kütleleri, Theron'u sık sık rota değiştirmeye zorladı ve ekibimize epeyce zaman kaybettirdi. Sonunda, kazasız şekilde varabildiğimiz Antarktika'ya ayak bastığımızda yükümüzü hızla boşaltarak ilk kamp

Vivian Fuchs ve ekibi
Amundsen-Scott
üssünde...

yerimizi kurma hazırlıklarına girmiştik.

1914'te aynı amaçla harekete geçen Sir Ernest Schackleton'un anısına Schackleton adını verdiğimiz birinci kamp, kıydan 1.5 km. içeride kuruldu. 6 blımadamının kışlayacağı prefabrik evi kurmaya zaman bulamadan kış bastırdı ve ekip, kışı, "Sno-Cat"ler için inşa ettiğimiz barınağın köşesindeki çadırlarda geçirmeye zorlandı. Yine de ekibin elinden gelmesi beklenenden fazlasını başardığını söylemeliyim.

İlkbahar geldiği günlerde kıyıya yanaşan yeni gemimiz Magga Dan, keşif gezimiz için gerekli malzemeyi ve yeni arkadaşlarımızı salımen getirdi. Magga Dan'ı uğurlarken, hepimiz, uzun bir yolculuğa hazır hissediyorduk kendimizi. Morallimiz yerindeydi.

8 Ekim 1957 günü, güneye doğru yola çıktık. "Sno-Cat"lerle ilerliyor, Schackleton arazisine gönderdiğimiz köpek kızaklarının izine rastlayınca kadar kendi rotamızı kendimiz saptıyorduk. Yolculuğa alışmaya çalıştığımız ilk günlerde ufak tefek kazaların yanı sıra, "Sno-Cat"imizin uçuşuna yuvarlanması tehlikesini de atlattık. Schackleton arazisine varıncaya kadar bunları doğal karşılıyorduk.

Daha sonra kızaktaki arkadaşlarımızın izini sürecekle ve daha güvenli ilerleyebilecektik. Ya da bize öyle geliyordu.

Schackleton arazisine varmamız dört günümüzü aldı. Buradan ilerisi, 600 km'lik güney kutbu yolunu aşmamız ise 37 günümüzü alacaktı."

Sismik araştırmalar, bu gezinin önemli bir görevini oluştuyordu.

Mc Murdo yöresindeki Edmund Hillary'nin dağcılık yeteneği, o güne değin tırmanılmamış tepelere ulaşılmasını sağladı.

Dr. Fuchs ve arkadaşları, Schackleton arazisindeki kamp-ta dinlendikten sonra geri dönerek, ana öste hem malzeme hem de ekip değişikliği yaptı ve 24 Kasım'da kutup noktasına doğru yeniden yola çıktı.

Bu kez, Weddell denizi yakınındaki kamplarından 75.000 litre yakıt, 500 kilo yağ, 1.5 ton yedek parça, 1.5 ton bilimsel araştırma gereçleri ve yaklaşık bir ton yiyecek yüklemişlerdi.

Taşıdıkları malzemeyi "Sno-Cat"ler ve köpek kızakları arasında bölüştürmüşler, yiyecek olarak da kendilerinden önceki kaşıflerin beslenme biçimini yeğlemişlerdi. Bisküvi, pasta, süt tozu, çikolata bu yiyecekler arasında başta geliyordu.

İlk gün 48 km. aldılar. Daha önceki izlerini sürdürmeleri, buz yarıklarına düşerek zaman ve araç yitirmelerini engelliyordu. Bu arada mevsim ilerlemiş ve sastrugi adı verilen buz birikintileri beton sağlamlığına ulaşmıştı. "Sno-Cat"ler birinci ya da ikinci vites arasında seçim yaparak, sastrugiler üzerinde güçlüklerle ilerliyordu.

KAR KÖRLÜĞÜ KORKUNÇ BİR ŞEY

KAR körlüğü, yolculuğun sık karşılaşılan bir diğer sorunuydu. Gök ile ufuk çizgisinin kaynaştığı noktadan başlayarak çevreyi kaplayan parlaklık, yöredeki tek renk olan beyazlığın yardımıyla kar körlüğü oluşturuyordu. Ayrıntıları farkedememe ve görüş sahasının daralması gibi yan etkiler, rota şaşırtıcı sonuçlar doğuruyordu. Otter uçağını kulla-

nan Haslop, kar körlüğünden ötürü iki kez düşme tehlikesi atlattı. Haslop, üzerinde uçtuğu kara parçasını, aygıtlarının sap-tadığından daha uzak görüyor, bu nedenle de tehlikeli derecede yere yakın uçuyordu.

Kutup noktasına yaklaştıkça yükselen rakım umulmadık sonuçları da beraberinde getiriyordu. Bunların neler olduğunu Dr.Fuchs'un günlüğünden izleyelim:

"Kutuba yaklaşık kırk kilometre kala yaptığımız bir sismik ölçüm, bu noktada buz tabakasının

Kutup seferlerinde kullanılan araçların çoğu özel olarak üretilir.

Dr.Fuchs'un gezisi, keşif amacından çok, bilimsel araştırmaya yöneliktir. Her 50 km.'de bir verilen molalarda sismik araştırmalar yapılıyor, 30 km.'de bir de kar ve buz yoğunluğu ölçülüyordu. Bu ölçümlerden 9 Ocak günü yapılan, güney kutup noktasına 384 km. uzaklıkta, buz tabakasının 2144 metre kalınlığında olduğunu gösterdi. O sırada denizden 2590 metre yüksekte ilerliyorlardı; böylece ölçüm noktasında yer kabuğu, denizden yalnızca 446 metre yükseliyor, üzeri de buzlarla kaplanmış oluyordu.

Yolculuk sırasında ekiptekilerin güney kutbuna özgü hastalıklara yakalandığı da kayıtlar arasında göze çarpıyor. Blacklock ve Stephenson, bu hastalığa ilk yakalananlardandı, kusma, yüksek ateş, başdönmesi, mide bulantısıyla seyreden hastalık, bir süre sonra kendiliğinden geçiyor fakat insanı hayli sarsıyordu. Ekipteki tıp uzmanlarının hastalığın nedenini öğrenme çabaları sonuç vermedi. Hemen hemen mikroptan tamamen arınmış sayılabilecek bir yörede hastalık yaratabilecek virüslerin yaşaması zordu, yine de bu hastalık uzun süredir kıtaya gidip gelen hemen herkeste görölüyordu.

600 metre kalınlığında olduğunu göstererek, şaşırttı bizi. Daha ileride, kutup noktasında yaptığımız ölçüm ise 2450 metre kalınlığındaki buz tabakasının varlığını kanıtlıyordu. Yalnızca sismik ölçümle yetinmeyip, buz ve kar yoğunluğunu saptayıp, verileri karşılaştırdık. Vardığımız sonuç, kutup noktasının, uçsuz bucaksız beyazlığın altında yükselen bir dağ zincirinin üzerinde yer aldığıydı. Antarktika'nın 10m. buzları eriyecek olsa, bu dağ zinciri, kutup

noktasını çevreleyen, 80 kilometre çapında bir halka olarak ortaya çıkacaktı.

Rakımın hayli arttığı ve oksijen gereksinimimizi yoğunlaştığı bu yörede ilerlerken, David, bizi geriden izleyen Pratt'in duraksadığını farkettiler. Radyo ile mesajımıza cevap veremince, birlikte geriye dönerek Pratt'a ne olduğuna bakmaya gittik. Pratt, "Sno-Cat" kabininde karbonmonoksit zehirlenmesi sonucu bayılmıştı. Tıp uzmanımız Allan Rogers, Pratt'a ilk yardım olarak

hemen kaynak takımlarından söktüğü oksijen tüpünden oksijen vermeye koyuldu.

OKSİJEN YAŞAM DEMEKTİR

DENİZ yüzeyinden aşağı yukarı 3400 metre yüksekteydik ve Pratt'in elimizdeki beş saatlik oksijen stokuyla dayanması olası değildi. Bu nedenle Mc Murdo'daki Amerikan Üssünü radyoyla arayarak, yardım istedik. Üç saat sonra havalanan Neptün uçakları geceyarısına doğru bizi radarlarında gördüler ve alçalıp üç büyük boy oksijen tüpünü paraşütlerle attılar. McMurdo'daki doktorlardan Griffith Pugh, Pratt'i süratle iyileştirecek bir tedavinin ana hatlarını içeren raporunu yazılı olarak göndermişti. Dr. Pugh'un, karbonmonoksit zehirlenmesi uzmanı olması da büyük bir tesadüf eseriymişti.

Dr. Fuchs ve ekibi, kutup noktasına 20 Ocak'ta vardıklarında, Hillary'nin sözleştikleri gibi, kendilerinden önce buraya vardığını ve geri döndüğünü öğrendiler. Hillary, Fuchs gibi "Sno-Cat"lerle donanmış ekibini başarıyla kutuba kadar getirmiş, yol boyunca yiyecek, yakıt, giyecek depoları kurmuş, yolu işaretlemiş ve geri dönmüştü. Fuchs ve arkadaşlarına bu izleri sürmek kalıyordu yalnızca.

7 Şubat'a kadar Hillary'nin kurduğu depoları bularak rotalarını kontrol olanağını bulan Fuchs ekibi, 700 numaralı depoya vardıklarında, kutup noktasından 15 gün ve 833 km. uzaklıktaydı.

Buradan sonrasını, kendilerine katılan Edmund Hillary'nin eşliğinde katettikler. Yolun son bölümünü Dr. Fuchs'un günlüğünden izleyelim:

Kutuplara yapılacak seferler için özel olarak üretilen araçlar, her türlü hava koşullarında rahatlıkla yol alabilir.

Sir Fuchs ile Everest Fatih Sir Edmund Hillary çadırlarında görüşürken...

Kutup üssü, uzaktan çok net ve açık görünüyordu. Ama yanına geldiklerinde, durumun hiç de öyle olmadığını gördüler. Bunun üzerine arkadan gelenlerin yolu görebilmesi için bir ateş yakıldı...

"700 numaralı depoda, Ed Hillary'yi getirecek olan Beaver tipi uçak gelinceye kadar konakladık. Hillary'nin bize katılması, depoları kurduğu günlerin hemen ardından başlayarak şiddetli kar fırtınalarından ötürü, izler silindiği için gerektiği. Rotamızı Hillary olmadan da çizebilirdik ama depoları bulmamız şansa kalırdı. Bunca kişinin hayatını sürdürmesi için gerekli malzemeyi bulmanın şansa bırakılabilecek bir iş olmadığını biliyordum.

Hillary, ayın 9'unda geldi. Hemen yola çıkmak için hazırlıklara giriştik. Ertesi sabah, çevremizi aydınlatan güneşin, yine kar körlüğü yarattığını görürce hayli canım sıkıldı, güneş pusulasını kullanmamız olanaksızdı, sextantı da güçlüğü kullanıyorduk. Çaresiz, radyo haberleşmesi ve radar istasyonlarının yardımını istedik. Güney manyetik kutbunun yakınımda olması, manyetik pusulayı da güvenilmez, işe yaramaz bir nesneye dönüştürmüştü.

MUTLU SON MU?

HILLARY'nin rehberliğinde 22 Şubat'a kadar ilerledik. 23 Şubat'ta gelen bir Hava Kuvvetleri uçağı, Hillary'yi Scott üssüne geri götürdü. Feather dağı ufukta görünmeye başlamıştı ve rotamızı saptamak ve gerekli düzeltmeleri yapmak için mükemmel bir işarete kavuşmuştuk.

Feather dağına gözden kaçırmamaya özen göstererek Schackleton buzulunu oluşturduğu platodan aşağıya inmeye başladık. Bu sırada başımıza gelenler, insanın bazen düz yolda bile aklının başından gidebileceğini ve kaza yapabileceğini gösterdi bana.

Sno-Cat'lerden birisi, Roy Homard'ın kullandığı Muskog tipi Sno-Cat, rotamızı denetleyen Otter uça-

ğına selâm amacıyla iki kırmızı işaret fişegini hiç kimseye danışmadan atıştığında, uçaktakiler bir sorunumuz var zannederek, inişe geçtiler. Buz kaplı yüzey üzerinde hız kesmesi güçleşen uçak, dosdoğru Sno-Cat'lerin üzerine geldi. Uçağın önünden çekilmemiz gerekiyordu, Dower'in Sno-Cat'i geri manevrası yaparken, kamp kurmak için indirdiğimiz malzemelerin üzerine bindirdi.

Malzeme yığını arasında duran bir kasa sismik ölçüm patlayıcısı sıkışma sonucu havaya uçtu, etrafı darmadağın etti. Kimse yaralanmamış olması tek tesellimizdi. Olay, keşif yolculuklarında görev alan herkesin koordineli şekilde çalışması gerektiğini, kendi başına hareket etmenin getireceği zararları göstermesi açısından iyi bir ders oldu."

Hillary'nin ekipten ayrılıp, geri dönüşünden sonraki 9 günde, 765 km. yol alan Fuchs ve arkadaşları, 2 Mart 1958 günü Scott üssüne vardılar. Schackleton üssünden, güney kutup noktası üzerinden geçerek Scott üssüne ulaşan 3452 km.'lik yolu, günde 35 km. katederek 98 günde aşımlardı. Yolculuğun süresi takvimlere göre 99 gün çekiyordu çünkü güney kutbuna var-

Dr. Vivian Fuchs

dıklarında tarih çizgisini de aşmışlardı.

Dr. Fuchs'un önderliğindeki bu gezi, Antartika'ya düzenlenen son büyük gezidir. Onemi keşiften daha çok, kıt'anın geçmişinin ve geleceğinin daha iyi tanınmasını sağlayan bilimsel ölçümlerin ve haritasının yapılması için harcanan emeklerden kaynaklanır.

1982-1983 yılı, uluslararası coğrafya bilim derneklerince uluslararası Jeofizik Yılı olarak kabul edilmiştir. Kış mevsiminde başlatılacak araştırmalar kıt'anın yakın geçmişte gösterdiği değişimleri gözler önüne sermektedir.

Antarktik üssü her türlü bilimsel araştırmalar yapmaya elverişli araçlarla doluydu.

XVII. BÖLÜM

BYRD'ÜN ÖNCESİNDE

SCOTT ile Amundsen'in güney kutbu il'in ölüm-cül çekişmelerinin ardından. Richard Byrd'in kıtanın büyük bölümünün tanımamıza olanak veren gezileri başlamadan, bir dizi bilimadamı, kıtanın ayak basılmadık yörelerine doğru zor koşullarda yolculuklar yapmışlardır.

Yalnızca bilimsel katkıların dan ötürü yer vermek istediğ. nız bu kişilerin başında Dr. Douglas Mawson gelmektedir. Dr. Mawson, Schackleton ile güney mknatıs kutbunun keşfi gezisine katılmıştı. 1911 yılında, Aurora adlı balina gemisiyle Tasmanya'dan güney kutbuna doğru hareket etti. Ekibi, İngiliz-Avustralya bilimadamlarından oluşuyordu. Kolay bir yolculuk sonrası, 1912 Ocak ayında Adelie arazisinde karaya çıktılar. Burada yöreyi incelemeleri için 17 arkadaşını bırakan Dr. Mawson, yolculuğunu sürdürdü. 66° Güney ve 94° 20' Doğu noktasında Rei-

ne Mary arazisi adını verdiği yeni bir kıyı keşfederek buraya da arkadaşları Frank Wild kumandasında ikinci bir ekip bıraktı.

Dr. Mawson'un ikilikliarasında 2500 km'lik bir uzaklık vardı. "Aurora", güney denizlerinde okyanusbilim incelemeleri yapmak üzere ayrıldığında, her iki ekibi ertesi yıl gelle alması talimatını almıştı.

Dr. Mawson kışı umduğundan da kötü koşullar altında geçirdi. İlkbaharda Ninnis ve Mertz adlı arkadaşlarıyla birlikte, üç kızakla güneydoğu yönüne hareket etti. Bir ay sonra, kıydan beşyüz kilometre içeride, Ninnis'in kızıağı, üzerindeki eşyalar ve koşum takımlarıyla birlikte bir buz uçurumuna yuvarlandı. Kızak, Ninnis'i de beraberinde beyaz ölümün kucağına sürüklemişti. Yiyeceklerin büyük bölümünü de bu kızıağı yüklemiş olduklarından, stoklarında olağanüstü bir azalma oldu. Kızaklarını çe-

ken birkaç köpeği de yemek zorunda kaldılar.

MAWSON GÜÇ KURTULUYOR

DR. Mawson ve Mertz, kızaklarını kendileri çekmek zorunda kalmışlardır. Mertz, bu çetin koşullara daha fazla göğüs geremedi ve Ninnis'ten 15 gün sonra öldü. Dr. Mawson ise hemen hemen yiyeceksiz ve tek başına kalmıştı. Önünde uzanan 150 kilometreyi bir ay boyunca sürekli yürüyerek aşabildi. Son 20. kilometrede, kendilerinden hayli endişe duyan arkadaşlarının bıraktıkları bir yiyecek deposuna rastladı. Bu, Dr. Mawson'un kesin bir ölümden kurtulmasının işaretiydi, çünkü hemen sonra çıkan bir fırtınadan ötürü bir hafta hareketsiz kaldı.

84 gün süren bir ayrılıktan

sonra hareket noktasına dönmeyi başaran Dr. Mawson, buzlar aşılabilir hale gelmeden Wild grubunu almak için Aurora'nın hareket ettiğini öğrendi ve kendisini beklemek üzere bırakılan 6 kişiyle birlikte Adelie arazisinde ikinci bir kış geçirmek zorunda kaldı. 1914 yılı Şubat'ında geri gelen Adelie ile vatanına dönmeyi başarabildi.

19. yüzyılın başlarında, Ross ve Weddell denizlerinin karşılıklı olarak Antarktika kıtasının içerisine doğru sokulduğu bilinliyordu. Bir dizi coğrafyacı da tek ve kütesel bir kıta yerine, Antarktika'nın biri Avustralya'nın, diğeri de Amerika'nın güneyinde olan iki büyük kara kütesinden oluştuğunu düşünüyorlardı. Bu görüş, **Otto Nordenskjöld**'ün 1902 yılındaki gezisinden sonra güçlenmişti.

Konuyu açıklığa kavuşturmak üzere Almanlar, 1911 yılında bir gezi düzenlediler. Dr. **Filchner** yönetimindeki ekibin rotası, Weddell denizi bitiminde karaya ulaşıyor, buradan da 3000 kilometrelik bir yol katederek Ross denizine varıyordu.

Sir. Vivian Fuchs ve Edward Hillary.

ŞANSSIZLIKLAR ZİNCİRİ

DEUTSCHLAND" adlı gemi, denizi her zamankinden daha serbest bularak, 24 Ocak 1912'de 77° 48'

güneye kadar ulaşabildi. Burada, Ross denizindeki büyük buz engeli benzeri bir buzul cephesiyle karşılaştılar. Bu engel, kıyıya yansımalarını ve karaya çıkmalarına olanak vermedi. Sonuçta, bu kadar uzak ve ıssız bir noktada buzlar arasında sıkışıp kalmamak için kuzeye yönelindi. "Deutschland" az sonra buzlar arasına sıkışmaktan kurtulamadı ve 10 ay süren sürüklenme macerası başlamış oldu. Dr. Filchner, bu süre içinde yaptığı derinlik ölçümlerinde, geminin 5000 metreye varan deniz dibi çukurlarını aştığını saptadı. Alman ekibinin hareket nedeni olan tez, bu şanssızlıktan ötürü araştırılmadı.

1914 yılında Schackleton yeni bir denemeye girişti. Weddell ve Ross denizleri arasındaki uzaklığı, kutuptan geçerek değil, olası en kısa yoldan aşmak istiyordu. Schackleton'un bu amaçla güneye, Antarktika'ya yola çıktığı gemisi, 27 Ekim 1914'te 51° 40' Batı noktasında battı.

Schackleton, otuza yakın arkadaşları ile en yakın bankize ulaşmış, üzerlerine çıktı. Durumları,

Yıllardır kutup doğasının kahrını çeken köpeklerin bu gezide en rahat yolcular olduğunu söylemek pek yanlış olmaz...

En yakın diğer ada Güney Georgia idi ve 1200 kilometre uzaklıktaydı. Yiyecek durumları da uzun süreli bir kurtarmayı bekleyecek gibi değildi.

OLAĞANÜSTÜ BİR TASARI

SCHACKLETON, dünyanın en sık ve çetin fırtınalı denizlerinden birisini bu küçük tahliye sandalyesiyle aşmayı planladı, seçtiği 5 usta denizciyle yola çıktı. Olağanüstü koşulları, büyük şans eseri kazasız atlattı ve Güney Georgia'ya ulaşmayı başardı.

Varışından birkaç gün sonra, adanın diğer kıyısında Norveçli balina avcılarının rastladı. Burada sağladığı gemiyle hemen Fil adasına geri dönmeye koyuldu.

Bu arada mevsim ilerlemiş ve kış bastırmıştı. Schackleton, gemiyle ancak Magellan boğazında Punta Arenas'a kadar gelebildi. Burada Şili hükümetinin emrine

"Jeannette" gemisi tayfalarının başından geçenlere hayli benzemektedir. Onlerinde herhangi bir ada da olmadığından, buzlar çözüldüğü anda bir kayığa sığınmaktan başka çareleri kalmamıştı. Bu kayıkla, oldukça güç koşullar altında, Fil adasına çıkmayı başardılar.

Theron dağlarındaki jeolojik araştırmalar, Antarktika'nın milyonlarca yıllık öyküsünü dile getirdi.

verdiği romörköre bindi ve Fil adasına ulaşip, arkadaşlarını mutlak ölümden kurtarmayı başardı.

1928 yılına kadar, Antarktika insan yüzü görmeden yeni keşiflerin yapılacağı yılları ve yürekli kâşifleri bekledi. İlk gelen de Avustralyalı Wilkins oldu, Antarktika'nın 60-90° batı meridyenleri arasındaki yöreyi, Charcot ve Hearst adını verdiği arazileri bularak, uçak yardımıyla hatasız haritalamayı başardı.

1929 yılı geldiğinde, Antarktika bir diğer büyük kâşif karşılamaya hazırlanıyordu: Richard Byrd'ü!

Transatlantik harekâtının en zor anları, umulmadık yerlerdeki buz yanklarının Sno-Cat'leri yutmaya hazırlandığı koşullardı.

XVIII . BÖLÜM

KÜÇÜK SERÜVENCİ, BÜYÜK KÂŞİF

COCUKLAR anne ve babalarına çeşitli özütöler kadar sevinçler de verir, birtakım sürprizler hazırlarlar. Fakat Amerika'nın Virginia eyaletinde yaşayan bir karı-kocanın başına gelenler, herhalde başka anne-babaların çocuklarından çektikleriyle karşılaştırılmaz. Allenin onbir yaşındaki oğlu bir gün kayboldu. Çocuklarının serüven düşkünlüğünü biliyorlardı ama, onun bir kayığın içinde Filipinler yakınında bulunacağını hiç akıllarına getiremezlerdi.

Adı Richard E. Byrd olan bu küçük serüvenci, 1888 yılında doğmuştu. Gençliğinde yalnızca serüven peşinde koşmamış, derslerinde de hayli başarılı olmuştu. Okul sıralarında matematik ve doğa bilimleri karşı ilgi duyan Byrd, denizci olmak istliyordu. Çalışkan bir öğrenci olması sayesinde henüz onbeş yaşındayken Deniz Akademisi'ne kabul edilmişti. Pratik zekâsı ve üstün başarısı donanmada kendisine sağlam bir yer sağladı.

Birinci Dünya Savaşı'ndan

sonra Byrd yeni bir tutku edindi: Uçaklar ve uçuculuk. Büyük Okyanus'u uçakla ilk aşanlardan birisi oldu. Bu tutkusunun yanı sıra kutuplarla ilgilenmeye başladığında, bu bölgelerle ilgili 23 ayrı bilim dalı üzerinde bilgi dağarcığını genişletmeye koyuldu.

BYRD KUZAY KUTBU ÜZERİNDE

1926 Nisan'ında Spitsbergen'de yapılan bir hazırlık; dünyanın dikkatini üzerine çekti. İtalyan kâ-

Araştırma gezisine
çıkmadan önce,
araç kontrol
ediliyor.

Son büyük harekât:
Globemaster nakliye
uçağı kutuba iniyor.

şifi Nobile, ilk olarak Kuzey Kutbu üzerinden bir hava gemisiyle; zeplinle uçmayı deneyecekti. Nobile'nin hazırlıkları sürerken, 29 Nisan'da gelen bir Amerikan gemisi, Byrd ile arkadaşı havacı Floyd Bennett ve 13 metre uzunluğunda bir Fokker uçağını getirdi. Byrd, Nobile'nin ne yapmak istediğini biliyordu ve Nobile'nin karşısına birdenbire bir rakip çıkmıştı. İki rakip, son süratle hazırlıklarını tamamlamaya koyuldular.

Andrée adlı Fransız havacısı ve iki yardımcısı 1897 yılında kutup yönünde balonla uçmayı denemişler ve kaybolmuşlardı. Tuttukları notlar ve çektikleri fotoğraflar 33 yıl sonra Splitsbergen yakınındaki Vito'da bulunmuştu. Şimdi, Andrée'nin başaramadığı başarılmaya çalışılıyor.

liyordu: Kutbu havadan aşmak!

Byrd'ın ilk kalkış denemesi başarısızlıkla sonuçlandı. Uçağı "Josephine" kayaklar üzerinde hızlanıyordu. Kalkış için, buzun en sert olduğu saatleri seçmek zorundaydı, bu da geceye rastlıyordu. Byrd, ikinci kalkış denemesini 10 Mayıs gecesi 01.55'de yaptı ve başarıya ulaştı. Aynı günün gecesi, 17.00'ye doğru, Nobile ve arkadaşları yemek yerken, "Uçak geliyor!" diye haykırırlar duymaya başladıklarında, hareketinden onbeş saat sonra geri dönen Byrd, kutba uçakla varmış, hedefine ulaşmıştı. Birinciliği Nobile'nin kocaman zeplininden çok daha küçük uçağı ile kapmıştı.

Byrd, başarısını Amundsen ve Ellsworth ile kutladığı akşam, Amundsen'in, "Pekala Byrd, bu

iş de bitti, şimdi nereye?" sorusuna, yarı şaka, yarı ciddi, "Güney Kutbu'na!" diye cevap verdi. Amundsen, cevabı ciddiye aldı ve başarısı için elinden gelen yardımı yapmaya söz verdi.

Byrd, büyük bir gizlilik içinde iki buçuk yıl boyunca bu geziye hazırlandı. 8 Ekim 1923 günü "C.A. Larsen" adlı bir Norveç balina gemisiyle denize açıldı. Güney Kutbu'na doğru yol alırken, Amundsen'in öğütlerine harfiyen uyuyordu; kâşifin izlediği rotayı izledi. Larsen, peşisıra "City" adlı küçük bir tekneyi de çekmekteydi, 15 Aralık'ta buz dağları arasında yol almaya koyuldular. Birkaç hafta sonra da Ross Denizi'ne vardılar.

Her gün birkaç katlı ev büyüklüğünde buz parçaları buz dağlarından, buzullardan koparak ge-

Uçak küçük Amerikalıların bir arka-
kesilmiyordu. Byrd, bu süre
içinde Scott, Shackleton, Maw-
son ve Amundsen'in notlarını
okuyor ve Framhelm'in yerini
bulmaya çalışıyordu.

Sonunda, uygun bulunduğu bir
körfezde karaya çıkarak burada
Küçük Amerika adını verdiği bir
üs kurdu.

BU KEZ GÜNEY KUTBU'NA UÇAKLA

Byrd, Larsen'in güverte-
sinde bir de uçak getir-
mişti, bununla kutupla-
rın tanınmasında yeni sayfalar
açmayı umuyordu. Köpek kızı-
larının tarihe geçtiği, koskoca,
uçsuz bucaksız arazilerin kısa
sürede aşıp, haritalarının çı-
kartılacağı, fotoğraflarının çekil-
eceği yeni bir dönem başlıyor-
du.

Byrd, işin kolayına kaçıp, yö-
reyi yalnızca havadan inceleme-
di, bu onun bilim anlayışına ters
düşerdi. Küçük tekne City'yi,
buzullar arasında dolaşıp, örnek
toplamak için kullandı.

Sonunda, her iki gemi de
yüklerini boşaltıp, Byrd'ü ve eki-
bini buzlarla başbaşa bıraktı.
Çok kısa süren kutup yazı içinde
Küçük Amerika'nın kurulması
tamamlandı. Byrd'ün üssü iki
ana bina ve bir de küçük kulübe-

Günümüzde Küçük Amerika İstasyonu.

**Uçağın benzin filtreleri
son bir kez gözden
geçirilip, arızalı
olanlar değiştiriliyor...**

den oluşuyordu. Binaların hepsi
birbirine kara kazılmış yeraltı
geçitleriyle bağlanmış, küçük
bir havaalanı ve telsiz istasyonu
da kurulmuştu.

Şiddetli soğuk ve yıpratıcı
rüzgârlar, kutup yazında bile ha-
yatı zorlaştırmaya yetliyordu.
Kutup kışı da ansızın bastırdı.
En basit çalışma bile bu iklim
koşullarında üstesinden gelmesi
çok zor bir uğraşa dönüşüyordu.
Örneğin fotoğrafların banyo edil-
ebilmesi için suyun buza dö-
nüşmesini engellemek kadar,
aynı ısıda tutmak da gerekiyordu.

Bu seferin en önemli çalışma-
larından birisi, Floyd Bennett
adı verilen üç motorlu Fokker
tipi uçakla güney kutbuna yapı-
lan yolculuk oldu. Uçak, gıdık ve
dönüş için gerekli yakıt taşıya-
mayacaktı, yol 2700 kilometre
uzunluğundaydı. Bu amaçla
Kraliçe Maud dağlarının etekle-
rinde bir yakıt ikmal noktası ku-
rulması kararlaştırıldı ve uçağın
buraya inerek yakıt alması ön-
görüldü.

28 Kasım günü, kutup noktasına uçuş için hava şartlarının uygun olduğu saptandı. Kuzey Kutbu'nu havadan ilk kez geçen adam bu kez de Güney Kutbu'nda aynı şeyi deneyecekti. Byrd, o gün 15.29'da havalandı. Uçak 7.5 ton yük taşıyordu ve kalkış umulandan da başarılı oldu.

Byrd, kutup noktasına doğru 160 km. hızla uçarken, onsekiz yıl önce aynı yolu günde ancak 30 km. ilerleyerek kateden Amundsen'i ve Scott'u düşündü. Saat 20.15'de Maud eteklerindeki yakıt ikmal noktasının üzerinden aşılar.

Amundsen, bu sıradağları 3750 metre yüksekliğe (deniz yüzeyinden) çıkarak aşmıştı, uçak bu yüksekliği aşabilecek miydi? Belki de hava akıntıları uçağı alçalmaya zorlayacaktı. Byrd, bu düşüncenin etkisiyle, son anda Axel Helberg glasya'sı yerine Liv glasya'sına doğru dömen kıldı.

Uçak, bu yörede ancak 3300 metreye yükselbildi, kısa sürelerle yükselse de sonra yine alçalmak zorunda kalıyordu. Buz kütlesini aşabilmek için yakıt tankını açmaktan başka çare kalmamıştı. 500 galon dolaylarında yakıt, iki dakika içinde kutbun üzerine boşaltıldı.

ZORLU BİR UÇUŞ

FLOYD Bennett, dağlara değercesine uçmayı sürdürüyordu, Byrd 100 kilo daha atılmasını emretti. Zorunlu iniş yaptıkları takdirde bir ay boyunca hayatlarını kurtaracak 100 kilo yiyecek beyaz boşluğa bırakıldı. Bu zorunlu fedakârlık, yalnızca birkaç yüz metre daha yükselmelerini sağlamış ama bu da hayatlarını kurtarmıştı. Floyd Bennett, Ruth Glade buzulunun ve 4400 metre yükseklikteki Mount Nansen'in karanlık yarıları

Sismograflar, Güney Kutbunun buz tabakasını inceliyorlar.

Floyd Bennett, Amundsen ve Scott'un anısına attığı bayrakla birlikte.

arasından süzülerek geçti.
29 Kasım 1929 günü, sabaha karşı saat 01.14'te kutup noktası üzerine vardılar. Byrd, kutup üzerinde daireler çizerek uçtu, Amundsen ve Scott'un anısına bir bayrak atarken, Kuzey Kutbu'na birlikte uçtuğu arkadaşı Floyd Bennett'i de unutmadı. Mezartaşından bir parçaya sarılı bayrağı kutup noktasına attı.

Kraliçe Maud'daki yakıt ikmalini tamamladıktan sonra, 18 saat süren yolculuğunu başarıyla tamamlayarak Küçük Amerika'ya döndü.

Bu zaferi üç başarılı yolculuk daha izledi: Kraliçe Maud sıradağlarının jeolojik incelemesi, Balinalar Körfezi'nin haritasının çıkartılması, Doğu yönünde yeni keşfedilen ve Byrd'ün karışının adını taşıyan Marie Byrd Land'in tanınması.

Ekip; iki yıllık bir inceleme dönemini tamamlayıp 1930 Şubat'ında Amerika'ya dönmek üzere yola çıktı.

BITMEYEN TUTKU

BYRD, dört yıl sonra Güney Kutbu'na ikinci bir gezil yaptı: 1934 Ocak'ında iki gemiyle Balinalar Körfezi'ne ulaştı. Dört yıl önce demirlediği kıyı şeridi tanınmayacak denli değişmişti, deniz karaya doğru dört mil içeri girmişti.

Şubat ayında bu körfezden hareket etti, geminin komutasını Dr. Poulter'e bırakıp, Güney Kutbu'nun tarihindeki en güç serüvenlerden birisine atıldı. Bolling Meteoroloji stasyonu'nda birkaç ay tek başına yaşamaya karar vermişti Byrd.

Burada yapacağı çalışmalarla, çok önemli bilimsel bir sıra işi tutmayı amaçlıyordu: Kutuplar, dünyamızın hava koşullarını etkiliyor muydu, etkiliyorsa nasıl? Bu istasyonda, günlerce hava koşullarını izledi, ölçümler yaptı, rüzgâr ve basınç değişikliklerini saptadı, bulutların, kar kütlelerinin, hava akıntılarının hareketlerini inceledi.

Byrd, Küçük Amerika'dan 160 kilometre uzaklıktaki istasyonda, eksi 52 derece soğukta, kutup gecesi'nin karanlığına aylarca gömülü kaldı. Kaldığı oda, 3x4 metre boyutlarında ufak bir yerdi.

Yürekli Byrd, göz alabildiğin-

ce uzanan bembeyaz buz sahralarının ortasında aylarca yalnız yaşamının insan üzerindeki etkilerini ve yarattığı sorunları sonradan kaleme aldığı "Yalnızlık" adlı kitabında usta bir psikolog diliyle anlatmıştır.

Kargo uçakları
yer ekibine
malzeme atıyor.

ÖLÜMLE BURUN BURUNA

HAZİRAN ayı sonlarına doğru Byrd, şiddetli baş ağrıları çekmeye, sabahları geç uyanmaya başladı. Bu

rahatsızlığının nedenini daha sonra kendisi keşfetti; sobadan sızan dumanlar Byrd'ü zehirliyordu. Ölmek için, sobayı ancak donmasını engelleyecek kadar açıyor, zaman zaman oda kapisını eksi 60'a varan soğuğa açarak yatıyordu. Bazı sabahlar kalktığında battaniyesinin yer yer buz tuttuğunu görüyordu.

Byrd, Bölling istasyonunda yalnız günlerinde.

Byrd'e madalyasını ABD Cumhurbaşkanı Hoover veriyor.

gezisiyle keşifler tarihinde yeni bir dönemi başlatacağını müjdeliyordu. Byrd'ün amiral gemisi "Mount Olympus" ile iki destroyer, iki uçak gemisi, bir denizaltı, buzkıranlar, tankerler, taşıma gemileri donatılarak oniki parçalık bir filo kuruldu. Sefere 4000 kişilik bir mürettebat katılıyor-du.

Byrd, en yeni metodlarla araştırma yapacaktı, yanında ısıyı, rutubeti, rüzgâr yönünü kendiliğinden kaydedip ana bilgi merkezine iletecek araçlar vardı. Bunları kutbun çeşitli noktalarına yerleştirmeyi planlıyordu.

Balinalar Körfezi ile Kuzey Amerika arasında kurulacak hava köprüsü İkmal ve taşıma sorununu ortadan kaldıracak, radardan büyük ölçüde yararlanılacaktı. Kutba, İkinci Dünya Savaşı'nda çıkartmalarda kullanılan hem karada, hem de denizde ilerleyebilen araçlar da götürülüyordu.

Byrd'ün içinde yaşadığı koşullar çoğumuzun sağlığı için ölüm demek olmasına karşın, imdat isteyerek diğer arkadaşlarının hayatını tehlikeye atmaktan çekindi. Dr. Poulter, Byrd'ün hayatından kaygı etmeye başlamıştı, aldığı radyo mesajlarının bazı şeyleri gizlediğinden kuşkulanıyordu. Mesajlar son günlerde kopuk kopuk gelmeye başlamıştı. Daha sonra anlattığına göre, Byrd, vericinin bozulması üzerine mesajları el dinamosuyla göndermeye başlamıştı.

Dr. Poulter, iki arkadaşıyla yola çıkarak tam zamanında yetişti ve Byrd'ü mutlak ölümden kurtardı.

Tüm bu çabalara karşın, Antarktika'nın ancak dokuzda biri tanınıyordu. Byrd, kıtaya 1939 yılında bir sefer daha yaptı, Graham Land'ü ve etrafı sularla çevrili yeni sıradağlar keşfetti. İkinci Dünya Savaşı çıkınca, çalışmalarını yarıda keserek geri dönmek zorunda kaldı.

GÜNEYE EN BÜYÜK SEFER

AMİRAL Byrd, savaştan sonra o güne değin görölmemiş çapta bir kutup araştırma seferini planlamaya koyuldu. Günün en modern araç, gereçleriyle hazırlayacağı

1955'de Byrd son kez Güney Kutbunda.

Byrd'ün komutasında birlikte sahile çıkmadan önce, bölge uçaklarla tarandı.

Bütün bu modern araçlara ve yöntemlere karşılık, İnsanoğlu, kutbu yine de tam anlamıyla kontrolü altına alamamıştı. Küçük Amerika'nın 200 mil doğusundaki Roosevelt Denizi'ne doğru hareket eden "Martin Mariner" adlı küçük uçak, havalandıktan iki saat kırk dakika sonra bir kar fırtınasına daldı ve radyosu sustu. Martin Mariner bir buzula çarparak parçalanmıştı.

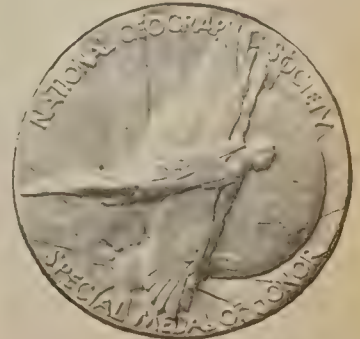
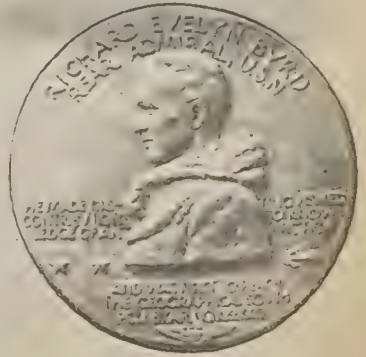
1947'nin Ocak ayı sonlarına doğru Küçük Amerika'dan hareketle kutba bir çıkartma yapıldı. Güney Kutbu, âdeta yeniden keşfedilecekti. Bu büyük hareket sonucu dünyanın tanınan kıtaları arasına Antarktika da girdi. Şubat ayı boyunca kutbun havadan renkli ve siyah-beyaz

filmleri çekildi. Jeologlar, dağların ve buz çöllerinin oluşmasına neden olan doğa olaylarını ve kaya cinslerini bu fotoğraflardan saptamaya çalıştılar.

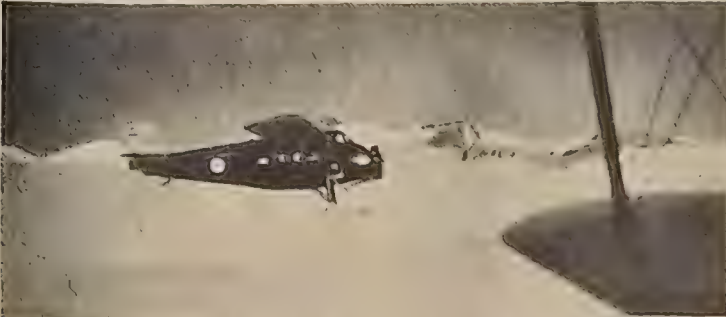
Byrd, 16 Şubat'ta ikinci kez Güney Kutbu üzerinden uçtu. Bu uçuşlar sonucu Antarktika sahil şeridinin haritası çıkarıldı. Dokuz yeni körfez, yirmialtı ada ve sekiz ayrı yanardağ keşfedildi. Knox sahillerinde sönmüş yanardağlar saptandı. Meteoroloji uzmanları da fırtınaların oluştuğu yöreleri incelediler.

Amiral Byrd başkanlığındaki bu dev keşif gezisi Mart ayı başlarında sona erdiği zaman, sağlanan bilgiler coğrafya, jeoloji, meteoroloji bilimine büyük katkılar sağlıyor, kutupların daha iyi tanınmasına olanak veriyordu.

Byrd, Kuzey Kutbu'na doğru Spitsbergen'den havalanıyor.

Byrd'e sunulan Ulusal Onur Madalyası'nın iki yüzü.

1934'teki gezide Güney Kutbu'nun büyük bölümü havadan fotoğraflanmıştı.

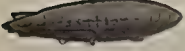
KARADAN, DENİZDEN VE HAVADAN KUTBA DOĞRU

ROBERT E. PEARY 1909: 6 Nisan 1909 günü Robert Peary için hayatının tutkusunu gerçekleştirdiği gündü. Matthew Henson, Peary ve dört eskimo kutup noktasına varmışlardı. Bazı bilimadamları ve gazeteciler aynı noktaya bir yıl önceki Frederick A. Cook'un vardığını savunuyorsa da günlüğündeki ölçümleri bugünün araçlarıyla test edince, yalnızca Peary'nin bu onura hak kazandığını görüyoruz.

RICHARD E. BYRD 1926: Kumandan Byrd ve yardımcı pilotu Floyd Bennett 9 Mayıs 1926'da Spitsbergen'den küçük bir Fokker ile havalandığında kimse bu yüklü adamların aynı gün kutup noktasına varabileceklerine inanmıyordu. İnanca yola çıktılar ve ertesı gün kutuba uçakla varan ilk insanlar olarak geri döndüler.

NORGE 1926: Eskimoların gökyüzünde gördükleri anda uçan bir balina sandığı Norge zeplini, Byrd'ün kutuba uçakla varmasından üç gün sonra yola çıkmış, 70 saatlik uçuş sonunda Spitsbergen'den kalkıp, kutup üzerinden geçerek Alaska'ya varmayı başarmıştı. Pilotu İtalyan Umberto Nobile olan zeplinin uçuşu kutupların ünlü bir kişisi olan Roald Amundsen'ce planlanmıştı.

NAUTILUS VE SKATE: Dünyanın ilk nükleer denizaltısı Nautilus tarihi görevini başarıyla tamamlamış, kutup noktasının altından geçerek iki okyanusu denizin altından birbirine bağlamıştı. Skate'in başarısı ise kutup noktasında yüzeye çıkmak oldu.

RALPH PLAISTED 1968: Uç arkadaşıyla Kuzey Kutbu'na karmobil'le ulaşan Minnesota'lı sigorta eksperı Plaisted, kutuba motorlu araçla karadan ulaşan ilk insandır.

WALLY HERBERT 1969: İngiliz Wally Herbert, kutup noktasına geleneksel araçla; köpeklerin çektiği kızakla ulaşır, 14 ay ve 2000 kilometrelik uğraş sonucu bayrağını dikmeyi başarmıştır.

ARKTİKA 1977: Sovyetler Birliği'nin nükleer buzkıranı Arktika, deniz yüzeyinden ilerleyip, kutup noktasına varmayı başaran ilk gemidir.

I. BÖLÜM

AFRİKA

KARA KİTANIN KARANLIK TARİHİ

DUNYA haritasına baktığı-mızda, insanlık tarihinin en önemli olaylarına beşik olan kıta Avrupa'nın, bir diğer büyücek kıtadan, Afrika'dan yalnızca bir denizle ayrıldığını görürüz. İlkçağlardan beri insanın hemen hemen avucunun içi gibi iyi bildiği Akdeniz'in diğer yakasında başlayıp, binlerce

kilometre güneye uzanan bir kıta, insanlığın keşif tutkusunu utandıracak kadar geç keşfedilmişti.

Tacirlerin, savaşçıların gemileri Afrika'nın Akdeniz kıyılarına demirliliyordu ama kıtanın yüreğinden akıp gelen heyecan, korkuyla karışıp, içerilere ilerlemeye nedense set çekiliyordu.

Tanındık ülkeler, insanlar, kavimler yalnızca kıyıya yakın yörelerde yaşayanlardı. Daha ötesi, yüzyıllar boyu, kıta yerlilerinin derisi gibi kara, bilinmedik kaldı.

Mısır ve Nil boyunca yerleşmiş kavimler, uzun süre, Afrika adı geçtiğinde aklı gelen ilk ve son adlar olarak kaldı. Afrika'nın

1375 yılından kalma bu haritada, İbn Batuta'nın Fas Sultanı'nın emri ile çıktığı gezisinin detayları yer almaktadır.

Kara derili insanların yaptıkları bu danslar, yörede yaşayan kabileler hakkında bize birçok ipucu vermektedir.

bu yöresi üzerine bildirilmiş en eski veriler, Herodot'un tarihinde bulunmaktadır.

Herodot, Mısır'ı gezmiş ve Nil'in ikinci şelalesine kadar inmiştir.

HERODOT'A GÖRE

MISIR'da görülecek ve öğretilcek şeyler, diğer bütün ülkelerdekinden daha çoktur," diyor ve Kızıldeniz yöresi üzerine değerli bilgiler aktarıyor: "Bir gemi Süveyş'ten Babül-mendep'e 40 günde varabilir ve aynı adı taşıyan boğazdan yarım günde geçebilir." Bu bilgiler 2300 ve 28 km. olan gerçek uzaklıklara uymaktadır.

Herodot, daha güneydeki ülkelerden de söz etmektedir:

"Demek ki Mısır da eskiden bir körfezdi, kuzeyde bulunan denizden, Ethiopya'ya doğru bir girinti yapıyordu. Arabistan körfezi de güneydeki denizden Suriye'ye doğru uzanıyordu. Dar bir kara şerhli boyunca, ters yönlerde uzanan iki körfezin, birbiriyle birleşmesi için de pek az bir şey gerekcekti."

Kuzey Afrika kıyılarında yalnızca Libya'dan söz etmektedir Herodot:

"Libya birbirinden belirgin şekilde farklı üç bölgeye ayrılır: Kıyıda yerleşim bölgesi, daha güneyde insanların yaşayamadığı fakat yırtıcı hayvanların kol gezdiği kurak bölge ve en güneyde hiçbir canlı varlığın bulunmadığı bölge." Vahalardan da ilk söz eden Herodot'tur, çöl bölgesinde bunlardan birçoğunu gördüğünü anlatır.

Libya'nın güneyindeki dağınık vahalarda yaşayan insanlar üzerine uzun ve detaylı bilgi aktaran Herodot, bu insanların büyük çölü katederek daha güneydeki ormanlar ve göllerle kaplı yörelere vardıklarını, bu bölgede küçük ve kara derili insanlarla karşılaştığını anlatmaktadır.

Herodot'tan sonra, Afrika üzerine bilgili Eratosthenes'in gezi notlarında buluyoruz: Nil'in ikinci şelalesinden öteye gidememiş olmasına karşın, yörede yaptığı gözlemler ve derlediği bilgiler ışığında, Mısır'ın hayat kaynağı Nil'in güneyde, ormanlık ve dağlık bir bölgeden çıktığı

ğını, buraya yağan yağmurların nehrin taşmasına neden olduğunu saptadığını biliyoruz.

İlk çağın son büyük coğrafya bilgini Claudius Ptolemaios'tur (Batlamyus adı ile de bilinir). "Megala Syntaxis" ve "Geographike Hypothesis" adlı iki yapıtında Afrika'ya da yer vermiş, Nil'in kaynağının Doğu Afrika'da, ekvator çizgisinin güneyinde kalan iki gölde olduğunu ileri sürmüştür.

İSLAM DÜNYASI VE AFRIKA

ORTAÇAĞDA üç İslâm bilgininin kitaplarında Afrika'ya yer verilmektedir. Bu bilginlerden birincisi,

Bağdatlı Mesudi'dir. Mesudi, Nil'in kaynağını Zengibar Okesinin karşısındaki kıyılardan aradığında, dağlık bir ülkedeki gölde tanımlıyordu.

İkinci İslâm bilgini, İdrisi'dir. Mısır, Libya ve Nil nehri üzerine sağlıklı bilgileri edindiğimiz notlarındaki detaylar ve gözlemlerin doğruluğu, "Arapların Batlamyus'u" unvanına hak kazandırmıştır.

Üçüncü İslâm bilgini, İslâm dünyasının en büyük gezgindir: İbn Batuta. Atlas Okyanusu kıyılarından Çin'e, Senegal nehrinden Sibirya'ya kadar Eski Dünya ülkelerinin hemen hepsini dolaşmış, Kuzey Afrika'yı baştanbaşa katederek, Nil boyunca Ethioopya'ya kadar inmiş-

tir. 1353 yılında Fas Sultanınca Büyük Sahra'nın güneyinde yaşayan kara derili kavimleri tanıtmak için görevlendirilmişti. İbn Batuta, bu yolculuğunda, Rene Calile'den beşyüz yıl önce Timbükto'ya varmıştır.

Ortaçağ'ın dışında olmakla birlikte, İslâm dünyasının tanıdığı bir diğer büyük gezgin de, Evliya Çelebi adıyla tanıdığımız Mehmet Zilli Evliya'dır. 1611 yılında İstanbul'da doğan Evliya Çelebi, padişahça görevlendirilerek Hicaz'a gitmiş, oradan da Kahire'ye geçmiştir. Kahire'de kaldığı 9 yıl boyunca Sudan ve Mısır'ın batısını da gezen Evliya Çelebi, 10 ciltlik "Seyahatname"sinde Afrika üzerine ilgili coğrafi, törebilim verileri aktarmaktadır.

Misyonerlerin yoğun çabalanna karşın Afrika'da İslamiyet benimsenmiştir.

BOYUK KEŞİFLER ÇAĞI BAŞLIYOR

15. yüzyılın başlangıcında Atlantik'e açılan küçük bir filonun Kanarya adalarına kadar gidebilmesi, İspanya ve Portekiz'de olay yaratmış, bundan yüreklenen denizci ulusların Okyanusaşırı seferler düzenlemesine neden olmuştur.

Gemicî Henry adıyla bildiğimiz Dom Henrique, Portekiz'in Hindistan ve Güney Asya'ya ulaşmasını sağlayan deniz seferlerini düzenlemesine önyak olmuş, Afrika kıyılarının tanınmasını sağlayan seferlerini beş aşamada gerçekleştirmiştir.

Birinci aşamada Madelra adaları keşfedilmiş, İleriye yönelen filo, Bojador burnunu aşmıştır. İkinci aşama Bojador burnu ile Gine körfezi arasındaki kıyının tanınmasına, Üçüncü aşama ise Porto Santo, Beyaz Burun, Yeşil Burun, Senegal ve Gambiya'ya ulaşılmasına olanak vermiştir. Bu yörede kurulan limanlar, Portekiz'in esir, fildişi ve altın tozu ticareti hacmini süratle artırmıştır.

Henry'nin ölümü keşif gezilerini bir süre için duraksatmışsa da, tacirlerin yeni pazar bulma tutkusu, yeni seferler düzenlenmesini gerekli kılmıştır. Böylece Portekiz ulusu, Gine körfezindeki keşiflerini tamamlama fırsatı bulmuştur. Diego Cao ve Bartholomeo Diaz'ın keşifler tarihi sahnesine çıkışı da bu döneme rastlar.

Cao, Kongo nehri ağzına kadar ulaştıktan sonra, Angola'daki Maria burnuna kadar ilerlemiş, Cross burnuna yönelerek buraya kadar geldiğinin işareti olan "padron"unu dikmiştir. Afrika'nın en güney noktasına ulaşmasına pek az yol kaldığı anda Cao'nun ölümü, filoyu geri dönmeye zorlamıştır.

DAHA İLERİ, DAHA İLERİ!..

CAO'nun bıraktığı yerden İleriye gitme görevi Bartholomeo Diaz'a verilmişti. 1487 yılında Lizbon'dan yola çıkan Diaz, Kongo nehri

Bağdallı Mesudî, Nil'in kaynağını doğru saptayan ilk coğrafyacılardandır.

deltasına geldikten sonra durmaksızın güneye yönelmiş, Walfish körfezinde bir padron diktikten sonra St. Helene koyuna ulaşmıştır. Burada çıkan şiddetli fırtına Diaz'ı yolunu sürdürmekten alıkoymuş, tayfaların yorgunluktan ötürü İsyan eğilimleri de ülkesine geri dönmeye zorlamıştır. Geri dönüş yolculuğu sırasında Afrika'nın güneybatı ucunu gören Diaz, buraya Cabo Tormentoso (Fırtınalar burnu) adını verdi, bu ad daha sonra kral tarafından Cabo da boa Esperança (Ümit burnu) olarak değiştirilmiş ve günümüze değin aynı adla ulaşmıştır. Diaz, 1488 yılında geri döndüğünde, Cao'nun vardığı nokta-

dan İleriye 2020 km'lik bir kıyı şeridini Portekiz topraklarına katmıştı.

Henry'nin başlattığı keşifler dizisinin beşinci ve son aşaması, Vasco de Gama tarafından gerçekleştirilmiştir. 1497 yılında yola çıkan filo, beş ay içinde St. Helene koyuna ulaşmış, burada karaya çıkan tayfalar Hotanto kabilesinden yerlilerle karşılaşmıştır.

Yolculuğun altıncı ayı başlarken karşılaştıkları güçlü fırtına, tayfaların geri dönmeye yeltenmelerine neden olmuşsa da Gama, Hindistan'a varmadan geri dönmeyeceği yolunda kesin tavrını ortaya koymuştur.

16 Aralık 1497 tarihinde Diaz'ın diktığı son padron önünden geçen filo, bundan sonra o güne kadar hiçbir Avrupalının geçmediği sularda yol almaya başlamıştır.

Bir şans eseri olarak sıcak su akıntılarına rastlayan Gama, Mozambik'e varmış, karaya çıkarak yerli kabileleriyle ticari ilişkiler kurmuştur. İlk kez beyaz adam gören yerlilerin kendisine ve tayfalarına yakın davranışı Gama'yı yüreklendirmiş ve ileriyeye, Zambezi ırmağı ağzında Kili-manje'ye varan yolculuğunu yapmasına olanak vermiştir. Bu noktadan sonra Arap dünyası sınırlarına giren Gama, kısa sürede Mozambik'e de ulaşmış ve Hindistan yolunu bilen üç kılavuz alarak 15 Ekim 1498'da

Hindistan'a varmayı başarmıştır.

300 YILLIK YALNIZLIK

VASCO de Gama'nın Afrika çevresini dolaşmasından sonra geçen 300 yıl boyunca, beyaz adamın Afrika üzerine bildikleri kıyılardaki ticaret merkezlerinde edindiği kullaktan dolma bilgilerden öteye gidememiştir. Kıtanın içine doğru gezilerin niteliği ve sayısı kayda değer olmaktan uzaktır.

1749 yılında Michel Adanson, Senegal'de ve Gambia'da 5 yıl boyunca sürececek gezileri sonucu, Batı dünyasına biyoloji ve zooloji konularında Afrika'ya öz-

Michel Adanson, Senegal'e ayak basan ilk bilim adamıydı, yerlilerin sağlığı da araştırmalarına konu oldu. Bugün de sağlık, Afrika'nın başta gelen sorunudur.

gü örnekleri tanıtmıştır. Coğrafya açısından bilgi sağlamaktan uzak olan bu geziler, İsveçli Sparmann'ın bölgede antropoloji araştırmaları yapma hevesini uyarması açısından önemlidir.

İskoçyalı Jacques Bruce, 1768 yılındaki gezisinde Nil nehrinin kaynağı yakınlarında incelemeler yapmış, Ethiopia'ya kadar inmiştir. Bir diğer doğabilimci, Thunberg, 1772-1775 yılları arasında Güney Afrika'daki gezilerinde, doğa koşullarının insan ve

Hayvanların yaşam biçimlerine etkilerini incelemiştir. Orta Afrika'nın tropikal kuşağında antropolojilerle incelemeler (François Le Gallant'ın sistemli araştırması ile değerli verilere kavuşmuştur.

Büyük Britanya İmparatorluğu'nun Fas sefaretinde görevli bir memur olan Houghton, Londra Afrika Cemiyeti adına Niger, Senegal ve Gambia nehirleri boyunca önemli keşifler yapmış, Senegal üzerinden Medine'ye ulaşmıştır. Daha sonra kaybolduğu ya da bedevilerce öldürüldüğü sanılan Houghton, Batı'nın uzun süredir merakla beklediği coğrafya ve haritalık verilerini özenle toplamış bir gezgindir.

İLK BÜYÜK AFRİKA TUTKUNU

HOUGHTON'dan haber alamayan Londra Afrika Cemiyeti, başlattığı incelemeler dizisini sürdürmesi için Mungo Park adında bir işkoçyalıyı görevlendirdi. Park, göreve atandığı 1795 yılında henüz 24 yaşındaydı ve tıp öğrenimini yeni tamamlamıştı.

Gambia nehrini izleyerek, kıyından 320 km. içerideki bir İngiliz ticaret kolonisi olan Pisania'ya giden Park, burada birkaç ay kalarak yerlilerin dilini öğrendi. Daha sonra altı yerli kılavuz eşliğinde Afrika'nın içlerine doğru yola çıktı. Yorucu bir yolculuk sonunda Niger nehrini buldu ve Segou kentine vardı. Daha ileriye at sırtında gitmeyi deneyen Mungo Park, 120 km'lik yolculuk sonunda atı ölünce geri dönmek zorunda kaldı. Yolda karşılaştığı kabile savaşları kılavuzlarının kaçmasına neden olunca, Segou'ya yayan ve tek başına dönmeye zorlandı.

O güne değin gördükleri her beyaz adamın esaret ve dert getirmesi, yerlilerin Mungo Park'tan intikam alırcasına insafsız davranmasına neden oldu. Mungo Park, 1797 yılı sonuna doğru, yola çıktığı İngiliz kolonisine geri döndüğü zaman üzerinde paçavraya dönmüş pantolonundan başka hiçbir şey yoktu, yolda defalarca soygun ve ölüm tehlikesi atlatmıştı.

Anavatanına dönünce yayınladığı anıları, İngilizleri oldukça şaşırttı. Anlattıkları inanılır gibi değildi, hakkında çıkartılan

dedikodular ve yalancılık suçlamaları Mungo Park'ı daha kalabalık bir kabileyle yeni bir Afrika gezisi düzenlemeye yöneltti.

1805 yılındaki gezisine 45 Avrupalı bilimadama, tekne yapıcısı, paralı asker katıldı. Yolculuğun ilk üç ayında Avrupalıların çoğu tropikal iklimin getirdiği tehlikelere, hastalıklara dayanamayarak can verdi. Karşılaştığı zorluklar Park'ı yıldırmadı. Joliba adını verdiği kano-

suyla Niger nehrinin kaynağına doğru yola çıktı. Hareketinden önce kılavuzlarından birisine emanet ettiği notları Mungo Park'tan keşifler dünyasına ulaşan son verilerdir.

Yerlilerin ağızdan ağıza dolaşan öyküleri, Mungo Park'ın bugün Nijerya olarak tanıdığımız topraklarda, Niger nehrinin Bussa çavlanına kadar ulaştığını, burada uğradığı kaza sonucu arkadaşlarıyla birlikte Niger

nehrlinde boğularak can verdiğini varsaydırmaktadır.

MUNGO'NUN İZİNDEN

MUNGO Park'ın gözüpekliği ve getirdiği ilginç bilgiler, Afrika'yı tanıma tutkusunu birçok bilimadamına aşılamıştı. Dacosta ve Pombelros kardeşler, 1804-1805 yılında Güney Af-

1500 yılından kalma bu İspanyol haritasında, Afrika'da batı etkisinin başlangıcı görülüyor. Beyaz adam, varsaydığı kraları bile beyaz adama benzer resmetmiş.

rika'yı güneydoğu yönünde kat ederek Angola'dan Zambezi nehri deltasına ulaşmış; aynı yıllarda Montello kardeşler de Afrika'nın 10. paraleli boyunca ilerlemişlerdir.

1815 yılında Fransız Frederic Cailliaud, Yukarı Nil vadisinden hareket ederek, 10. kuzey paraleline kadar nehri izlemiş, Mavi ve Beyaz Nil'i gören ilk Avrupalı olmuştur. Cailliaud'un incelemeleri, 1816'da Alman Rüppell tarafından sürdürülmüş, Nubya, Beyaz Nil vadisi ve Kordofan'da 8 yıl süren gezileri ile bölgenin iyice tanınmasına olanak vermiştir.

Napolyon savaşları Afrika'ya duyulan ilgiyi bir süre için duraksatmış, kıtanın içine doğru önemli gezilerden ilki savaşın bitiminden az sonra Peddle tarafından 1816'da başlatılmıştır. Senegal ile Futa-Jalon arasındaki bölgeyi keşfetmek üzere yola çıkan Peddle'nin hastalanması, daha sonra yerine geçen Campbell'in beklenmedik ölümü, bu yolculuğun amacına ulaşmasını engellemiştir.

1819 yılında Richtie ve G.F. Lyon adlı iki İngiliz, Peddle'nin yarım kalan yolculuğunu tamamlamak amacıyla yola koyuldular. Richter yolda hastalanarak öldüyse de Lyon, Fizan'ın güneyine kadar giderek, bölge üzerine değerli bilgiler edinmeyi başarmıştır. Afrika çölleri ve yerlileri hakkında en zengin detaylı bilgiyi derleyen Lyon'dur.

On dokuzuncu yüzyılın ilk yarısında Afrika'yı keşfetmek, uluslar için bir prestij kaynağı olmuştur. Özellikle İngiltere bu konuya ayrı bir önem veriyordu. Kralliyet Coğrafya Akademisi'nin görevlendirdiği Dixon, Denham, Clapperton ve Oudney, Niger nehri kıyısını izleyerek Tibuktu'ya kadar gitmek üzere 1821'de yola çıktılar.

Ekip, ilk molasını Trablus'ta verdi. Trablus Beyi'nin yardımıyla, yanlarına yerli kılavuzlar katan araştırmacılar, güç bir yolculuk sonunda Murzuk'a ulaştılar. Fizan topraklarından çıktıktan sonra Bilma çölüne girdiler. İnsan ve hayvan cesetlerine, iskeletlerine sıkça rastladıkları bu korkunç çölün belligi başlı vahalarına uğrayarak ve her birinde konaklamaları sırasında yörenin bedevi şefine vergi ödeyerek, bölgenin merkez kenti Bilma'ya ulaştılar. Buradan sonra, kurumuş tuzlu bir gölün dibini andıran yeni bir çöl 10 günde katederek Bornu'nun kuzey sınırındaki Ları kenti-

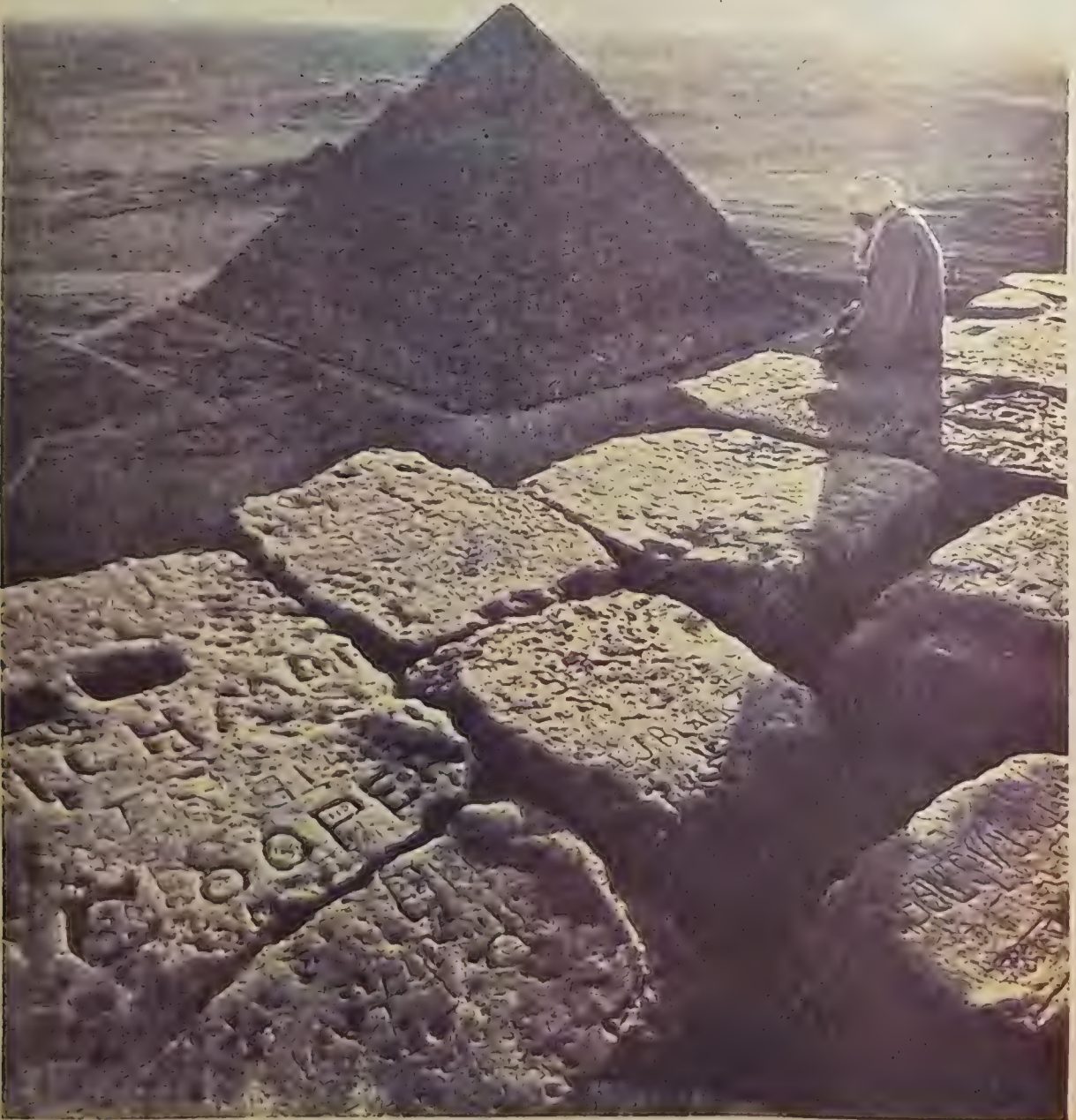
ne girdiler. Buraya varmaları, Çad sınırına ulaşıldığının bir işaretiydi, arazinin görünümü hemen değişmiş, fundalıklar, cılız da olsa ağaçlıklar, antilop sürüleri ve köyler göze çarpmaya başlamıştı.

Çad gölünün batı kıyısı boyunca ilerleyen kâşifler, Tuareg kabilelerinin yöre halkına

verdiği zararlara sık sık tanık oluyordu. Bazen tamamen terk edilmiş köyler arasından geçiyorlar, her an Tuareg baskını korkusuyla yaşıyorlardı. Göle kuzeybatı yönünden karışan Yeu (Koma-dugo-Onebe) ırmağını aşınca, Kuka kentine varmaları için birkaç aylık yolları kaldığını saptadılar.

Kuka'ya vardıklarında büyük heyecan ve törenle karşılanan Dixon, Denhem, Clapperton ve Oudney, Kuka şeyhince büyük ikramla ağırlandılar.

Evliya Çelebi, Kahire'de 9 yıl kaldı, Mısır'ı tam anlamıyla arşınladı.

Ekibin yolculuğu Kuka'ya kadar olaysız geçmişti ama buradan sonra açacakları bölge, Çad ile Niger arasında kalan, esir avcılarının sürekli çarpıştığı topraklardı. Denham ve arkadaşları için bu bölgeyi güvenle aşmak için Kuka şeyhinin düzenlediği bir sefere katılmaktan başka çözüm yoktu. Fellata yerlilerine karşı girişilen bu harekâtın üçüncü gününde yoğun saldırılara uğradılar ve darmadağın oldular. Denham, savaşta yaralandı ve güçlüğüle Kuka'ya döndü.

Başlarına gelenlere karşın, Denham ve ekibi, gezilerini sürdürmeye kararlıydı. Bir aylık dinlenme sonrası, iki ayrı ekip oluşturup, tekrar yola çıktılar. Denham, Kuka şeyhi ile Şari nehri boyunca ilerledi, 10°kuzey paraleline kadar ilgi çekici bir yolculuk yaptı.

Clapperton ve Oudney ise, Niger nehrine doğru hareket ettiler. Fellataların yağmaladığı, yakıp yıktığı köylerden geçip, yola çıktıklarından 6 ay sonra, 14 Aralık 1823 tarihinde, Çad gölü ile Niger nehri arasındaki Kano kentine vardılar. O günlerdeki 40.000 nüfusuyla Kano kenti, esir ticaretinin önemli merkezlerinden birisimdi. Burada konakladıkları iki haftanın sonunda yola çıkmaya hazırlanırken Oudney ateşli bir hastalığa dayanamayıp, can verdi. Clapperton tek başına kalmıştı.

TEK BAŞINA

CLAPPERTON, pek az kişinin gösterebileceği gözüp ekilikle, gezisini tek başına sürdürdü. Trablus'tan beri Afrika'da gördüğü en büyük kente, Sokoto'ya varması haftalarını aldı. Niger'in bir kolu üzerinde kurulu kent, ticaret merkeziydi ve Avrupa kökenli mallar bile bulunabiliyordu.

Clapperton, bu topraklara ayak basan ilk Avrupalı olmak gururuyla, Kuka'da Denham ile buluşmak üzere, geldiği yolu izleyerek geri döndü. Denham ile birlikte Fizan üzerinden Trablus'a, oradan da İngiltere'ye ulaşılar.

Gezi, Batı bilim dünyasında geniş yankılar uyandırdı. Çad

Kilwa kenti. Beyaz adamın, siyah adamın becerisine hayran kaldığı uygarlık örneği. Günümüze yalnızca yıkıntıları ulaşmış.

gölü ve Niger üzerine sağlam, güvenilir bilgiler sağladı. Clapperton'un tek başına yaptığı gezi kendisine duyulan güveni pekiştirdi ve yeni bir geziyi düzenlemekle görevlendirilmesini sağladı.

Bu gezinin amacı, Niger'in aşağı bölümlerinde araştırmalar yapmak ve elden geldiğince nehri Timbuktu'ya kadar izlemektir. Mungo Park'ın ölümüne neden olan Bussa çavıanlarından geçen Clapperton, Kano kentine ulaştı. Burada beklenmedik bir olayla karşılaştı: Kano Sultanı, Clapperton'u casuslukla suçladı ve idamına karar verdi.

Karşılaştığı suçlama, gezinin yoruculuğundan hayli yıpranmış olan Clapperton'un hastalan-

masına neden oldu. İdamına zaman kalmadan can verdi. Sadık yardımcısı Lander, yola koyuldu ve yeni ve daha kısa bir yol bularak Niger ağzında Benin kentine ulaşmayı başardı. İngiltere'ye dönüşünde getirdiği notlar ile, Nil ile Niger nehirlerinin birbirinden ayrı iki büyük akarsu sistemini oluşturduğunu kanıtlamıştır.

Senegal ile Kongo arasında kalan bölge, Clapperton'un izinden ilerleyen Tuckey, M.F. James, G.T. Mollien ve Gray gibi birçok bilimadaminin çabalarıyla her geçen yıl biraz daha iyi tanınmıştır. Bu bölgenin karanlığının dağıtılması, Caillie, Gordon Laing ve Lander'in kardeşi Richard'ın araştırmalarıyla başarılmıştır.

II. BÖLÜM

TİMBUKTU'DA BİR BEYAZ ADAM

EFSANELER kenti Timbuktu'ya gelen ilk gezgin, daha önce tanıdığımız İbn Batuta'ydı. Batuta, Arap köken-

liydi ve Batılı hiç kimse bu kente ayak basmamıştı. Bu onur, Rene Caillie'yi bekliyordu.

Caillie, henüz 16 yaşındayken,

gündelikçi işçi olarak Senegal'de bir geziye katılmıştı. Serüven ve araştırma tutkusunu ateşleyen bu gezi sonrası 1824'te

kendi adına bir gezi düzenlemek için Sudan'a gelen Caille, bir Arap kabilesine katılarak hem dill, hem de yaşayış biçimini öğrendi. Gerekli parayı da bir atölyede işçi olarak çalışarak sağladı.

19 Nisan 1827 günü, Caille'nin büyük gezisi başladı. Dertsiz bir yolculuk sonunda Senegal'in önemli kentlerinden Baling'e geldi. Buradan ilerleye, Kankan, Sigala ve Fulu'ya ulaşması birkaç ayını aldı. Caille, geçtiği kentlerde fazla kalmıyor, sürekli ilerliyordu. Time ve Cenne'yi de gördükten sonra, hareketinden bir yıl sonra, 20 Nisan 1828'de Timbuktu'nun Niger kıyısındaki limanı Kabara'ya vardı ve buradan sonra birkaç gün içinde Timbuktu'ya ulaşarak, kente giren ilk Avrupalı oldu.

Efsanelerin yücelttiği Timbuktu, hiç de Caille'nin hayallerindeki gibi değildi. Sürekli hareket halindeki kumulların çevrelediği bir çölün ortasında kurulu, tekdüze ve çirkin görünümlü, kutu gibi evlerden oluşmuş bir yerdi burası. Güneş altında yanıyor, çarşısında hayat ancak saat 3'ten sonra başlıyordu. Nüfusu 10.000 dolaylarındaydı, Sudan'ın merkezi sayılması için pek azdı bu, üstelik çoğunluğunu da gezgin Kıs-sur zencileri oluşturuyordu. Araplar kentin tüccar sınıfını oluşturmuşlardı ve hayli para kazanıyorlardı. Yönetim biçimi oldukça serbestti, yerel idare çoğu kişi ve sınıfa ayrıcalık tanımıştı. Kentin ekonomik yaşantısı, deve kervanlarıyla nakledilen tuz satışıyla sağlanıyordu. Göçebe Tuaregler de geldip gelen kervanları yağmalayarak, kentin sık sık gıda sıkıntısına düşmesine neden oluyordu. Tuaregler, Timbuktu'yu sürekli tehdit altında yaşıtıyordu.

Caille, hayallerinin yıkıldığı Timbuktu'da fazla kalmadı. Çölü Fas yönünde katedecek bir kervanın hazırlık haberini alınca, onlarla birlikte yola çıktı. 5 günlük zorlu bir yolculuk sonunda kervanların karşılaşma yeri olarak tanınan El-Arauan'a varıldı. Küçük bir vaha çevresinde kurulu bu kasabadan sonra çölün en zor kısmı başlıyordu. Caille, tüm güçlüklerle ve yıpratıcı hastalıklara karşı koymayı başarak, Fas'a, buradan da Tanca

Üzerinden Fransa'ya dönmeyi başardı.

ŞANSSIZ BİR KAŞIF

TIMBUKTU'nun karşıladığı ikinci Avrupalı, Gordon Laling'dir. 1820 yılında Sierra Leone'ye görevli olarak gelen Laling, uzun süre yerli kabileleri ile tacirler arasında arabuluculuk yaptı. 1822 ilkbaharında ise ülkenin iç kısımlarına

doğru yola çıktı. Avrupalılar, önemli bir ticaret merkezi oluşturdukları Sierra Leone'nin iç kısımlarını hemen hiç tanımıyorlardı. Laling, bu eksikliğini tamamlamayı hedefliyordu. Niger'in kaynaklandığı dağı keşfeden Laling, yörenin oldukça başarılı bir haritasını da hazırladı.

Başarısı ve bundan kaynaklanan hevesi, Laling'i 1825 yılında

Barth, Niger'in Sokoto kolunu izleyerek Timbuktu'ya varmak için sık ormanlardan kendisine geçit açmak zorunda kaldı.

1850

yılı başlangıcında İngiltere hükümeti, ticarî ilişkilerini güçlendirmek üzere Sudan'a yeni bir heyeti yola çıkardı. Heyeti, daha önce Afrika'da birkaç yıl kalmış olan **James Richardson** yönetiyordu. Alman hükümetinin özel isteği üzerine iki Alman bilimadamı da bu gezile katıldı: **Overweg** ve Dr. **Heinrich Barth**. Özellikle Dr. Barth, kendisini İngiltere hükümetine öneren önlü coğrafya bilgini **Karl Ritter**'i utandırmayacak ve adını Afrika kâşifleri arasında gururla duyuracaktı.

Heyet, 1850 ilkbaharında Trablus'tan hareket ederek Murzuk'a vardı. Burada bir ay kaldıktan sonra, daha önce hiçbir Avrupalının geçmediği bir yoldan Sudan'a vardı. Sudan topraklarına varıldığı günlerde Overweg, yolunu Sokoto yönüne çevirdi ve heyetten ayrıldı. Geri kalanlar ise güneye yöneldiler. Çad gölüne varmak için çekilen olağanüstü sıkıntılara dayanamayanlar, yolda birer birer can verdiler. Olanlar arasında James Richardson da vardı, heyetlin yönetimi, deneyimli olmasından ötürü Dr. Barth'a verildi.

Dr. Barth, sağduyusuna güvenerek çizdiği rotada yanılmadı ve Kuka'ya vararak burada Overweg ile buluşmayı başardı. Beraber geçirdikleri günler boyunca gezinin geri kalan bölümü üzerine tartışan, plan yapan iki Alman, Kuka'da yollarını tekrar ayırdılar. Barth, Niger'in başlıca kollarından birisi olan Benue boyunca **Adamaua**'nın merkezi **Yola**'ya kadar gitti. Birkaç ay sonra Kuka'ya geri dönerek Overweg ile buluştu ve bu kez ikisi birlikte Bornu'nun henüz bilinmeyen bölgelerine doğru yola çıktılar. Overweg, bu yolculuğa dayanamayarak, yakalandığı ateşli tropik hastalık sonucu öldü. Dr. Barth yine yalnız kalmıştı. 1852 Kasım'ında Niger'in **Sokoto** kolunu izleyerek 1853 Eylül'ünde, yola çıktıktan 10 ay sonra, Timbuktu'ya vardı. Dr. Barth da, Calle gibi, kentli hayli cansız ve sıkıcı buldu.

Dr. Barth, Timbuktu'da dinle-

Malta üzerinden Trablus'a sürüklendi. Sahrayı bir kervanla aşarak Timbuktu'ya varmayı amaçlayan Laing, yolda **Tuarég**'lerin saldırısında ağır şekilde yaralandı. Yine de hayatta kaldı ve 1829'da Timbuktu'ya varmayı başardı. Cinne üzerinden geçerek Fransız sömürgelelerine varan bir yol izleyip, ülkesine dönmeyi planlarken, din farkı ve casusluk suçlamasından ötürü, tutucu bir Arap şeyhi tarafından öldürüldü. Laing'in notlarının çoğu bu olay sonucu yok oldu. Başarısı Batı dünyasında yıllar sonra, tesadüfen öğrenildi.

Richard Lander ise, ağabeyinin **Clapperton** ile yaptığı gezilerden yâreklenerek aşağı Niger nehrine yöneldi. Laing'in bulgu-

Mungo Park, Gambia ile Senegal arasındaki bölgede araştırma yaparken sık sık yerlilerin saldırısına uğruyordu.

larını zenginleştiren araştırmalar yaptı.

Kuzeybatı Afrika'da kâşifler yoğun araştırmalarını sürdürdursun, Kuzeydoğu Afrika'da çağın önde gelen bilimadamlarına kapılarını açıyordu. Nil vadisi, Nubya, Kordofan ve Habeşistan, **Calillaud**, **Rüppell** ve **Rusegger** tarafından inceleniyor, Batı'ya sayfalar dolusu not, kroki, harita ulaştırılıyordu.

Calillaud Beyaz ve Mavi Nil'i ilk gören Batılı olma onuruna sahip çıkıyor, **Rusegger** ve diğerleri izinden gelyordu.

nlrken, kendisinden uzun süredir hiçbir haber alınamadığı lin kaygılanan Alman hükümetinin düzenlediği bir keşif gezisinin nc kolu, Eduard Vogel başkanlığında, Kuka'ya varıyordu. Yerlilerden, tüccarlar-
dan, rehberlerden alınan bilgiler ışığında Vogel Niger yönünde ilerledi ve iyi bir rastlantı sonu-
cu Dr. Barth'in izini buldu. 1854 yılındaki bu buluşmanın ardın-
dan Barth ve Vogel birlikte Al-
manya'ya, 6 yıllık bir avrılıktan

sonra, geri döndüler.

Dr. Barth'in bulunmasında yardımcı olan kişilerden birisi de William Baikle'dir. 1853 yilinda, dıştan takma bir motor ile Niger ve bu nehrin önemli bir kolu olan Benue üzerinde araştırmalar yapan bu lskoyalı bilimadamı, 1851'de Barth'in vardığı Yola'ya kadar ilerlemiştir. İkinci büyük gezisi boyunca Batı Sudan'ın geniş bir bölgesini inceleme olanağı bulmuş, Niger

ile Benue'nin birbirine kavuştuğu Lokoja'da 7 yıl kalmıştır. Dr. Barth'i bulması lin Vogel'e yardım ettiği günler de bu yıllara rastlamaktadır.

Rüppell, Nil boyunca ilerleyerek Nbyalılarla ilk karşılaşan beyaz adam oldu.

III. BÖLÜM

LIVINGSTONE'DAN ÖNCE

AFRİKA'yı tanıma girişimleri 19. yüzyılın ikinci yarısında yoğunlaşmış, çeşitli uluslar bilimadamlarını kıtanın değişik yörelerine yollamıştır. Bu gezilerin çoğu, ticarî üsler, limanlar, koloniler kurmaya

yönelik olduğu için bu amaca hizmet eden bilimadamlarını anmaya gerek görmüyoruz. Coğrafyaya, antropolojiye, törebilime, jeolojiye, botanik ve zoolojiye ilişkin bilgi dağarcığımızı zenginleştirenler arasında Por-

to, Challu, Baikie, Andersson'u görüyoruz.

Silvia Porto, Güney Afrika'nın bugün Rodezya sınırları içinde kalan bölgelerini taramış ve haritasını yapmış bilimadamıdır. Paul Belloni du Challu

ise, 1852-1863 yılları arasında Gabon'un iç bölgelerinde, British Museum adına araştırmalarıyla değerli bir hayvan koleksiyonu hazırlayan Amerikalı hayvanbilim uzmanıdır. Andersson ise İsveç'in Afrika kıtasını tanımamızda önemli katkıları olan bilimadamıdır. Londra Coğrafya Cemiyeti'nin yardımıyla Ngami gölü yöresinde Güneybatı Afrika'nın o güne değin ayak basılmamış topraklarını keşfetmiş, fildişi ticareti üzerine inceleme yapmış ve hayvan soyunu tehdit eden bu anlamsız uğraşın durdurulması için yoğun çaba harcamıştır. Dizanteriden ölümü de bu konuyla ilgili yolculuklarından birisinde olmuştur.

VE... DR. LIVINGSTONE

AFRİKA kıtasının keşfinde en önemli rolü oynayan kişisi, kuşkusuz, Dr. Livingstone'dur. Coğrafya keşifleri tarihinde hemen hemen hiç

kimse, bir kıtanın tanınmasında bu denli önemli rol oynamamıştır. Kıtanın tanınmasındaki önemli boşluklar, ancak Dr. Livingstone'nun gezileri sonucu doldurulabilmektedir.

19 Mart 1813'de, İskoçya'nın

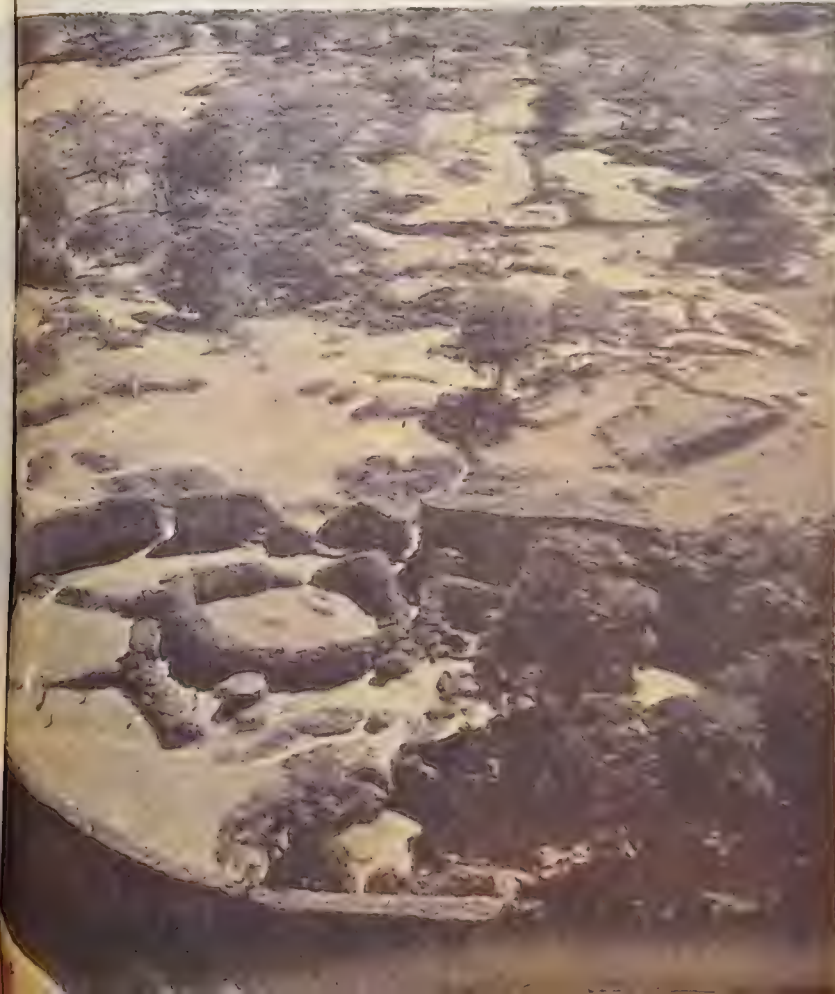
Beyaz adamla birlikte kan geldi, korku, huzursuzluk ve ölüm geldi, esaret geldi...

küçük bir köyünde dünyaya gelen Dr. Livingstone, ilse sonrası tıp öğrenimi için Glasgow'a gitmiş, mezun olduktan sonra misyoner olarak görev aldığı Afrika'nın Bechualand bölgesine 27 yaşında varmıştır.

İlk görev yeri, Bechualand'ın önemli bir kenti olan Kuruman'ın 350 km. kuzeydoğusunda, Limpopo nehrinin kolları üzerindeki küçük bir yerli köyüydü. Kıta ve insanlarını tanıma tutkusuna burada kapılan Livingstone, iki yıl boyunca çevresini incelemiş ve elinden geldiğince keşfe çalışmıştır.

Dr. Livingstone'nun gerçek anlamdaki ilk büyük gezisi 1849-1856 yılları arasında Oswell ve Mungo Murray adlı iki genç İngiliz ile Kalahari çölünü aşmış, kuzeye, balta girmemiş ormanlara vardığı yolculuğudur. 1849 yılında Ngami gölüne varmış, iki yıl sonra da göle dökülen Zuga nehrini keşfetmişti. Zambezi nehrinin güneyden aldığı bir kol olan Kuando (Chobe) ırmağı

İskoçyalı Jacques Bruce, Nil kaynağındaki gezisi sonrası, efsaneleşmiş Hazreti Süleyman'ın hazinelerini aramak için günümüz Rodezya'sındaki Shona harabelerine kadar gitmiştir.

Üzerinden Secheke kasabasına varan Dr. Livingstone, 1852 Nisan'ında Kap'a vardı. Buradan altesini İngiltere'ye uğurlayarak, keşiflerini sürdürmek için Afrika'da kaldı.

1853 yılında Makololos kabilesinin merkezî olan Linyanti'ye vardı. Bu kasabayı kendisine üs seçerek, buradan hareketle değişik yönlerde araştırmalar yaptı. 1854 Şubat'ında Dilolo gölüne ve buradan da Kassai nehrinin kaynaklarına ulaşan Dr. Livingstone yolda dizanteriye yakalandı. Hastalığın zayıf düşürdüğü Dr. Livingstone bir de arslan saldırısına uğrayınca, yerlilerce kurtarılmasa, ölmesine ramak kaldığı anlar yaşadı. Sol kolu arslanın ağzında parçalanmıştı, kırık gereği gibi kaynatılamayınca, Livingstone hayatının sonuna değin taşıya-

Benue nehri, Barth için o güne değin bir Avrupalının rastlamadığı büyüğü özelliklerini cömertçe sunuyordu.

cağı sakat bir kola sahip olmuştur. Aylar sonra Atlas Okyanusu kıyılarındaki St. Paul de Loanda'ya vardığında bitkinlikten ölmek üzereydi. Misyonerlerin yoğun bakımı Dr. Livingstone'u hayata döndürürken, bir ticaret gemisiyle Londra'ya ulaştırılan notları ilgi ve heyecanla okunuyordu.

Dr. Livingstone, başına gelenlerden kolay yılacak adam değildi. İskoçlara özgü inatçı kişiliği, serüven tutkusu, kendini toparladığı anda yeni bir gezinin planlarını yapması için güçlü bir dürtü oluşturdu. 1854 Ey-

Portekiz kolonisi topraklarında önemli harita düzeltmeleri yaparak, 1855 Haziran'ında Dilolo'ya, Eylül'ünde de Linyanti'ye vardı. Kasım ayında, oluşturduğu yerli ve rehber kafillesiyle Zambezi ırmağının kolları üzerinden doğuya doğru hareket etti. Birkaç hafta sonra Victoria şelalesini keşfetti. 1856 Mart'ında Aşağı Zambezi'ye inmişti, Tete ve Kiliman'ye giderek, Afrika kıtasını Loanda ile Kiliman arasında katetmeyi başardı. Coğrafya keşifleri açısından çok önemli veriler sağlayan bu gezi 2.5 yıl sürmüştü. Bu başarının tek sahibi Dr. Livingstone, 1856 yılı sonunda İngiltere'ye döndüğünde devlet töreniyle karşılandı.

KONSUL DR. LIVINGSTONE

SAGLADIGI paha biçilmez bilgiler, İngiliz hükümetinin ve bilimadamlarının gözünü kamaştırmıştı. Krallığın isteği üzerine Dr. Livingstone, Afrika'nın doğu kıyıları ve bu kıyıların ardındaki topraklara konsül atandı ve yeni keşifler yapmakla görevlendirildi.

1858 Mart'ında İngiltere'den kardeşi Charles Livingstone ve James Kirk ile birlikte ayrıldı ve Mayıs ayında Zambezi deltasına vardı. 1859 yılı, Dr. Livingstone'un Aşağı Zambezi'deki keşiflerini tamamladığı yıl olarak coğrafya keşifleri tarihine geçti. Zambezi'nin önemli bir diğer kolu olan Chire üzerinden, o günlere değin meçhul kalan ve Nil'in kaynağı sayılan Nyassa gölüne ulaşan Dr. Livingstone, iki yılını bu gölün çevresindeki incelemelerine ayırdı.

Bir: Bechualand yerlisi.

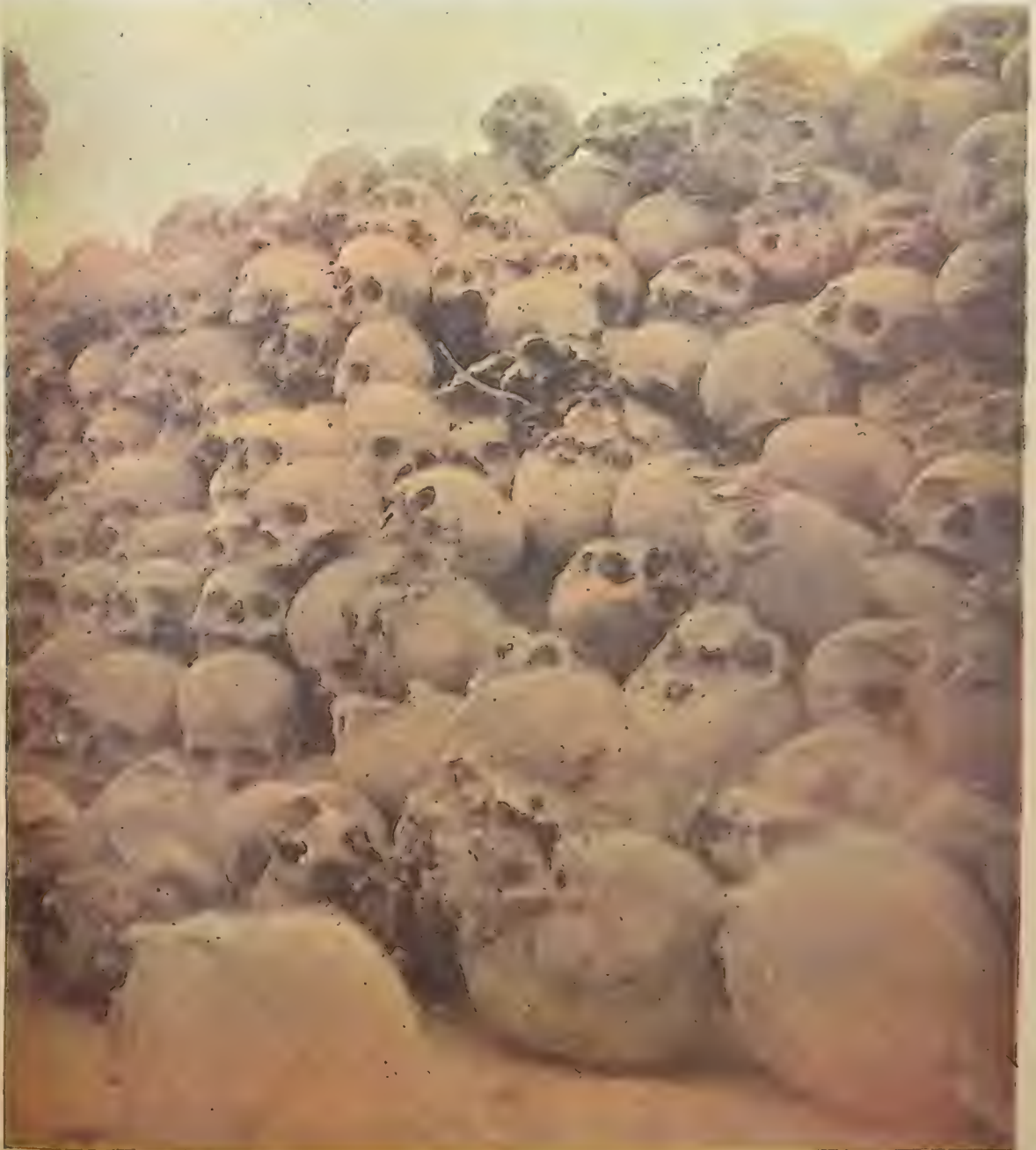
1861 yılı sonbaharında Zambezi nehri deltasına dönen Dr. Livingstone, burada İngiltere'den gelen eşini karşıladı. Nehir ve göllerde kullanılmak üzere yapılmış, parçalara ayrılıp tekrar montajlanabilir hafif ve kolay taşınır bir motorlu tekneyi de beraberinde getiren Bayan Livingstone, eşiyile göller bölgesine doğru yola çıktı.

Tropik ikliminin, rutubetli ve

soğuk Avrupa havasına alışmış insanlar üzerindeki yıkıcı etkiyi kendisini göstermekte gecikmedi. Bayan Livingstone ve İngiltere'den gelen arkadaşları, bulaşıcı hastalıklara yakalanıp, kısa süre içinde can verdiler. Livingstone'u hayli sarsan bu olay üzerine göller bölgesinde Rovuma nehrini araştırma projesi yarım kaldı. Dönüş yolunda karşılaştığı esir tüccarları ve yaptık-

ları işkenceler de Dr. Livingstone'un moralinin bozulmasına neden oldu. Zambesi deltasına döndükleri günlerde, kardeşi ve Dr. James Kirk öldürge ağır hastaydı. İngiltere'den çağrıldığını öğrenince, hep birlikte geri dönmelerine karar verdiler.

Dr. Livingstone'un raporu, İngiltere'nin Nyassaland kolonisi- ni resmen kurma işlemlerini hızla sonuçlandırmasını sağladı.

Dr. Livingstone, Oswell ve Murray ile yaptığı ilk gezisinde Ngami gölü yakınlarında yerliler için geleneksel, Avrupalılar için korkunç sayılan âdetlere tanık oldu.

İSKOÇ INADI

DR. Livingstone'a geri dön-
mesi için çeşitli önerilerde
bulunan Stanley, anıların-
da doktorun tam bir İskoçyalı
olduğunu, güzüpeklilik, inat, di-
renç ve azim dolu bu adama
hayatı boyunca hayran kaldığını
yazar.

Gerçekten de birçok araş-
tırmacı, Dr. Livingstone'un kar-
şılaştığı güçlüklerin birazı karşı-
sında yılmış, geri dönmüştü.
İlerleyenler de son nefeslerini
vermekte gecikmemişlerdi. Dr.
Livingstone, Banguelo gölüne
vardığında, dizanteriden kıvrana-
nan vücudu sedyeyle taşı-
nıyordu ama geri dönmek için
hiç de niyeti yoktu. Nisan ayın-
da, gölün güney ucundaki Tchit-
ambo köyüne vardıklarında
hastalığı çevresini tehdit eder
duruma ulaşmıştı. Mayıs başın-
da, göl çevresindeki gezisini
tamamlama planları yaparken,
sadık yardımcılar arasında can
verdi. Direncine hayranlıklarını
Dr. Livingstone'u neredeyse
putlaştırma derecesinde göste-
ren yardımcılar, notlarını, eş-
yalarını ve cesedini, hayli uzak
bir yolu aşarak, Zanzibar'a götü-
rüp, İngiliz konsolosluğuna tes-
lim ettiler.

DR. LIVINGSTONE'UN BAŞARISI

AFRİKA'da, ekvator çevre-
sini aşan bir yol katede-
rek, en azından 50.000
km'lik bir geziye yıllarını veren
Dr. Livingstone, kıtada, kendi-
sinden önce ve sonra yapılan en
büyük keşif gezisini gerçekleşt-
irmiştir. Çok ağır ilerler, geçtiği
her yerde, her şeyi en ufak ayrı-
ntılarına kadar incelerdi. Yer-
lilerin yaşayış biçimlerine, gele-
neklerine, inançlarına her zamar
saygı duyduğu için, yerlilerin
derin sevgi ve saygısını kazan-
mıştı. Esir ticareti, konsül ola-
rak atandığı yıllarda, görev
sahası içinde şiddetle cezalandırılmış, yasaklanmıştı.

18 Nisan 1874'de devlet tö-
reniyle Westminster kilisesine
gömülen Dr. Livingstone'un
notları, yakın dostu Horace
Walley tarafından yayınlandı.

Bundan sonra atılacak adım,
Orta Afrika'nın keşfiydi. Özellikle
Nyassa ve Tanganika gölleri
arasındaki akarsuların dağılımı
incelenmeye değerdi.

Livingstone, Afrika'yı tanımak
uğruna verdiği, kaybettiği hiçbir
şeyden yoksunmuyordu. 1865
yılı Ağustos'unda İngiltere'den
tekrar ayrılıp, 1866 Ocak'ında
Zanzibar'a, Mart'ta da Rovuma
nehri ağzına geldi.

Batılı hiçbir insanın görmedi-
ği yerlerden geçerek, Nyassa
gölünün güney kıyısına, daha
sonra da Tanganika'ya ulaşan
Dr. Livingstone, yolda ilaç san-
dıklarını nehre düşürdüğü için,
hastalıklara karşı savunmasız
kalmıştı. Yine de ilerlemekten
vazgeçmedi, 1867'de Moero ve
Mofua göllerini, Kongo nehrinin

Hemen hiçbir kâşif, Sahra'yı
aşarken Gordon Laing kadar
sıkıntı çekmemiştir. İklimin
acımasızlığına, saldırıda
yaralanması da eklenince
ölmesine ramak kalmıştı.

kollarından Lualaba'yı keşfetti.
1868 yılı, Nil'in kaynak sahası
içinde kaldığı sanılan Banguelo
gölünün gerçekte Kongo nehri
havzası içinde olduğunu saptan-
masıyla, Orta Afrika harıta-
larında çok önemli bir değişikli-
ğin yapıldığı yıldır. 1869'da Tan-
ganika'nın batı kıyılarından ge-
çerek, bitkin bir halde Ujiji'ye
varan Dr. Livingstone burada,
ileride keşiflerini inceleyece-
ğimiz Henry Morton Stanley ile
buluştu. Birlikte Tanganika'nın
kuzeyine yönelip, araştırmalar
yaptılar. Stanley geri döndü-
ğünde, Dr. Livingstone yine Af-

IV. BÖLÜM

...VE STANLEY

HENRY Morton Stanley, Dr. Livingstone'dan söz edildiğinde akla gelen ilk adıdır.

1866'da, Afrika içlerinde oldu-

ğu bilinen Dr. Livingstone'un adı, kendisinden haber alınmayınca, başına gelenlerden dünya çapında kaygı duyulacak kadar tanınmıştı. Aylar geçip,

zaman ilerledikçe, Avrupa ve Amerika'da duyulan kaygı arttı. İngiliz basını, "Dr. Livingstone nerede?" başlıklı makaleler yayınlıyor, halkı da bu merak ve

heyecan kasırgasına katılıyordu. Afrika ise, geleneksel sessizliği içinde, hiçbir haber sızdırmıyordu.

New York Herald gazetesinin genç ve sansasyon meraklısı sahibi James Gordon Bennett Jr., Dr. Livingstone'u bulmak için bir araştırma gezisi düzenlemeye karar verince, bu işi üstlenebilecek gözüpek bir gazeteci için basın dünyasındaki adları incelediğinde, Stanley'de karar kıldı ve görevlendirdi.

Adı, önceleri John Rowlands olan Henry Morton Stanley, 1841 yılında İngiltere'de doğmuştu. Kraliçe Viktorya döneminin İngiltere'sinde yoksul ve kimsesiz çocukların kaldığı, Oliver Twist'te anlatılanlardan da:

fecî koşulların ortalığı kırıp geçirdiği bir yurtda yetişen John, yurt müdürünün kaçmasına dayanamayıp, çareyi kaçmakta bulmuştu. Evlilik dışı doğduğu için en yakınlarınca bile kabul lenilmeyen John, henüz onbey yaşındayken, Atlantik'i bir ticaret gemisinde miço olarak çalışıp aşmayı göze alacak kadar bilinçlenmişti. New Orleans'a kadar gitmiş, burada boğaz tokluğuna çalışmak üzere yanına girdiği bir tüccara kendisini sevdirmiş ve evlat edinilmesini sağlamıştı. Henry Morton Stanley adını bu ailenin soyadını alarak o günlerde kullanmaya başlamıştı. Henry Stanley'ın zamansız ölümü, genç Stanley'i yine çaresiz ve yalnız bırakmış, odunculuk, kâ-

tlılık, Amerikan İç Savaşı'nda paralı askerlik, gemicilik, çiftçilik gibi birbirlyle hayli ilgisiz işlere girmeye zorlamıştı. Amerikan İç Savaşı'ndan söz ederken, iki tarafın birbirini neden "birkaç Afrikalı köle nedeniyle" yok ettiğini anlayamadığını belirten Stanley'ın, yıllar sonra hayatını "Afrikalı birkaç köle" için tehlikeye atması da, Stanley'ın garip kaderinin bir cilvesidir.

GAZETECİ STANLEY

STANLEY, 1867 yılında, uzun bir yoksulluk döneminden sonra, Chicago Tribune ve New York Herald gazeteleri için yerel muhabirlik yaparak, hayatını kalemliyle kazanmayı kararlaştırdı. Yeni mesleğini çabuk benimsedi Stanley. "Birinci sınıf insanı beşinci sınıf insandan ayıran fark, birincinin hatalarından ders alarak yeniden başlama gücünü kendisinde bulabilmesidir!" diyen genç muhabir, kısa sürede adını basın dünyasında güvenilir bir muhabir olarak duyurdu. Çalışma hayatının ilk yılında, o gün için çok iyi sayılabilecek miktarda; 3000 dolar biriktirerek, bu parayla İngilizlerin Habeşistan'a yaptığı bir sefere katıldı. Yolculuk notları, yayımlandığı gazetelerde büyük ilgiyle karşılandı ve büyük prestij sağladı. Birbiri ardına yüklendiği önemli görevlerle Atina, İzmir, Rodos, Beyrut ve İskenderiye'ye gitti.

1870 yılı Ocak ayında Zanzibar'a gelen Stanley, İngiliz askeri kuvvetlerine ilişkin bir yazı dizisi için bilgi toplamaya başladı. Çalışması, Stanley'i Kudüs, İstanbul, Kırım, Odesa, Trabzon ve Tiflis'e gitmeye zorladı, ardından yine Zanzibar'a geri getirildi. Gerekli verileri toplamış, yazı dizisini biçimlendirmeye hazırlanmışken, Gordon Bennett, Stanley'i acele olarak Paris'e çağırdı:

"İşte sana 1000 İngiliz lirası!" demişti, "Bunu harcayınca bir 1000'lik daha al, o bilirse bir tane daha, bir tane daha ama ne yap yap, Dr. Livingstone'u bul banal!"

Stanley, hayatının en önemli görevini Paris'te Grand Hotel'de bu görüşme sonunda kabul etmişti.

Stanley'in ekibi Zanzibar'dan

Henry Morton Stanley:

Çıracı, oduncu, kâtip, paralı asker, miço; çiftçi, muhabir ve dev bir kâşif.

yola çıktı. Bilim adamları, Stanley'in yolda anlaştığı yerlilerle gerideki üssüne ulaştırdığı haberleri kuşkuyla karşıladılar. Ne de olsa Stanley bir muhabirdi, bilim adamı değil, ama bir süre sonra Stanley'in Afrika'nın keşfi konusunda en azından Dr. Livingstone kadar önemli işler başardığını farkettiler. Araştırma gezisi, bir anda keşif gezisine dönüşmüştü.

Stanley'in ekibi 31 silahlı gönüllü, 153 hamal, 27 yük hayvanı, 2 at ve kendisi için özel olarak tuttuğu 3 muhafızdan oluşuyordu. Yanlarında, kıtanın iç kısımlarındaki yerli kabileleriyle takas yapabilecekleri kumaşlar, incik boncuklar vardı.

İlk hedef olarak Tanganika gölü seçildi. Dr. Livingstone'dan aylar önce alınan en son haber buradan kaynaklanıyordu. Girdikleri vahşi doğada ne bir yol, ne bir iz vardı. Dalları, çalıları keserek, nehirler ve bataklıklar üzerinde sarmaşıklardan köprüler yaparak ilerlediler. Elbiseleri kısa sürede parça parça oldu. Bölgede sık rastlanan Acacia Horrida ağacının dalları, vücutlarında derin yaralar açtı. Dikenli kapana benzeyen çalı kümelerini büyük zorluklarla aştılar. Stanley, yolculuğunun ilk haftasında Afrika hastalığına yakalandı. On üç ay içinde yirmilüç kez hastalanarak, yüksek ateşli krizler geçirdi. Afrika, kendini şiddetle

Bu küçük ve diğer Afrika köylerinden farksız köyde karşılaştığı olaylar Dr. Livingstone'daki insan sevgisi ve keşif tutkusunu pekiştirmişti.

savunuyor, ormanlarını yarıp geçmeye çalışan bu beyaza, girdiği serüveni pahalıya ödetiyordu.

Stanley, dönmeyi aklına bile getirmeden çeşitli yılanlar, zehirli böcekler ve et yiyen beyaz karıncalar dolu otluklardan geçti. Kavrucu sıcağı, sağanak yağmurları, suçiçeği hastalığını, yiyecek sıkıntısını fazla önemsemeden ilerledi. Haziran ayı başında Unyanyembe (Ay Ülkesi)

dağ şilsilesine ulaştı. Bu dağları aşarak ilerlemeyi planlıyordu, yolu üzerinde rastladığı kervanlardan dağlar üzerine bir şeyler öğrenmeye çalıştıysa da öğrenemedi. Bu dağlara kimse ayak basmamıştı. Hammalların şiddetli direnmesine karşın Stanley ekibi dağlara yöneltti. Zencî hamallar yüklerini indirip direşine geçtiler. Stanley yerlilere gözdağı vererek duruma egemen olmaya çalıştı ve emrindeki Wangwana savaşçılarına kendisine karşı gelenleri derhal vurmasını buyurdu. Kafilenin başındaki zencileri kamçıyla döverek ayağa kaldırdı ve harekete geçirdi. İsyan bastırılmıştı ama zenciler bu davranışı hiç de hoş karşılamamışlardı. Stanley'i birkaç kez öldürmeye giriştiler, ama başaramadılar.

UJJI'DE BİR BEYAZ ADAM VAR!

STANLEY ve eşliğindeki ler, aylarca vahşi doğayla boğuşarak ilerledikten sonra 3 Kasım'da Tanganika gölü kıyısında yerleşmiş olan Waguha kabilesine rastladı. Yol boyunca her kabileye sordukları soruya ilk olumlu karşılığı da burada aldılar: Evet! Ujji'de yaşlı bir beyaz adam vardı! Stanley, Dr. Livingstone'u hayatta bulabilmek için hızlı bir yürüyüşe geçirdi. Bazen ödüllendiriyor, bazen de dayaktan bayıltıyordu. Kızgın Afrika güneşi altında gümüş bir kalkan gibi parlayan Tanganika gölünü gördükten birkaç gün sonra Stanley, Dr. Livingstone'la el sıkışıyordu.

Stanley'in başarısı, Batı dünyasında aylar sonra duyulabildi. Haber, New York Herald'a Londra muhabiri kanalıyla ulaştı. 2 Temmuz 1872'de New York Herald'da yayınlanan telgrafta şöyle denmekteydi:

"Orta Afrika'daki Herald keşif ekibinden başkan Mr. Stanley'den bir mektup aldığımı size derin bir heyecan ve sevinçle bildirmekteyim. Mektubun aslini deniz yoluyla gönderiyorum. Bunun ne kadar önemli olduğunu, inanılır bir haberin ne büyük sabırsızlıkla beklendiğini bildiğim için, kâşifin kendî el yazısıyla yazdığı mektu-

bun elime ulaştığını bir an önce bildirmek istedim. İnsanın inanamayacağı kadar romantik de olan mektupta, Dr. Livingstone'un hayatta olduğu bildirilmektedir."

Stanley'in Dr. Livingstone ile buluşmasını anlatan mektubu, beş hafta sonra Herald'da yayımlandı. Mektubun aslinin gazete arşivlerinde korunması, keşifler tarihinin önemli bir belgesini günümüze ulaştırdığı kadar, Stanley'i tanıma olanağını sağladığı için de önemlidir. Stan-

Dacosta ve Pombeiro kardeşler, Angola'dan Zambezi ağzına varmayı başaran ilk beyaz adamlardır.

ley'in başarısına rağmen hiç değişmediğini, uslanmaz acar bir gazeteci, başarı ya da başarısızlık adımlarının ancak en sonucunda heyecan izi gösteren bir adam olduğunu bu mektup kanıtlamaktadır.

İşte, Stanley'in mektubu:

Tanganika gölü kıyısı
Bunder Ujji, Orta Afrika
23 Kasım 1871

GEÇEN süre yalnızca iki ay... Yine de duyularımda öylesine güçlü bir dalgalanma var ki... İki ay önce huzursuz, alıngan, çekilmez bir insandım. Her şey öylesine ümit kırıcıydı ki... Yerliler Tanganika gölüne asla ulaşamayacağımla ileri sürüyorlardı. Tanıdık Arapların Şeyhi, kendisini hiç anlamadığını inanıyor, beni bundan ötürü dostlarına deli diye tanıtıyordu. Kendi adamla- nın bile beni güç durumda bırak- mıştı. Yardımcıların bütün günü yakınmalarla geçiyor, be- yaz yol arkadaşım ise lanetlen- miş olduğumuza beni inandır- maya çalışıyordu.

Şimdi bütün bunlara verilecek tek bir karşılık var:

Dr. Livingstone, bu cesur adam, bu büyük kâşif, yaniba- şımda oturmuş, İngiltere, Hin- distan ve Amerika'daki dostları- na mektup yazıyor. Bana gelin- ce, ben de tepeden tırnağa sağ- lam ve sağlık içindeyim.

Planlarımın, kılı kırk yararak yaptığım tahminlerin bana yarar- lı olamayacağını, işlerin ters gideceğini ileri sürmelerinden sonra çok ters bir şey değil mi bu? Ama, belki de her şeyin nasıl gerçekleştiğini öğrenmek için sabırsızlanıyorsunuz. Öy- leyse başından başlayayım:

23 Eylül'de Unyanyembe'den ayrıldım. Önümde ekibin eşyası- nı taşıyan 50 silahlı zenci ilerli- yordu. Ardından da bir sıra be- yaz adam beni izliyordu. Son mola verdiğim yerde bir sürü Arap beni son defa görmeye gel- mişti, geri döneceğime inanma- dıkları için dostlarına son görev- lerini yerine getirdiklerini söylü- yorlardı. Shaw, dostum, beyaz adam, ölü gibi sapsarı bakıyor- du. Unyanyembe'de kalmasını emretsem, sevinçten çılgına dö- nebilirdi. Ama bunu kendi ağzı- la isteyecek cesareti bile kalma- mıştı. Daha dün gece hastalan- dığı için ahlayıp inlemiş, ben de binmesi için bir eşek bulmaya söz vermiş, iyileşinceye kadar yanında yürüyeceğimi söylemiş- tim. Kısacası, şu anda acınacak durumdaydı ve harekete geçildi- ği anda aceleyle birkaç hamal kendisine çarpınca ölü gibi yere yıkıldı.

Yardımcım bu durumdayken seferimi sürdüremeyeceğimi dü- şünen Araplar, sürüler halinde koşturup, gaddarlığım ve inatçı- lığım üzerine ağızlarına geleni söylediler. Onları bir yana itip,

Shaw'ı eşeğe bindirdim. Tanga- nika'ya gitmeye yeminli olduğum- u, yeminimi tutacağımı kesin bir dille haykırdım. Shaw'ın iki yanına muhafız yerleştirip, bizi moral çöküntüsüne uğratmak için fırsat kollayan Arapların önünde soytanlık etmemesini tembihledim. Yürümek isteme- yen birkaç tembele kırbacımı tattırdım. Unyanyembe'den böy- le ayrıldık. Pek iç açıcı bir durum sayılmaz değil mi? Yine de şunu bilir, söylerim: Ne olursa olsun, iradenin olduğu yerde, geçilecek bir yol da vardır!..

Uğursuz Kwihara vadisinden uzayıp giden lanetlenmiş top- raklardan kurtulur kurtulmaz, göze aldığım iş için duyduğum heyecan arttı. Evet, kıyıdan yola

koyulduğum andaki heyecanı duyuyordum. Ne yazık ki, pek kısa sürdü bu, önümüzdeki ilk kamp yerine varmadan sıtma ateşi başladı...

BİTMEZ TÜKENMEZ SORUNLAR...

STANLEY'in savaştığı şey, yalnızca sıtma de- ğildi. Yerliler kaçıyor, a- yaklanıyorlardı. Stanley bazen bağınıyor, bazen de kırbaçlıyor- du yerlileri. Shaw, ikinci kez yere yığılıp, ilerleyemez duruma gelince, yük taşıyıcılarının eş- liğinde kıyıya gönderildi. Stan- ley'i ölümle tehdit edenler ço-

Unyanyembe dağ silsilesini aşmaları için zencileri şiddetle cezalandırmak zorunda kaldılar.

"Gürültülü, yoğun beyaz bir bulut... Pırl pırl iki gökkuşağıyla çevrelenmiş..." Dr. Livingstone Zambezi nehrinin en büyük çavlanı Victoria'yı böyle tanımlıyordu.

galmıştı, asi bir uşak tüfeğini Stanley'in sırtına doğrulttuğu anda, sadık adamlarından birisi son anda silahı yana iterek, Stanley'i ölümden kurtardı. Stanley'in, aşağıda süren mektubunda, izlediği yol ve hedefi olan Ujiji'yi nasıl tanımladığını görüyoruz:

Isinga yakınında, Ujiji'den gelip, Unyanyembe'ye giden yağ yüklü, seksen Wahuha'lık bir kervana rastladım. Beş gün önce, Ujiji'de bir beyaz adam gördüklerini söylediler. Derisinin rengi benimki gibiymiş, benim ayakkabılarımdan giyiyormuş, saçları da benim saçlarıma

benziyormuş, yalnızca biraz daha beyazmış. Dr. Livingstone olmalı bu! Yaşasın! Adamlarım, duyduğum sevince katılıyor, çünkü onu bulursak en kısa yoldan geri döneceğiz...

İki günlük yürüyüşümüz, bizi Malagarassi'den Uhha'ya ulaştırdı. Kawanga, konakladığımız

ilk yer oldu. Köyü, kevanların kendisine ayakbaşı parası ödedikleri bir şef yönetiyordu. Bu adama on iki buçuk dhoti (yerlilerin sarındıkları kumaşın uzunluk birimi) ödeyince, bununla Ujiji'ye kadar olan bölge için ayakbaşı parasını verdiğimizizi sandık. Öbür sabah, yolculuğumuzun yakında sona ermek üzere olduğu umuduyla, bir günlük bir yürüyüşü göze alarak yola çıktık.

Önümüzde tatlı dalgalar yaparak uzanan topraklar, Nebraska eyaletinin bozkırlarını andırıyordu, çoğunlukla da ağaçsızdı. Her toprak dalgasının üzerinden çevreye yayılmış olan köyleri görebilecek yüksekliğe ulaşmış, aşırıydık. Sararmış bozkır otlarının arasından arı kovanına benzeyen, ottan yapılma kulübeleri ayırdetmek için insanın gözünün iyice keskin olması gerekiyordu.

Aşağı yukarı bir saatlik uzaklıktan gelip, büyükçe bir köyün içinden geçiyorduk ki, heyecanlı bir kalabalığın ardımızdan koşuşturduğunu gördük. Bize yetiştiklerinde, Uhha kralına ayakbaşı parası ödemeksizin ne cesaretle buradan geçtiğimi sorular:

"Ödemiştik..." dedik hayretle.

"Kime?"

"Kawanga şefine..."

"O ödediğiniz onun kendisi için... Biz işin içyüzünü öğreninceye kadar köyümüzde konaklasanız hakkınızda hayırlı olur!"

Biz de onların isteğine uymayıp, habercileri gelinceye kadar yolun ortasına oturduk. Bizim inat ettiğimizi görünce, bir ok atımı uzaklıktaki Mionvu'ya tetikte bulunsun diye haberciler saldı. Mionvu da hemen yola çıkıp geldi.

Orta Afrika giyim geleneğine göre, krallar gibi giyinmişti. Omuzlarından ayak parmaklarına kadar inen toga biçiminde kırmızı bir örtü, kafasında da yatak çarşafından yapılma yepyeni bir sank. Bizi görgülü bir prene yakışır şekilde saygıyla selamladı. Önce benim, sonra yanımdakilerin tek tek ellerini sıktı, sonra da, gücümüzü öğrenmek için çevresine bir bakındı. Sonunda yanımıza oturup, konuşmaya başladı:

"Neden beyaz adam oturuyor yolda? Güneş sıcaktır. Gölgeye

sığınsa, orada işi aramızda çözümleriz. Beyaz adam Uhha'da bir kral var, ben de onun sadık bir hizmetkârıyım, bilmiyor mu? Büyük adam olan beyazlarla dost olmak bizde usul. Bütün Araplarla Wangualar burada konaklayıp, bize bez verir. Beyaz adam sanıyor mu ki, hiçbir şey vermeden gidecektir? Savaş mı istiyor? Ben biliyor, o daha kuvvetli, onda var tüfek, bizde ok ve kargı. Amma Uhha? Uhha büyük, çok savaşçı yaşıyor içinde. Kralın sürüyle çocuk var. Beyaz adam dost geldi ise bize, köye uğrayacak, gitmeden bize bir şey verecek."

Kargıları ve diğer öldürücü silahlarıyla çevremize dolmuş savaşçılar Mionvu'yu coşkuyla dinliyor, eşyanımızı alıcı gözle inceliyorlardı.

Konuşmamızın en azından bir bölümünün, bizim kuvvetimize ilişkin bölümünün, yalan olduğunun ve elimizdeki mallara gönül rahatlığıyla sahip çıkmak

için bizim bir düşmanlık göstermemizi beklediğinden kuşum yoktu.

Mionvu'nun önerisine uyup, köyüne kadar izledim kendisini. O da bu uysallığımı pek iyi kullanıp, beni soydu! Hiç de alçakgönüllü değildi: Altmış dhoti Kral, on iki dhoti de kendisi için, üç dhoti karısına, üç dhoti yardımcı şeflere, bir dhoti de Mibruri'nin oğluna. Toplam 85 dhoti ya da en iyi kaliteden bir top havlu bezi. Kendisine verilen önemden kuşkusu olmadığı belli olmalı, sabah 10.00'dan akşam 18.00'e kadar pazarlık yolları aramama karşın, bir tek dhoti'den bile vazgeçmedi. Yılmaya gittiğim sırada, mahvolmamıza ramak kaldığını düşündüm. Yine de, ne olursa olsun, Mionvu artık bütün Uhha topraklarında

Waguha kabilesinin verdiği bilgi doğrudu: Ujiji'de yaşlı bir beyaz adam vardı; DR. Livingstone!..

hiçbir ödemede bulunmayacağı-
mızı garantili etmişti.

Ertesi sabah yürüyüşü sür-
dürüp, beş saat sonra Kahiri-
gi'ye ulaştık, büyük bir köyde
konakladık. Burasını Mionvu'-
nun kardeşi yönetiyordu. Onun
ne şanslı bir adam, bizim de ne
iyi bir konuk olduğumuzu Mion-
vu kendisine bildirmiş olmalı
çünkü çadırımızı kurar kur-
maz bizden otuz dhoti istedi! Mionvu bizi aldatmıştı! Beş saat
süren bir pazarlıktan sonra,
yirmialtı dhotiye uyuştuk.

Elimizdeki bezlerin Hızla tü-
kenmekte olduğunu görüyord-
um. Böyle dört istekle daha
karşılaştık, işimiz tamamdı. Bu
ayakbasta parasını da ödedikten
sonra —bu arada gece de ol-
muştu— çadırın kapayıp, pip-
omu yaktım ve durumun bu gi-
dişle nereye varacağını, ayak-
bastı parası ödemeden Ujiji'ye
nasıl varabileceğimizi düşünme-
ye koyuldum. Ya savaşmak, ya
da fundalıklar arasından ilerle-
mek arası bir seçim yapmak
zorunda kalıyordum. İkinci yol,
güvenilir değildi çünkü Uhha'-
daki fundalık topraklar var ile
yok arası azlıktaydı. Çınlıçplak
ovada ilerleyen bir kafilayı kilo-
metrelerce öteden görmek işten
bile değildi. Sonunda, strateji
saptamak için rehberime danış-
maya karar verdim.

Adam gelir gelmez, bizi bu
yollardan getirdi diye uzun süre
bağırıp, çağırdım, haşladım.
Sonra da aklıma gelen planların
uygulanabilirliği konusunda gö-
rüşlerini istedim.

"Burada bir Mguava var..."
dedi, boynunu bükerek, "Yhari
bin Abdullah"ın kölelerinden bi-
risi. Bize o öneri getirebilir."

Bu kez o adamı buldurdum,

Le mangrovières du Roy à Uvuhira par ailleurs

Strand
Magazine'de
Stanley'e
övgüler.
Dünya adını
kâşifleri
arasına
katmıştır artık.

bizi Uhha'dan ayakbasta parası
ödemeksizin çıkartmak için ne
istediğini sordum.

"Bu oldukça zor bir iş..." diye

Michel Adanson, Sparmann ve
Jacques Bruce'un Afrikalı
kara deriliden beyaz adama
getirdiği bilgiler Avrupa'da
ilgiyle izleniyordu.

karşılık verdi. "Adamlarımı avu-
cumun içinde tutabilir de, her
dediğimi dinletebilirsem, ancak
başarılır..."

Bunun için kendisine garanti
verdim. Oniki dhoti karşılığında
hiçbir köye uğramaksızın Ujiji'ye
kadar gidecek bir yol göster-
meye hazır olduğunu söyledi.
İsteği hemen yerine getirildi.
Saat iki buçuğa doğru hepimiz
hazırdık. Kulübelerin arkasından
ses çıkartmadan hırsız gibi geç-
tik. Rehberimiz kapıları açtı,
biri birini ardından çıkabildiğimiz
kadar çabuk sıvıştık. Ay piri
piril ışımaktaydı. Kuru, çorak bir
tarla üzerinden güneye ilerliyor-
duk, bir süre sonra da batıya
yöneli, anayola aşağı yukarı
dört ya da beş kilometre paralel
olarak yolumuzu sürdürdük.

Bir aralık, az kalsın yakala-
nıyorduk. Nedeni, ayağına diken
batan bir aptal kadın, zencil bir
muhafızın karısıydı. Yürüyüş sı-
rasında apansızın, bir tarafını
timsah ısırması gibi çığlık atmaya
başladı. Rehberimiz, kadını sus-
turmayı üstlenmese, kadın bü-

tün memleketi ayağa kaldırıp, yüzlerce Jahha'yı üzerimize saldırtacaktı! Adamlarım paniğe kapılıp kaçmaya başlamıştı bile. Kahrolası çenesini kapatması için bağırdıysam da, kadın bu sefer isterik sesler çıkartıp, avazı çıktığı kadar bağırmaya başladı. Birkaç kez sert kırbaç darbeleriyle susturmaktan başka çarem kalmamıştı. Bunu yaparken yüzüm kızarmadı değil ama o anda bizim hayalimizle, keşif ekibinin başarıya ulaşması, böyle aptal yüz kadından daha değerli ve önemliydi. Hiç değilse ben öyle düşünüyordum.

Güvenliğimiz için kadının

kollarını arkasına bağladık. Kalçalarına sarıp düğümlediğimiz ipin ucunu da kocası kendi beline sardı ve oru ipe çekip götürmek, daha doğrusu sürüklemek görevini seve seve üstlendi. En küçük bir gürültü çıkardığında da kafasını keseceğini söyledi.

Bu arada Sunnussı ile Rngufu'yu arkada bırakmıştık. Ertesi sabah, konakladığımız yerden kalktıktan az sonra kervanımızın başı sabahın alacakaranlığı içinde bir köye daldı! Çıkan gürültülerden köydekilerin ayaklandığı anlaşılıyordu. Rehberimizle çabucak görüştükten

sonra kurtarmalık olarak tavuklarımızla keçilerimizi bırakıp, geldiğimiz yoldan geriye döndük. Çeyrek saat sonra, birkaç yamacı tırmanıp Ukaranga'ya vardık. Artık güvenlik içindeydik ve ganimet düşkünü Vahha'lardan uzaktaydık.

Bizimkiler "Ya ya ya, şa şa şa!" sesleri içinde, başarıımızı kutluyordu ki, adamlarınma dönüp:

"Ujiji'ye pek az yolumuz kaldı, neden duralım?" dedim. "Birkaç saat daha yürüyelim, sabaha karşı Ujiji'deki beyaz adamı buluruz. Hem bakalım, aradığımız beyaz adam o mu? Haydi gelin, yürüyelim. Öbür gün öğle yemeğinde balık yeyip, güzelce dinleniriz. Tanganika'da her gün taze balık bulunur, balığın kokusu şimdiden burnumda tütüyor. Siz de alıyor musunuz kokusunu bakayım?"

Konuşmam, coşku ve sevinçle karşılandı.

"Ngema!", "Çok iyi Bey!", "Hyak Barak Allah!" gibi sesler yükseldi.

"İleri!" diye bağırdım, "Allah yardımcın olsun!" diye de kendi kendime mırıldandım.

Sınırdan sonra dört saat yürüdük. Yorgun kervan, altı saatlik bir yürüyüşten sonra Ukaranga şefinin evi önünden Mkuñi ırmağına kadar uzanan ormana ulaştı. Köyün önünden yavaş yürüyerek geçtik ve ABD ile Zanzibar bayraklarını açtık. Sultanın malikânesi Niamtäge göründüğünde, bizi farkedene yerli halk, Sultanla birlikte köyden çıkıp, ormana kaçtılar. Bizi Unyanyembe'yi soyup, şimdi de Ujiji'yi soymaya gelmiş haydutlar sanmış olmalılar. Bir süre sonra zararsız olduğumuza inanıp, yanımıza geldiler. Uzun bir yürüyüşten sonra bu köyde ikram edilen içki ile keçi eti oldukça hoşumuza gitti.

Birkaç saat sonra, rehberimize göre, tepesinden Tanganika gölünün görünebileceği dağın eteklerine varmıştık.

UJJI'YE VARIYORUZ

DAĞIN batı yamacından sonra üç saatlik yolumuz daha kalmıştı. Bu yol, şimdiye kadar böylesine hızlı adımlarla katedilmemiştir herhalde. Çevremizdeki herşey,

Stanley'in yaşantısını konu alan filminden bir görüntü, Stanley dinleniyor.

günlerce süren yayla yolculuğundan sonra öylesine çekici ve renkliydi ki, her saat sanki onbeş dakikaymış gibi akıp gidiyordu. Gölü doğudan kucaklayan dağlar geri çekilmiş, göl daha da belirgin ortaya çıkmış, bize yaklaşmıştı. Gerçek bir ormana dalıp Ujiji limanına meyve yetiştiren bahçelere rastladık. Artık epeydir çıkıp inip aştığımız dağların en sonuncusunun tepesindeydik. Tanganika'nın gümüş dalgalarıyla yıkanan palmiyeler içindeki Ujiji limanı, ayaklarımızın altında uzanıyordu, elle tutulacak kadar yakın görünüyordu.

Artık aşağı inişe geçiyorduk. Birkaç dakika sonra aradığımızı bulacak ve orada olmasını dilediğimiz ünlü beyaz adamın yanında olacaktık. Kaderimiz yarı saatten daha az süre içinde belirlenmiş olacaktı. Ujiji'den hiç kimse geldiğimizi bilmiyor, bu kadar yakınlığında olduğumuzu farketmiyordu. Hepsini şaşırtacağımız kesindi. Yerli halk içinde Unyanyembe'ye kadar ulaşmış bir beyaz adamın varlığından haberdar olanlar varsa da, o beyazın hâlâ orada kalakaldığını sanıyordu. Ama Unyanyembe'den çıkıp, ormanlar içinden geçerek Ujiji'ye ulaşabilecek bir tek beyaz adam vardır. Şeyh'in, dostlarına deli diye tanıştırdığı beyaz adam göze alabilir bu yolları ancak!

O halde ilerle! Şimdi Ujiji'den ancak 1.5 kilometre uzaktayız, hedefe vardığımızı bildirmemiz gerek.

"Ateş etmeye başlayın!" haberi, kervanın bir ucundan diğerine mermi hızıyla ulaşıyor ve sevinçle karşılanıyor. Salvo ardından salvo... Savaş gemileri bordadan ateş ediyor sanki. Bayraklar rüzgardan sevinçle dalgalanıyor. Rehberimiz, zafer neşesi içinde. Yıldızlı bayrağımız bana Tanganika'dan esen meltemle dalgalandığı şu andaki kadar güzel görünmemiştir. Rehberimiz tiz borusunu ötlürüyor, ses uzaklardan yankılanıyor. Tüfekler hâlâ ateş ediyor. Bu arada tüm Araplar ayaklanmış Ujiji yerlileri, Vahuga'lar, Vurundi'ler, Vanguana'lar... Yüzlerce koşup geliyor, bu coşkunun nedenini öğrenmeye çalışıyorlar. Salvolar, bağırışmalar, boru sesleri, bayraklar birbirine karışıyor.

Tam o sırada, kara deril bir

adam, yanıma yaklaşmış İngilizce konuşuyor:

"Günaydın, Sirl"

"Günaydın! Sen kimsin?"

"Bay Livingstone'un uşağıyım."

Sonra, ben daha ağzımı açmadan, delirmişçesine şehre doğru koşmaya başlıyorum. Şehre vardık sayılır artık. Yüzlerce, hayır, abartmıyorum, binlerce insan üşüşüyor çevreme. Zafere ulaşmış biricik kervan bizimki! Bütün gözler bizim üzerimizde! Sonunda olduğumuz yerde duraklayıp, oturuyoruz, yolculuğumuz buraya kadar, yalnızca ben birkaç adım daha atmalıyım.

Bir grup ilibarlı Arap arasında yaşlı bir adamın beyaz yüzünü

Gordon Laing, Timbuktu'da bir şeyh tarafından casuslukla suçlanarak öldürüldü. Nedeni basitti; Laing, sihirli bir çubukla işaretler yapıyordu, yani bugün kalem olarak tanıdığımız aletle!

görüyorum. Başında sarı şeritli bir kasket var, üzerinde de kırmızı pamukludan kısa bir ceket ve pantolon...

Elimi uzatıyorum, karşılıklı başımızı sallıyoruz. Ben:

"Dr. Livingstone'sunuz, sanırım..." diyorum.

Ve o:

"Evet," diyor.

V. BÖLÜM

HERKES KENDİ YOLUNA...

STANLEY'in Ujiji'ye ulaştığı günlerde, Dr. Livingstone, Nil nehrinin kaynağına doğru yeni bir keşif gezisi

hazırlanıyordu. Sağlığı hayli bozulmuştu ama daha yapacağı bir dizi keşif gezisi olduğunu ileri sürerek, Stanley'in bir-

likte İngiltere'ye dönme önerisini reddetti. Sağlığının Stanley'in kaygılandığı kadar kötü olmadığını kanıtlamak için, Stanley'le

birlikte Tanganika'nın doğu ve kuzey kıyılarında 500 km'lik bir gezi yaptılar. Dönüşte, anavatanına dönme konusundaki ısrarına kesin red cevabını alan Stanley, çaresiz, geri dönüş yolunu yalnız başına tuttu. Dr. Livingstone'un gezi notlarını Londra'ya ulaştırma görevini de üstlenen Stanley, geldiği yoldan Zanzibar'a ulaştı, buradan da deniz yoluyla İngiltere'ye döndü.

REHBER NEHİRLER...

DR. LIVINGSTONE Afrika'ya ayak bastığında, kara kıtanın büyük bölümü keşfedilmeyi bekliyordu. Nil'in aşağı bölümü, Kongo ve Zaire nehirlerinin ağızı dolaylarında kıtanın yüreği, yüzyıllardır süregelen karanlık içindeydi. Dr. Livingstone, kıtanın nehirlerle örülü su şebekesinin kendisi için iyi bir ulaşım ağı sağlayacağına inanıyor, nehirleri kendisine yanılmaz rehber seçiyordu. Bu görüşü doğrultusunda ilerleyerek, Zambezi nehrinin tüm yatağını saptadı, Nyasa gölüne ulaştı ve daha önemlisi Tanganika gölünü bulduğu gibi, gölün

Nehir ve gölleri
aşmak için demonte
edilebilir kayıklar
kullandılar.

çevresini de ilyece araştırdı. Öldüğü tarihte Dr. Livingstone Chambezi nehrini boyunca ilerliyordu. Bangweulu gölüne ulaşmayı başarmış, Lualaba'ya pek az yolu kalmıştı. 960 km.'lik bir yolu, nehri izleyerek aşmış, sürekli kuzeye tırmanmıştı. Rastladığı büyük nehrin Kongo olduğundan kuşku duyduğu kadar, Nil'in ana kolu olmasını da istiyordu. Gerçekte gönlünde yatan Nil'in kaynağını keşfetmek olduğu için, Dr. Livingstone sık sık "Kongo uğruna kara deriilerin akşam yemeği olmak istemiyorum..." derdi, bulduğu nehrin Nil olduğu umuduyla son nefesini verdi. Gerçek, Kongo'nun bir kolu olan Nyangwe'yi bulduğuydu.

STANLEY GERİ DÖNÜYOR

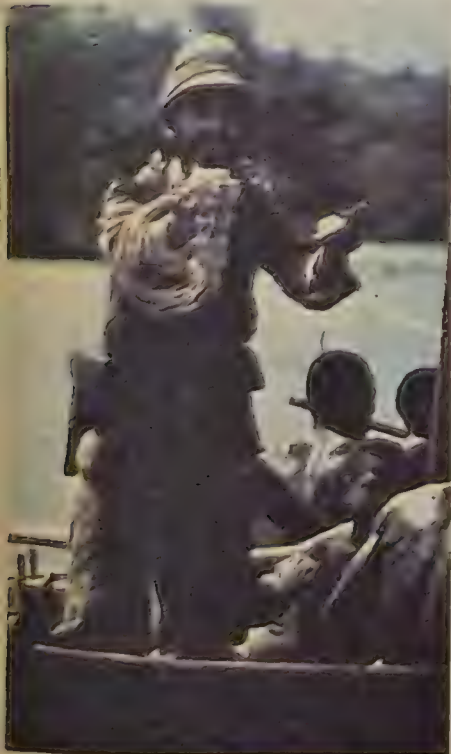
STANLEY Amerika'ya varıp, New York Herald'daki yazı dizisinin yayınını başlattığı günlerde, yazıları, kendi sorunları içine gömülmüş dünyamızda büyük ilgi fakat aynı yoğunlukta kuşkuyla da karşılandı. Bu kuşku, kısa bir süre sonra Stanley'e açıktan açığa saldırıya dönüştü.

Avrupalı bilimadamları ve yazarlar, bir Amerikalı olan Stanley'in —her ne kadar İngiltere doğumlu olsa da, ABD pasaportu kullanıyordu, ABD vatandaşıydı artık— bir İngiliz olan Dr. Livingstone ağzından mektuplar yazıp, bilim dünyasını aldatıldığını ileri sürdüler. Londra'daki Kralliyet Coğrafya Demeği, Stanley'i günlerce sorguya çekti. Stanley, gerçeği ortaya koymak bir yana, sahtekârlıkla lekelenmiş adını temize çıkartmak için uğraşmak zorunda kalmıştı. Bu çabalara karşın, bir fısıltı halin-

de, ömrü boyunca kendisini izleyen dedikodulardan kurtulamadı.

Yenilgiyi kabullenmeyen Stanley ilk fırsatta Afrika'ya geri döndü. Altın Sahili'ndeki ası Ashanti kabilelerine karşı gönderilen İngiliz birliklerine savaş muhabiri olarak katıldı. Onlarla birlikte balta girmemiş orma'lar ve zehirli gazlar çıkartan bafaklıkları aşarak, isyanın merkezi Kumasi kentine kadar gitti. Kentin düşmesinden sonra, zaferi kazanabilmek umuduyla tanrıların kurban edilmiş binlerce zenci cesediyle dolu sokaklarda dolaştı.

Dönüşünde, Dr. Livingstone'un ölümünü duydu. Lualaba nehrinin sırrı, Dr. Livingstone'dan kendisinemiras kalmış sayılıyordu, açıklığa kavuşturmadan içi rahat etmeyecekti. Stanley konuyu Gordon Bennett'e açınca, hem New York Herald'ın hem de İngiltere'deki Daily Telegraph'ın malî yardımını sağladı, böylece Stanley hemen ilk gemiyle Afrika yolunu tuttu. 1874 yılının sonbaharında Zanzibar'a vardı ve bir ekip oluşturdu. Bu ekip iki yıl ve yaklaşık 10.000 km. sürecek bir yürüyüş sonunda, iki beyaz adamın canını alacak, Dr. Livingstone'un araştırmalarını yarım bıraktığı noktaya, Nyangwe'ye yaklaştıklarında Stanley'in yanında bir tek beyaz adam, Franck Pocock, kalacaktı. Nyangwe, Stanley'in araştırmaları için bir hareket noktasıydı, çözüm bekleyen bir bilmeceydi. Buradan öteye hiçbir beyaz adam gitmediği için, atılacak adımın kendilerini nereye götüreceği de bilinmiyordu: "Lualaba, Nil'in bir koluysa, Nil'e karışıyorsa, kuzeye doğru ilerleyip, bizi Kahire'ye ulaştırmalı... Yok eğer batıya uzanıyorsa, Kongo'nun bir koludur ve bizi Atlantik Okyanusu'na çıkar-

Paranın geçmediği yerlerde takas ve dostluk gösterisi için incik boncuktan yararlandılar.

ır..." diye not düşüyordu gün-
lüğüne.

KÜÇÜK BİR ORDU GİBİ...

STANLEY, önceki gezil-
sinde çektiği sıkıntıları
unutmamıştı. Ekibi, baş-
lıbaşına küçük bir ordu gibiydi;
353 hammalı vardı! En dayanıklı
yapılı yerlilerden seçilen bu
adamlara Manwa Sera adında,
yalnızca Stanley ve Pocock'u
dinleyen sert bir ekipbaşı hük-
mediyordu... Dikbaşlı Sera'nın
boyun eğdiği ikinci kişi olan
Franck Pocock, İngilizdi, Kent
eyaletinde doğup, büyümüşü,

feribot işletmecisiydi ve Stan-
ley'e katıldığı tarihte henüz 27
yaşındaydı. Manwa Sera'nın yar-
dımcısı, Stanley'in taktığı adıyla
"Testere", "Wadi Safeni"ydi.
Stanley'in yol boyunca övgüsü-
ne layık olabilmenin sarp doru-
ğuna ulaşabilenler pek azdı:
Uledi, Lady Alice adlı kayığın
serdümüni, Hamadi; birinci reh-
ber, Marzuk; ahçı, Kaşese;
birinci muhafız ve iki delikanlı;
Kalulu ve Maruki. Zaidi adlı genç
yerli ise gözüpeklik ve cesaret
gerekli işlerde; varlığını hiçe
sayarcasına işe sarılmasından
ötürü Stanley için apayrı bir
anlam taşıyordu. Kalulu'ya özel
bir sevgi besleyen Stanley,
anası babası olmayan bu genci
evlâtlık olarak seçmişti.

Callie de Barth da hayallerinde yaşattıkları Timbuktu
yerine cansız, tekdüze bir kentle karşılaşınca
hayallerinin yıkıldığını hissettiler.

TİPPU TİB

MANWA Sera'nın adamlar-
ından başka bir seçkin
grup, bir Arap başkanlı-
ğında Stanley'in ordusunun
önemli bir bölümünü oluşturu-
yordu. Tippu Tib adıyla tanınan,
esir tüccarı bu Arabin gerçek adı
Hamid bin Muhammed bin Cu-
ma bin Recep el Murcebi'ydi.
Tippu Tib adının, kılıçlarının
şakırtısı yöredeki aynı adı taşı-
yan kuşun sesine benzediği için
takıldığı söyleniyordu.

"İri yarı bir adamdı..."
diye tanımlıyor Stanley,
günüğünde, "Arap olma-
sına karşın derisi bir zen-
cinin deri özelliklerini taşı-
yordu. Kara, kıvrıkcık sa-
kalları vardı, her zaman,
günün her saatinde, çevik,
atık, yay gibi bir adamdı.
Otuz beş yaşına varmadı-
ğını tahmin ediyorum. Si-
nirli göz kırışları, parlak,
fırl fırl gözlerini her ör-
tüşünde, açıldığında daha
cin bakışlı bir çift gözü
adamlarının üzerine diki-
yordu. İlk karşılaşmamız-
da, soylu tavırları dikkatli-
mi çekmişti. Mwana Man-
ba'nın köyünde beni ağır-
ladığında, benim hizama
inip, yerde yüzyüze oturup
konuşmamız, o güne ka-
dar pek yapmadığı bir ha-
reket olmalı ki, çevresin-
dekilerce hayli yadırgandı.
Birkaç dakika sonra bu
adamin o güne değin gö-
rüp, tanıdığım Araplar,
Swahili'ler ve melez Afri-
kalılar arasında hiç rastla-
madığım bir kişiliğe sahip
olduğunu farkettiler. Ken-
dinden emin, işine geldiği
anda alçakgönüllü ve lü-
tufkâr, istediği zaman da
üstten bakar tıptı. Tam bir
Arap centilmeniydi..."

Tibbu Tib, gerçekte, Zanzi-
bar'ın en vahşi, acımasız esir
tüccarıydı!

Stanley'in yanına kattığı ekibi,
kısa süre içinde kadınlı, erkekli,
çocuklu, 700 esire ulaştı. Küçük
bir kasaba, Stanley'in küçük
ordusunun peşisıra yürüyordu!

Stanley'den hoşlanmıştı Tip-
pu Tib. Stanley de Tippu Tib'den
hoşlanmak zorundaydı çünkü
Doğu Afrika'nın olağanüstü bu-

yok bir bölümü; Tanganika gölünün güneybatı köşesinden 750 km. kuzeye, Üst Kongo ormanlarına kadar olan bölgede Tippu Tib'in dediği, kanundu. Bölgenin kervanlarını korur, haracını alır, esir ticaret hacmini artırır. Stanley'e katılmak için para istediği gerçektir ama bu yolculuğun, kendi başına girmeye yüreklenemeyeceği bölgelere, esir kaynaklarına varmasını sağlayacağını bildiği için katılmıştır ekibe. Stanley'in vereceği paranın kat kat çoğuna o dönemde zaten sahipti Tippu Tib. Dahası, çağın politik haritaları karıştırıldığında, Afrika'nın yüreğindeki, yukarıda tanımlanan bölgenin Tippu Tib'e ait olduğunu beyaz adamın bile kabullendiğini görürüz. Tib'in ekibe katılması, Afrikalı kara derili adam için de önemliydi: Özgürlüğünün en büyük düşmanı, karakterini ve niteliklerini bilmediği beyaz derili adamlarla anlaşmış, üzerine geliyordu. Sık sık düzenlenen zenci kabileleri hücumları, hem beyaz adamdan hem de Tippu Tib'den kurtulması için ümit ışığı taşıdığından yol boyunca Stanley'e olağanüstü büyük güçlük çıkarttı.

Tippu Tib: Centilmen bir esir tüccarı

NYANZA YOLUNDA

EKİP, Stanley'in umduğundan da ağır ilerliyordu. Önceki yolculuğundaki ile kıyaslanamayacak kadar kalabalık olmaları, ağır ilerlemenin başlıca nedeniydi. Yürüyüş, hastalık, açlık, yorgunluk, vahşi hayvanlar ve kana susamış, intikam hırsıyla yanan yerlilerin saldırılarıyla uğraşırken biraz da yürümeye benziyordu. Çarpışmalar sonunda kısa sürede 104 adamını yitirdi. Viktorya Nyanza'ya vardığında, 104 günden beri yürüyordu ve kendisine seçtiği hedeflerden henüz birincisine varabilmişti.

KAYIK NEDİR SAHİB?

AFRİKA'nın atardamarlarına ulaşmıştı. Stanley, Nyanza'dan sonraki yolun büyük bir bölümünü kayıkla aşacaktı. Lady Alice adlı kayık, sedir ağacından yapılmıştı ve parçalara ayrılıp, taşınabiliyordu. Yerli hamalların aklına

taşıdıkları parçaların ne işe yaradığını sormak bile gelmemişti. Kayık, montajı yapıp, suya indirildiğinde, yerlilerin hiçbirisi bu acalıp nesneye binmek istemedi. Türlü çeşitli nedenler ileri sürüyorlar, karadan ayrılmak istemiyorlardı. Sonunda zor kullanan Stanley, korkudan dişleri birbirine vuran 11 zenciyi kayığa bindirdi ve göle açıldı. Korkuları yatışan zenciler, kendi bildikleri tür kayık yaparak, Stanley'in göl çevresinde sekiz hafta süren araştırma gezisine eşlik ettiler.

Karşılaşılan zorluklardan birisi, yerli kabilelerin, Stanley'in yanında getirip, her yerleşim merkezini gördüğünde "Sennenneh! Sennenneh!" diye bağırarak, sunduğu incik, boncukla değiş tokuşa yanaşmadıkları için, yüzlerce kişilik ekibin açlık tehlikesinin pençesinde kıvrınmasıydı. Haksız da değillerdi: Dev ve silahlı bir ordu olarak tanımlanan Stanley ekibinin kendilerine yaklaştığı haberi ağızdan ağıza, daha ürkütücü anlatım biçimleriyle abartılarak iletililiyordu. Hamadi, fildişi "Kudu" boynuzunu öttürüyor, kırmızılara bürünmüş grup başkanları İngiliz, Amerikan ve Zangibar bayraklarını dalgalan-

dırıyordu. Gelenlerin, anlatılanlar gibi dostça bir niyet taşımadığına o anda hüküm veren yerliler, ekibin ilerlemesine karşı koymak için elbette ellerinden geleni yapıyorlardı. Değiş tokuşa ilgi göstermemek, yaptıklarından birisiydi yalnızca. Yıllar sonra Mary Kingsley, Afrika'da bir iş başarmak, alışveriş yapmak, diyalog kurmak için en iyi yolun şatafattan, gürültüden, üstten bakmaktan kesinlikle kaçınmak olduğunu yazacaktır.

Gölün büyüklüğü, hava şartlarının fırtınalar yaratacak kadar geniş bir doğal alan bulmasını sağladığından, Stanley bir de tabii afetlerle başetmek zorunda kalıyordu. Sekiz hafta sonra, hareket noktasına geri döndüğünde, Viktoria gölünün sırrı çözülmüştü. Sıra Lualaba'ya gelmişti.

LUALABA

STANLEY, o güne değin beyaz adamın girmediği toprakların daha iç taraflarına ilerlemesini sürdürdü. Uhombo bölgesinde son derecede çirkin yapıları zencilerle karşılaştılar. İnsanla hayvan arası

bir evrim noktasında kalakalmış bu garip yaratıklar fare yiyor, goril kemiği ve artığı ile besleniyorlardı. Vücutlarından yayılan boğucu ve pis bir koku, ekipteki zencilerin bile kusmasına neden olurken, yerliler de gelenleri hayretle seyrediyorlardı. Karşı koydukları da yoktu. Belli ki, yıllardır kendi yaşam çizgileri dışında kimseyle ilgilenmemiş, karşılaşmamışlardı.

Ekip, 400 km. daha güneye inerek Lualaba nehrine ulaşmayı başardı. Bu noktada genişliği iki kilometreye varan nehir, güneyden doğuya ilerliyor ve Hint Okyanusu'na akıyor izlenimi uyandırıyor. Görüşükleri yerliler, nehrin bir süre sonra kuzeye kıvrıldığını ve denize dökülene değin bu yönü değiştirmeden aktığını söylediler. Kuzeye uzanan bu bölge, yerlilerin dediğine bakılırsa, "akla hayale gelmedik tehlikeler"le doluydu. Yerli hamallar, insan eti meraklısı yamyamlardan, goril ve leoparlardan korktukları için, direnişe geçtiler. Stanley iki yol arasında kalmıştı: Güneye yönelip, bildiği yoldan Zambezi'ye varmak ya da kanolar inşa ederek, Lualaba üzerinde kuzeye ilerlemek; akarsuya; Nil nehrine veya büyük bir göle yahut Atlantik'e kavuşana değin ilerlemektir.

Frank Pocock:
Stanley'in vazgeçilmez dostu

YAZI MI, TURA MI?

STANLEY, hayatının akışını belirleyecek bu büyük kararın eşliğinde tek başına karar vermekten çekindi, güvendiği kişi ve hayatta kalan tek beyaz adam olan **Franck Pocock**'a da danışmayı uygun gördü. Pocock da kararsızdı, yazı tura atmayı önerdi. Bunun üzerine Stanley, cebinden bir rupi çıkartıp, "Lualaba üzerinden kuzeye tura, güneye ve Zambezi'ye de yazı!" diyerek havaya fırlattı. Tura geldi. Bir daha denediler, tura geldi. Altı kez üstüste tura geldi. Kader,

W.B.Baikle'nin motorlu teknesiyle ulaştığı Niger nehrinde keşfettiği topraklar, bugün Karibu barajı gölünden ötürü sular altında kalmıştır.

haklarındaki kararını altı kez tekrarlamıştı.

Stanley, hemen bulundukları noktadan hareket edip, Lualaba nehri üzerindeki yolculuğuna koyulmayı düşünmüyordu. Tipu Tib'e oldukça yüklü bir bedel ödeyerek kiraladığı silahlı zencilerle tropik ormanın derinliklerine daldı. Girdikleri orman öylesine sık ve karmaşıktı ki, birbirlerinin ardısına adım atmakta bile güçlük çekiyorlardı. Ekip, beyaz adamların ormana girdiğini duyuran tamtamların sınır

bozucu gürültüsü arasında yol aldı. Çevrelerinde yükselen ormanın derinliklerinde zenci savaşçıların zehirli oklarını sıvılttiklerini, timsahların bataklıklardan sessizce nehre ilerlediklerini pekala biliyordu Stanley. Bir defasında, vahşi bir kabileyle üç gün sürekli çarpışmak zorunda kaldılar. Tekrar ilerlemeyi sürdürüp, rastladıkları bir kabileyle savaş sonunda 23 kano aldılar. Tam bu sırada Tippu Tib'in adamları da kaçarak geri döndü.

Stanley'in çılgınca bir cesaretle, hiç tanımadığı topraklardaki bu yolculuğu, ancak Oranella'nın Amazon üzerindeki serüveniyle kıyaslanabilirdi. Yedi ay sürecek bu uzun nehir yolculuğu, o tarihten bir-iki yüzyıl önce yapılmış olsaydı, kuşaktan kuşağa anlatılan ilginç

bir efsaneye dönüşebilirdi. Oysa o dönemde hızla gelişen dünyamızda ilginç bir gazete yazı dizisi oluşturmaktan öte kitlelerin ilgisini çekmedi.

Stanley, Lualaba üzerinde bir süre yol aldıktan sonra, nehir, başlangıçtaki genişliğinin altıda birine inen darlıktaki yatağı içinde hızla akmaya başlamıştı. Kanolar, kendilerini kıyılardan seyreten yerlilerin vahşi haykırımları ve tamtam sesleri arasında delice bir akıma kapılmış, gidiyorlardı. Çarpışmalar da hiç eksik olmuyor, ekibin, her akşam tedavi edecek yaralı ve gömecek ölüsü oluyordu. İtuka bölgesinde nehir birden Nil doğrultusundan ayrılarak batıya kıvrıldı. Bu, Dr. Livingstone'un savının yanlış olduğunun kanıtıydı. Yatağı kıyılardan kıyıya beş kilometre kadar genişlemiş olan

nehir üzerinde küçük adalara rastlamaya başladılar. Değişmeyen yalnızca iki şey kalmıştı: açlık ve yerlilerle çarpışmaları. Yamyam kabileler aralıksız saldırılar düzenleyerek, avuçlarının içindeki bu avdan pay kapmaya çalışıyorlar, nehrin kıyılarındaki küçük körfezlerden seksen kürekli uzun kayıklarıyla ansızın çıkarak, Stanley'in kanolarını vahşi haykırımlar ve tamtam sesleriyle izlemeye başlıyorlardı. Kafaları ve vücutları renkli kök boyaları ve papağan süsleriyle kaplanmıştı. Hepbir ağızdan söyledikleri monoton şarkıları, insanın tüylerini diken diken ediyordu.

Ormanın derinliklerinde ne tehlikeler vardı kimbilir? Tamtam sesleri insanın tüylerini diken diken ediyordu.

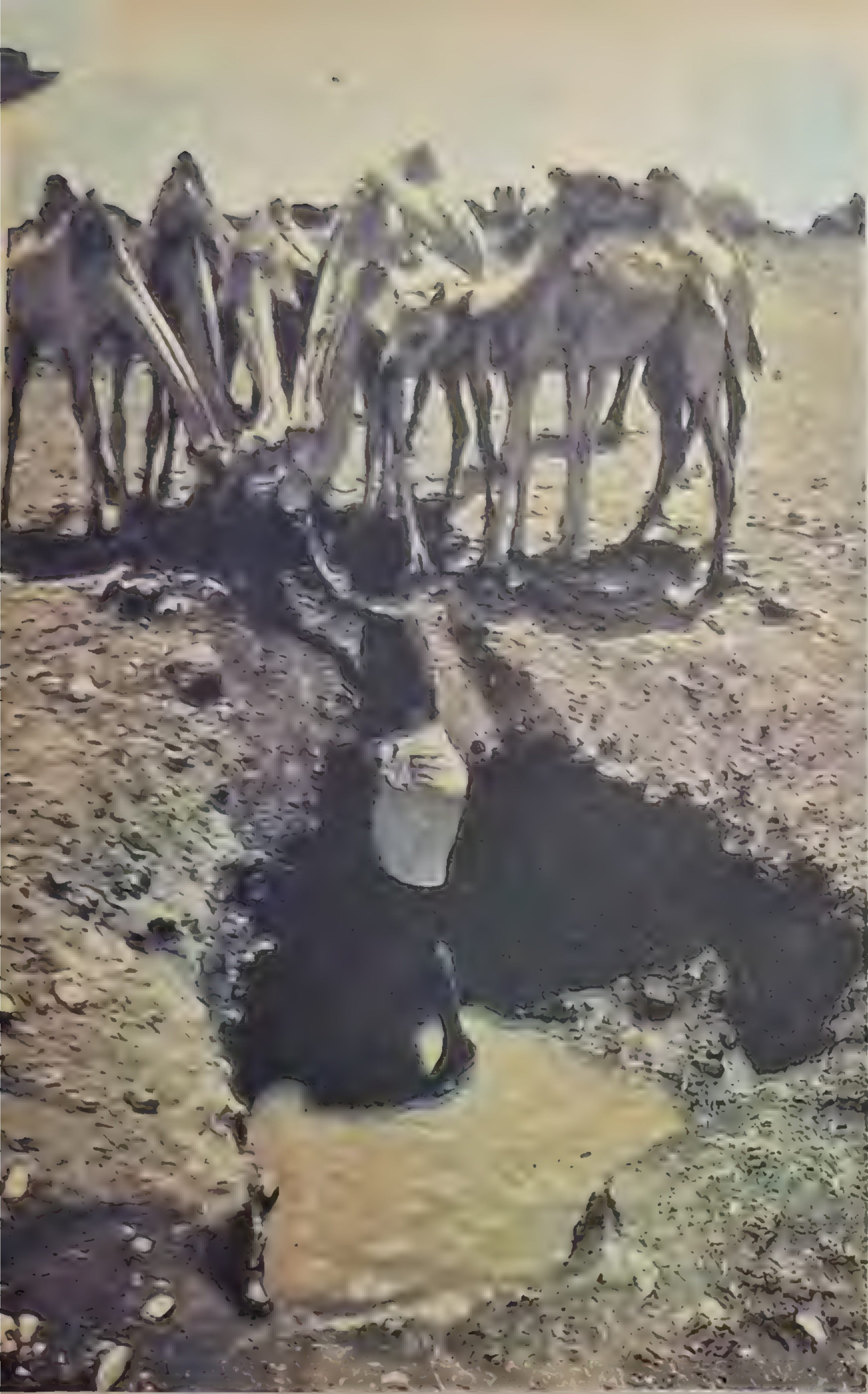
VI. BÖLÜM

LUALABA'NIN SIRRI ÇÖZÜLÜYOR

KARŞILAŞTIKLARI tüm güçlülere karşı ilerle-meyi sürdüren Stanley ve adamları, bir gün ummadıkla-

rı bir şeyle karşılaştılar: İzledik-leri akarsu Aruwimi nehriyle birleşti. Artık Lualaba'nın mas-kesi düşmüşkü. Kongo nehri

üzerinde olduklarına kuşku duy-muyorlardı. Bu yeni kıyı şeridi üzerinde rastladıkları yerlilerle dostluk kurmayı da başardılar,

Dixon ve ekibi Flzan topraklarında, avuç kadar bir vaha bulmak için akılalmaz sıkıntılar çektiler.

un ve meyve alarak açlık sorununu çözümlədiler. Nehrin iki yakası çeşitli meyve ağaçları, pamuk tarlaları ve rengârenk çiçeklerle doluydu. Güzel kokular ve nilüferler arasında sanki Cennette yol alıyorlardı. Şubat ayı sonlarına doğru yine küçük adacıklara, körfezlere ulaştılar.

Doğa, Stanley'e yol vermişti ama gizli silahlarıyla saldırısını sürdürüyordu. Adamların bazılarını çiçek hastalığından kıvrıyor, septik ülser çoğunluğun ilerle-

me direncini kırıyordu. Yörede sık rastlanan bu hastalıklardan Stanley ve Franck Pocock aşı olarak korunmuştu, yiyeceklerinin temizliğine de elden geldiğince özen gösteriyorlardı.

"İlaç stokumuz sınırlıydı, çok şiddetli nöbetlerle karşılaşmadıkça, yerlilerin tedavi yöntemleri dışına çıkmıyor, stokumdan bir tek hap bile vermekten çekiniyordum. Sık sık ufak ameliyatlara yapmak gere-

kliyordu, tıp konusundaki merakım ve bilgim hayli işe yarıyordu.." diye notlar düşüyordu günlüğüne Stanley, "Doğanın İnsana bin tür tuzak hazırladığı bu ortamda kurtulmak, hayatta kalmak için ilaç değil, celikten irade gerek..."

Bir süre sonra bu bereketli topraklar üzerinde ilerlemek olanaksızlaştı. Sivrisinekler ekibi gece uyutmuyor, vahşi tam-tam sesleri yüreklerini ağızlarına getiriyordu. Nehrin akışı da değişmişti, yer yer kayalıklar ve çağlayanlarla karşılaşıyorlardı. Gerektiğinde karaya çıkarak kanoları taşımak, akıntının elverişli olduğu yerlerde tekrar suya indirerek ilerlemek zorunda kalıyorlardı. Gösterilen dikkate ve alınan önlemlere karşın yine de kurban vermeyi sürdürüyorlardı. Bir keresinde karşılaştıkları çağlayandan kurtulamayan üç kano, köpüren suların arasında kaybolup gitti.

İnkisi bölgesine vardıklarında, nehir üzerinde ilerleme umutlarını da yitirdiler. Koskoca nehir, ufacık bir dereye dönüşmüştü ve dimdik yükselen kayalıklar arasında akıyordu. Stanley, çevrede günlerce dolaşarak bir çıkış yolu aradı. Kayalara tirmansalar bile, kuzeye ve güneye yönelen ormanları aşmak için zorlanacaklardı ve bunun için de takatleri yoktu. Yapılacak tek şey, kanolarla birlikte sarp kayalara tırmanarak yol almak ve sonra yeniden nehre inmekti.

TIRMANIŞ

KANOLARI 400 metre yüksekliğe taşımak için yerlilerin çektikleri sıkıntı, harcadıkları güç, ne Stanley ne de Pocock'un anlatabileceği gibi değildi. Nehrin ağzına varmadan önce beş kez aynı şekilde sarp kayalara tırmanmak zorunda kaldılar. Hamallar arasında panik başlamıştı, geri dönüşü olmayan bir yola koyulduklarına inanıyorlar, sonunda ölümün beklediğine yeminler ettikleri bu yolun neresinden dönerlerse, hayatta kalma şanslarının o kadar artacağını düşünüyorlardı.

16 Mayıs 1877 tarihli günlük sayfası, Pocock'un acıklı durumuna ışık tutmaktadır:

"Pocock bile akıl almaz,

garip şeyler yapmaya başladı. Herhalde bin kez söyledim, ayakkabılarını çıkartma diye, yine de çıkartıyor. Araplar, yerliler giyimimiz sayesinde sağladığımız üstün görünümümüz bu ayak teşhiriyle zedelendiği için bize daha da dıklenmeye başladılar. Atalarının bu yaban topraklarında binlerce yıldır yalınayak koşmasından ötürü ayakları nasır bağlayan yerlilere, Gine solucanı ve benzeri canlıların ısırtığı, tanımadığımız bitkilerin dikenleri, zehirli özuları hiç zarar vermiyor. Ama bir Avrupalı için bunlar ölüm demek, sakat kalmak demek... Pocock, nedense, bunları a. amak bile istemiyor. Ayak tabanının yakında bir deri üseriyle dayanılmaz acılar vereceğini söyleyip, kendisini son kez uyardım... Nafile..."

24 Mayıs'ta Stanley'in dedikleri gerçekleşmişti:

"Pocock'un ayağında küçük ve sert çibanlar çıkmaya başladı. Bunları kaşıyarak ya da iğneyle patlatmaya çalışması, acılarını dayanılmazlaştırıyor. Antiseptik ilaçlara cevap vermeyen bu küçük yaralar, Wangwana'dan gelen sinek sürüsünün her konusunda daha da iltihaplanıyor, dayanılmaz acılar veriyor. Ayağının acısı, doğru dürüst iş görmesine engel olduğu için bindiği kanonun sorumluluğunu Manwa Se-ra'ya verdim..."

3 Haziran'da Pocock'un durumu o kadar kötüleşmişti ki, elleri ve dizleri üzerinde sürünerek ilerlemek zorunda kaldı. Stanley, Lady Alice adlı kano ile nehir boyunca ilerleyip, yeni kamp yerini saptamaya giderken, Pocock'a hiç kıpırdamama-

sını tenbihledi. İlk uygun kamp yerine vardığında, kendisini göndereceği kamalarla taşıtıp, yanına alırdacağına söz verdi.

Pocock'un hastalığı, çektiği acı, başından geçenler, artık mantıklı düşünüp, hareket etmesine olanak vermiyordu. Ağabeyini bu ormanda yitirmişti, en iyi arkadaşı Fred Barker'in ölümünü görmüştü. Şimdi de beraber olduğu son beyaz adamın kendinden umudu kesip, gittiğini, geri dönmeyeceğini düşünüyordu. Adamlarına emir verip, kanoya bindiği gibi Stanley'in peşi sıra gitmeye başladı.

POCOCK'UN KADERİ

"POCOCK emirleri-me karşı koyunca, diğer kanolara doluşan adamlar da onu izlemeye başlamışlar..." Stanley, yokluğunda olup biten-

my own narrow escape & danger, and saved me on my return from the river declare that only by the greatest caution could we hope to take our canoe to camp, the floods having been conveyed overland to a new country (Zigua) & being anxious for their safety I set a few minutes talking with Frank, and then hastened on and finding my chiefs to be very careful, that there was a hole of water ahead where it would be dangerous to play with the river - to be sure to cling to the land, and not to rush ahead without seeing with their own eyes what lay before them.

Frank spurred on by his high spirit, his contempt for the work and the cowardice of the Wangwana - perhaps in a hurry to be at breakfast with me at Zigua - proceeded the rescue canoe, as I commanded them, the crew kept close to land and when the "bad bit" water the canoe to the rocks to take a look ahead of the bad water. = the Massawa River.

The end of Francis Pocock's Journal - who died according to his date June 5th about 2 P.M.

The poor fellow's suffered severely from ulcers feet and attempted to back camp in a canoe, though he had been my ill-success, witness

Stanley'in, ölen arkadaşı Pocock'un ardından yazdığı övgü dolu bir yazısı.

leri yerli hamallar ve Manwa Se-
ra'dan öğrenip, günlüğüne yaz -
maktadır.

"Onlerinde Zinga çavlanla-
rı vardı, haritası çıkartıl-
mamış, rehberlerin tanı-
madığı bu akarsu üzerinde
tedbirsizce ilerlemek, az
sonra en öndeki kanodaki-
lerin hayatına mal oldu.
Sevgili dostum, bu karan-
lıklar içindeki tek beyaz
adamım, Franck Pocock
benden ayrılmış, Zinga
çavlanının olmuştu.. Ebe-
diyen..."

Kamp yerine döndüğündeki
duygularını dile getirme yürekli-
liğini de gösterebilmektedir
Stanley:

"Bu korkunç kaza, sinir-
lerimi bozdu... Ne yapaca-
ğımı bilemiyorum, karar-
sızım... Nehir beni örkütü-
yor artık, çavlanın sesi

içinde Pocock'un çığlıkla-
rını duyar gibi oluyorum,
aklımın yerinde olup ol-
madığından kuşkulaniyo-
rum... Boş kalan çadırına
baktıkça, olağanüstü ve-
tenekleri ve arkadaşlığı
olmaksızın nereye kadar
gidebileceğimden emin
değilim. Sabrı, neşesi,
esprileri, sevgisi yok artık.
Hayatta bir insan bu kadar
sevilir miymiş? Pocock
kadar yokluğuna zor alış-
lacak yüceliğe erişebilir
miymiş? Tarifsiz acılar
içindeyim şu anda... Ve
alışabileceğimide hiç san-
mıyorum..."

Stanley, bundan böyle ekip-
teki tek beyaz adamdı. Gözka-

Oldukça çirkin zencilerin
yaşadığı bir köye
vardılar. Yerliler fare yiyorlardı.

maştırıcı Massassa şelalesini
aştıktan sonra öylesine bitkin
düşüler ki, artık ölmekten baş-
ka istekleri kalmamıştı.

Keşifler tarihinde, bu gibi
büyük serüvenler boyunca, mo-
ral bozuklukları ve isyanlar,
intiharlar sık sık görülmüştür.
Askerleri, Büyük İskender'i Hin-
distan'dan geri dönmeye zorla-
mıştı. Kolomb, tam zamanında
karayı farketmeseydi, Amerika'yı
keşfetmeden geri dönmüş
olacaktı. Bu gibi koşullarda
kararından kolayca cayan nice
gezgin, denizci unutulup gitmiş-
ti. Stanley, bu gerçeği bildiği
için kadere teslim olmadı,
adamlarını çevresine topladı ve
açık açık konuştu:

"Bütün gücümüz tüken-
di diyorsunuz. İnanın, ben
de sizler kadar bitkinim.
En azından sizler kadar aç
ve umutsuzum. Öylesine
yorgun ve üzgünüm ki,
toprağa uzanıp, gülümse-
yerek Tanrı'dan canımı
almasını dileyebilirim.
Eğer benden ayrılırsanız,
beni sorumluluktan kur-
tarmış olursunuz. Bir ka-
non var. Biliyorsunuz
akıntı da çok hızlı, şelale
ise birkaç metre ötede.
Bıçağımla kanonun ipini
kestikten sonra artık son-
suza kadar uyuyabilirim.
İşte bütün boncuklar, alın,
hepsi burada. Benimle
kalırsanız, nehri izlemeye
çalışırız. Yok eğer gitmek
isterseniz, hepinizin yolu
açık olsun."

Ayakta duramayacak kadar
yorgun bir adamın ağzından
çıkan bu cümleler, ekibi canlan-
dırmaya yetti. Yollarını sürdürü-
rek, en güç koşullar altında
aşılması olanaksız gibi görünen
bir çavlanı daha aşılar. Bundan
sonra önlerinde uzanan yolu,
beş kilometrecik olmasına kar-
şın, ancak 30 günde aşabildiler.
Akıntılarla karşılaştıkça, kano-
ları sarmaşıktan ördükleri iplerle
birbirine bağlayarak çektiler.

ÖLÜMÜN EŞİĞİNDE

MBELO çağılayanına gel-
dikleri sırada, Stanley'in
kanosu bir girdaba kapı-
larak sürüklendi. Kurtulması
olanaksız benziyordu, yerliler
çığlık çığlığa çaresizlik içinde

Gözkamaştıncı Massassa şelalesinde ölümü kılıpayı atlattılar...

Stanley'in beyaz köpükler arasında kayboluşunu izlediler. Yarım saat sonra Stanley'in çıkagelmesi, yerlilerin, bunu, Tanrı'nın kurtulacaklarına ilişkin bir işareti, inanılmaz bir mucizesi olarak kabul etmesini ve yüreklenmelerini sağladı.

30 Temmuz'da Isanglla'ya varan Stanley, denizin yalnızca beş günlük uzaklıkta olduğunu öğrendi. Adamlarını yolun bu bölümündeki akıntı ve çavlanlar-

la yormamak için, karadan ilerlemeyi yeğledi. Orman, akarsuya oranla daha da acımasız çıktı. Vahşi hayvan saldırıları, böcek ısırılmaları, bitki zehirlenmeleri, boğucu sıcak, bataklıklar yerlilerin sabrını taşırdı, ilerlemeyi olanaksız kıldı. Yerlilerden birisi çıldırarak ormanın içlerine, avaz avaz bağırarak gittiğinde, Stanley, hepsini bekleyen sonun bu olacağından hayli korktu. Birer

ikişer kaçmaya başlayan yerliler, giderken yanlarında malzeme de götürüyorlardı, bu da Stanley'in direncini kırıyordu.

SON MEKTUP

STANLEY, hiçbir gezisinde, hiçbir anında kendisini başarıya ve ölüme bu kadar yakın hissetmemişti.

Yakında olduğunu umduğu Embomma ticaret kolonisine ulaştı-
nılmak üzere bir mektup yazdı:
"Embomma"daki İngilizce
konuşan beyefendiye,

Elendim, bu mektubu yazdı-
ğım noktaya, Zanzibar'dan beri
benimle gelen 115 kadınlı, er-
kekli, çocuklu ekibimle ulaştım.
Şu anda açlıktan ölmek üzere-
yiz. Yerlilerden yiyecek bir şey
almamız olanaksız, çünkü ne
paramız geçiyor ne de yanımız-
daki kumaş, incik boncuğa
rağbet ediyorlar. Herkes duru-
mumuza gülüyor. Belki köy
pazarlarından birşeyler alabiliriz
ama, ayın belirli günlerinde
kurulan bu pazarları bekleyecek
halimiz yok, ölmek üzereyiz.

Durumumuzun acıklı ve acilli-
ğinden ötürü, en iyi üç adamımı
bu mektubu sizlere ulaştırması
için yola çıkartıyorum. Her kim
iseniz, sizi tanımadığım bir
gerçek, bir diğer güvendiğim
gerçek de Embomma'da bir din
kardeşimin, bir İngiliz'in olduğu
ve benim bu ricamı kırmayacağı-
dır. Ulaklardan Robert, durumu-
muzun zavallılığını bu mektup-
tan daha iyi anlatabilecektir.

Yitik durumdayız ama bize yar-
dım ulaştırırsanız, Embomma'ya
dört gün içinde varabileceğimizi
umuyorum. Öncelikle her biri
dört metre uzunluğunda üçyüz
parça kumaş gerekiyor bu yöre-
de tutulan cinsten. Bu kumaş-
lar, köy pazarlarında alış veriş
yapma olanağı sağlayacağı için
önemli. Daha önemlisi, 10-15
adam yükü pirinç yollamanız,
çünkü açlık, pazar kurulmasını
bekleyemeyecek kadar belimizi
büküyor. Yollayacaklarınız iki
güne kadar elimize geçmezse,
çoğumuz telef olacağız. Doğa-
cak bütün masraflardan ben
sorumluyum, sağsalım ulaşıp,
borcumu ödemek için elimden
geleni yapacağım. Bu arada
bana da bir adam yükü özlemini
duyduğum bisküvi, çay, kahve
ve şeker gibi lüksü çok görmeye-
ceğinizi umarım.

Hayatımızın kurtulmasının
elinizde olduğuna inanmanızı
rica ederim. Ne kadar çabuk
davranırsanız, içinde olduğumuz
güç koşullardan kurtulmamız da
o kadar olasıdır. Hoşgörü ve
iyiniyetinize sığınıyorum, efen-
dim.

Saygılarımla

Henry Morton Stanley
Anglo-Amerikan Keşif Ekibi
Başkanı

Not: Adımı duymamış ya da
hatırlamıyor olabilirsiniz.
Ben, Dr. Livingstone'u bu-
lan adamım.

Stanley, mektubunu, bildiği
diğer iki dilde, Fransızca ve
İspanyolca'da yazıp, adamlarıyla
yola çıkarttı.

Nehir, Stanley'le giriştiği dü-
elloyu kazanmış, ekibi hareket-
siz, eli kolu bağlı, yere yıkmıştı.

9 Ağustos 1877 sabahı, Zan-
zibar'dan ayrıldıktan 999 gün
sonra, Embomma'dan gelen yar-
dım Stanley'in kampına ulaştı.
Mektubu koloniye ulaşmış ve
hemen bir ekip oluşturulması
için herkesi ayaklandırmıştı.

Yiyeceğe kavuşup, kendisini
toparladıktan sonra günlüğüne
yazdıkları, Stanley'in büyük se-
rüveninin özetiydi:

Yerli saldırıları, gezinin
sürekli bir parçasıydı.

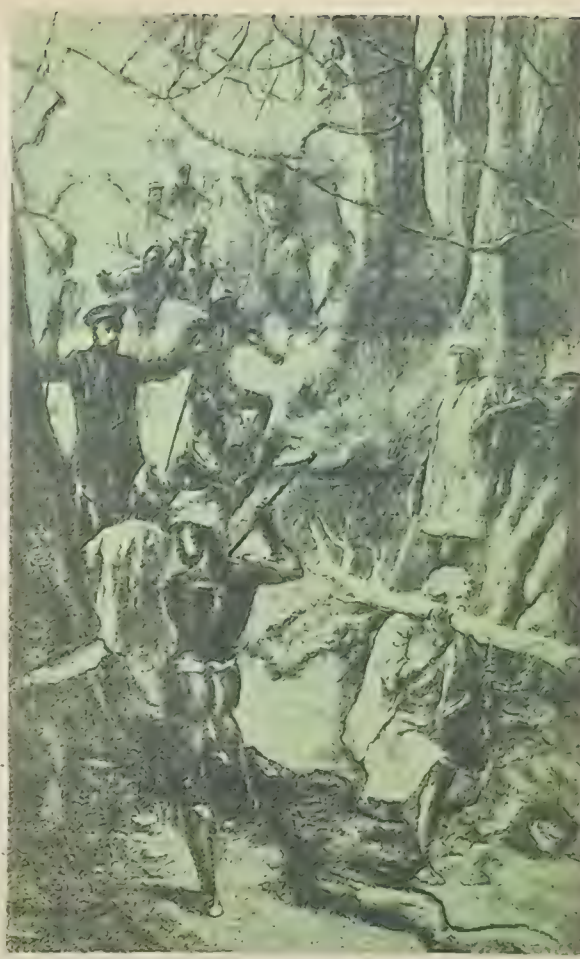

"28 köye baskın verip, talan etmişiz... Üç-dört kenti dehşete salıp, esir toplamışız... 32 kara ve nehir çatışmasına katılmışız... 52 çavlan ve girdapla boğuşmuşuz... 45 km. boyunca orman yolu açmışız... 9 km.'lik dağ yollarına tırmanıp, 450 m. rakıma ulaşmışız... 10 m. yükseklikteki çavlanları ilkel kaldıraçlarla kaldırıp, taşıdığımız kanolarımızla fethetmişiz... Bunların hepsini, şu bazen tembel tembel, bazen hırçın, deli dolu akan nehir uğruna yapmışız... Allah biliyor ya, bu işin sonunun olmadığını düşündüğüm anlar çok oldu, ama yine de bizden lütfunu esirgemediği için, kara kıtanın karanlık bağırını doğudan batıya aşırıp, mavi denize ulaştık..."

İki gün içinde ekip Boma'ya ulaştı ve buradan bir askeri gemiye binerek Angola'nın başkenti Luanda'ya vardı. Tarih, 12 Ağustos 1877 idi ve Stanley'in başarısı, kâşif henüz rahat bir döşekte uykuya dalmadan, Avrupa'daki postahanelerden bütün dünyaya yayılıyordu.

YENİ PROJELER

STANLEY, gezisinin kendisini hayli yıpratmış olmasına karşın, uzun süre dinlenmek istemedi. Koca kıtanın en önemli bölgesini örten bulutları dağıtılmıştı, bölgenin hem Afrika hem de Afrika için taşıdığı ekonomik önemi görmüştü. Kongo nehri üzerinden gerçekleştirilecek bir akarsu taşıma düzeni, iki kıta arasındaki ekonomik ilişkileri arttırabilirdi, akarsuyu kapalı bölgelerini kara ve demiryolu ağıyla birleştirmek olasıydı. Bu önerileri derlediği yazılarıyla kamuoyu oluşturmayı amaçlıyordu. Başka hiçbir şeyle kıyaslanamayacak kadar ilginç bulduğu projesini, doğup, ilk gençlik yollarını geçirdiği İngiltere'ye sunmak istiyordu. Burada uğradığı düş kırıklığı ise, pek az benzeri bulunur türden oldu! Afrika hantasında ki önemli kara boşlukları dolduran Stanley, armatörler, bankacılar, yatırım gruplarıyla yaptığı görüşmelerden hiçbir olumlu

Alta girmemiş ormanlarda yol çararak ilerlediler.

sonuç alamadı. Yalnızca, kendisine başvurmamasına karşın, Belçika Kralı II. Leopold, Kongo Nehri ile ilgilendi ve Stanley ile görüşmek istedi. Projesinin tüm detaylarını dinledikten ve tartıştıktan sonra, Belçika'nın desteğini söz verdi.

«AFRIKA'DAN DAHA İYİ DOSTUM YOK...»

STANLEY, Afrika'nın yüreğinde yaşam savaşı verirken, kaderinin kendisine hazırladığı bir oyundan da tamamen habersizdi. Sevgilisi Alice Pike, Stanley'den umudu kesmiş ve demiryolu işinde büyük vurgun vuran, bir gece, de milyarder olan Albert Clifford Barney ile evlenmişti. Stanley, ormanlarda geçit ararken, Alice de bir kız çocuk doğuruyordu.

Stanley aldatılmış, yapayalnız bırakılmıştı.

Günlüğünde hiç adını anma-

mış olsa da Alice, bütün gezisi boyunca yanında taşıdığı resmiyle, hayatta en çok sevdiği, taptığı kadındı. Başka birisiyle evlenmesi, Stanley'i yıktı. Alice'in mektubu, Stanley'in başarısını kutlayan telgraf ve mektup yığını içinde Stanley için en ilginç ve acısı olmalı:

"Zavallı Stanley'ciğim,

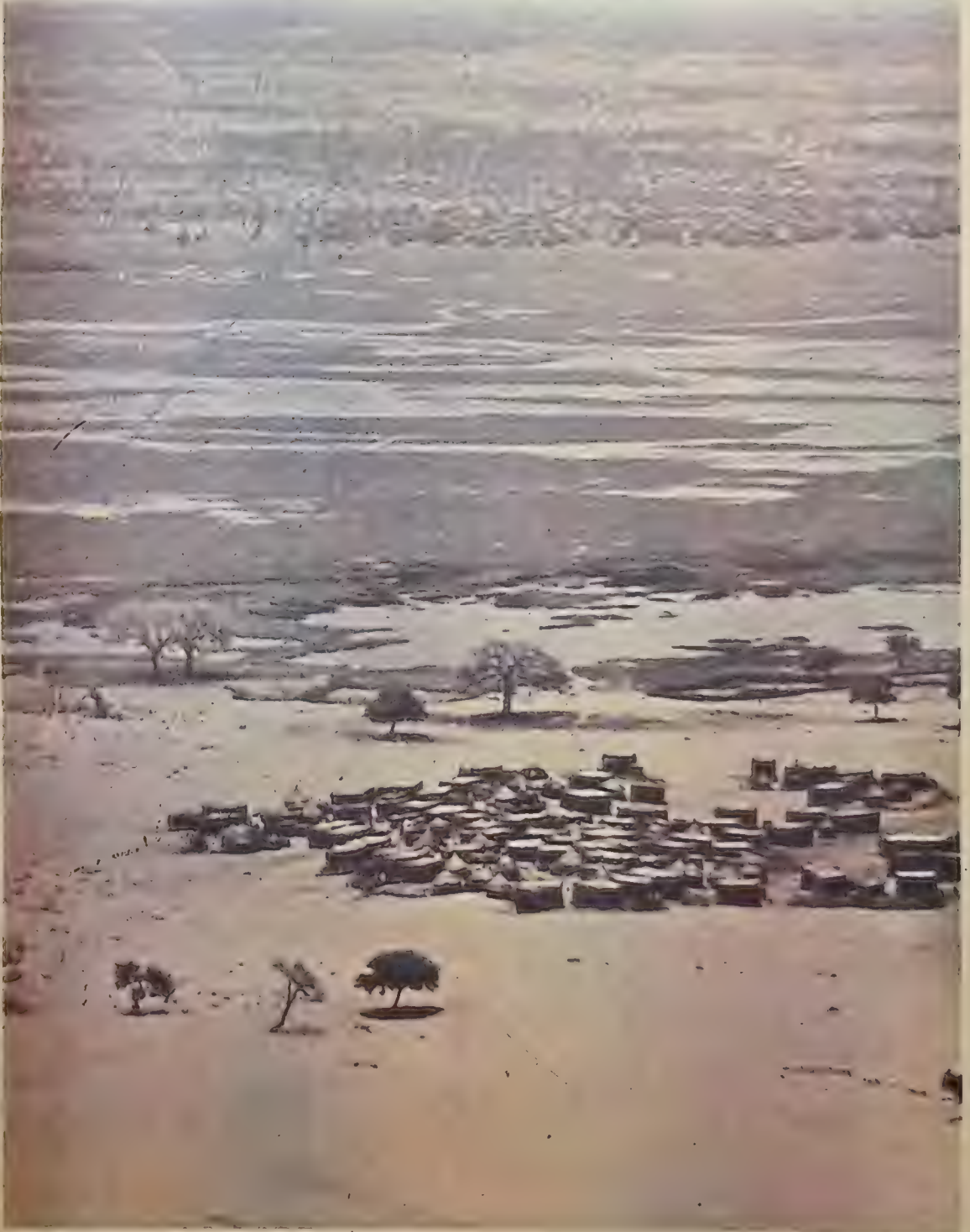
Neler yitirdin ama sonunda neler kazandın! Lady Alice ve Kalulu'nun acı sonlarını okudugum zaman, gözyaşlarımı tutamadığıma inanır mısın? Kananun adı, benimkinden farklı olsaydı, belki de o da seni en gerektiği anda bırakıp gitmezdi... Ben ise, benden önce milyonlarca kadının yaptığından farklı bir şey yapamadım, sana verdiğim söze sadık kalmadım... Şu anda öylesine ünlü, öylesine cazip bir kişi, bir kahraman oldun ki, bir zamanlar en yakın arkadaşın ve şimdi bir hayranın olan benim yokluğumu farketmeyeceğini umarım... Şu anda günün kahramanı sensin... Bu da bensezliğini halifletmeli..."

lık, İnşaat çavuşluğu hem de yerine göre doktorluk, arabuluculuk, öğretmenlik ve hatta valilik bile yapıyordu. Vivi, Isangila, Manyanga ve Leopoldville istasyonlarını kurduktan sonra demiryolu döşeme yetkisi aldı. En önemli problem, arazilerinden demiryolu geçen bazı yerli

kabilesi reislerini ikna etmektir. Bu arada, bazı malzemelerin alımı için Avrupa'ya gitmesi, Kongo'da işlerin duraksamasına neden oluyordu. Her defasında, döndüğünde, yeni sorunlarla karşılaşılıyordu. Kabile reisleriyle Avrupalı teknisyenler sürekli anlaşmazlık içindeydi. Stanley,

bütün güçlüklerle karşılık, insanüstü bir enerjiyle çalışarak günümüz Kongo'sunun temellerini attı.

30 Temmuz'da Isangila'ya varan Stanley, daha 5 günlük yolu olduğunu üzüntüyle öğrendi.

VII. BÖLÜM

KOLONİLER KURULUYOR

ELDE edilen başarılar, Kongo içlerinin su ve karayollarıyla kıyıya bağlanması, Avrupa'yı birden harekete geçirmişti. Berlin'de toplanan uluslararası bir kongre sonrası, Stanley'in Kongo gezisine değin tanınmamış, vahşi bir

belde olarak bilinen bölgede koloniler kurulması için birçok ulus harekete geçti. Belçika Kralı II. Leopold, 1885 yılında bağımsız Kongo devletini kurdu. 1908'de Belçika Kongosu adını alan bu ülke, Kongo nehri ağzından Tanganika'ya kadar uza-

nan geniş bir kara parçasını kaplıyordu.

Stanley, bu toprakları kendi keşfettiği ve bayındır duruma getirdiği halde, herhangi bir gelir ya da pay istemedi. 1885'de Portekiz, keşifler tarihinin ilk günlerinden beri egemenliği al-

lında bulundurduğu Angola'yı geliştirmeye başladı. İngiltere ise Bechualand'ı mandası altına aldı.

Stanley için Afrika'da keşfedilmedik köşe kalmamıştı. Bunun sonucu olarak da kıta hızla paylaşılmaya, yeni sınırlar çizilmeye başlamıştı. 1879'da Fransa Ekvator Afrika'sını kurdu, 1881'de Tunus'u himayesine aldı. İtalya, Eritre ve Somali'yi ele geçirdi. İngiltere Mısır'ı, Almanya ise Güneybatı Afrika'yı, Kamerun ve Togoland'ı işgal etti. Nijerya 1886'da İngiltere kolonisi oldu, bunu 1887'de İngiliz Doğu Afrika'sının ve ardından Rodezya'nın sömürgeleştirilmesi izledi. 1890 yılında Alman Doğu Afrika'sı kuruldu.

gönderilmesine karar verdi. Onco, Stanley'den başkası olamazdı.

Stanley, emrindeki özel kuvvetle, Kongo nehri deltasından yola çıktı. Bu, üçüncü Afrika yolculuğuydu ve kıtayı uçtan uca katedecekti. 1887. Temmuz'unda kıtanın ortasındaki Jambuja'ya vardı. Emin Paşa ile arasında 800 km. kalmıştı. Aşması gereken bu bölgeye daha önce, kendisi bile, hiçbir beyaz adam girmemişti. Bir ikmal kolunu geride bırakarak, 160 gün boyunca, güneş yüzü bile görmediği vahşi ormanlarda ilerledi. Bu zorlu yolculukta 71 ölü verildi. Yola çıktıktan bir süre sonra, günlük besinleri yalnızca

iki muza indi. Açlıktan âdeta sürünerek ilerleyen birlik, 336 saat daha dayanmayı başardı. Bu süre sonunda Manjema kabilesine rastlamamış olsalardı, sonları bugün bile biline-meyecekti.

Yerliler Stanley ve ekibinin değişik tokuş önerisine kayıtsız kalıyor, ellerindeki yiyecekleri yabancılara vermiyorlardı.

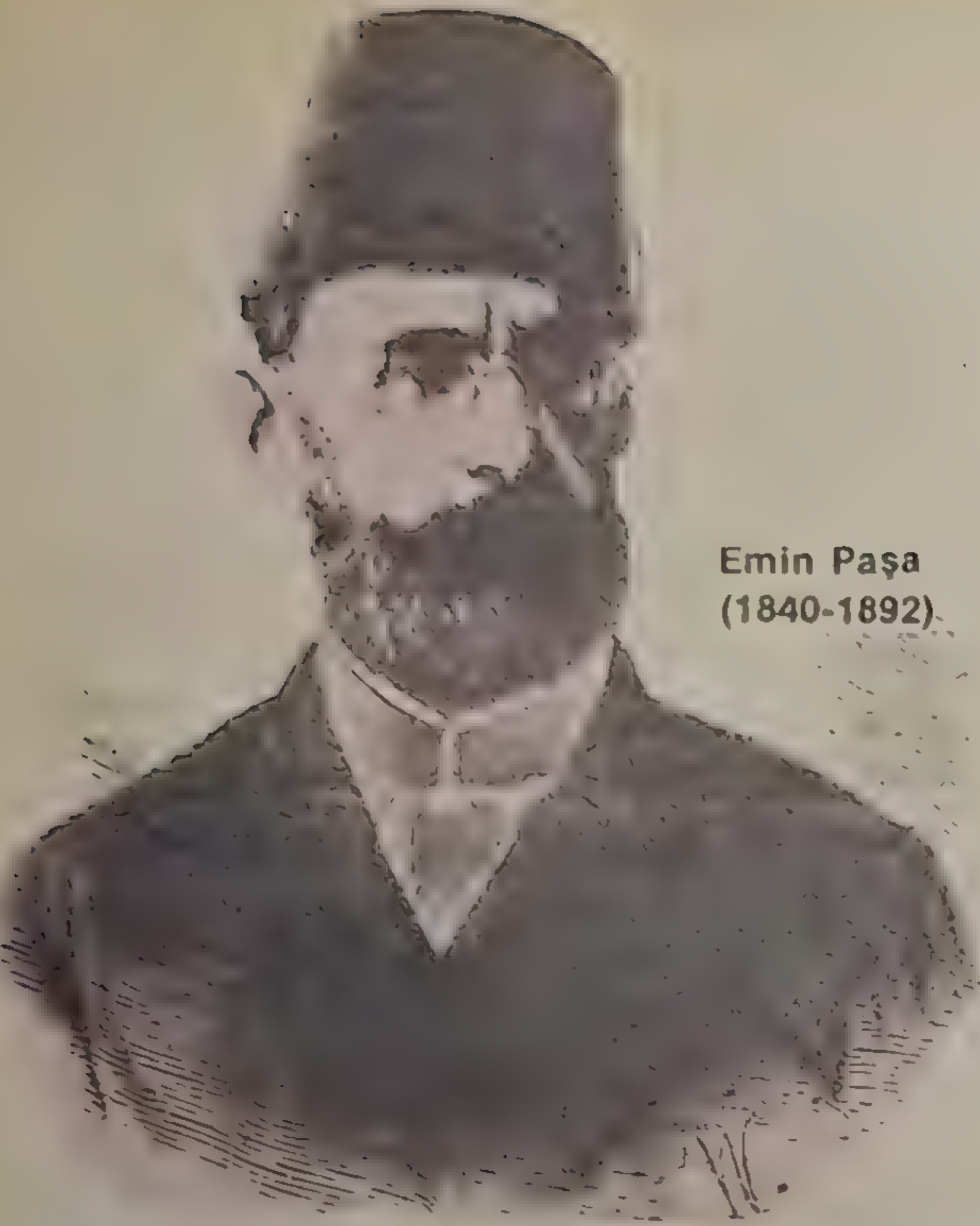
EMİN PAŞA'NIN İZİNDE

POLİTİK gelişmeler Stanley'e yine dünyayı saracak bir başarı için olanak hazırlamaktaydı. Sudan'da Muhammed Ahmet adlı bir Müslüman lider öncülüğünde Mehdi İsyanı'nı bastırmaya giden Emin Paşa adıyla tanınan Dr. Eduard Schnitzer adlı bir Alman'dı. Emin Paşa'nın kuvvetleri, yenilgiye uğrayarak Albert Gölü'nün birkaç yüz kilometre kuzeyine çekilmeye zorlandılar.

Emin Paşa, en azından Stanley'in ilgisini çekecek kadar sevrülen düşkün bir adamdı. 1876-1892 yılları arasında Afrika'da Unjoro, Uganda, aşağı Bar el Cebel, Makrara bölgelerini dolaşarak Sudan'da Hartum'a gelmiş, burada, daha sonra Mehdi İsyanının en şiddetli günlerinde başı kesilerek öldürülen General "Çinli" Gordon'un hizmetine girmişti. Gordon'un takma adı Boxer'lerin ayaklanması Çinlilere kan kusturmasından ötürü yapılmıştı.

İngiliz basını, Sudan'daki olaylardan, Gordon'un ve Emin Paşa'nın sonundan hayli endişe duyuyordu. Paşa ve emrindeki kuvvetler, kuzeyde Mehdi kuvvetleri, doğuda vahşi Uganda kabileleri, güneyde ve batıda balta girmedik ormanlarla çevrilmişti. Emin Paşa'yı içinde bulunduğu çıkmazdan kurtarmak üzere çabucak oluşturulan bir komite, yöreyi çok iyi bilen bir öncü bulunup, onun başkanlığında kurtarıcı ekip ve asker

Emin Paşa
(1840-1892)

ların oluşturduğu, karanlık ormanlarla kaplandığını düşünün. Ağaçların dalları yukarılarda öylesine birbirine girmiş ki, güneşin bu yeşil çatı altından süzülmesi olanaksızlaşmış. Ağaçlar arasından, daldan dala sarkan, birbirine dolanmış, havada M ya da W harfi çizen, kalınlığı 1 santimle 5 santim arasında değişen kablolar geçerseniz, etraflarına yapraklar ve çiçekler sarılmış bu kabloların gövdelerine de yılan, akrep, maymun, çıyan, kertenkele, örümcek serpiştirseniz... Hatta başka kablolar da dolayıp, onları da yüksek dallardan aşağıya, toprağa düşecek kadar sarkıtsanız... Aşağıdaki dalların sağına soluna lahana benzeri veya mızrak gibi fıskıran bitkiler yerleştirseniz... Ağaçların gövdelerini de yeşil kürke benzer yosunlarla örtüp, toprağı da çıplak bırakmamak için yüksek otlar ve

Yalnızca açlık, sıcak, yorgunluk değildi can düşmanları...

«İLERİ, DAHA İLERİ»

STANLEY burada fazla zaman yitirmeden tekrar yola koyuldu ve Emin Paşa'yı Albert Gölü kıyısında buldu. Burada bir süre geride bıraktığı ikmal kolunun gelmesini beklediysen de, gecikme üzerine sabırsızlığını yenemediği için, Jambuja'ya doğru 60 günlük yola koyuldu. Sabırsızlanmakta haklıydı, ikmal kolu yerlilerce kalleşçe öldürülmüştü. Tekrar geri dönerek Emin Paşa'yı ve 600 kişilik ordusunu mutlak bir ölümden kurtardı.

Stanley, Emin Paşa'yla birlikte 3 Aralık 1889'da Hint Okyanusu kıyılarındaki Bagamoyo'ya ulaştı. Kongo ağzından yola çıkalı 32 ay geçmişti. Bu uzun yol boyunca başlarından geçen çeşitli tehlikeli olaylar gazetecilik tarihinde, Stanley'in kaleminden çıkmış birer efsane oluverdi. Bu yazılardan bir bölümü, hem Stanley'in yazım ve anlatım biçimini, hem de olayları tanımlaması açısından önemlidir:

“Bir an için Fransa ve İberya yarımadasının 6 metreden 60 metreye kadar yükselen ağaç-

geniş yapraklı bodur bitkiler ek-
seniz... Arada bir, güneşin bu
yeşil karanlığı büyük cesaretle
süzülüp, yırttığı noktalar bırak-
sanız, ama buraların hemen altı-
na, sanki hava almak için birbir-
leriyle yarışan ağaçlar koysa-
nız...

İşte size, içinde yol almaya
çalıştığımız ormanların bir gö-
rüntüsü! Bir de, bir katedralin
sütunları gibi büyük bir düzen
içinde yükselen ağaçlar düşü-
nün, güneş batarken grileşen
sessizliği içinde, gururlu ve çıp-
lak gövdeleriyle uykuya gömü-
len ormanı bekleyen ağaçlar...
Hastalık, ihtiyarlık, ölüm, or-
manların da hâkimi... Kimisinin
gövdelerinden iğrenç tümörler
sarkıyor, kimisi de başını diğ-
erinin üzerine çıkartarak çevreyi
ağırbaşlı bir tavırla seyrediyor,
halbuki bu arada yediği bir
yıldırım köklerine kadar çatla-
mış ve karamış durumda! Ka-
rınca larca kemirilerek ölmesine
de şunun şurasında kaç ay
kalmış? Adım başı karşılaşılan
pis su birikintileri ve yapraklar
üzerine uzanmış rengarenk çi-
çeklerin gizlediği hain bata-
kıklar... Ölümün yeşil, gri, siyah
tuzakları..."

Stanley, bu satırları yazdık-
tan sonra onbeş yıl daha
yaşadı. Afrika'dan uzak kaldığı
günlerde bile kıtanın kara bü-
yüsünün etkisindeydi. Ömrünün
sonuna kadar politik ve ticari
tartışmalarla, Kongo'nun sorun-
larıyla, Albert Gölü çevresinde

koloniler kurulmasıyla uğraştı
durdu. 1890 yılında, elli yaşın-
dayken evlendi. Karısı, Stanley'i
Afrika'dan uzaklaştırmak için
törlü uğraşlar uydurdu:
Amerika gezisi, Avustralya, Pa-
ris... Kongreler ve Londra'nın 50
km. dışında küçük bir çiftlik.
Stanley, büyük ün kazanmıştı.
Kitaplar yazdı, konferanslar ver-
di.

Tüm çabalarına karşın, Stan-
ley ömrünün son yıllarına kadar
kendisini bir gölge gibi izleyen
dedikodulardan yakasını kurtar-
amadı. Melankoliye kapılmış,
insanlara çabuk darılır olmuştu.

"Bu mu olmalıydı benim
ödüüm?" diye yazıyordu,
"Bana bir yalancı, bir saht-
tekarmışım gibi davranı-
yorlar. Hâlâ Afrika mızrak-
larının yaralarını taşıyo-
rum ama Avrupalılar ben-
de daha derin yaralar aç-
tılar. Ne var ki, insan kö-
pekler havlıyor diye tuttu-
ğu yoldan şaşmamalı!..."

Stanley, 5 Mayıs 1904'de
öldü. Kendisine karşı olanların
tutumu, ölümünden sonra da
değişmedi, Westminster Kilise-
si'nin avlusuna gömülmesi için
izin vermediler.

Dr. Livingstone'un cesedi
vatanına götürülüp gömülmüştü
ama yüreği, yerli dostlarının
ısrarı üzerine, Ujiji'de bir ağaç
dibine gömülmüştü.

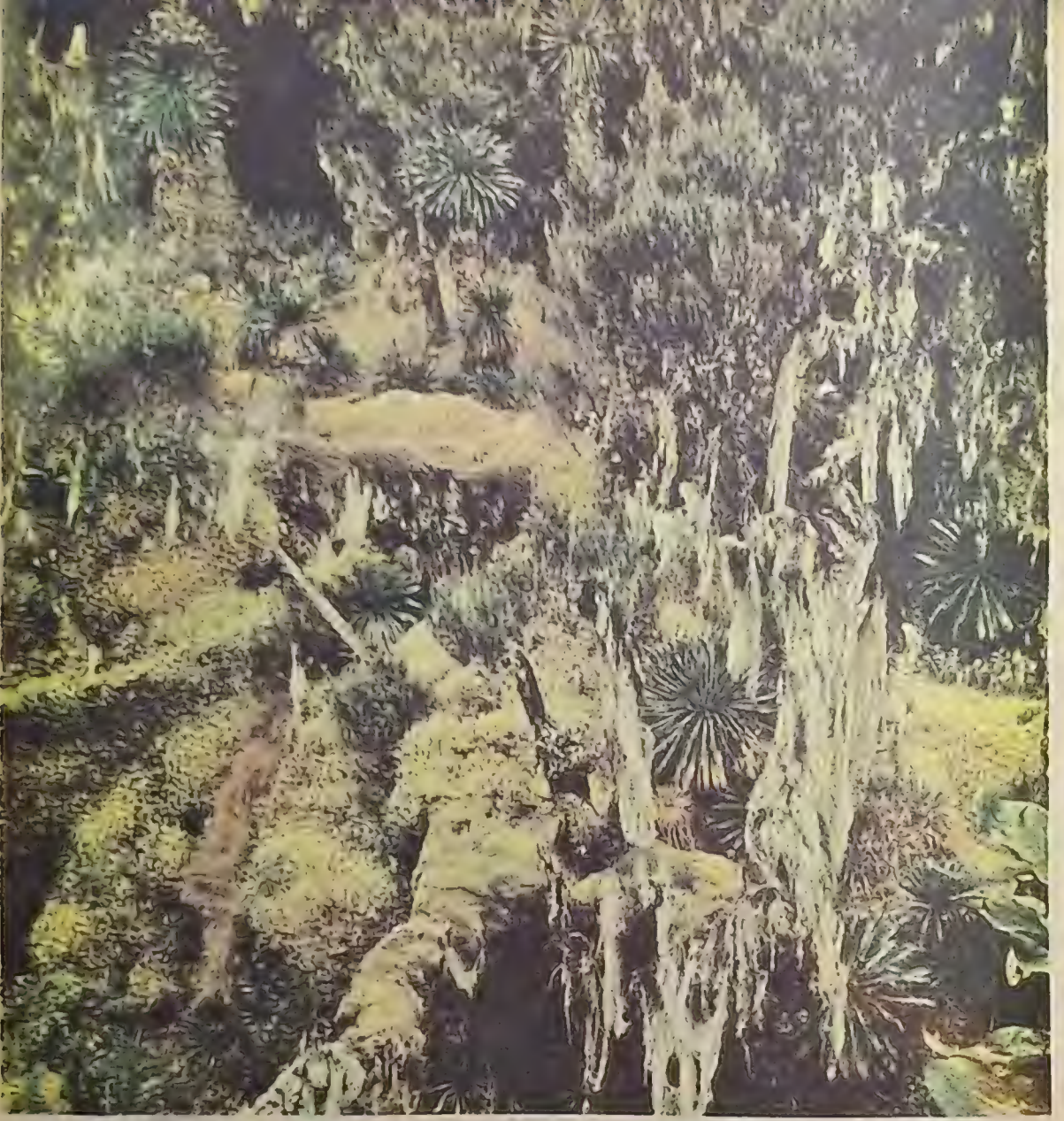
Stanley'in de dileği, herhal-
de, Afrika'ya gömülmektir, West-

Aruwimi nehrinde,
Stanley'in yardımcısı
Zaidi'nin kurtarılmasına
çalışılıyor.

minster'e değil. Surrey'de Pirb-
right'a, sade bir mezara def-
nedildi. Başına koca bir taş di-
kildi, "Henry Morton Stanley"
diye yazıldı, altına da eklendi:
"Bula Mutari". Bu, Stanley'in
yerlilerce takılan adıydı. En sona
bir tek sözcük yazıldı: Afrika.

Orta Afrika'da
bir pazar yeri

VIII. BÖLÜM

STANLEY'DEN ÖNCE, STANLEY'DEN SONRA.

AFRİKA kıtasının tanınmasında en büyük onur payı, kuşkusuz, Dr. Livingstone ve kendisini izleyen Stanley'indir. Bu iki kâşifin yanı sıra, 50-60 yıllık bir zaman dilimi

içinde, değişik uluslardan araştırmacılar, bilim adamları ve askerler, bu ünlü ikilinin ardısira kıtada kalan karanlık noktaları tanımak için hayatları pahasına ellerinden gelen gayreti göster-

miştir.

1863 yılı, Georges Schweinfurth'un 1866 yılına kadar sürecektir, Mısır, Doğu Sudan ve Kızıldeniz'i içeren bölgede yapacağı araştırmaların başlangıç tarihi-

dir. 1869 yılında Schweinfurth Yukarı Nil bölgesinde uzun bir gezi yapmış, bu yolculuk boyunca yörede yerleşik kabileleri yakından tanımak, gelenekleri ve yaşam biçimlerini yakından incelemek olanağını bulmuştur. Schweinfurth, yeni bölgeler keşfetmekten çok Afrika yerlilerini yakından tanımasıyla ün yapmıştır. Ekvator bölgesi Pigme'lerinin kıtanın en eski ırkı olduğuna inanan Schweinfurth 1875'te Kahire Coğrafya Cemiyeti'ni kurarak, gelecek yıllardaki birçok keşif gezisini destekleyecek bu kurumun temellerini atmıştır. Mısır'da yaşadığı uzun yıllar boyunca Afrika ve Arap yarımadası çöllerinde birçok gezi yapmış olan Schweinfurth, Almanya'nın kara kıtaya ilgilenmesini sağlayan bir dizi rapor ve araştırmaya imzasını atan kişidir.

Schweinfurth Mısır ve Sudan'da incelemelerini sürdürürken bir diğer bilim adamı, Fournéa, Büyük Sahranın Cezayir'in güneyinde kalan kısmını inceliyordu. Kongo yöresinde Popelin Carter ve Dutrieux araştırma yapıyor. Thomson da Tanganika gölünün jeolojik yapısına ve çağlar içindeki gelişimine ışık tutuyordu.

Savorgnan de Brazza, İtalyan kökenli olmakla birlikte, Fransa adına çalışarak, Stanley'in Kongo nehrindeki araştırmalarında yarım kalan noktaları tamamlamış, nehri besleyen kaynakları ve irili ufaklı nehirlerin Kongo'ya katılma noktalarını saptamıştır.

1880 yılında Marno ve Comber de Kongo nehrî çevresine ulaşarak, nehrî çevresindeki bitki örtüsünü incelemiştir.

1883 yılında bir diğer Alman, Böhm, arkadaşı Kayser'le birlikte Kongo'nun yukarı kollarındaki bölge haritasının detaylarının sağlanmasına katkıda bulunmuştur. Greenfell, 1884'te Orta Kongo'yu incelemiş, Gallieni ise, Batı Sudan'a yönelmiştir. İki bilim adamının eksikleri 1887'de hem Orta Kongo hem de Sudan'a giden Mizon tarafından tamamlanmıştır. Binger ise, Yukarı Niger ile Fildişi Sahili'ni inceleyerek, ticaret kolonisi kurmaya elverişli birçok nokta saptamıştır.

1889 yılı Orta Afrika'nın son karanlık köşelerinin aydınlatıldığı yıl olarak keşifler tarihinde önem kazanmıştır. H.H. Johns-

ton Rikua ya da Leopold gölünün çevresini dolaşmış, K. Johnston ise Thomson'la birlikte Nyassa ve Tanganika gölünü incelemiştir. Kongo nehrinin en büyük kollarından birisi olan Kotto'yu keşif onuru ise Van Gele'nindir.

Stanley'in Afrika tutkusunun, evliliğinden ve karısının yeni ilgi alanları bulmasından ötürü azaldığı 1890 yılında Baumann, Alman Doğu Afrikası'nı inceliyordu. Crampel ise Dybowski'yle birlikte Kongo ve Şari nehrinin

su çizgisini inceleyerek, Orta Afrika akarsu ağı üzerine önemli bulgular sağlıyordu.

Moray, 1892-1895 yılları arasında Zambezi'den Kongo ırmağına kadar uzanan 3 yıllık bir keşif gezisine başkanlık ederek, yöreyi detaylı haritalandırmıştır. Gruner'in Togo'da araştırma yaptığı 1895 yılında, keşifler

Açıktan ancak yerlilerin yemeğe alıştığı şeylere bile rağbet ediyorlardı.

tarihinde pek az rastlanan yorek-
lilikle, bir kadın, Mary Kingsley
de Gabon'da bir haftadan biraz
daha uzun süreli fakat Avru-
pa'nın Afrika'ya bakış açısını
değiştirecek kadar önemli bir
geziye hazırlanıyordu.

Adı anılan kişilerin, Afrika'nın
tanınmasına katkıları tartışıl-
mayacak önemli olmasına kar-
şın, yine 1870 yıllarına geri
döndüğümüzde karşılaşacağı-
mız adlar kadar büyük başarı
sahibi değillerdir.

Adı, başarısı anılmadan Afri-
ka'nın keşifler tarihi yazılama-
yacak denli büyük bu kâşifler
dizisi, 1872'de V. L. Cameron ile
başlar. Deniz subayı olan Ca-
meron, Londra Coğrafya Cemi-
yeti'nce Dr. Livingstone'e yar-
dım etmesi için yola çıkarılmış-
tı. Göller bölgesine geldiği
günlerde büyük kâşifin ölüm
haberini alan Cameron, Tanga-
nika'nın güneyinde kalan bölge-
de gezilerine başladı ve çeşitli
akarsuların akış yönleri ve ait
oldukları havzayı araştırdı. Dr.
Livingstone'akatılsaydı yapacağı
iş aynıydı, yalnız kalmasına kar-
şın yılmadı ve görevini başarıyla
yerine getirdi. Esir tüccarlarının
işine engel olması, Cameron'un
asker olmasından ötürüydü. Ö-
lüm tehditleri ve gerçekleşen
saldırıları sonunda, 5000 kilo-
metrelik bir geziyle yetinmek
zorunda kalıp, Benguela'ya
döndü. O dönemde 5000 kilo-
metre, Orta Afrika'nın karanlı-
ğında, herkesin göze alabileceği
bir yol değildi.

BURTON VE SPEKE

SİR Richard Francis Bur-
ton ve John H. Speke,
özellikle Nil nehrinin
kaynakları üzerine titiz araştır-
malarıyla ün yapmış iki İngiliz-
dir.

Sir Burton, Hindistan, Ara-
bistan ve Somali'deki gezilerin-
den sonra Kırım Savaşı'na katıl-
mış, sonra İngiltere'ye dönmüş-
tü. Coğrafya keşiflerine özel ilgi
duyan Sir Burton, Londra Coğ-
rafiya Cemiyeti'ne Tanganika gö-
lü çevresinde incelemeler yapma
önerisinde bulundu, uygun gö-
rülen öneri, Sir Burton'a Nil'in
kaynağını araştırma görevini de
beraberinde getirdi. Cemiyetlin
kendisine yardımcı atadığı Spe-
ke'yle birlikte Doğu Afrika kıyı-
larına gemiyle gelen Sir Burton,

1857 yılı ilkbaharında Afrika'nın
iç bölgelerine doğru yola koyul-
du. İki kâşif 1858 Şubat'ında
Tanganika gölüne ulaştıklarında
hastaydılar fakat geziyi yarıda
bırakmadılar. Tanganika'daki in-
celemelerin ardından Nyassa'ya
doğru ilerledilerse de Tabora'ya
vardıklarında Sir Burton ile
Speke arasında yolda çıkan
tartışma, iki kâşifin yollarını
ayırarak kadar alevlenmişti.
Speke, burada ayrılarak, esir
tüccarlarından aldığı bilgilerle,
yerlilerin Ukereue diye adlandı-
rdığı büyük bir göle ulaştı.
Victoria Nyanza adını verdiği bu
gölün keşfiyle, Nil'in önemli
kaynaklarından birisi saptanmış
oldu.

Speke'nin yolunu ve keşif-
lerini izleyen Burton, bu keşfe
karşı çıktı ve Speke'nin gördü-
ğünün bir göl değil, bir çok
gölün yayıldığı bir alan olduğu
savını geliştirdi. İki gezginin

1859'da Zanzibar'a varışında
Speke, İngiltere'ye doğru ilk
yola çıkan oldu. Sir Burton'a
darılmıştı.

SPEKE BURTON'A KARŞI

SPEKE, ikinci Afrika gezi-
si için Londra Coğrafya
Cemiyeti'nce görevlendi-
rilince, yanına Sir Burton'u de-
ğil, İskoçyalı J. Grant'ı kattılar.
Bu gezinin başlıca amacı ilk
gezide yarım kalan gözlem ve
keşifleri tamamlamaktı. Speke
Grant, 1861'de Zanzibar üzerin-
den Victoria Nyanza'nın güney-
batı ucuna ulaştılar. Buradan
ilerlemeye başlayıp, gölün batı
kıyılarını keşfettiler.

Speke ve Grant, 1862 yılı
başında gölden çıkan büyük bir
akarsuya rastladılar, böylece

Nil'in bu gölden kaynaklandığı kesinlikle saptanmış oldu. Yerliler bu başarısı üzerine Speke'ye bir diğer gölden söz açtılar. Bu göle gitmek hemen hemen olanaksızdı ama anlatılanlardan Speke bunun Nil sisteminde bağlı olduğunu tahmin etti.

Victoria'dan çıkan büyük nehri, Beyaz Nil'i izleyen Speke ve Grant, kuzeye doğru ilerlediler, 1863 Şubat'ında Gondokoro'ya vardılar. Burada, kendilerini aramaya çıkan Samuel Baker'le karşılaştılar. Nil kaynakları üzerine incelemesini sürdüren Speke, 1864'de Nil'de geçirdiği bir kazada can verince, Grant notları derlemek üzere İngiltere'ye döndü.

Speke'nin beklenmedik ölümü, Baker'i yarım kalan işi tamamlamaya yöneltti. Albert Nyanza gölünü keşfederek, 1865'de Gondokoro'ya, buradan

Nehir çoğu zaman geçit vermiyor, kendisini zorlayanların canını alıyordu.

da İngiltere'ye döndü. 1868 yılında Mısır hesabına aynı bölgede bir diğer gezi düzenleme olanağını buldu.

BÜYÜK SAHRA'DAKİLER...

BARTH ve Vogel'in Kuzey Afrika'da Sahra çölünde ki gezilerini daha önce incelemiştik. 1854-1864 yılları arasında bu çölün güneyinde araştırma yapma cesaret ve dayanıklılığını yalnızca Henry Duvoyrler göstermiştir. Sahra'daki önemli keşif gezilerini gerçekleştiren onuru ise Rohlfs ve

Nachtigall'indir.

Rohlfs, 1855 yılından başlayarak Cezayir'deki yabancılar lejyonunda görev yapmış, Arapça öğrenmiş ve Müslüman geleneklerine alışmıştı. 1861 yılında Fas'a giden Rohlfs, burada yakın dostluk kurmayı başardığı bir dini liderin yardımıyla Büyük Sahra'nın batı bölümünde uzun bir geziye çıktı. 1865 yılına kadar uzayan bu gezide Rohlfs, hiçbir Avrupalının görmediği toprakları ve kentleri gördü.

Gezi sonrası Almanya'ya dönen Rohlfs, uzun bir süre geçmeden tekrar Kuzey Afrika'ya döndü. Barth'ın, Deham ve Clapperton'un keşifler yaptığı geniş bölgeyi gezdi. Kendinden önceki keşiflerin izlediği yolu tutarak Bornu'ya vardı, buradan Niger, Benue ve Sokoto deltalarına ulaştı. Yolculuğunun geri kalan bölümünü karadan tamamlayan Rohlfs, Lagos'a girdiğinde Batı Sudan üzerine sağlanan en önemli verileri de beraberinde getiriyordu.

1868 yılı, Rohlfs'un Kuzeydoğu Afrika'da, Libya ve Habeşistan'da incelemeler yaptığı yıldır. 1884-1885 yıllarında Zanzibar'da Alman Konsolosluğu olarak görev yaptıktan sonra vatanına dönen Rohlfs gezilerinin notlarını, resimlerini kitap olarak yayınlamak olanağını da buldu.

MERAKLI BİR AVRUPALI

BÜYÜK sahra ve Sudan, Rohlfs'un ilerlemiş yaşına rağmen ısrarla keşfetmeye çalıştığı gizlerle doluydu. Rohlfs'un yazıları, notları birçok Avrupalıyı bu yöreye yönleltecek denli coşkuluydu ama tehlikeler, zorlu iklim koşulları, doğanın acımasızlığı, çoğu kişiyi bölgeyi yalnızca hayalinde canlandırma ile yetinmeye zorladı.

Keşifler tarihi, tüm güçlüklerle karşı meydan okumaya yürekli kişiler olmasa, yazılamazdı. Bizler de hâlâ karanlıklarla dolu bir dünyada, çevremizi tanıyamadan, yaşıyor olurduk.

Bu örnek gözöpek karakterli kişilerden birisi de Gustav Nachtigall'dir. Nachtigall, tıp öğrenimi görmüş bir askerdir. Gençliğinde vereme yakalanınca, sıkı disiplinli ve yalnızca sağlıklı adamlara yer veren Prusya ordusundan atılmış, vatanından soğumuş, ani bir karar sonucu

Fas'a gelmişti. Batılı için o yıllarda Fas mistik bir anlam taşıyordu. Anlatılanlar, gerçekten Fas'da olup bitenlerle, hiç olmayanları sarmal bir öykü-efsane dizisine dönüştürmüş, büyü dozunu fazla kaçırmıştı. Nachtigall de büyüye kapılıp gelenler arasındaydı.

Fakat Nachtigall büyüün fos çıktığını görünce, ters yüz geri dönenler arasında değildi. Buraya yerleşip, Arapçayı öğrendi, Müslüman geleneklerini inceledi ve benimsedi. 1866 yılında Tunus Beyinin özel doktorluğuna atandı. Bu, pek az Batılıya gösterilen güvenin en üst aşamasıydı. Bu yıllarda vatandaşı Rohlf's ile karşılaştı. Prusya Kralının Bornu Sultanına gönderdiği armağanları ulaştırma görevini üstlenmiş olan Rohlf's'u bu zorlu görevi kendisine devretmesi için kandırmayı başaran Nachtigall 7 Şubat 1869'da yola çıktı.

TİBESTİ NERESİ?

NACHTIGALL, zamanında Rohlf's ve Barth'a kılavuzluk etmiş, sadakati tam güvenilir bir rehber ve üç hizmetçisiyle Trablus'tan yola çıktı. Sekiz deve Bornu Sultanına sunulacak armağanları taşıyordu, kervan soyguncularının iştahını kabartacak kadar değerliydi yükü.

Ağır ağır ilerleyen kervan Fizan'a vardığı zaman, burada Hollandalı kadın araştırmacı Alexandrine Tinne'ya rastladılar. Tinne, yanında bir üniversite öğrencisiyle araştırmalar yapıyor, Fizan çölünü boydan boya aşmayı planlıyordu. Tinne, Nachtigall'le karşılaştıktan bir iki hafta sonra çölde saldırıya uğrayıp, hunharca öldürülmüştür.

Fizan'da konaklamak zorunda kalan Nachtigall, Murzuk'tan gelip Bornu'ya gidecek bir kervanı beklerken, zamanı boşa geçirmemek için Tibesti'ye kadar gidip gelmeyi düşündü. Bu yöre üzerine Avrupalılar hemen hiçbir şey bilmiyordu. Bölgeyi iyi tanıyan Tibu'lardan bir kılavuzun peşisıra yola çıktılar. Yolda insan iskeletlerine, henüz çürümemiş cesetleri güneşe bırakılmış esirlere rastladılar. Çöl sıcaklığı başka hiçbir şeye benzemiyordu. Susuzluktan bitkin hal-

de yollarını sürdürdüklerinde, kurumuş bir kuyu başında baygın yerlere serilmiş bir kervanla karşılaştılar. Yol, dayanılmaz zorluklarla dolu olmasına karşın Nachtigall geri dönmek üzerine bir tek sözcük bile söylemedi.

Tibesti'ye varmayı başardılar. Kente giren ilk Avrupalı olan Nachtigall bölge üzerine ilk ve değerli verileri de toplamayı unutmadı:

"Çad gölü ile Bingazi'deki Büyük Kirke körfezi arasındaki yolun orta yerinde bulunan Tibesti, volkanik bir kütle üzerindedir. Büyük Sahranın en yüksek noktaları da bu yörededir. Volkanik konilerden bazıları 3 000 metre yüksekliğe ulaşır, Sahra'nın bir diğer dağlık yöresi olan Hoggar'larda ise yükseklik hiçbir yerde 3000 metreyi geçmez.

Genel olarak Tibesti kenarları

300-400 km. uzunluğundaki bir üçgen şeklindedir. Çevreye yayılan lav ve küller, bugün içinde su bulunmayan vadilerle derinlemesine yarılmıştır. Volkan ve çöl özelliklerinin birbirine karıştığı bu bölge, kendine özgü bir görünüme sahiptir. Ay yüzeyinde teleskopla incelediğimiz yapıyı andırmaktadır.

Burada yeryüzünün belki de en ilkel insanları yaşamaktadır. Tibu ya da Teda adıyla anılan bu insanlar en azından 260.000 km²'lik bir alana dağılmışlardır. Sayılarının 2.000 kadar olduğu sanılıyor. Beyaz ırktan gelmelerine karşın, yerlilere karışarak melezleşmişlerdir. Din olarak Müslümanlığı seçmişler ama geleneklerini de sürdürmektedirler..."

Stanley Jambuja'ya vardığında Emin Paşa'yla aralarında 900 km. vardı.

yüzyıllardır dağınık ve diğer kavimlerden soyutlanmış yaşadıkları içinde gelenekleri de zaman içinde pek az değişmiş olmalı ve ilkçağ insanlarını yaşayış biçimine en iyi örneği bu insanlar oluşturuyor sayılmalıdır.

Herodot da bu bölgede özellikleri ve dilleri Nachtigall'in tanımladığına benzer insanlardan söz etmektedir. Tibu'ların konuşması, yalnızca Avrupalı için değil, Afrikalı için de ilgi çekici ve şaşırtıcıdır: ısıklık benzeri sesler çıkartarak anlaşmaktadırlar. Dağlık yörede yaşayan bu insanlar son derecede çeviktir, zayıf, ince yapılarına karşın olağanüstü dayanıklıdırlar.

Nachtigall, Tibesti'ye varabilmek için yaşamını tehlikeye atmıştı, dönüşü de hayli zor oldu. Murzuk'a geri geldiğinde yarı ölü durumdaydı. Tibesti, Nachtigall'den sonra 40 yıl boyunca Avrupalı yüzü görmedi.

1870 yılı kışını Murzuk'ta geçiren Nachtigall, 18 Nisan'da güneye doğru yola çıktı, 28 Haziran'da Çad gölüne, bir hafta sonra da Kuka'ya vardı. Şeyh Ömer Prusya Kralı'nca gönderilen armağanları beğeniyle kabul etti.

Şeyh Ömer'in ilgisini ve hayranlığını kazanmayı başaran Nachtigall, Kuka'ya yerleşti ve yörede üç sene boyunca sık sık geziler düzenleyerek detaylı incelemeler yaptı. Kuka'da yaşantı, zıtlıklarla doluydu. Adım başı sakat dilencilerle karşılaşılıyor, küçük bir zengin kitle olağanüstü lüks bir yaşam sürdürüyordu. Hastalık ortalığı kırıp geçiriyor, özellikle sıtma sayısız can alıyordu. Nachtigall'in tıp öğrenimi işine yaradı, hastalarla yakın ilgilenmesi, yerli halkın sevgisini kazanmasını sağladı. Hayvanları sevdiği ve halkın kendisine verecek parası olmadığı için sık sık canlı hayvan armağan ediliyor, Nachtigall'in evinin bahçesi hayvanat bahçesine dönüşüyordu. Kuka halkı, kaderine razı, yumuşak başlı insanlarla doluydu, cinayet ve hırsızlık gibi olaylar, yılda ancak bir-iki kez görülüyordu. Her hafta kurulan pazara çevreden 10.000 üzerinde alıcı ve satıcı geliyordu, bu pazarın önemi esir ticareti de yapılmasından ileri geliyordu.

Devlet yönetimi de oldukça

Bir yanda
Uganda
kabileleri...

ilginçti. Çeşitli kabilelerin reislerinin gönlünü hoş etmek için Şeyh Ömer, ne tarafta ayaklanma olursa, o bölgeye taviz veriyordu. Şeyh ve ailesi, gerçekte, Bornu'nun kaymağını yiyen tufeylilerden başka bir şey değildi. Bu durum, bazılarının da işine yaramıyor değildi. Örneğin Nachtigall'in, kendisine yollanan para yolda yağmalanan kervanla yokolunca Sultan'ın yardımıyla parasal durumunu düzeltebilmişti.

NACHTIGALL YİNE YOLLARDA

KUKA'daki evinde oturmak Nachtigall'e göre iş değildi. 1871 yılında se-

rüven tutkusu yüreğini dürtünce, Nachtigall yine yola koyuldu. Yerlilerin bile pek az tanıdığı ve gerçekten kaçındığı yollardan ilerleyerek Çad gölü yöresinde Egay ülkesine ulaştı. Bu yöre, Çad gölünden daha alçak rakımda olduğu için sık sık çöl sularınca kaplanıyordu. Yaşlı kişilere danıştığı zaman Nachtigall bu toprakların Çad gölünün eski yatağı olduğunu öğrendi. Hemen her gün 45 dereceyi aşan sıcakta ve çadır kurmaya olanak vermeyen şiddetli kum fırtınaları arasında vahadan vahaya ulaşmak koşulluyla 700 km. yol alan Nachtigall Çad ile Tibesti arasında kalan

deniş bir bölgeyi, Bornu'yu incelemiş oluyordu.

Nachtigall'in bundan sonraki durağı **Bagulrmi**'ydi. Bu bölgenin halkları Nachtigall'in yolu düştüğü günlerde yoğun çarpışmalarla dolu bir savaşı başlatmışlardı. Nachtigall bu savaştan kendini zor kurtardı. Yolunu sürdürdü ve çeşitli yerli kabilelerini yakından tanımak olanağına kavuştu.

Nachtigall'in üçüncü gezisi Kuka'nın çok uzak bir sınır

bölgesi olan Uday ülkesine yönelkti. 1874 yılında Darfur'a doğru yol almaya başlayan Nachtigall, buradan Nil'e vardı. Kordofan'ın önemli kenti **El Obeyd**'e girdi ve uzun süre burada dinlendi. Nil üzerinden bir ticaret gemisiyle **Harüm**'a vardı. Nachtigall yine uygarlığa geri dönmüştü. Kendisine ayrılan bir yelkenliyle **Kahire**'ye doğru yola çıktı. 6 yıl süren başarılı bir geziyi tamamlamış olarak giriyordu Kahire'ye.

1874'ü izleyen yıllarda Nachtigall sık sık Afrika'ya dönmeyi planladı, gerçekleştirdi de. Afrika'nın Alman sömürgelerinde resmi görevli olarak çalıştı. 1885'e kadar sürdü bu geziler. Nachtigall Almanya'ya dönmek üzere bindiği gemide Afrika kıyıları gözden kaybolmadan son nefesini verinceye kadar.

Öte yanda iz sürme ustası Wirumiler...

IX. BÖLÜM

KARA KİTADA BİR BEYAZ KADIN: MARY KINGSLEY

K EŞİFLER tarihinin Afrika'ya ilişkin sayfaları yazılırken, adlarına onurlu bir yer verilmesi için canlarını vermekten çekinmeyen nice

kâşifin günler, aylar boyu çektiği sıkıntılara karşılık, birer satır ile anılmalarının nedeni, başarılarının küçümsenmesi değildir. Üzerinde yaşadığımız dünyamızı

tanımamızı borçlu olduğumuz bu gözüpek kişilere borcumuz sonsuzdur. Bir kâşifin adı, özerinde ilerlediği bilinmedik toprakları bize tanıttığı oranda

yücelir, keşif gezisinin kısalığı, uzunluğu, kat ettiği kilometreler önemli değildir.

Bu nedenle, Mary Henrietta Kingsley'in adı, Afrika'nın keşif tarihinde kendine özgü büyük bir değer taşır. Keşifler tarihinin belki de en kısa yolculuğunu yapan Mary Kingsley, bir hafta içinde 112 km. yol almıştı. Fakat bu bir haftalık yolculuk, Batı dünyasının Afrika'ya bakış açısını, Kingsley'den önce ve sonra gelen kâşiflerin başaramadığı kadar genişletmiş ve değiştirmiştir.

GARİP BİR GENÇ KIZ

MARY Henrietta Kingsley, İngiltere'nin Krallıçe Viktorya egemenliğinde dünyaya söz geçirdiği yıllardan 1862'de, Highgate, Londra'da doğmuştu. Babası George Kingsley, gezi tutkunu, serüven aşığı bir adamdı. Tıp eğitimi görmüştü ve uzak ülkelere gezilerini, birlikte çıktığı zengin kişilere doktorluk yaparak kazandığı parayla gerçekleştiriyordu. Yılın ancak birkaç ayını evinde geçiriyor, bu süre içinde anlattıklarıyla Mary'yi ve ağabeyisini büyülüyordu. Tutucu bir aile geleneği Kingsley ailesini evin reisinin evde olmadığı aylar boyunca eve kapanmaya zorluyor, çocukların dünyasının sınırlarını babalarının mektupları ve zengin kütüphane ile çiziyordu.

Mary beş yaşına bastığı günlerde babası beş yıllık bir gezi için Amerika ve Kanada'ya gitmişti. Doğa tarihi ve antropoloji üzerine incelemeleri için kaynak araştırmalarının renkli öyküleri, birbiri ardına eve gelen mektuplarla çocukları etkiliyor, serüvenci babalarına benzeme isteğini aşıliyordu. Ne var ki, Mary, yaşadığı çağda babasının yaptıklarını yapması hoş karşılanmayacak bir cinsiyettendi, kardeşi ise hastalıklı bir çocuktur. Bu nedenle Mary, avunmak için, babasının mektuplarını Londra kütüphanelerinde bulduğu bilimsel verilerle karşılaştırarak, yayınlamak üzere derlemeye verdi kendisini.

Mektuplar, aileyi heyecanın doruklarına sürüklüyor, çocukların nefesini kesiyordu. Babasının General Custer'in birliğine katılacağı haberini aldıklarından

6 hafta sonra, birliğin Little Bighorn'da kızilderililerle çatışmada yerle bir edildiği haberi, aileyi perişan etmeye yetmişti. Üç buçuk hafta sonra çıkagelen mektupta George Kingsley'in kötü hava koşullarından ötürü birliğe katılamayıp, hayatta kaldığını öğrenmeleri de yeni bir heyecan ve sevinç kaynağı oluşturmıştı.

Mary, bu çalkantılı yaşam içinde ruhsal yapısı toplumdan uzak kalmaktan ötürü tam gelişme olanağına kavuşamamış, duygusallığı aşırı, fiziksel da-

Bozulmuş sağlıkları, gerek duydukları su ve besini yerliler gibi ilkel yollardan edinmelerini olanaksızlaştırıyordu.

yanıklılığı zayıf, garip bir genç kız olarak yetişti. Ağabeyi okula giderken, Mary kendi kendisini yetiştirmek zorunda kalmıştı. Viktorya devrinde bir genç kızın eğitiminden çok, ev işlerindeki becerisi önemseniyordu. Mary'nin bu yanı da zayıf kalmıştı. Uşaklar ve hizmetçiler ev işlerini görürken, Mary de

babasının kütüphanesinde Darwin'in Türlerin Kökeni'ni, Burton'un Melankoli'nin Anatomisi'ni, Johnson'un Korsanlar, Kaçiller ve Soyguncular Tarihi'ni, Bayle'in Sözlük'ünü okuyordu. Kimya ilgisini çekiyordu ama deney yapma olanağı bulamıyordu. Gördüğü tek köklü eğitim, eve gelen öğretmenlin verdiği Almanca dersleriydi.

Diş dünyayla ilişkisi kesikti Mary'nin. Kendisini kitaplarına, annesine ve hastalıklı kardeşine adanmıştı. Diş dünyanın ne zevklerinden ne de tehlikelerinden haberi vardı. Mary 17 yaşına vardığı yıl, babası gezlerine ara vererek eve döndü. Yeni bir eve taşındılar ve çevreden edindikleri dostlarla akademik tartışmalara girdikleri sohbetleriyle ilgi çektiler. 26 yaşına kadar, Mary tuttu, kitapların dizgi yanlışlarını düzeltti durdu. Genç kızlık dönemi hayli geride kalmıştı Mary'nin, ama evden hemen hiç uzaklaşmamıştı. Bir kez Waller bölgesine bir hafta sonu için akrabalarına gidecek oldu, vardığında aldığı bir telgraf üzerine hemen geri döndü.

Mary'nin yaşamını allak bullak edecek darbe, ansızın geliverdi. 5 Şubat 1892 günü sabaha karşı babası öldü, 12 hafta sonra da annesi. Bir ay sonra kardeşi Charles Uzak Doğu'ya gitmek üzere evden ayrıldı. Mary 29'un daydı ve yapayalnız kalmıştı; hayatta kimsesi yoktu, evli de

değildi. O yıllar için çok iyi sayılır bir miras kalmıştı Mary'ye: 4000 sterlin. Bu paranın bir bölümünü Kanarya adalarında geçirmeyi planladığı tatil için ayırdı.

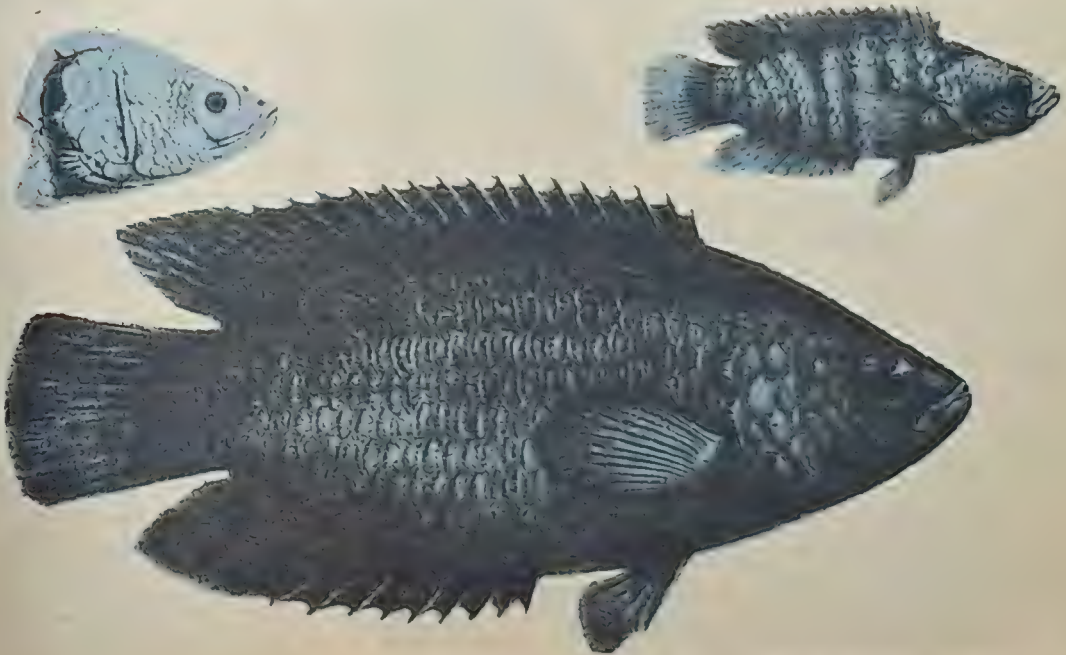
BERRAK HAVADA BAKTIĞINDA AFRİKA'YI GÖRÜRSÜN...

KANARYA adaları, Mary'nin yaşamında dönüm noktası oluşturacaktı. İlk kez insan içine çıkıyordu ve hep kitaplarda okuyup, resimlerin azlığından ötürü bir türlü gözünde canlandıramadığı kişilerle karşılaşılıyordu: Korsan eskileri, kaptanlar, hırsızlar, tüccarlar, forsalar, komisyoncular, misyonerler, kâşifler. Anlatılanların coşturucu renkleri, babasının mektuplarındaki inanılmaz olayların benzerlerini ayaklarının önüne seriyordu. Sierra Leone'deki serüvenlerini bir bardak viski karşılığında saatlerce anlatan sarhoşlardan; arkadaşları timsahlara kurban gitmiş tüccarların yamyamlarla çatışıp, canlarını zor kurtardığı anların insanı dehşete düşüren öyküleri, Mary'yi son derece etkiliyordu. Berrak havada baktığında uzaklarda bir çizgi halinde, esrarlı kıtayı görüyordu Mary; Afrika'yı.

Anlatılan öykülerle, Afrika'yı yakından tanımak tutkusu Mary'nin, benliğini sarıyordu. 1893 yılının ilk haftalarında, sırf kıtaya ayak basmış olmak için Afrika'ya gitti. Kanarya adalarında ve Londra'da Afrika üzerine anlatılanla yetinemeyeceğini anlamıştı. İlişki kurduğu kişiler tüccarlardı, "Beyaz adamın mezarlığı" takma adıyla kötü ön kazanan bu kıtada yapmayı tasarladığı gezi için en sağlıklı, işe yarar bilgileri bu adamlardan alabileceğine inanıyordu. Yanılmamıştı, tüccarlar Viktorya çağının klasik bir hanımefendisi görünümündeki Mary Kingsley'e yörede olup bitenleri, olası tehlikeleri anlattılar. Freetown kasabası, Mary'nin Johnson'un, Korsanlar, Kaçiller ve Soyguncular Tarihi'nde okudukları benzeyen bir yerde ama tüccarların iyi niyetli girişimleriyle uygarlaşma yolundaydı.

Bu gezisinde, kıyıdaki limanlardan başka bir yer görmeyen Mary Kingsley İngiltere'ye dönüşünde gezisinin bu kıtayı tanımak için yeterli olmadığına karar verip, ilk fırsatta yinelemeyi düşünüyordu. Bu amaçla bir de plan hazırladı.

Gezisi, turistik bir geziden öte, bilime yararlı olmalıydı. British Museum'dan Dr. Günter'le görüşerek, balıklar üzerine uzman olan bu adamın, kendisine getireceği ender balık ör-

Mary Kingsley'in gezileri sırasında elde ettiği balık örnekleri.

nekleri karşılığında mali desteğini sağladı. Sonra Almanya'ya Kaiserworth Enstitüsü'ne giderek, sağlık ve ilk yardım, tropikal hastalıklar üzerine bir kursa katıldı. Kraliyet Coğrafya Derneği'nin "Yolculara Öneriler" kitabını tekrar tekrar okuyarak, gezi için gerekli gördüğü malzemeyi ve giysileri hazırladı. Bu arada, Afrika'ya keşif gezisi düzenlemiş hemen her kâşifin yazılarını, kitaplarını buldu ve okudu. Yanına almaktan kaçındığı tek şey ateşli silahlar oldu. Bir kadının, yamyamlar ülkesine değil silah, topla gitmesini bile yeterli bulmayanlar, Mary'yi gezisinden vazgeçirmeye çalıştılar. Mary Kingsley kararlıydı: Kendisinden önce kıtaya ayak basanlar, şiddetin

simgesiymişcesine etrafa ateş açmış, kıyımlara girişmişlerdi. Afrikalıya silahla değil, dostluğun simgesiyle yaklaşmak gerekti. Tüccarlar, yıllardır yörede çalışıyorlar ve canlarına en ufak bir tehlike gelmeksizin varlıklarını sürdürüyorlardı. Başarının ve hayatta kalmanın anahtarları dostluk ve ticaretti. Mary de yanında silah değil, incik, boncuk, kumaş, olta iğnesi, ayna götürcekti.

MARY KINGSLEY VE AFRIKA

1895 yazında Ogowe ırmağı ağzında Talagouge'ye vardığında, Mary Kingsley'in Afrika serüveni

çoktan beri başlamıştı. Törede altı aydır bitki ve hayvan örnekleri topluyor ve Ilmandaki gemilerin kaptanları aracılığıyla İngiltere'ye yolluyordu. Kıyıda içerilere henüz uzanamamıştı, o günlerde Fransız Kongo'su olan topraklara ayak basacağı günlerin henüz gelmediğine inanıyordu. Araştırmacı heyecanını dizginlemeyi Mary Kingsley kadar iyi dizginleyebilen bir diğer kâşife rastlamak oldukça zordur. Kıyıda yapacaklarının tamamlandığına inanmadan, kıtanın içlerine gitmek için en ufak bir telaş bile göstermemiştir.

KARA KITA'NIN YÜREĞİNE DOĞRU

KINGSLEY'in kıtanın içine doğru başlattığı gezisinin ilk konağı Talagouga'dan yarım saatlik uzaklıktaki Lambarene'deydi. Lambarene, yıllar sonra Dr. Albert Schweitzer'in de konağı olacaktı.

Lambarene'de Fransız Evangelist kilisesi misyonerleriyle görüşen Mary din adamlarının yerliler üzerine edindiği yanlış izlenimler karşısında hayrete düştü. Yerlilerin kara derili olmasını işledikleri günahların tenlerine yansımalarına bağlayacak kadar bağnazlar bile vardı. Çok karılı olmalarını doğanın acımasızlığı karşısında kadınlara destek olmak istemelerine bağlayan Mary Kingsley din adamlarının yerlilere okuma yazmayı öğretmekten başka hiçbir yararda bulunamayacaklarını anlamıştı.

Ogowe ve Rembwe nehirleri arasında kalan bölgeyi incelemek üzere yola koyulan Mary Kingsley'in elindeki Fransız çizimi haritada yalnızca Ayzingo gölü işaretlenmişti, bunun dışında kalan topraklar henüz tanınmıyordu. Bu bölge, Kongo'nun Gabon bölgesini elinde tutan, acımasız yamyamlıklarıyla tanınan Fang kabilesinin arazisiydi. Ve Mary Kingsley, bu kabilenin köyüne doğru yola çıkmıştı.

FANG KÖYÜ YOLUNDA

YOLCULUK 22 Haziran'da başladı. Kingsley'in kanosu hiç de kalabalık değildi: Ajumba kabilesinden

Bir nehir boyunca, bir nehir uğruna... İşte Stanley! İşte Kongo nehri.

dört yerli, Kingsley ve Igalva kabillesinden bir çevirmen.

Ajumba'lıların adları Mary Kingsley için oldukça değişikti, hatırında tutabildiği tek ad **Ngo-ua**'ydı. Kürek çekmekten başka- ca iş yapmayan bu adamın adını, başka hiçbir işe yarama- dığ için hatırında tutabildiğini yazıyor Mary Kingsley. Diğer yerlilere ise kendi taktığı adlarla sesleniyordu: Grey Shirt (gri gömlek) gri bir gömlek giydiğin- den ötürü, Singlet (Yalnız) bekâr olduğu için, Silent (Sessiz) konuşmaktan kaçındığı, Pagan (Kâfir) putperest ve örkütücü bir yapıda olduğu için böyle ad- landırılmışlardı. Sessiz dışında hemen hepsi kırık dökük İngiliz- ce konuşuyordu, sessiz ise hiç konuşmuyordu, ne İngilizceyi ne de kendi dilini.

Lambarene'den yukarıya doğ- ru ilerleyen kanoda bir kadını gören yerlilerin nereye gittikleri- ni sorup, **Rembe** cevabını aldık-

larında şaşkınlıkları Mary King- sley'i kaygılandırmak bir yana, eğlendiriyordu.

22 Haziran günü akşam üze- rine doğru haritada gösterilen en uç noktayı da geride bırakmış, bilinmedik bölgeye girmişlerdi. Gri Gömlek'e bakılırsa, **Karkoya** ırmağına kavuşmak üzereydiler, daha sonra, ırmağın akış yönü- nün aksine ilerleyecek olur- larsa Ncovi gölüne varabilirlerdi. Kingsley bu ırmak ve göl adını ne duymuştu ne de haritasında görebiliyordu. Bu kadar kısa sürede haritanın dışına çıkmış olması, kendisinden önce bu yöreye gelmek cesaretini duya- mayan kâşiflere nasıl olup da kâşif adının yakıştırıldığını dü- şünmesine neden oldu. Ertesi günün ilk ışıkları kara kıtayı, aydınlatırken, Karkola'ya girmiş, **Ncovi** gölüne yaklaşmışlardı. Bu ırmak ve gölün kâşifi olarak tanımlanmak, Mary Kingsley'in hiçbir zaman kabullenmediği bir onvandı, yörede yaşayanlar bu

Batı Sudan: Borana kabillesinin geçim kaynağı, bu yanardağ kraterindeki tuz gölünden çıkartılan tuz parçalarıdır.

suları yıllardır tanıdıklarına gö- re, yaptığı keşif değil, olsa olsa buraya ilk beyaz insan olarak ayak basmaktı. Afrika'ya Afri- kalı gözüyle bakmak gereğine inanıyordu Kingsley, kıtaya uyum sağlamak, insanlarını ta- nımak, dostluk ilişkileri kurmak gerekti, yoksa kendine paye çıkartmak değil.

Ncovi gölüne vardıkları gü- nün öğleden sonrası, çevredeki kayalık arazide yaptığı keşif gezisi sırasında, gölün kuzeyba- tı yakasında sazdan yapılmış küçük kulübelerin oluşturduğu bir köyü farkettil Kingsley. Bu, bir Fang köyüydü.

Köye gölden, kanoyla, yavaş yavaş yaklaştılar. Gri Gömlek ve Kafir daha önce bu köyden

yerlerine birak alışverişlerde bulunmuştu. Köyde bir iki tanidık bulmayı umuyorlardı. Fang'lar da gelenleri farketmişlerdi. Kösarak gelip, kıyıya çıkan Gri Gömlek ve Kafir'in karşısında dizildiler. Ellerinde mızrak, ok, baltanın yanı sıra dolu olduğu belli eski tip tüfekler de vardı. Kingsley ve adamları, yamyam köyünün kutsal topraklarına ayak basmaya hazırlanıyorlardı. Bu topraklar, belki de dünyanın görecekları son toprak parçası olacak, gömölme şansını bile bulamayacaklardı, Fang'lar yamyamdı çünkü.

BEKLENMEDİK BİR DOST

NE Kingsley, ne adamları ve ne de Fang yerlileri ses çıkartmadan birbirlerini sözüyorlar, karşılıklı niyetlerini anlamaya çalışıyorlardı. Ansızın kalabalık arasından bir adam sıyrıldı, birkaç adım öne çıkıp, Kingsley'in adamlarına dikkatle bakmaya başladı. Yerli, üzerinde leopar derisi, elinde mızrak ve derisinde süslerle örkütücü bir görünümdeydi. Bir çığlık koparıp Kafir'in üzerine koşmaya başladığında Mary Kingsley sonunun geldiğini düşündü.

Yerli, kafir'in önünde durdu ve kollarını uzatıp, Kafir'e dokunmaksızın onu selamladı. Adı Kiva'ydı ve Kafir ile Gri Gömlek'in alışveriş ettikleri yerliydi. İki eski dostunu tanımişti, onları ve beyaz kadını köyüne buyur etti.

Mfetta köyü, anlatılanlara göre, en büyük Fang köylerinden birisiydi. Mary hayatında ilk kez beyaz kadın gören yerli kadınlarca çevrelendi ve tenine dokunulmaksızın hayretle incelendi. Gri Gömlek ve Kafir'in köyün ileri gelenleriyle de tanışıp, dostluk ortamını pekiştirmelerinden sonra, Rembve'de ilerlemeleri için kendilerine kılavuzluk edecek kişinin seçimine girişildi. İstenilen ücret yüksekti, pazarlık yoluyla indirilmesi için üç saat gerekti. Sonuçta anlaşıldı ama, gece de bastırmıştı, yola koyulmaları için artık çok geçti.

Kâşif tüketen
nehir: Kongo.

FANG KÖYÜNDE BİR GECE

KILAVUZ olarak seçilen üç kişi, Kiva, Fika, Viki'den Kiva, gecelemesi için Mary'ye kulübesini verdi. 2 metrekarelik, kum tabanlı, saz-

dan örümme, sert tahta yataklı, odun yastıklı bir odacıktı bu, tavanından leopar derisi ve hayvan kabuklarından yapılma tilsimler sarkıyordu. Odanın bir köşesinde, Kiva'nın ve arkadaşlarının ormanda ilerlerken yılanları örkötmek için ayaklarına taktıkları pirinçten yapılma takılar yığılıydı.

some because I don't see
 if I'm not? Now what are
 you doing with that sort
 of thing in the House? I
 don't know what until
 Chamberlain is charged
 by opposition - people being
 killed all the time. Oh
 can it be from such a
 man? The tax is on
 the house & the man
 in New Zealand had
 been against taxation
 the same good man
 law house here. I am
 now doing only one thing
 about this tax - tak-
 -ing up my faithful
 non-conformists. They are
 a big rolling broom

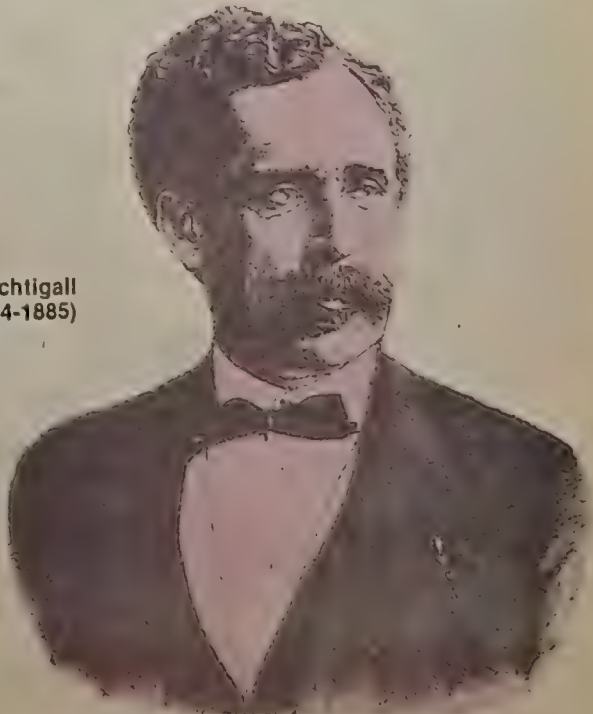
Beloved I'm thinking of
 "Oh but it's impossible I can
 have done this without
 consulting his Commissioner
 men. What now is it? Oh
 we like C to do such a
 thing - "John" says I
 should have seen him
 Manchester Chamber Com-
 -pensation - this, as before
 said, against my Commission
 from & I left him sitting
 in a pool of silence &
 have now had a letter
 from him - typical - saying
 "in your letter on disjunctive
 to have certain accounts
 of fact" - just fact to
 C. "You know a letter to
 me" - what is that letter?

Gece sıcağı. Mary Kingsley
 her tehlikeyi düşünmek ve ted-
 biri elden bırakmamak zorunda
 olduğundan, tahta yatağa elbi-
 seleriyle uzandı. Ayağındaki çiz-
 meleri bile çıkartmamıştı. Gece-
 yi sıvrısineklerle boğuşarak, or-
 manın derinliklerinden gelen
 vahşi hayvan küremeleri ve
 maymun çığlıklarını dinleyerek
 geçirdi. Köyde bütün gece bo-
 yunca tek uyanık kişi, Mary
 Kingsley'di.

24 Haziran sabahı yola çı-
 karak, bir diğer Fang köyüne,
 Efoua'ya ulaşılar. Karadan iler-
 liyorlardı, hemen her yarım saat
 başı durup dinleniyorlar, sonra
 yine orman içine kendilerine
 yol açarak yürüyüşü sürdürüyor-
 lardı. Ormanın tehlikeleri hemen
 her adım başında kendisini belli
 ediyordu, bir keresinde Ngouta
 neredeyse bir yılanın üzerine
 basacakken, Duke (Dük) adlı
 Fang yerlisinin ataklığı sayesinde
 hayatını kurtarabildi. Dük,
 yılanı öldürdükten sonra ilk
 konak yerinde pişirdi, Ajumba
 yerlileri de diğer Fang yerlileri
 de yılanı yemeyi reddederken,

Mary Kingsley'in John Holt'a yazdığı mektuptan bir bölüm.

Gustav Nachtigall
 (1834-1885)

Mary Kingsley'in yemeyi kabul etmesi, Kingsley'i bir anda yerliler gözünde yüceltti.

Mary Kingsley'in bir fil tuzağına düşmesi, yerlileri telaşlandırdı. Tabanı sivri kazıklarla dolu çukurda, elbisesinin çok katlı olması sayesinde kurtulabilen Mary, bu olaydan sonra yerlilerin ölmez gözüyle baktıkları bir kahraman olup çıktı.

24 Haziran akşamına doğru, güneş batmadan dört saat önce Efoua'ya vardılar. Köye güneş batmadan önce girmeleri, dostça gelmiş olmalarının bir işareti sayılacağından önemliydi. Kiva, bu köye daha önce geldiği için tanınıyordu, herhangi bir karşı koymaya rastlamadan köye yerleştiler.

Köy, çevreden gelebilecek her türlü tehlikeye karşı, kulübelerin yan yana ve bir daire şeklinde dizilmesi sonucu, doğal bir kale görünümündeydi. Fang köyleri ya bu şekilde ya da iki ucu bekçi kulübeleriyle kapalı uzun bir sokak boyunca inşa ediliyordu.

Mary'nin yerlilerce kabul görmesi zor olmadı, yanında

getirdiği mallar köy sakinlerince beğenildi ve değiş tokuş için seçildi. Kauçuk karşılığı tütün verildi, bir kırmızı ipek şal karşılığı önerilen paslı bıçak

Mary Kingsley'in Efoua'da yaşadığı köy.

reddedildi. Bu reddetme, eğer ticarî bir işlem sayılmasaydı, Fang'larca düşmanca bir davranış sayılır, öldürölmelerine neden olabilirdi, ama iş işi ve Fang'lar iyi birer tüccardı.

FANG YASANTISI

YARI göçebeydi çoğu Fang kabilesi, bir yerde bir yıldan uzun konaklamıyorlardı. Orman içinde yer değiştiriyorlar, yeni yerleşim bölgelerinin doğasına uygun işler yaparak yaşıyorlardı. Bir süre balıkçılık yaptıktan sonra çiftçilik yapmaları yadırganmamalıydı. Mısır, buğday, patates, balık, çiftlik hayvanları yahut vahşi hayvan eti, ananas ve Hindistan ceviziyle besleniyorlardı. Ekmek ağacının meyvesi hemen her sofranın baş yiyeceğiydi. Değiş tokuş olanağı bulduklarında yararını gördükleri şey, yetiştirdikleri kauçuk ağaçlarının hamura dönüştürölmüş sütüydü. Bunun toplanması özellikle bekârların işiydi. Böylece eşlerini satın alabilecekleri para veya değerli eşyalar için el emekleri bir sermaye oluşturuyor, ilk evlilikleri sonu-

Yalnızca hayvan değil, insan iskeletlerine de rastladılar.

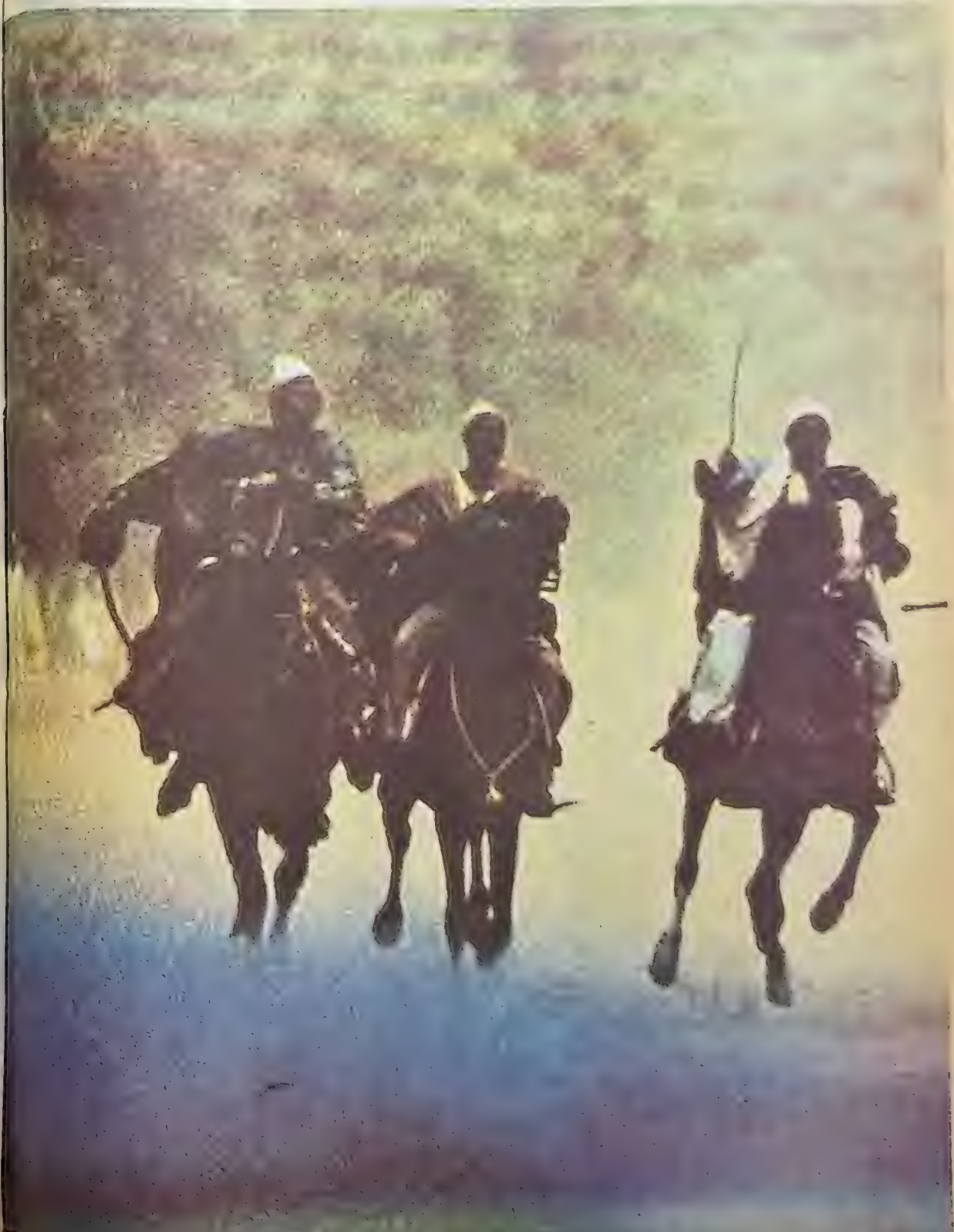
cu, bundan sonraki evlilikleri yapabilmek için eşlerini işçi olarak kullanıyorlardı.

Mary Kingsley'in Efoua'da ağırlandığı kulübe, şefin kulübesiydi. Kabilenin malvarlığından ve geleceğinden kendisini sorumlu tutan bu adamın kulübesinde gördükleri, Kiva'nın

yoksul kulübesindekilere benzeriyordu. Ağır bir kokusu olduğu ilk anda dikkatini çeken Mary Kingsley, geceyi bu kokunun kaynağını araştırmakla geçirdi. Sonunda buldu da; bir torbayı açtığında içinde insan kalıntıları gördü: burun, kulak, göz, el ve ayak başparmakları.

"Fang'ların kendilerine özgü bir mizah anlayışı var desem yeridir. Yedikleri dost ya da düşmanlarına saygı gösterip,

Kuzey Afrika Araplarının renkli yaşantısı Nachtigall'i büyülemişti.

âdet yerini bulsun diye bir parçasını anı olarak saklıyorlar..."

DAHA İLERİ...

EFOUA'dan, sonra Egaja'nın bulunduğunu öğrenen Mary Kingsley, buraya da ulaşmayı aklına koymuştu. Kılavuzları bu köyde kalarak bir süre avlanmayı önerdilerse de Kingsley'in düşüncesi avlanmak değil araştırmaktı. Ücretlerine yaptığı cömert zam karşısında fazla dirençle karşılaşmadı.

Egaja'ya varmak için Sierra del Christal sıradağlarından, küçük bir geçitten binbir zahmetle geçmeleri gerekti. Toprak bu

Tabora, Tanganika gölü yakınında küçük bir köydür, Sir Burton ile Speke yollarını burada ayırmıştır.

yörede oldukça yumuşaktı ve hareketli kumullar bazen bir adamı yutacak kadar hızlı olabiliyorlardı. Kafir'i böyle bir doğa tuzağından son anda kurtarabildiler.

Egaja'ya ulaştıklarında köyü terkedilmiş gibi sessiz buldular. Yarım saat köy meydanında oturup bekledikten sonra bir yerliyi karşılarında buldular. İri yarı, sağlıklı, etkileyici hatlarıyla sert bakışlı bir yüz ifadesi olan adamın, köyün reisi olduğunu anlamakta gecikmediler. Siyah kumaştan bir pelerini, parlak mavi keten şapkası, kırmızı kareli eteği vardı. Mary

Kingsley delen azından hayatında ilk kez beyaz insan gören yerli reisi kadar şaşkındı.

"Burası bir hırsız yatağı!" diye bağırdı Mary Kingsley, "Bu dediğimi reise aynen söyle, burası bir hırsız yatağı!"

Karışıklık çıkmasından korkan Kafir, bu cümleyi çevirmekte diretince Kingsley sertleşti: "Söyle... Söylemeyecek sen ben kendim söylerim!"

Çaresiz denileni yerli dilinde aktaran Kafir, reisin hayli şaşırıldığını ve telaşlandığını gördü. Köy halkının namuslu, çalışkan kişiler olduğunu anlatmaya çalışması, inandırabilmek için çirpinması, Kafir'i affetti. Daha sonra, Mary Kingsley'in yerli reisinin üzerine ve köyün fakirliğine bakarak vardığı bu yargının doğru çıktığına tanık oldu. Kingsley'in suçlaması, reisi ürktülmüştü. Takındığı emredici ve sert tavır, Kingsley ve arkadaşlarının hayatını kurtarmıştı.

Köyde başta edilen, ağırlandığında kusur edilmemeye çalışılan Mary Kingsley, reisin annesinin iltihaplı kolonu tedaviyi başarinca büyü yaptığı sanıldığından, neredeyse tapılacak düzeye yükseldi yerlilerin gözünde.

Ticaret ve Mary'nin tahmini doğrultusunda hırsızlık, bu köyün başlıca geçim kaynağıydı. Yine ticaret, bir onur meselesiydi ve bu köyden birisinin Kiva'dan alacaklı olduğu bir pelerinin verilmemiş olması hem Kingsley'i hem de arkadaşlarını zor duruma düşürmüştü.

«BU ADAMI YEMEĞE HAKKIM VAR!..»

YERLİ, alacaklı olduğu ve anlaşma gereğini yerine getirmeyen Kiva'yı bir ağaca bağlamış, öldürmeye hazırlanıyordu. Daha sonra da yiyecekti, bunu hiç gizlemeye gerek duymadan söylüyordu. Kingsley, saygısını kazandığı yerli reisine bu vahşete son vermesini emrettiyse de, reis, bunun alacaklı ve borçlu arasında bir sorun olduğunu, karışamayacağını belirterek olaya el koymayı reddetti. Kingsley, reisin onuruyla bir kez daha oynamanın tehlikelerini göze alarak, iyi bir reis olsaydı, adamlarına söz geçirebileceğini söyleyip, liderlik niteliklerinden yoksun olmakla suçladı.

Kingsley yine kazanmıştı. Reis hiddetten köpürdü ve hincını Kingsley'den değil, alacaklı yerliden aldı. Alacaklı yerlinin intikam almasından çekinen Mary, yerliye, Hatton ve Cookson'un mal çeklerinden birisini vererek, nehrin ağzına vardığında bunu verip, bir pelerin alacağını garantiledi, işi tatlıya bağladı.

Gece düzenlenen şölenle Kingsley, reis ile alacaklı yerli arasına oturup, iki tarafın da işi unutmasını sağladı. O güne değin tatmadığı, ne olduğunu bilmediği yiyeceklerden yemesi, kendisini izleyen yerlileri hayrete düşürdü.

Ertesi gün, tanyeri ağırırken, satın aldıkları bir kanoya binerek dönüş yoluna koyuldular. Akşam üzeri de Renbwe'de Karkola'ya vardılar. Nehir boyunca 6 günlük yol almışlardı, katetikikleri yol toplamı 112 kilometreydi. Haritada bir parmaklık yol almışlardı ama gördükleri, edindikleri izlenimler bir ömür boyunca kazanılır zenginlikteydi.

EVE DÖNÜŞ

1895 Aralık ayında İngiltere'ye dönen Mary Kingsley, yanında kendi adıyla tanımlanan birçok bitki ve balık örneği getirmiş, hayvan ve bitkibilim dünyasının sınırlarını genişletmişti. İki yıl sonra, gezi notlarını bir kitap halinde yayınlamak olanağını buldu. "Batı Afrika'da Geziler" adlı kitabı, yerlilerin gelenek ve yaşam biçimlerini incelemesi açısından önemlidir. Batı insanının, beyaz adamın, bu kıtanın kendisinden çok önce varolan yerleşik yaşam biçimini bozmaksızın kıtayı ve sahiplerini tanımasını isteyen satırları, keşifler dünyasında saygıyla karşılandı. Kara derilli insanı ikinci sınıf beyaz adam gözüyle horlayanlara karşı çıkması, bölge yöneticilerinin dikkatini çekti. Yürekliği kendisini izleyenlere örnek oldu.

3 Haziran 1900 tarihinde, 37 yaşında öldü Mary Henrietta Kingsley. Güney Afrika'da Boer savaşında yaralananların bakıldığı bir hastanede hemşirelik yaparken yakalandığı tifüsten kurtulamamıştı. Simonstown'dan bir askeri gemiye yüklenen tabutu, Afrika açıklarında denize

birakıldı. Vasiyeti yerine getirilmişti: "Ölürsem, beni hiçbir zaman ait olamadığım insanların dünyasına gömmeyin..." diyordu Kingsley, "Beni doğanın bağrına bırakın, orada uyuyayım sonsuza değin... Benim dostlarım nehirler, ağaçlar, bataklıklardır. Beni doğanın bağrına gömün, beni anlayan, beni bağrına basan doğaya bırakın..."

Fang'ları Mary Kingsley olmasa da tanıyacaktı insanlık, ama bu tanışmasında Kingsley'in gösterdiği hoşgörü ve dostluktan yoksun kalacaktı. "Zenciler olağanüstü seçkin bir ırktır..." diye yazıyordu kitabında, "Etkinliklerini pek yakında uluslararası düzeyde de göreceğimiz, tanımaktan gurur duyacağımız bir ırk. Tarih sahnesinden çekilmiş bir ırk değil, sah-

neye çıkmaya hazırlanan bir ırk. Bugünlerde zenci ırkına ne iyilik ya da kötülük yaparsak, bunun sonuçlarını birkaç yüzyıla kadar tüm insanlık, hep birlikte görürüz. Bunu aklımızdan çıkartmayalım, Afrika'nın bizden beklediği, layık olduğu saygıyı gösterelim... İnsanlık adına..."

Nachtigall'in gözlemleri olmasa, çoğu Afrika halkının bugününü geçmişi ile karşılaştırma olanağından yoksun kalacaktık.

X. BÖLÜM

SÖMÜRGEDEN BAĞIMSIZLIĞA AFRIKA'NIN TARİHİ

BÜYÜK Avrupa devletleri-
nin, iktisadî liberalizm
çağında kararsız ve sınırlı
olan sömürgecilik girişimleri,
1800-1865 yıllarında gerçek hızı-

na erişmiş siyah Afrika'daki keşif
yolculukları dikkatleri henüz çok
az tanınan kıtaya çevirmişti.
Kıtanın tümüyle tanınması as-
kerî işgaller sonunda mümkün

olacaktı.

Toprakların bazıları askerî ve
iktisadî yönden daha çekici
görünüyordu, keşif ile yerleşme
hemen de birlikte oluşuyordu.

Sömürgecilik ve himaye siyasetinin, büyük batılı devletlerin temel siyaseti niteliğini kazandığı bu yıllarda Afrika, Madagaskar, sömürgeci fatihleri özellikle cezbeden topraklar oldu. Yeni ülkelerin fethi ve sömürgecilik sorunları bundan böyle devletlerin genel siyasetinde en önemli yerli tutacaktı.

Milletlerarası siyaset alanında önemli yeri olan (1884-1885) Berlin Konferansı, Afrika'da keşifler ve bilimsel geziler döneminin de başlangıcı oldu. Portekizliler bir süreden beri doğru yikısındaki sömürgeleri Mozambik ile batıda Angola'yı birleştirmeye çabası içindeydiler. İngilizler ve Almanlar Zambezi-Nyassa arasındaki bölgeyi ve Kalahari'yi, her yönde keşfe koyuldular. Doğu Afrika'nın volkanik tepeleri ve kuzey-güney çöküntü havzası, Eritre'de, Habeşistan'da ve Galla ülkesinde yapılan gezilerle tanındı. Stanley ve De Brazza, Kongo havzasını keşfettiler. 1900'lerde Kasal, Kongo ve Zambezi nehirlerinin suladığı bölgeler artık tanınıyordu. Büyük nehrin kuzeyinde Kamerun, Obangul, Çat ve 1896'da Bahr-el-Gazal seçildi.

Senegal'e ve Gine körfezinin bir bölümüne yerleşen Fransızlar, Nijer havzasını tanımak için birçok keşif gezisi tertipladılar. Nijer kaynağı 1909'da keşfedildi. Almanlar, Kamerun ve Toga'dan hareketle, nehir yatakları çevresinde bilimsel araştırmalar yaptılar. Yerli halkın şiddetle karşı koymasına rağmen Atlas

Fransız devriyeleri, Fas'ın Fransız topraklarına katılan topraklarını denetliyor.

dağlarının güney yamaçları gezildi ve Fas, milletlerarası alanda önem kazanınca girişimler daha da hızlandı.

Hint Okyanusu'ndaki ve Pasifik'teki adalar, keşif gezilerinin ön önemli hedefleri arasındaydı. Madagaskar'ın keşfi 1892-1899 döneminde tamamlandı.

Tarih, bu kadar kısa bir süre içinde bu kadar çok keşif yapıl-

dığına hiçbir zaman tanık olmamıştı. Birden yeryüzü küçülmüş gibi oldu. Genç kuşak, macera arzusu ile heyecanlanırken hükümetler bu bakır topraklardan her yönde yararlanma hirsına kapıldılar. Bilimsel gezileri, askerî işgaller ve ticaret amacıyla yapılan çeşitli girişimler izledi. Sömürgeler çağı başlıyordu.

YENİ SÖMÜRGEÇİLİK KÖKENLERİ, NİTELİKLERİ

YENİ toprakların keşfinden sömürgeçiliğe, belli bir plan uygulanmaksızın, olayların doğal akışıyla geçildi. Sömürgeciler, kendilerini güçlendirmek için, yahut sadece siyasi rakiplerini yenmiş olmak için, yeni ülkeler ele geçirme yoluna gittiler. Bu yeni uygulamayı hazırlayan yüzyıl şartlarıydı. Sömürgecilik, her zaman ticarî emellerin ürünü oldu. Fakat Avrupa'da sermayenin dolup taşması, hızlı bir sanayileşmenin iç pazarları boğması tehlikesinin kaçınılmaz hale gelmesi ve

Jomo Kenyatta: "Kenya Arslanı" çağdaş bağımsızlık savaşlarının liderlerinden

nihayet 1873'lerde başlayıp yirmi yıl süren iktisadi bunalım, sömürgecilik girişimlerinin birden hız ve şiddet kazanmasına yol açtı. Bu tutum, toplumun geleceğini güven altına almanın çaresi sayılabilirdi. Sömürge siyasetinin lehinde ve aleyhinde cepheler oluşması da tabiiydi. Çok uzak bir gelecekte ürün verecek bu biçim yatırımların tehlikesini öne sürenler, vatan-severlik ve devlete itibar kazandırma maskesi altında yapılan esnafça girişimleri kınıyorlardı. Yeni siyasetin taraflıları ise, bu girişimlerin devlete büyük maddi yararlar sağlayacağını iddia ediyorlardı. Önceleri muhalif olan Gladstone, sömürgeciliğin mucizesine inanarak ve medeniyetin, zaferi olarak nitelendirecekti. Gerçekçi Bismarck ise, Alman tacirlerin ısrarlı girişimleri karşısında yeni siyaseti benimseyecekti. Fransız Jules Ferry hemen uygulamaya geçecek, ama bu, planlı bir uygulama olamayacaktı.

1878-1885 yılları Avrupalı sömürge siyasetini süratle ve zora başvurarak uygulamaya giriştikleri dönemdir. 1878'de Avrupa henüz karar vermemişti. İngiltere'de sömürge siyasetinin ilk uygulayıcısı Disraeli, İngiliz ordularının Afganistan ve Transvaal'de gurur kırıcı yenilgilere uğraması üzerine kamunun desteğini kaybetmişti; 1880 seçimleri iktidara sömürge siyasetinin muhalifi olarak bilinen Gladstone'u getirdi. Bismarck, Berlin Kongresi ertesinde 1878'de açıkça "ben sömürgeci değilim" demişti.

Fransa, şartların da itmesiyle sömürgecilikte karar kılıyordu.

Durum, birkaç yıl içinde hızla değişti. Gladstone, Mısır'da sömürgecilik siyasetinin uygulamasına girişti. Bismarck, Alman tacirlerinin teşvikiyle ülke dışında fetihlere başladı. 1884-1885 Berlin Konferansı sömürgecilik tarihinde önemli bir adım oldu. Berlin Konferansı, 1884'te İngiltere ile Portekiz arasında imzalanan ve iki devlete Kongo nehri ağzında denetim hakkı tanıyan anlaşmaya karşı, nehirde serbest ulaşım hakkı sağlama amacıyla toplanmıştı. Afrika'nın paylaşılması, büyük ülkeler arasında anlaşma yoluyla yapılmalı ve küçük ülkeler bertaraf edilmeliydi. Böylece Berlin'de önemli kararlar alındı: Kongo

havzası tarafsız bölge sayılacak, ticaret serbest olacak, Nijer üzerindeki serbest ulaşım Fransız-İngiliz ortak denetimine bırakılacaktı. Kongre protokolü, Afrika toprağında bir işgal girişiminin milletlerarası alanda resmen tanınması için, belli bir askeri güçle yapılmış olması zorunluluğunu da kabul ediyordu.

FRANSIZ SÖMÜRGE SORUNLARI

FRANSA, 1881'lerde, Başbakan Jules Ferry'nin önderliğinde sömürge siyasetine hız veriyordu. Berlin Kongresi'nde Fransız delegesi, Tunus konusundaki niyetlerini açıklamış, Bismarck'ın teşviki ile İngiltere de bu projeye karşı çıkmamıştı.

Tunus'ta ortam, bir Fransız müdahalesine çok elverişli görünüyordu. Osmanlı İmparatorluğu'nun himayesindeki Tunus Beyliği'nin Fransa ile dostça ilişkileri vardı. Fakat Fransız Hükümeti İtalyanlar'ın ülkedeki etkisinden korkuyordu. 1881 martında Krumirler'in Çezayir topraklarına yaptığı akınları bahane eden Jules Ferry

**Tuaregler uygarlaşıyor:
Çölde bir okuma
yazma kursu.**

Hükümeti, askeri bir müdahale ile Tunus beyini, dış hükümdarlığı bir Fransız genel valisine bırakmaya mecbur etti (12 Mayıs 1881 Bordo Antlaşması) Güney ve Orta Tunus'ta çıkan ayaklanmalar (1881-1882) Fransız ordusunca bastırıldı, bu yenilgi üzerine Fransa Tunus beyi Ali bin Hüseyin'i Marsa Sözleşmesi'ni imzalamak zorunda bıraktı (8 Haziran 1883), bu sözleşmeyle himaye rejimi kuruluyordu.

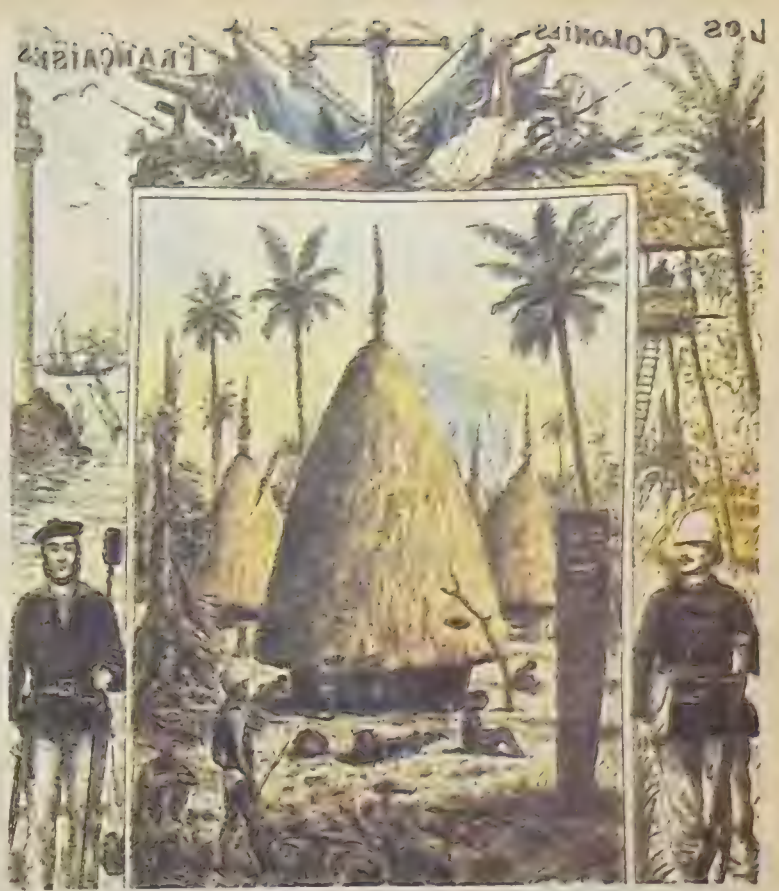
Ne var ki Paris Parlamentosu Ferry'nin sömürge siyasetini alkışlamıyordu.

Madagaskar 1868'de Fransa ile bir himaye antlaşması imzalamıştı. Fakat Hova Hükümeti bu, antlaşmaya riayet etmedi. Fransa 1884'te küçük bir donanmayla Diego-Suarez koyunu ele geçirdi. 1895'te, Fransızlar, ağır kayıplar karşılığında Tamatave ve Tanannariva'yı işgal ettiler. Aynı yıl kraliçe Ranavalona III Fransız himayesini resmen kabul etti. Ne var ki olaylar durmadı, himaye rejimini gerçek-

leştiremeyen Fransa, 1896'da yeni bir müdahale ile krallık rejimini ilga ederek Madagaskar'ı bir sömürge haline getirdi.

Siyah Afrika'da Fransız sömürgeciliği, Çinhindi ya da Madagaskar'da olduğu gibi belli hedefleri olan gerçek bir sömürgecilik uygulaması ile gerçekleşmedi. Siyah Afrika, coğrafya keşifleri ile, maceracıların ve yardım girişimlerinin inatçı atılımları ile bir Fransız sömürgesi haline geldi. 1900'lere kadar yapılan teşebbüsler bu çerçeveye girer. Fransız, İkinci İmparatorluk yıllarından başlayarak, Akdeniz'le Kongo arasında geniş bir alana yerleşmişti. Faidherbe'nin çabasıyla Senegal'de kurulan koloni (1854-1865) Nijer kıyısına kadar genişletildi. 1887'lerde Brazza, Ekvator Afrika'sı'nın temelini attı. 1887-1892 döneminde Fransız Batı Afrika'sı, Tuaregler'le yapılan savaşlar sonunda kuruldu. Fransızlar Tombuktu ve Orta Nijerya'ya yerleştiler. Fransız Sudanı şimdi üç koloniyi denize açılıyordu. Senegal Fransız Ginesi ve Fildişi Sahili.

Fransa, Siyah Afrika'da Kamerun ve Togo'daki Almanlar, Gambia, Sierra Leone, Nijerya ve Altın Sahili'nde yerleşmiş İngilizler'le gırtlı ve açık mücadelede zorunda kaldı. İngiltere uzun süre Fransız Sudanı'nı tanımayı reddetti. İse de 1898 antlaşması ile sorun Fransa lehine çözümlendi. Bir başka antlaşma, Nil suları ve Çat gölü

kaynaklarını bir sınır çizgisi ile Fransız-İngiliz bölgesi olarak böldü. Fransa, sistemli bir Afrika sömürge siyaseti uygula-

Sömürgecilik uluslar için övünç kaynağı olmuştu. Gravür, Fransız sömürgelerini tanıtan bir kitaptan alınmadır.

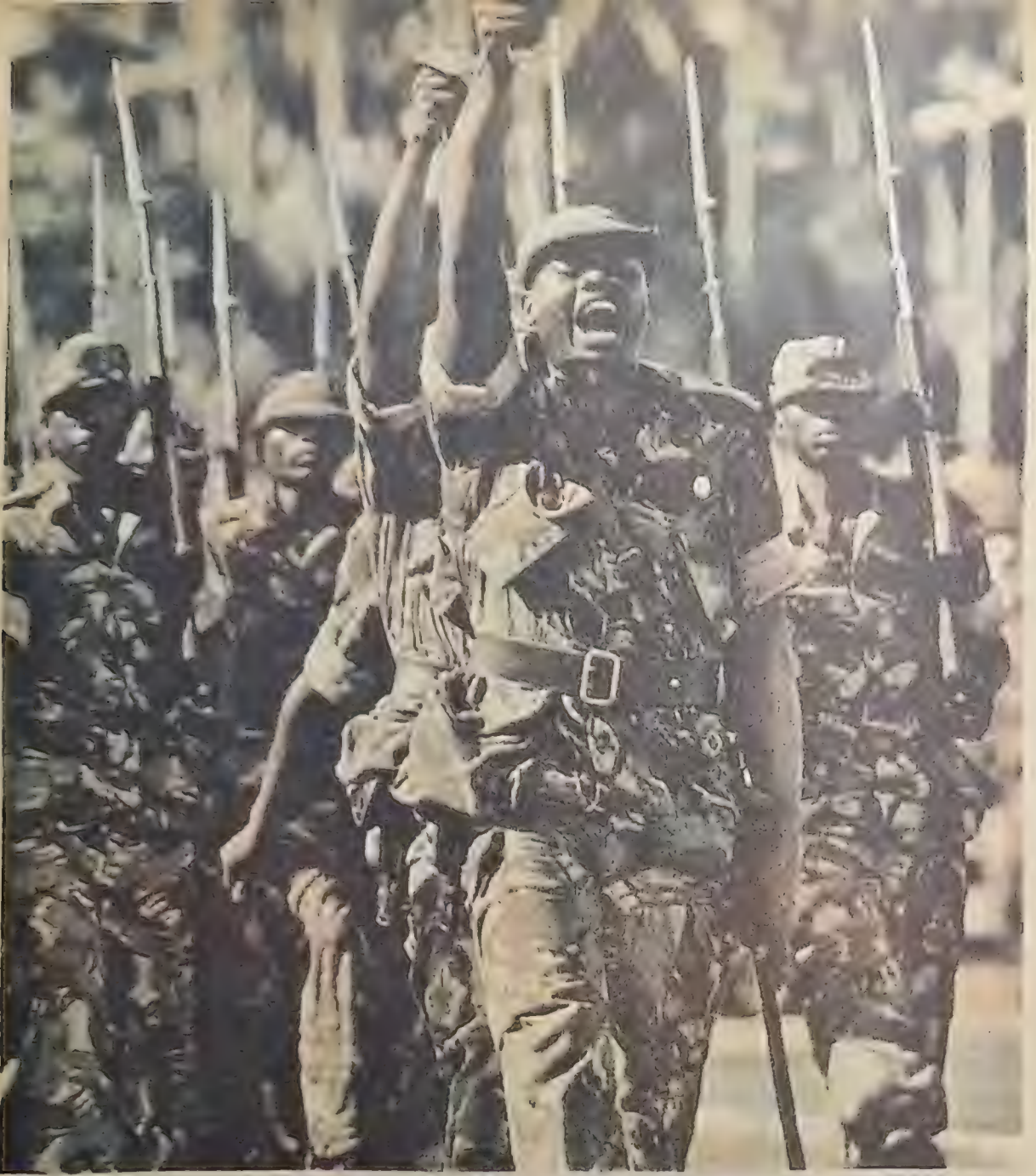
Batı'nın sorunları, Batı'nın dert kaynakları: İşsizlik ve elde avuçtaki son paralar.

maksızın, bu kitada büyük topraklar elde etmişti.

Sömürge imparatorluğunun gerçek güvenliği, kolonilerde barışın sağlanması ile mümkündü. Cezayir'de barış düzeni yerleşmiş görünüyordu. 1871'deki Mokrani Ayaklanması bastırılmıştı. Bu ayaklanma, İsrail'i bakan Cremieux'un, Cezayir yahudilerine Fransız vatandaşlığı hakkı tanıyarak müslümanları bu yasanın dışında bırakan hatalı kararı sonunda patlak vermişti. Ayaklanma kanlı olaylara, uzun çarpışmalara yol açtı. Fransa Sahra'da güvenliğini sağlamak için vahaları işgal zorunda kaldı (1899-1900). Güney Oran demiryolu bu dönemde inşa edildi.

Osmanlı hâkimiyetinden git-gide sıyrılan Fas, bağımsız bir sultanın yönetimindeydi. Fakat güneydeki yerli kabile başkanları sürekli isyan halindeydiler.

Anarşi, yabancı devletlerin ülke-ye müdahalesine ortam hazırlayabiliirdi. 1880'de Madrid Konferansı, Fransa'nın Fas'taki imtiyazlarını bir kere daha onayladı.

AFRİKA'DA BOERLER SAVAŞI

İNGİLTERE 1880'den beri büyük bir Afrika devletliydi. Sömürgeciliği yeni bir yöne çevriliyordu. Nijer havzası-

nı değerlendirme bahanesi ile kurulan ve hâkimiyet sınırlarını Çat bölgesine kadar genişleten bir imtiyazlı şirket sayesinde Batı Afrika'ya kolayca yerleşmişti. 1900'da bölgenin himaye yönetimini devlet doğrudan üzerine aldı, Doğuda İngilizler, Zanzibar'a da geldiler ve ülkeyi Almanlar'la paylaştılar. Londra Hükümeti Doğu Afrika'ya sahip olmanın bedelini pahalı ödemişti, ama bölgenin İngiltere için önemi büyüktü: Nil'in kaynakları

**Beyaz adamın kara derili adama mirası:
Silahlanma yarışı.**

buradaydı. Mısır'ın (1882) ve Sudan'ın (1898) ele geçirilmesinden sonra İngiltere'nin Doğu Afrika'nın kuzey-güney çizgisi üzerinde yerleşmesi, muhafaza-kâr hükümetin, Afrika'da geniş bir sömürgeye sahip olma siyasetine ne kadar önem verdiğini gösterir. Güney Afrika ko-

nusunda Capetown'un ilhakı sırasında beliren kararsızlık ve çekimserlik, çabuk dağıldı: bölgede değerli maden yatakları bulunmuştu. Transvaal'de altın, Kimberley'de elmas vardı. Kamuyuunun henüz geniş bir sömürge siyasetine hazır olmadığı bir dönemde Boerler ile savaşı göze alamayan Londra Hükümeti yarı himaye rejimiyle yetinmek zorunda kaldı. Fakat İngiltere'nin hedefi Transvaal'e elkoymaktı. Transvaal Cumhuriyeti tehlikeyi hissetmişti. Bu, Almanlar'ın Atlantik kıyısında bazı sömürgeler kurarak Orta Afrika Hotantoları ile ticarete başladığı dönemdi: Almanlar Boerler ile dostça ilişkiler kurmuşlardı. Berlin bu siyaseti cömertçe destekliyordu. Aynı yıl İngiltere bu ilişkiye engel olmak amacıyla Alman sömürgeleri bir Transvaal arasındaki bölgeyi, Beuanaland'ı ele geçirdi. 1880'de Rhodes'in ünlü imtiyazlı madencilik şirketi Transvaal-Kalahari arasındaki bölgede Tanganyika gölüne kadar uzanan topraklara el koyarak Kap kolonisine kattı. Portekiz, ise Angolo-Mozambik arasındaki bölgeyi İngiltere'ye terk etmek zorunda bırakıldı.

Transvaal'de iç bunalım İngiltere'nin yararına geliyordu. Altının keşfi, kalabalık göçleri ülkeye çekmiş, Johannesburg hızla büyümüştü. Göç edenler siyasi haklar istiyor, ülkenin Hollanda asıllı yerli halkı Boerler'i madenlerin işletilmesini engellemekle suçluyorlardı. İngiltere Boerler'i bertaraf etmek ve göçmen İngilizler'e imtiyazlar kazandırmak hedefini güden siyasi bir uygulamaya girişti. Londra'nın barışçı yollarla Transvaal'e sahip çıkmasına uygun ortam hazırlanmıştı. Fakat 1899 ekiminde Transvaal Cumhurbaşkanı Krüger'in ültilmatomu durumu birden tehlikeli bir bunalıma dönüştürdü. Savaş başlamıştı.

İngilizler, iyi yetişmiş ve güçlü düşman ordusu ile savaşmakta zorluk çekiyordu. Boerler başlangıçta Avrupa'nın alkışladığı zaferler elde ettiler. Fakat zamanla durum İngilizler'in lehine gelişti; boer şefleri hatalar yaptılar, disiplin bozuldu. Kimberley'in ve öteki şehirlerin kuşatılması başarılı yöntemlerle yürütülemedi. İngiltere bu süre içinde, çağın en ünlü

komutanları olan lord Roberst ve lord Kitchener'in emrinde 220 bin kişilik bir orduyu Transvaal'e gönderdi. 1900 başında ülkenin başkenti ile geçirildi. Boerler Avrupa devletlerinden yardım istediler. Fransa, Almanya, Birleşik Devletler yardım çağrısına karşılık vermedi. Boerler gerilla savaşı ile iki yıl daha ülkelerini savundular. İngilizler acımasız yöntemlerle karşılık verdiler. Öyle ki, Lloyd George ve öteki liberaller Londra'nın bu "barbarca siyaseti"ni protesto ettiler. Boerler sonunda yenil-

giyi kabul zorunda kaldılar. 31 Mayıs 1902'de imzalanan Pretoria Barışı Boer savaşını İngiltere'nin zaferi ile sona erdirdi. Boerler'e İngiliz vatandaşlığı hakkı ile birlikte kişisel hak ve hürriyetler tanındı.

Sömürgecilik aslanı
kuyruğu dik tutmaya
çabılıyor. "Vatan
toprakları"nı
koruyabilmek için gönüllü
askerlik çağrısı alışı.

THE EMPIRE NEEDS MEN!

All answer the call.

Helped by the YOUNG LIONS
The OLD LION defies his Foes.
ENLIST NOW.

İNGİLİZ SÖMÜRGE POLİTİKASI

GÜNEY Afrika Birliği 1910'da, dört sömürge, Kap, Natal, Orange ve Transvaal'den kurulu bir konfederasyon olarak taca bağlandı. Sömürgelerin ortak iktisadi çıkarları vardı ve zenci halka karşı birleşme ihtiyacı bölgedeki Avrupalılar arasında ortak bir dayanışma duygusu yarattı; zenci nüfus durmadan artıyordu. Altını ile bölgenin en zengini olan Transvaal birliğin doğal merkezliydi, beyaz hükümetin icra organı başkent Pretorya'daydı. Parlamento ise Kap'ta bulunuyordu. Fakat ortak tehlikeye karşı birleşen İngilizler'le Hollanda asıllı Boerler arasındaki yakınlaşma gerçek bir dostluk olmadı. Boerler İngilizler'e olan kinlerini unutmadılar. Birinci Dünya Savaşı arifesinde milliyetçi Boerler, "bağımsız bir cumhuriyet kurarak İngiltere'den ayrılmayı" istiyorlardı. 1914'te Transvaal ve Orange'da ayaklanmalar oldu.

ESKİ VE YENİ SÖMÜRGEÇİ DEVLETLER

ESKİ sömürgeci devletlerin yayılma siyasetlerini sürdürüşü ve bazı yeni sömürgeci güçlerin doğuşu da ilgi çekicidir. Eski sömürgecilerden Portekiz, bu konudaki emellerini sürdürüyordu. Asya'da, Makao, Goa, Salsette ve Diu ile Endonezya'da Timor'un bir bölümüyle geniş topraklara sahipti. Ama özellikle Afrika'da yayılmıştı, Angola, Benguela, Mozambik, Cabo Verde adaları, Portekiz Ginesi, Sao Tome ve Principe adalarının sahibiydi. Portekiz'li sömürgeciler, Güney Afrika'da İngiliz rekabetiyle karşı karşıyaydılar. Almanya da bu kıtada Portekiz'in yerini almayı ümit ediyordu. Ama onlar karşı koydular ve 1914 savaşına galipler tarafından katılmış olmaları durumlarını sağlamlaştırdı.

İspanya 1911'de, Tanca hariç Fas'ın kuzeyinde himayesini kabul ettirdi.

Bu dönemde, genişleme siyasetinde aynı derecede kararlı yeni güçler de doğdu. Belçika bunlardan biridir. Kral Léopold II, yeni topraklar elde edilmesi için büyük çaba harcadı, bunları değerlendirecek millî şirketler kurdu. 1889'da Belçika'ya miras olarak bıraktığı şahsî mülkü bağımsız Kongo Devleti, 1908'de ilhak edildi. Ama Almanya, Kongo ve Ruanda-Urundi'deki

Faslı bir özgürlük savaşçısı zincirlere vurulmuş, idam sehpasına götürülüyor.

Belçika toprakları üzerinde emeller besliyordu. Belçika'nın 1914'te Almanya'ya karşı savaşa girmesi, bu tehditlere bir cevap olarak kabul edilebilir.

1911 Agadir sorunu ve Kongo'da bazı Fransız topraklarının

Almanya'ya bırakılması, gelecek vaat eden zaferler olarak kabul edildi.

Bu sırada İtalya Akdeniz'de hâkimiyet hayal ediyor, Crispi Abisinya üzerinde emeller besliyordu. 1889'da Habeşistan Nəcaşisi Menelik II ile yapılan hlmaye antlaşması, 1896 Adua felâketiyle son buldu. 1911'de İtalya, yayılma siyasetine hedef olarak Sirenak ve Trablus'u seçti. Askeri zafer kolay olduysa

da, İtalya bu bölgede gerçek bir hâkimiyet kuramayacaktır.

AFRİKA VE DOĞU SORUNLARI

1881 'de Fransa ile İtalya'yı karşı karşıya getiren ve üçlü ittifaka ortam hazırlayan Tunus sorunu Bismarck'a, Afrika sorunlarının büyük devletler

arasında yarattığı bunalımların Almanya için ne kadar faydalı olabileceğini göstermişti.

Semboller de değişecek elbette: Güneş gözüğü ve far çerçevesi. 20. yüzyılın ürünü.

Dahomey özgürlük savaşçıları: göze göz, dişe diş kuralını çabuk öğrenmişlerdi.

sinde Capetown ile Kahirre'yi birleştiren bir ulaşım yoluna sahip olmak amacındaydı. Ama Fransız Başbakanı Hanotaux ve Alman Hükümeti'nin tepkisi üzerine Kongo Devleti anlaşmadan vazgeçti. Fransa Yukarı Nil vâdisindeki çıkarlarını korumakta kararlıydı. 1895'te durum ilçe gerginleşti. 1896 Başında yüzbaşı Marchand komutasında Fransız birlikleri ve Kitchener'in emrindeki İngiliz kuvvetleri Afrika'da harekete geçtiler. 1898 temmuzunda Loango'dan yola çıkan Marchand, Brazzaville'ye geçti. Kongo ve Ubangi ırmakları üzerinde Bahr-el-Gazal vâdisine geldi, sonunda temmuz 1898'de Faşoda'ya vardı. Kitchener'a gelince, Nil vâdisini yavaş yavaş çıkmış. Hartum yakınında Mehdiler'i yendikten sonra, 19 eylülde, Mısır hıdivi adına ülkeyi Marchand'dan geri istemişti. Marchand, hükümetinden emir almadıkça yerinde kalacağını bildirdi. İngiltere'nin uzlaşmış tutumu karşısında Fransız Dışişleri Bakanı Delcassé vakit kazanmaya çalıştı. Fransa'nın bu nedenle çıkacak bir savaşta destek bulamayacağını, ayrıca içte de Dreyfus olayı yüzünden güç koşullar içinde olduğunu biliyordu. Kasım başında Marchand'a geri çekilmesi için emir verdi. Fas ve Mısır sorunlarının önem kazandığı böyle bir dönemde, savaş-

SUDAN ANLAŞMAZLIĞI

AFRİKA'da İngilizler'le Fransız arasındaki sürtüş, me özellikle Mısır ve Doğu Sudan konularından doğuyordu. Fransız'lar Mısır'ın İngiliz hâkimiyetine girmesine karşı çıkıyor ve Salisbury Hükümeti Sudan'ın doğusunu ele geçirerek Yukarı Nil havzasını denetim altına almak istliyordu. Mehdî İsyanı Gladstone'u, Sudan'ı 1884'te boşaltmak zorunda bırakmıştı. Ama İngiliz Hükümeti 1890-1894 arasında, Büyük Göller'e kadar Nil yukarı vâdisini etki alanına almak amacıyla İtalya, Almanya ve bağımsız Kongo Devleti ile çeşitli anlaşmalar yaptı, Nil vâdisinin bazı kesimlerini ve Bahr-el-Gazal'ı Kongo'ya bırakarak, karşılığında Tanganyika gölünden Albert gölüne uzanan toprakları ele geçirdi. İleride bu bölge saye-

Kara Afrika'da yine kan dökülüyor, bu kez Madagaskar için.

tan kaçınmak Fransa'nın yararı-
naydı. Ama bu anlaşmazlık,
Wilhelm II'nin Fransa ile ittifak
tasarıları için umut vericiydi.

ALMAN VE İNGİLİZ POLİTİKA ÇATIŞMASI

WILHELM II Güney Afrika'da
iki yönlü bir siyaset uyu-
luyordu. Boerler'in sava-
şını tanımış, Orange ile bir

Vatan görev bekliyor,
inanç, direnç, koruma
bekliyor, silahın bu amaçla
elle tutulması değil, ruhça
kavranması gerekli.

dostluk ve ticaret antlaşması
imzalamış, hatta müdahaleye
hazır olduğunu bildirmişti. Gü-
ney Afrika'da savaş patlak verdi-
ğinde, Almanya bu tutarsız si-
yasetinden vazgeçmedi; önce,
Rusya, Fransa ve Almanya'nın
Transvaal lehine arabuluculuk

etmesi konusundaki Rus öneri-
sini destekledi, sonra da
müdahaleyi önlemiş olmakla
övündü. İngiltere 1898'de,
Almanya ile Portekiz sömür-
geleri konusunda bir uzlaşmaya
vararak ittifak kurmak istedi,
ama Alman siyasetinin kararsız-
lığı güven verici olmaktan
uzaktı.

Faşoda olayı ertesinde Fran-
sız Dışişleri Bakanı Delcassé,
İngiltere ile uzlaşmanın kaçınıl-
maz olduğunu daha iyi anladı.

İngiliz Dışişleri Bakanı
Lonstonun'da bu fikre karşı de-
ğildi. 1903 Mayıs'ında kral
Edward VII Paris'e bir ziyaret
yaptı. Artık ilk adım atılmış
sayıldı. Ekimde başlayan görüş-
melerde, ikinci derecede bazı
sorunların, özellikle Newfoun-
dland konusunun çözülme-
sinde karşılaşılan güçlüklerle
rağmen 8 Nisan 1904'te anla-
şmaya varıldı. Sonuç, başlan-
gıçta umut edildiğinden de iyiy-
di. Antlaşma dış görünüşte,
Newfoundland ve Batı Afrika
konularında bir uzlaşmadan ve
biri Siyam ve Madagaskar ile,
diğeri Fas ve Mısır ile ilgili iki
bildiriden ibaretti. Fransa,
Newfoundland'ın batısındaki
balık avlama hakkını bırakıyor,
buna karşılık Konakry karşısın-
da Los adalarını elde ediyor, Çat
ve Nijer arasında sınır onun le-
hine değiştiriliyor, ayrıca da bir
zarar ödentisi alıyordu.

Fransa'nın Madagaskar'da
yaptığı gümrük değişikliklerini
İngiltere tanıdı.

İngiltere de Fransa'nın Fas
konusundaki tutumuna karış-
mayacağını bildiriyordu. Bu
bölgedeki etkinliğin himaye
şekline dönüşmesi hali için de
gizli ek maddeler konulmuştu.
Bu durumda Fas'ın kuzey kesimi
İspanya'ya bırakılacaktı. Ni-
tekim İspanya, Fas ve Mısır
konusundaki bildiriye katılacak,
Fas kıyısında bir hâkimiyet alanı
elde edecekti.

SÖMÜRGELERDE BAĞIMSIZLIK HAREKETİ

I Dünya Savaşı, sömürge
sorunlarına önem kazan-
dı ve bağımsızlık hare-
ketlerinin gelişmesine yol açtı,
bu yolda çıkan karşıklık ve

ayaklanmalar, zihinleri sömürgecilik konusunda uzun uzun düşönmeye itti. Sorun Asya'dan başka, Afrika'da başka özellikler taşıyor, sömürgeleştirilmiş bölgenin sosyal ve iktisadî durumuna, yerli halkın uygarlık düzeyine göre farklılık gösteriyordu. Bu bakımdan, seçilen çözümler farklı oldu.

Fransa için en büyük güçlükler Fas'ta ve Çinhiindi'nde baş gösterdi. Lyautey'in, Fransız nüfuzunun yeniden güçlendirilmesi için giriştiği çabalar Abdülkerim Ayaklanması'yla engellendi. Rif asıllı Abdülkerim, ilkin İspanyollar'a karşı çarpışarak onları 1921'de Anual'de bozguna uğrattı, daha sonra eylemlerini Fransız Fas'ına kaydirdi. Bir ara Fas'ı ve Taza'yı tehdit etti, Fransa'yı büyük bir askerî çaba harcamak zorunda bıraktı, ama 1926 Mayıs'ında teslim olmak zorunda kaldı. Ancak bu olaydan sonra, 1933'te, Yukarı Atlaslar'da ve Anti-Atlaslar'da barışın kurulması işi tamamlanabildi.

DIKTATÖRLER ARASINDA YAKLAŞIMLAR

MUSSOLINI, İtalya'yı kendi emelleri doğrultusunda sürüklerken, dünya krizinden bu yana, İtalya'dan yurt dışına yapılan göç sayısında hissedilir bir azalma olmuş, hatta kendi nüfusunu besleyememek durumunda olan İtalya, yurt dışında bulunan yurttaşlarını bile geri çağırmişti. Duce, Habeşistan'a bir sefer düzenlemeyi kurmuştu. Ülke uçsuz bucaksızdır ve işletilmemiş, araştırılmamış ama zengin maden yataklarına sahiptir. Menelik'in 1909'da ölmesinden bu yana iç durum oldukça karışıktı. 1930'da neçaşî olarak tahta geçen Haile Selasiye'nin emrinde sadece disiplinsiz ve güçsüz bir ordu ile her an ayaklanmaya hazır derebeyleri vardı. İtalya, müdahalesini haklı göstermek için sebepler ileri sürmekten geri kalmaz. Bunların en basiti 5 Aralık 1934'te 60 İtalyan ve 110 Habeşlinin öldüğü Valval sınır çatışmasıdır. Bununla birlikte olay milletlerarası bir sorun haline geldi. Habeşistan, İtalya'nın saldırısı üzerine Milletler Ce-

Fas sultanı tahttan iniş belgesini imzalıyor, toprakları Fransa'ya katılmaktadır.

miyeti'ne katıldı. Askerî harekât ancak Süveyş kanalından serbest geçişle mümkündü. Burada söz sahibi ise Büyük Britanya idi. Roma ile Londra arasında ilişkiler iyi olmakla birlikte, Stresa Konferansı'nda İngiliz bakanlar, Habeşistan sorununa değinmekten kaçınmışlardı. 1935'te Roma'ya bir gezi yapan Pierre Laval ise aynı sakınmayı göstermedi. Tunus sorunu, Tibeti ve Fransız Somali'sinde sınır düzenlemelerini kapsayan antlaşmalardan sonra, Mussolini, Fransız-İtalyan anlaşmazlıklarının çözümlendiğini kabul ediyor ve resmî görüşmelerin havasından, Habeşistan'da istediği gibi hareket etme özgürlüğüne sahip olduğunu sanıyordu. 1935 Şubat'ından itibaren İtalyan birlikleri denize açıldı ve 2 Ekim'de savaş ilân etmeksizin Habeş topraklarına sızdı.

Selasie derhal Milletler Cemiyeti'ne başvurdu. İtalya'nın barışı çiğnediğini saptayan cemiyet ise, Anglosakson baskısıyla İtalya üzerinde özellikle iktisadî açıdan bir baskı planı hazırlamakla yükümlü bir hakem

kurulu oluşturdu. İngiltere'nin tutumu kesindi ve anavatan filosunun bir kısmı Doğu Akdeniz'deki Malta donanmasına katılmıştı. Fransız hükümeti, kararsızlık içindeydi. Laval çatışmanın barış yoluyla çözümlenmesi görüşünü savunarak Cenevre Konferansı'nda Anglosakson tezini desteklemiyordu. Fransa için özellikle Hitler tehlikesine karşı, İtalya ile, karşılıklı iyi ilişkilerin sürdürülmesinde yarar olduğu düşünülüyordu. Sonunda hazırlanan baskı planı kabul edildi ama, hiçbir zaman geliştirilmedi. Bazı devletler çekimser kaldılar ve iktisadî baskı, özellikle savaş için gerekli olan hammaddeleri kapsamakla birlikte meselâ petrole uygulanmadı. Mussolini, 400.000 kişilik bir işgal ordusu hazırlamıştı. Savaşın altı yıl süreceği öngörülmüşken Badoglio, 5 Mayıs'ta Adis Ababa'ya girdi. Bundan önce, 1 Mayıs'ta Selasie, Cibuti'den bir gemiyle İngiltere'ye kaçmıştı. 8 Mayıs'ta İtalya kralı Vittorio Emanuele Habeşistan imparatoru ilân edildi. Milletler Cemiyeti ise iktisadî baskıyı kaldırdı.

Kuzey Afrika'da Savaşın Ortan-
ce, Kuzey Afrika'nın Müslü-
man ülkeleri, batılı devletle-
rin yönetimi altındaydı. Mısır,
İngiliz yarı himayesinde, Su-
dan, İngiltere - Mısır kondomin-
yumu altında, Libya, İtalyan
yönetiminde, Tunus Fransız hi-
mayesindeydi; Fas, Fransız ve
İspanyol himaye rejimleri ara-
sında bölüşülmüştü. Savaşın
hemen sonrasında Asya'da baş-
layan bağımsızlık hareketleri,
özellikle 1954-1955 yıllarında
Afrika'ya da sıçrayarak, yüzyıl-
lardır esir yaşayan ülkeleri hürri-

yet kavuşturacaktı.
Kuzey Afrika'da bağımsızlığa
kavuşan ilk ülke Libya oldu. İtalya'nın yenilgisiz Libya sorununu
ortaya çıkarmıştı. Stalin, Trablus üzerinde manda istiyor, Libya'nın milletlerarası bir manda
rejimine bağlanmasını teklif ediyordu. İngiltere ve ABD, Rusya'nın Kuzey Afrika'da

**Tuareg'ler; dünden bugüne,
bugünden yarına, yığt ve
savaşçı niteliklerini
yitirmeyecek bir toplum.
Gravürde Tuareg özgürlük
savaşçıları görülüyor.**

denenmesi anlamına gelen bu
teklifleri kesinlikle reddetti.
Londra Hükümeti Bingazî'de
Emir Muhammed İdris'e kendi
hımayesinde bağımsızlık tanıdı
(Eylül 1949). Libya bir süre sonra
İdris I yönetiminde bir krallık
oldu. Birleşmiş Milletler Aralık
1951'de devletin bağımsızlığını
tanıdı. Bu uygulama, bazı siyasi
zorunlulukların sonucuydu ve
Libya gerçekte devlet nitelikle-
rinden yoksundu. Trablus, Bin-
gazi ve Fezzan'dan oluşan Libya
Federasyonu, millî birliğin olma-
yan, güçsüz, şekilden ibaret bir
devlettir. Yabancıların ülkeden
çıkartılması için kaynaşmalar ol-
du, fakat şartlar henüz buna el-
verişli değildi. Nitekim 7 Aralık
1953'te imzalanan antlaşma ile
Kral İdris I, 20 yıl sürecek İngiliz
hımayesini kabul etti. İngiltere
küçük Libya ordusunu kurdu ve
öslcr tesis etti. ABD ise, iktisadî
yardım karşılığında Mellaha ha-
vaalanının imtiyazını aldı; bu
alan ileride Pentagon'un en bü-
yük atom öslcrlerinden biri ola-
caktı.

Fransa için ise Kuzey Afrika
sömürge imparatorluğunun
önemli çok büyüktü. Savaşın
her anlamda hırpalanmış olarak
çıkan ve iktisadî canlanışı için
ömitlerini sömürgelerine bağla-
yan Fransa, ne olursa olsun Ku-
zey Afrika'da kalmak için her
çareye başvuracaktı. İlk tedbir,
sınırî bazı reformlar oldu ve ilk
uygulama Tunus'ta yapıldı. Yö-
netimde Tunuslular'a biraz daha
fazla yer ve hak verilmesinden
ibaret olan bu reformlar halkı
tatmin edemezdi. 1951 Hazir-
an'ında Tunus beyi bir anayasa
yapılmasını önerdi. Fransa bu
teklifi kesinlikle reddetti. İç
karışıklıklar sırasında yeni Des-
tur Teşkilâtı'nın yürüttüğü milli-
yetçi hareketin lideri Habib Bur-
giba tutuklandı. Haziran 1950'de
Schuman Hükümeti'nin hazırladığı reform tasarısını Tunus
reddetti. Ne var ki bir süre sonra
Fransızlar yönetimi Fransızlarla
Tunuslular arasında paylaştıran
reform tasarısını Beyin bütün
çabasına rağmen kabul ettirme-
yi başardılar.

Aynı günlerde Fas'ta milliyet-
çi hareketler tehlikeli bir buna-
lim yaratmıştı. Fas, Fransız Ku-
zey Afrikası'nın merkeziydi ve
Fransa için önemli büyüktü.
Ama Paris hükümetinin uy-
gulamaya koyduğu reformlar,

milliyetçileri doyurmamıştı. Milliyetçi İstiklâl Partisi, Fransa'ya başkaldırdı. Ne var ki merkezlerde bu hareket genişlerken, köylerde ve tarım bölgelerinde halk Fransa'ya bağlı kalıyordu. 1951'de Marakeş Paşası, İstiklâl Partisi'ni dağıtmak amacıyla, güneyli kabilelerin başında Rabat'a yürüdü. Fakat Fas'ı bölecek bir iç savaştan korkan Fransızlar güneylileri durdurdular. İstiklâl Partisi her gün biraz daha güç ve itibar kazanıyordu.

Tunus ve Fas sorunu, bağımsız olmayan bu ülkeler tarafından Birleşmiş Milletler'e getirilemezdi. Kurulustaki öteki Müslüman devletler, Kuzey Afrika ülkelerinin bağımsızlığının tanınmasını Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'ndan istediler. Olumlu bir sonuç alınamadı, fakat sorun, milletlerarası bir mesele niteliği kazanmıştı. Arap Bloku adına Kahire, Fransa'ya karşı muhalefetin sözcüsü olurken, Komünist Blok, Afrika Müslümanlarının milliyetçilik hareketini, komünizmle birleştirmek için sistemli bir faaliyete girişti. Bunlara karşılık Fransız

siyaseti bocalama içindeydi. Oysa Tunus'ta olduğu gibi Rabat'ta da, Fas Sultanı Muhammed İbni Yusuf, milliyetçilerle kader birliği yapmıştı. Kazablanka'da kanlı çarpışmalar oluyordu. Paris'in güçsüzlüğü karşısında Marakeş paşası Glaul, 1951'de durdurulmuş olan hareketi yeniden başlatarak Rabat'a geldi, Sultanı tahttan indirerek Muhammed bin Araf'a'yı iktidara getirdi (Ağustos 1953). Paris hükümeti olubittiliyi kabul zorunda kaldı. Eski Sultan Madagaskar'a sürüldü. Fas iki düşman cepheye bölünmüştü.

Fransa'da Mendes-France Kabinesinin kurulduğu günlerde, Kuzey Afrika'da bunalım en tehlikeli şeklini almıştı. 31 Temmuz 1955'te Fransa ile Tunus arasında bir sözleşme imzalandı ve Tunus içişlerinde bağımsızlık elde etti. Bu anlaşma sevinç yarattı, fakat Mısır'ın kışkırttığı anarşik olaylara ve Salah bin Yusuf'un tedhiş örgütünün hazırladığı cinayetlere engel olamadı. Hapib Burgiba'nın Salah bin Yusuf'u ikinci plana itmek için girişimlerini hızlandırması ve Fas'ın 3 Mart 1956'da

Hermann von Wissman'ın askerleri, Alman Doğu Afrika Şirketi'nin çıkarlarını koruyorlar, köyleri basıp, korunmasızları katlederek.

bağımsızlığına kavuşmasıyla daha da şiddetlenen iç olaylar, Tunus'un kurtuluşunu çabuklaştırdı. Mendes-France 20 Mart 1956'da Tunus'un tam bağımsızlığını kabul ve ilân etti.

Fas'ta Sultan Bin Araf'a'nın ülkeyi idare edemeyeceği kısa zamanda anlaşıldı. Yönetim bir naip konseyine verildi. Bir süre sonra Fransızlar, eski Sultan Bin Yusuf'un yeniden tahta getirilmesi için harekete geçtiler. Milliyetçiler de Bin Yusuf'u istliyordu. Kasım 1955'te Fas'ın içişlerinde bağımsızlığı tanındı. Fakat bu kısıtlı bağımsızlık, tedhiş hareketlerini durduramazdı. Guy Mollet'in Cumhuriyetçi Cephe Hükümeti, 3 Mart 1956'da Fas'ın tam bağımsızlığını tanıdı. Muhammed İbni Yusuf, Muhammed V adıyla Fas Sultanı oldu. İspanya 7 Nisan 1956'da Fas'ın bağımsızlığını tasdik etti ve Tanca'nın milletlerarası statüsü ilga edildi.

1940 bozgunu sonucu Fransa'nın itibar ve gücünü kaybetmesi, Cezayirlilerin Milliyetçi Kurtuluş Cephesi'ne katılmalarına ve Müslüman liderlerin ülkenin yönetiminde hak talep etmelerine yol açmıştır. Bağımsızlık hareketinin lideri Ferhat Abbas, 1938'lerde Cezayir Halk Birliği'ni kurdu; 1943 Şubat'ında bir bildiri yayımlayarak Fransız sömürge yönetiminin sona erdirilmesini istedi. 1944 Brazaville Konferansı'nda sömürge halklarına Fransız Birliği kapsamında bağımsızlık vaat edildi. Ne var ki vaat edilen özerklik verilmedi ve 1945'te ilk sokak hareketleri başladı. Fransa, Mart 1944 kararnamesi ile Müslüman Cezayirlilere Fransız vatandaşlığı hakları tanınmış, bu arada bazı siyasi reformlar da uygulamıştı. 1946'da dağılan Cezayir Halk Partisi'nin yeniden kuruluşu niteliğindeki bir hareket; 1954'lerde bir ihtilâlcî birlik niteliği kazandı; bir eylem komitesi kuruldu. Üyelerinden Alt Ahmet, Bin Bella ve Hıdır, Kahire'de temsil heyetini teşkil ettiler.

1 Kasım gecesi, ayaklanma birçok noktada birden başlatıldı ve süratle genişledi. Fransız yönetimi yaygın bir askerî harekete girişmek zorunda kaldı. Fransa Cezayir'i kaybetmeyi göze alamazdı. Öteki Kuzey Afrika sömürgelerinden farklı olarak,

Fransızlar, René Calle'den yıllar sonra, 1893'de Timbaktu'ya girip Fransız bayrağını çekiyorlar.

Albert Nyanza gölü. Buharlaşıma sonucu tuz tabakaları göl çevresini beyazlaştırmış.

Fransız, Cezayir'i kendi öz toprağı sayıyordu. Fransa için Cezayir Savaşı bir iç savaş niteliğindeydi. Ne var ki Cezayir olayları 1955 Nisan'ında Bandung Konferansı'nda ve sonra Birleşmiş Milletler'de milletlerarası bir sorun niteliği kazanacaktır. 1955'te yerel çarpışmalar kanlı bir iç savaş haline geldi. 1956 Ekim'inde milliyetçi liderlerin Fransızlar tarafından tutuklanması, gerginliği tehlikeli biçimde artırdı. Barışçı bir çözüm ümidi her gün biraz daha azalıyordu. Cezayir'de Ağustos'ta toplanan Summan Konferansı'nda, ülkede millî siyasi kuruluşun temeli atıldı. Bin Hedda ve Ebül-kasım Kerim'in katıldığı bir icra komitesi kuruldu.

1957'de Fransa yaygın ve yoğun bir askerî harekete girişti. Ne var ki bu askerî baskı, milliyetçileri sindiremedi. Sınır yakınındaki Tunus köyü Sakiet'in Fransız uçakları tarafından bombalanması, ABD'nin müdahalesine yol açtı. Cezayirli Fransız-

lar, anavatanından kopma tehlikesi karşısında. 13 Mayıs 1958'de, kanlı sokak çarpışmalarına yol açan bir karşı harekete giriştiler. Bu olaylar Fransa'da korku ve bıkınlık yaratmıştı, güçlü ve kararlı bir milliyetçi iktidara duyulan özlem, General de Gaulle'ü tekrar işbaşına getirdi.

Tam yetki alan de Gaulle, 2 Haziran 1958'de millî birliği tekrar kurmak umuduyla Cezayir'e gitti. Eylül 1958'de Ferhat Abbas başkanlığında kurulan hükümet, İcra Komitesi'nin yerini aldı. 16 Eylül 1959'da Cezayirliilere, kaderlerini tayin etmek, Fransız vatandaşlığı olmak veya ortaklaşa bir çözüm yolunu kabul etmek konusunda çağrıda bulundu.

Ferhat Abbas Hükümeti kendisini Cezayir'in tek temsilcisi olarak kabul ettirmek isterken, Cezayirli Fransızlar, George Bidauld başkanlığında bir birlik teşkil ettiler. Cezayir'de kanlı çarpışmalar, sabotajlar birbirini kovaladı. Temmuz 1960'ta Melun'de, Fransa ile Kurtuluş Hareketi temsilcileri arasında görüşmeler başladı. Cezayirliiler, Birleşmiş Milletler, Moskova ve Pekin'e başvurarak sorunu milletlerarası alana kaydırmaya çalışıyorlardı. Kanlı çarpışmaların devam etmesine rağmen Mart 1962'de Evian Konferansı'nda, Cezayir'in kendi kaderini tayin etmesi kararı alındı. 13 Mart'ta ateş kesildi. 1956'dan beri tutuklu olan Bin

Bella ve arkadaşları serbest bırakıldı. 1 Temmuz 1962 referandumu, büyük çoğunlukla Cezayir'in bağımsızlığı lehinde oy verdi. İlk Cezayir Hükümeti Bin Bella başkanlığında kuruldu. Fransa, Kuzey Afrika'daki son sömürgesini de kaybetmiş oluyordu. Sömürgecilik çağının Afrika perdesi ağır ağır kapanıyordu.

**Dün bilek gücüyle kanoyu
ırmakta yönlendiren yerli,
bugün zekâsıyla
sanayileşmeyi başarıyor.
Afrika genişliyor,
kalkınıyor artık.**

XI. BÖLÜM

GÜNÜMÜZ AFRİKASI

ÜLKELER, İNSANLAR, ULUSLAR

ANGOLA

Resmî adı: Angola Halk Cumhuriyeti

Başkentli: Luanda, 480.613

İdare şekli: Cumhuriyet

Dili: Portekizce ve yerli diller

Dini: Nüfusun yüzde 50'si doğa dinlerine geri kalan kısmı da Hristiyanlığa (daha çok Katolik ibadet ediyor).

Yüzölçümü: 1.246.700 km²

Nüfusu: 5.798.000

Parası: Kuanza

Ülke ve İnsanlar: Afrika'nın batı kıyısındadır. Kongo nehrinin diğer bölümündeki toprakları bölünmeden sonra Zaire sınırları içinde kalmıştır. Kuzeyinde Zaire, doğusunda Zambiya, güneyinde Namibia vardır. Tropikal bir iklim hüküm sürmektedir. Yüksek yerlerde ısı değişimleri görülmektedir. Angola halkından 600.000 kişi Zaire'ye sığınmıştır ve orada yaşamaktadır.

dir. Nüfusunun 150.000'i beyazlardan meydana gelmektedir. Bunlar çoğunlukla Portekizlidir.

Önemli şehirleri: Malanje, Huambo

Savunma: Ordu, 1976 yılında Küba yardımı ile düzenlenmiştir. Kadın ve erkekler için 18 ile 35 yaş arasında askerlik zorunludur.

Ekonomi: Dünyanın ikinci kahve ihracatçısıdır. Bunun yanı sıra şekerpancarı, mısır ve buğday üretilmekte, bazı bölgelerde ormancılık yapılmaktadır.

Angola, madenler bakımından çok zengindir, elmas, petrol, demir madenlerinden başka bakır, manganiz, fosfat ve tuz üretilmektedir. 1975 yılında Namibla sınırı yakınında uranyum da bulunmuştur.

1966 ile 1974 arasında yıllık ortalama yüzde 6 ekonomik gelişme sağlayan Angola'da, iki yıl süren iç savaş sırasında kalkınma durmuştur. Tarım üretimi, 1975 ile 1976 yıllarında çok azalmıştır. Özellikle kahve üretiminin azalması, Ülkeye çok zarar vermiştir. Hükümet, tarımı tekrardan canlandırma amacı ile kooperatifler kurma yoluna başvurmuştur.

Petrol üretimi her yıl artmaktadır. Ülkede iki rafineri kurulmuştur.

Elmas, Angola'nın ikinci büyük gelir kaynağıdır. Dünya elmas üretiminin yüzde 8'i Angola'dan sağlanmaktadır.

Yönetim: 1975 Anayasası ile Ülkenin politik, ekonomik ve sosyal sorumluluğunu MPLA kısa adı verilen "Angola Halk Özgürlük Hareketi" Meclisi üzerine almıştır. MPLA'nın başkanı, devlet başkanlığı görevini yapmaktadır. MPLA'nın merkez komitesi, 41 üyeden ve 10 yedek üyeden meydana gelmektedir. Komite üyelerinin 10'u sıra ile

bu yedeklerle değiştirilmektedir. Komite, içlerinde devlet başkanının da bulunduğu 10 kişilik politbüroyu seçmektedir. Politbüro, Ülkede yürütme organı görevini yapmaktadır.

Sosyal durum: Halkın sosyal güvenliği ile ilgili çalışmalar başlamıştır.

Eğitim: Okul, öğrenim malzemesi ve öğretmen yönünden çok eksikler vardır. Bu konuda Küba'dan yardım alınmaktadır. Halkın yüzde 80'i okuma yazma bilmemektedir.

Turizm: Herhangi bir çalışma yoktur.

Basın ve yayın: Basın, 1976 yılında devletleştirilmiştir. Ülkenin en büyük gazetesi 41.000 adet basılan "A Jornal de Angola"dır.

Radio İstasyonlarına 1976'da devlet el koymuştur. Ülkede üç radyo İstasyonu vardır. TV yoktur.

Radio alıcılarının sayısı 116.000'dir.

Ghana'da, Sekondl kentindeki hemşire okulu ülkenin sağlık sorunlarının çözümüne çalışmaktadır.

BENİN

Resmî adı: Republique Populaire du Benin

Başkentli: Porto-Novo, 104.000

İdare şekli: Halk Cumhuriyeti

Dili: Fransızca ve yerel dil

Dini: Hristiyan ve Müslüman. Hristiyanların yüzde 15'i Katolik. Halkın yüzde 17'si Müslüman.

Yüzölçümü: 112.622 km2

Nüfusu: 3.200.000

Parası: Afrika Frankı.

Ülke ve İnsanları: Batı Afrika'da Nijerya ve Togo'nun yanındadır. Kuzeyinde tropikal bir iklim sürmektedir. Yağmur mevsiminde hava sıcaklığı bu bölgede 46 dereceye kadar yükselmektedir. Güney bölgesinde ise ekvatorial iklim hâkimdir. Ülkenin resmî dili Fransızca olmasına rağmen her kabile kendi dilini konuşmaktadır. Halk din yönünden geleneksel inanç ve âdetlerini sürdürmektedir.

Önemli şehirleri: Cotonou, Natitingou, Abomey.

Ülke 6 bölgeye ayrılmıştır. Bu bölgeler şunlardır: Queme, Atlantique, Borgou, Zou, Atacora, Mono.

Savunma: 18 ile 51 yaş arasındaki halk askerî servislerde görev alır. 1975'teki ordu gücü 1500 kişiliktir. 150 kişilik bir hava kuvvetleri ve 1100 kişilik de yarı askerî bir örgütü vardır. Fransız yapısı teknik malzeme ve silahla donatılmışlardır.

Ekonomi: Halkın yüzde 75'i tarımla uğraşır. Ülkenin brüt millî gelirinin yüzde 31'i bu yoldan sağlanır. Ürettiği gıda maddeleri ihtiyacı karşılamakta, ekvatorial bitkilerden üretilen maddeler ise ihraç edilmektedir. Kireç taşı yatakları vardır. Kıyılardan uzak kısımlarda petrol bulunmuş ve Togo ile ortak bir hidroelektrik projesi üzerinde çalışmalara başlamıştır. Dış yardımlara büyük ihtiyaç duyulmakta ve bütçesinin denkliliğini böylelikle sağlamaktadır. Daha çok Fransa'dan yardım almaktadır. Ülkede yabancı sermaye karşısında millî şirketlerin de kurulmasına çalışılmaktadır. Benin, Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Batı Afrika Para Birliği'ne dahildir.

Ülke ekonomisinde çalışma

bilecek yaştaki nüfus 1.100.000 kadardır.

Yönetim: Benin'de askerî yönetim vardır. İhtilâl lideri cumhurbaşkanlığı görevini üzerine almıştır. 69 üyeli bir millet meclisi kurulmuştur. Meclisin 30 üyesi sivillerden meydana gelmiştir.

Sosyal durum: Sağlık tesisleri yetersizdir. Çalışanlar için sosyal haklar tanınmamıştır.

Eğitim: 1975 yılında çıkarılan kanunla öğretim devlet kontrolü altına alınmıştır. Eğitim serbesttir. Orta öğrenime devam eden öğrenciler ve halk 9 ay eğitim gördükten sonra üç ay da askerî ve ideolojik eğitimden geçirilmektedir. Benin Üniversitesi 1970'de açılmıştır. 1971-1972 devresinde 600 kişi üniversite öğrenimine devam etmiştir. Aynı devrede ilkokul öğrencilerinin sayısı ise 186.000'dir.

Turizm: Turizm fazla gelişmemiştir. Buna rağmen milli park haline getirilen ormanlarda vahşi hayvan avcılığı büyük ilgi toplamakta, bu amaçla ülkeye gelenler olmaktadır. Fransızlara üye zorunluğu yoktur.

Basın ve yayın: Hükümet tarafından çıkarılan günlük "Ehuzu" gazetesi 5.000 adet basılmaktadır.

Hükümet kontrolü altında iki radyo, bir televizyon istasyonu vardır. 1972 yılında ülkedeki radyo alıcılarının sayısı 15.000 olarak tesbit edilmiştir.

BOTSWANA

Resmî adı: Republic of Botswana

Başkenti: Gaborone, 60.000

İdare şekli: Cumhuriyet

Dili: Tswana ve İngilizce

Dini: Nüfusun % 85'i doğa dinlerine ibadet ediyor. Geri kalan % 15'i de Hristiyan (Protestan)

Yüzölçümü: 600.372 km²

Nüfus: 800.000

Parası: Pula

Ülke ve İnsanları: Bir Güney Afrika ülkesidir. Güneydoğusunda Güney Afrika Cumhuriyeti, kuzeydoğusunda Rodezya, batısında ve kuzeyinde Namibya vardır. Kuzeyde Zambiya ile komşudur. Genelikle tropikal yakın bir iklim hüküm sürer. Yazları sıcak geçer ve çok

Marakeş kentinde pazar yeri.

az yağmur yağar. Halk daha çok ülkeyi kaplayan büyük çöllerin ve doğu sınırına yakın demiryolunun çevresinde yaşar. Halkın büyük kısmı göçebedir ve belirli oturdukları yer yoktur. Ülke 16 ayrı bölgeye ayrılmıştır.

Önemli şehirleri: Francistown, Selebi Pkwe, Senowe

Savunma: Sadece askerî polis örgütü vardır ve 1572 kişiden oluşmaktadır.

Ekonomi: Bağımsızlığına 1966 yılında kavuşan Botswana'nın ekonomisi siğir yetiştiriciliği ile sınırlıdır. Bazı yıllar yeterli ürün alınamadığı için nüfusun yarısı ancak dıştan sağlanan yardımlarla beslenebilmektedir. İngiltere 1972'ye kadar ülkenin bütçesi için yardım yapmıştır. Yakın zamana kadar halkın % 80'i geçimini siğir yetiştiriciliği ve tarımdan sağlamış ihracatı da hemen hemen aynı kaynağa bağlı kalmıştır. Siğir endüstrisi daha çok Avrupa Ekonomik Topluluğu ve İngiltere'ye ihracat yapmıştır.

Elmas bulunması ekonomik sektöre yardımcı olmuştur. Manganez, kömür, altın, bakır, nikel, elmas, tuz ve sodyum sülfat ve potas üretimindeki gelişmeler ekonomiyi aklamıştır.

Sovyetler Birliği dışında en büyük rezervlerin bulunduğu Orapa'daki elmas madeninde

Öretim madenin ortaya çıkarıldığı 1967'den 4 yıl sonra başlamıştır.

Yönetim: Kanun yapma yetkisi 5 yıl için seçilen 38 üyeli millet meclisine aittir. Yürütme gücü meclisten seçilen devlet başkanının elindedir. Cumhurbaşkanlığı ile başbakanlık aynı kişide toplanmıştır. Bakanlar Kurulu, meclise karşı sorumludur.

Sosyal durum: Sağlık hizmetlerinin geliştirilmesine 1975 sonunda başlanmıştır. Ülkede 13 genel hastane, bir akıl hastanesi, 7 sağlık merkezi, 200 dispenser ve 58 klinik vardır.

Eğitim: Mahallî yönetimler tarafından masrafları karşılanan okullara ayrıca hükümet de yardım etmektedir. Üniversite öğrencileri öğrenimlerini Botswana Swaziland'da görmektedir. Halkın % 25'i okur yazardır ve bunların % 15'i İngilizce bilmektedir.

Turizm: Chobe'de yerli halkın sekiz ayrı tür oyunları büyük ilgi toplamaktadır. Birinci sınıf bir yolla çok kısa zamanda ulaşılan Victoria çağlayanı ülkenin özellikleri arasında yer almaktadır. Ana merkezlerde oteller vardır ve fotoğraf çekmeye elverişli man-

zaralar çoktur. Vahşi hayvan avı düzenlenebilmektedir.

Basın ve yayın: Hükümet tarafından günlük olarak yayınlanan sadece bir gazete vardır. "Botswana Daily News" gazetesini 9.000 adet basılmaktadır.

Ülkede bir radyo istasyonu vardır (57.000 radyo). Televizyon yoktur.

BURUNDI

Resmî adı: Republique du Burundi

Yönetim biçimi: Cumhuriyet

Yüzölçümü: 27.384 km²

Nüfusu: 3.900.000

Başkent: Bujumbura

Resmî dili: Kirundi (Rundi)

Dini: Nüfusun % 60'ı Katolik, % 40'ı doğa dinlerine ibadet ediyor.

Bulunduğu yer: Orta Afrika'nın doğusunda, kuzeyinde Rwanda, doğu ve güneyinde Tanzanya, güneybatısında Tanganika gölü, kuzeybatısında Zaire yer almaktadır.

Coğrafi özellikleri: Ülkenin çoğunluğunu yüksek yaylalar oluşturur. Önemli akarsuları: Kagera, Ruvubu, Malagarazi, Ruzizi.

Önemli şehirleri: Gitega

Savunma: Sürekli silahlı kuvvetleri 4500, ihtiyat 2000 kişidir (1975).

Ekonomik durum: Afrika'nın en yoksul ülkelerinden biri olan Burundi'de halk ancak kendi ihtiyaçları kadar ürün yetiştirir ve verimsiz hayvan yetiştiriciliği yapılır.

En önemli dışsatım ürününün % 90'lık bir oranla kahve oluşur. Bunu pamuk, çay, deri ve çinko filizli izler.

Doğal kaynakları: Çok az tungsten ve altın vardır.

Ulaşım: Karayolu 3700 km, demiryolu yok, limanı yok, havayolu yoktur, yabancı havayolu şirketleri başkente sefer düzenlemektedirler.

Basın-Yayın: Radyo sayısı 100.000, TV vericisi yok, 5.000 telefon (1973), 1 günlük gazete (1000 kişiye 0.3 gazete).

Tarihi: Burundi, 1. Dünya Savaşı'ndan önce Almanya'ya, savaştan sonra da Belçika'ya bağlı idi. 1962'de bağımsızlığı verildi.

Askerî güç: 186.000 kişilik savunma ordusu ve 350.000 kişilik ihtiyat askerinden meydana gelmektedir.

CAPE VERDE

Resmî adı: Republica de Cabo Verde

Başkent: Prala (6.000)

İdare şekli: Cumhuriyet

Dili: Portekizce (Resmî dil), Croele (yerli dil).

Dini: Hristiyan (Katolik)

Yüzölçümü: 4033 km²

Nüfusu: 306.046

Parası: Cape Verde Eskudosu

Ülke ve İnsanlar: Atlas Okyanusu'nda Dakar'ın 500 km. batısında 10 adadan meydana gelen bir adalar grubudur. Adaların hepsi dağlık olmasından başka üçü tamamen kuraktır. Çok az yağmur yağar. Yıllık sıcaklık ortalaması 24 derece olur.

Önemli şehirleri: Santa Catarina

Savunma: Devrimci bir silahlı kuvvetler kurulmaktadır.

Ekonomi: Halk daha çok tarımla meşgul olmaktadır. Kahve, muz, şeker pancarı, yer fıstığı, mısır ve fasulye yetiştirilmektedir. Balıkçılık büyük gelir sağlamaktadır.

Yönetim: 1975 yılında kabul edilen ilk anayasaya göre cum-

Kap kentlinin sembolü: Masa dağı

Başkanı, 56 üyeli millet meclisi içinden seçilmektedir. Seçilenin yaşı 17'dir.

Sosyal durum: Bu konuda herhangi bir çalışma henüz başlamamıştır.

Eğitim: 7 ile 12 yaş arasındaki çocuklar 12 ile 14 yaş arasındaki orta öğretim zorunludur. Bir endüstri ve ticaret okulu, üç öğretmen okulu vardır. Halkın % 70'i okuma yazma bilmemektedir.

Turizm: Hükümet, Sal adasına geniş ölçüde yatırım yapmakta ve gelecek için buradan yararlı sonuçlar alınacağını ummaktadır. Santa Maria plajlarında büyük oteller vardır. Santo Antao, Sao Tiago, Fogo ve Brava adalarında turistlerin ilgisini çekecek dağlar ile geniş plajlar bulunmaktadır.

Basın ve Yayın: En büyük gazetesi haftada bir yayınlanan "Boletim Oficial da Republica de Cabo Verde"dir.

Uç radyo istasyonu vardır. Ülkede 5.200 radyo, 1.717 telefon bulunmaktadır. Televizyon henüz yoktur.

CEZAYİR

Resmî adı: Republiqye Algerienne Democratique et Populaire

Yönetim biçimi: Cumhuriyet

Yüzölçümü: 2.381.741 km²

Nüfusu: 18.250.000

Başkentli: Cezayir (3.250.000)

Resmî dili: Arapça, Fransızca da kullanılır.

Dini: Müslüman

Parası: Cezayir Dinarı

Bulunduğu yer: Kuzey Afrika, kuzeyinde Akdeniz, doğusunda Tunus ve Libya, güneyinde Nijer ve Mali, batısında Moritanya (İspanyol Sahrası) ve Fas yer almaktadır.

Coğrafi özellikleri: İki sıra halinde uzanan Atlas dağlarının kıyı şeridini oluşturanlarına Tel Atlaslar, iç kesimdekilere Sahra Atlasları denir. Tel Atlasları, Sahra Atlasları'ndan platolar, tuzlu bataklıklar ve sığ tuz gölleri ayrılır. Kıyıda verimli ovalar, orta kısımda çöl ve güneyde yine dağlar bulunmaktadır. Kıyıları Akdeniz, iç kısımları kurak çöl ikliminin etkisindedir.

Önemli akarsuları: Cheliff

Önemli şehirleri: Oran

Ekonomik durumu: Halkın yarısı tarımla uğraşmaktadır.

Daha çok tahıl ve narenciye yetiştirilmektedir. Sanayi kalkınma sürecindedir. Madencilik ihracatta büyük yer tutmaktadır.

Doğal kaynaklar: Petrol, doğal gaz, demir filizli, fosfat, maden kömürü.

Dış ticaret: Petrol (% 90), doğal gaz, meyve, şarap, deri, mantar ve tütün ihrac eder. Tekstil, tahıl, kimyasal madde, motorlu taşıt ithal eder.

Ulaşım: Karayolu 20.740 m. demiryolu 2.455 m., liman sayısı 5, havayolu Cezayir Hava-yolları.

Basın-Yayın: 4 radyo vericisi, 1 TV vericisi, 297.690 telefon, 4

Krallar vadisi ve dünyanın yedi harikalarından piramitler.

günlük gazete toplam sayısı 285.000 (1000 kişiye 17 gazete).

Savunma: 1976'da sürekli ordusu 78.000'e çıkarılmıştır. (161.000 kara, 3.800'ü deniz, 4.500'ü hava) zorunlu askerlik süresi 6 aydır. 10.000 kişilik jandarma örgütü vardır.

CİBUTİ

Resmî adı: Republiqye de Djibouti

Yüzölçümü: 22.000 km²

Başkent: Cibuti (150.000)
İdare şekli: 1977'de bağımsızlığına kavuşmuş bir cumhuriyet.

Dili: Arapça, Fransızca da konuşulmaktadır.
Dini: Müslüman
Nüfusu: 350.000
Parası: Cibuti Frankı.

Ülke ve İnsanları: Doğu Afrika'da, Etyopya'nın komşusudur. Derin yanklarla bölünmüş geniş vadilerden meydana gelen ülke toprakları Aden Körfezi ve Kızıldeniz'e açılmaktadır. Halkın büyük bir çoğunluğu Somalili, geri kalanı ise Arap ve Avrupalıdır. İklimi sıcak, yağış pek azdır.

Ekonomi: Göçebeliliğe dayanan hayvancılık ülkenin başlıca geçim kaynağıdır. Buna bağlı olarak da ham ve işlenmiş deri ve ayakkabıcılık gelişmiştir. En önemli dışsattım ürünlerini deri ve post oluşturmuyor. Bunları da kahve, tuz ve mидye izler.

Yönetim: 1862'den beri Fransa'nın yönetimi altında bulunan ülke, 1977'de yapılan bir referandum sonucu halkın % 98.7'sinin bağımsızlık istemesi üzerine, bağımsızlığına kavuşmuştur.

Basın-Yayın: Ülkede 3.100 televizyon alıcısı, 13.000 radyo alıcısı, 3675 telefon bulunmaktadır.

Ulaşım: Cibuti-Adis Ababa demiryolu çok önemlidir. (Toplam olarak 784 km).

ÇAD

Resmî adı: Dschumhuriyat Taschaad

Başkent: N'Djamena. Eski adı: Fort Lamy (150.000)

İdare şekli: Cumhuriyet

Dini: Yüzde 60 Müslüman, yüzde 25 Anımlıst, yüzde 10 Hristiyan (Katolik)

Yüzölçümü: 1.284.000 km2

Resmî dili: Arapça ve Fransızca

Nüfusu: 4.000.000

Parası: Afrika Frankı

Ülke ve İnsanları: Kuzey Afrika'nın ortasındadır. Kuzeyinde Libya, güneyinde Merkezî Afrika İmparatorluğu, batısında Nijer ve Kamerun, doğusunda ise Sudan vardır. İklim sıcak ve kurak geçmektedir. Kuzeyinde çöller vardır. Güney bölgeleri çok yağmur almaktadır. Nüfusun yarısı

Safari'ler ülkesi Kenya'nın başkentli: Nairobi.

sını teşkil eden Müslümanlar daha çok kuzeyde yaşamaktadırlar.

Çad'da tren yolu yoktur. Karayolları yeterli değildir. Çarlı nehrinde ulaşım için yararlanılmaktadır.

Önemli şehirleri: Sarh, Moundou, Abeche.

Savunma: 5.200 kişilik bir ordusu, 200 kişilik hava kuvvetleri, 6.000 kişilik yarı askerî millî muhafız örgütü vardır. 1976

Tatanarive kentinden bir görünüm.

yılında Fransızlarla yapılan anlaşmaya göre, ülkede 260 askerî uzman bulunmaktadır.

Ekonomi: Halkın yüzde 90'ı geçimini tarım, hayvan yetiştiriciliği ve balıkçılıkla sağlamaktadır. Pamukçuluk ülke içinde bu alanda bir endüstri kurulmasına imkân vermekte, ayrıca ihracat yapılmaktadır. Modern usullerle sığır yetiştiriciliği geliştirilmektedir. Göllerden yılda 115.000 tondan fazla balık tutulmaktadır.

En önemli ihrac maddesini pamuk (% 65) oluşturur. Bunu hayvan ürünleri ve yer fıstığı izliyor.

Tekstil, gıda ve tütün endüstrisine büyük önem verilmektedir. Çok az miktarda petrol ve diğer bazı madenler üretilmektedir.

Yönetim: 1975 Ağustos'unda uygulamaya konulan geçici anayasaya göre, yasama ve yürütme görevleri cumhurbaşkanı tarafından seçilen Yüksek Askerî Konsey'e aittir. Devlet Başkanı aynı zamanda Bakanlar Kurulu'nun da başıdır.

Konsey tarafından devlet işlerine yardımcı olmak üzere 4 teknik komisyon görevlendirilmiş.

Sosyal durum: Çıkarılan iş kazasını ile çalışanlara asgari ücret ve diğer bazı konularda bazı garantiler tanınmıştır. Ülkede 4 hastane, 28 tıp merkezi, yüzlerce dispensar vardır.

Eğitim: 1975 yılında 5-19 yaşları arasındaki çocuklardan yüzde 15'i okula gidebilmiştir. 1971 yılında açılan üniversite, 300 öğrenciyle öğrenime başlamıştır. Halkın % 80'i okuma yazma bilmektedir.

Turizm: Güneydeki ormanlarla kuzeydeki çöllerin ilgi çekici manzaraları turizm yönünden önem taşımaktadır. Zengin orman hayvanlarının bulunduğu millî parklar vardır. Vahşi hayvan avcılığı geliştirilmiştir.

Basın-Yayın: Hükümetin yayınladığı "Info Tchad" adlı bölgenin 1.500 adet basılmaktadır.

Çeşitli dillerde yayın yapan bir radyo istasyonu vardır. Ülkede 70.000 radyo, 3.850 telefon bulunmaktadır.

Başkentli: Adis Ababa (912.000)
İdare şekli: Diktatörlük.
Yüzölçümü: 1.221.900 km²
Nüfusu: 29.418.000
Resmî dili: Amhar dili
Dini: % 30'u Müslüman,

Alexandrine Tinne'nin boydan boya aşmayı planladığı Fizan çölü.

ETYOPYA

Resmî adı: Yatylopya Mangulst

% 60'ı Etyopya Ortodoks Kilisesinden geri kalanı Animist.

Parası: Birr

Bulunduğu yer: Doğu Afrika. Kuzeyinde Sudan ve Kızıldeniz, doğusunda Cibuti ve Somali, güneyinde Kenya, batısında yine Sudan yer almaktadır.

Coğrafi özellikleri: Genellikle dağlık olan ülkenin doğusunda kat kat yükselen platolar, Kızıldeniz kıyısından bir ova şeridi ile hemen bunların arkasında yükselen sıra dağlardan oluşmuştur.

Önemli akersuları: Shibell, Mavi Nil, Omo.

Önemli şehirleri: Asmara Harar, Mekele.

Savunma: Muvazzaf silahlı kuvvetleri (93.500) kişidir. 119.000 ihtiyaç askeri, 19.200 kişilik yarı askeri bir örgüt vardır.

Ekonomik durumu: Ülke ekonomisi tarıma dayalıdır. Özellikle kahve üretimi çok önemlidir. Çimento, tekstil, ayakkabı sanayii gelişmiştir. G.S.M.H'nin % 50'si tarımdan sağlanmaktadır. Ülkede hayvancılık da yapılmaktadır.

Doğal kaynakları: Tuz, demir, manganez, filizli, altın.

Dış ticaret: Kahve (ihracatın % 50'si) deri, post, yağlı

tohumlar ve baklagiller ihrac eder. Makine ulaşım teçhizatları, inşaat malzemesi ve petrol ürünleri ihrac eder.

Ulaşım: Karayolu 1000 m. demiryolu 680, ilmanı 2, havayolu Etyopya Havayolları, iç ve dış seferleri yürütmektedir.

Basın-Yayın: 10 radyo vericisi, 8 TV vericisi, (73.691) telefon, 7 günlük gazete (1000 kişiye 2.5 gazete).

GİNE EKVADOR

Resmî adı: Republica de Guinea Ecuatorial

Başkent: Malabo (9.000)

İdare şekli: Cumhuriyet

Dili: İspanyolca, (ayrıca yerli dilleri vardır)

Dini: Hristiyan (Katolik)

Yüzölçümü: 28.051 km²

Nüfusu: 150.000

Parası: Ekuela

Ülke ve İnsanlar: Afrika'nın batısında bulunan Ekvador, Guinesa, başlıca Malas Nguema Blyogo (eski adı Fernando Poo), Corisco, Büyük ve Küçük Elobey ile Pigalu. (eski adı Annobon) adalarından, ayrıca ülkeye bağlı Rio Muni topraklarından meydana gelmektedir. Rio Muni'nin kuzeyinde Gabon,

Afrika Müslümanlarının en saygın kenti Tanzanya'da Moşhi Camii...

doğusunda ve güneyinde Kamerun bulunmaktadır. Macias, Nguema Blyogo adası, Kamerun ve Nijerya'nın açıklarındadır. İklim sıcak ve rutubetlidir.

Savunma: Küçük bir ordusu vardır.

Ekonomi: Ekonomisi tarıma dayanmaktadır. (% 95) kakao, kahve, muz ve kereste, başlıca tarım ürünleridir. Endüstri, İspanyolların elindedir. Amerikan ve İspanyol şirketleri, adalarda ve denizde petrol aramaktadır.

Yönetim: Kanun yapan organlara 1971'de son verilmiştir. Anayasa 1973 yılında kaldırılmış ve cumhurbaşkanı mutlak güç haline gelmiştir.

Sosyal durumu: Sağlık hizmetleri yetersizdir, sıtma ve dizanteri yaygındır.

Eğitim: İlköğretim, 12 yaşına kadar zorunludur. Adaların üçünde orta dereceli okul, birinde de sanat okulu vardır. İki okulda da öğretmen yetiştirilmektedir. Halkın ancak % 10'u okuma yazma bilmektedir.

Turizm: Turizm yeterli ölçüde gelişmiştir.

FAS

Resmî adı: El Mamlakah el-Maghebia

Başkentî: Rabat (865.100)

İdare şekli: Krallık

Yüzölçümü: 446.550 km²

Nüfusu: 19.470.000

Resmî dili: Arapça

Dini: Müslüman

Parası: Dirhem

Bulunduğu yer: Kuzeybatı Afrika. Kuzeyinde Akdeniz, doğusunda Cezayir, güneyinde Moritanya, batısında Atlas Okyanusu yer almaktadır.

Coğrafi özellikleri: Akdeniz kıyı şeridi boyunca Er Rif dağları uzanmaktadır. Ülkenin doğal yapısında etkin bir rol oynayan Atlas Dağları, Yüksek Atlaslar, Orta Atlaslar ve Anti Atlaslar olmak üzere üç bölümde incelenirler. Bu sıradağlar, Atlantik kıyı şeridini Sahra'dan ayırırlar. Ülke tipik Akdeniz ikliminin etkisi altındadır.

Önemli akarsuları: Oum-er Rbia, Dra.

Önemli şehirleri: Kasablanka, Marakeş.

Ulaşım: Karayolu 10.727 m, demiryolu 1.156 m, liman sayısı 6, havayolu Fas Kralliyet Havayolu.

FİLDİŞİ KIYISI

Resmî adı: Republique de Côte-d'Ivoire

Başkentî: Abidjan (1.100.000)

İdare şekli: Cumhuriyet

Yüzölçümü: 322.463 km²

Nüfusu: 7.000.000

Resmî dili: Fransızca, Afrika dilleri kullanılır.

Dini: % 65 Animist, % 23 Müslüman, % 12 Katolik.

Parası: CFA Frank

Bulunduğu yer: Batı Afrika, Kuzeyinde Mali ve Yukarı Volta, doğusunda Gana, güneyinde Güinea Körfezi, batısında Liberya ve Güinea yer almaktadır.

Coğrafi özellikleri: Kıyı şeridinin arkası lagünler ve sık ormanlarla kaplıdır. Kuzey kesimi yüksektir ve savanlarla örtülüdür.

Önemli akarsuları: Bandama, Sassandra, Komoe.

Önemli şehirleri: Bouake

Ulaşımı: Karayolu 745 km, demiryolu 398 km, liman sayısı 3, havayolu Air Ivoire.

GABON

Resmî adı: Republique Gabonaise

Başkentî: Libreville (150.000)

İdare şekli: Cumhuriyet

Yüzölçümü: 267.667 km²

Nüfusu: 750.000

Resmî dili: Fransızca

Dini: Hristiyan

Para birimi: CFA Frank

Bulunduğu yer: Orta Afrika'nın batısında, kuzeyinde Ekvator Gine'si ve Kamerun, doğu ve güneyinde Kongo, batısında Atlantik Okyanusu yer almaktadır.

Coğrafi özellikleri: Ülkenin % 85'i ormanlarla kaplıdır. İç bölgelerde dağlar ve platolar yer almaktadır. Ekvatorial iklimin etkisi altındadır.

Önemli akarsuları: Ogooué, Ngounié, Abanga.

Önemli şehirleri: Port-Gentil, Franceville.

Ulaşım: Karayolu 2.957 m, demiryolu 184 m, liman sayısı 2, havayolu Gabon Havayolları.

GAMBIYA

Resmî adı: Republik Gambia

Başkentî: Banjul (50.000)

İdare şekli: Cumhuriyet

Yüzölçümü: 11.295 km²

Nüfusu: 600.000

Resmî dili: İngilizce, yerli dilleri de kullanılmaktadır.

Dini: % 85 Müslüman, % 8 Hristiyan, geri kalanı ilkel dinlere mensuptur.

Parası: Dalasi

Bulunduğu yer: Batı Afrika, kuzeyi, doğusu ve batısı Senegal ile çevrilidir, batısında da Atlantik Okyanusu bulunmaktadır.

Coğrafi özellikleri: Gabon nehrinin kıyısında kurulmuştur. Nehrin kıyıları bataklıktır. Tropikal iklimin etkisi altındadır.

Önemli akarsuları: Gambia

Önemli şehirleri: Sarrekunda

Ulaşım: Karayolu 180 km, demiryolu yok, liman sayısı 1, havayolu yok.

Güney Afrika'da Lesotho ülkesinde, yüksekliği 192 metreye ulaşan bir çavlan

GHANA

Resmî adı: Republic Ghana

Başkentli: Akkra (851.614)

Yönetim biçimi: Cumhuriyet

Yüzölçümü: 238.536 km²

Nüfusu: 8.545.561

Resmî dili: İngilizce

Yerli dilleri de kullanılmaktadır.

Dini: % 20'si Hristiyan, % 15'i Müslüman, geri kalanı da ilkel dinlere mensuptur.

Parası: Cedi

Bulunduğu yer: Batı Afrika, kuzeyinde Yukarı Volta, doğusunda Togo, güneyinde Gine Körfezi, batısında Fildişi Kıyısı yer almaktadır.

Coğrafi özellikleri: Ülkenin yaklaşık olarak yarısı deniz seviyesinden 150 metre kadar aşağıdadır. Kıyılarını geniş kumluklar oluşturmaktadır. Kuzey kesimi ise ormanlıktır. Tropikal iklimin etkisi altındadır.

Önemli akarsuları: Volta, Pra, Tano.

Önemli şehirleri: Akkra

GİNE

Resmî adı: Gine Sosyalist Cumhuriyeti

Başkentli: Konakri (120.000)

İdare şekli: Cumhuriyet

Yüzölçümü: 245.957 km²

Nüfusu: 3.890.000 (1980 thm.)

Resmî dili: Fransızca

Sahara'daki güçlü rüzgârlar zaman zaman dev kum dalgaları oluşturlar

Dini: Müslüman

Parası: Syli

Bulunduğu yer: Batı Afrika, kuzeyinde Senegal ve Mali, doğusunda Fildişi Kıyısı, güneyinde Liberya ve Sierra Leone, batısında Atlas Okyanusu, kuzeybatısında Gine-Bissau yer almaktadır.

Coğrafi özellikleri: Alçak sahil geçidi ülkenin ortasındaki dağlık bölgeye ulaşır. Güneydoğusu ormanlarla kaplıdır. İklim kıyı kesiminde sıcak, yüksek bölgelerde serindir. Yıllık sıcaklık ortalaması 25 derecedir.

Önemli akarsuları: Niger, Ba-fing, Milo.

Önemli şehirleri: Konakri

Ulaşım: Karayolu 4700 km, demiryolu 410 ilmanı, 4 havayolu.

GİNE BISSAU

Resmî adı: Republic da Guine-Bissau

Başkentli: Bissau (109.486)

İdare şekli: Cumhuriyet

Yüzölçümü: 36.125 km²

Nüfusu: 800.000

Resmî dili: Portekizce ve yerli dilleri.

Dini: % 30 Müslüman, % 7 Katolik, geri kalan ilkel dinler.

Parası: Gine Bissau Pesosu.

Bulunduğu yer: Batı Afrika'

da, batısında Atlas Okyanusu, kuzeyinde Senegal, doğu ve güneyinde Gine yer almaktadır.

Coğrafi özellikleri: Savanlarla örtülü alçak bir ova görünümündedir. Ülke birbirine bağlı akarsularla kaplıdır ve buralarda tropikal ormanlar bulunmaktadır. İklim tropikaldır.

Önemli akarsuları: Cacheu, Mansoa.

Önemli şehirleri: Bissau

Ulaşım: Karayolu 256 km, demiryolu yok, ilmanı 12, havayolu TAP.

GÜNEY AFRIKA CUMHURİYETİ

Resmî adı: Republic of South Afrika

Başkentli: Capetown (1.107.764)

İdare şekli: Cumhuriyet

Yüzölçümü: 1.133.769 km²

Nüfusu: 23.894.000

Resmî dili: Afrikanca ve İngilizce.

Dini: Hristiyan

Parası: Rand

Bulunduğu yer: Güney Afrika'da. Batısında Atlantik Okyanusu, doğusunda Hint Okyanusu, kuzeydoğusunda Güneybatı Afrika, Botswana, Rodezya, Swaziland, Mozambik, Lesotho ise tümüyle kendi sınırları içinde yer almaktadır.

Coğrafi özellikleri: Kıyılar alçak topraklar görünümündedir. İçeriye doğru plato görünümü kazanır.

Önemli akarsuları: Orgne, Limpopo.

Önemli şehirleri: Pretoria, Johannesburg, Durban, Port Elizabeth, Coloureds.

Ulaşım: Karayolu 185.000 km, demiryolu 33.401 km, ilmanı 6, havayolu Güney Afrika Havayolları.

KAMERUN

Resmî adı: Kamerun Federe Cumhuriyeti

Başkentli: Yaounde (337.000)

İdare şekli: Cumhuriyet

Yüzölçümü: 475.442 km²

Nüfusu: 8.320.000

Dini: Halkın yarıya yakınının geleneksel inançları var. Yüzde 35 Hristiyan (yarısı Katolik, yarısı Protestan), yüzde 20 Müslüman.

Dili: Fransızca ve yerli lehçeler

Parası: Afrika frankı

Ülke ve İnsanlar: Afrika'nın batı kıyısındadır. Batısında Nijerya, doğusunda Çad, ve Orta Afrika Cumhuriyeti, güneyinde Kongo Halk Cumhuriyeti, Ekvador Gineası ile Gabon vardır. İklim güneyde ve batıda sıcak, ayrıca çok rutubetlidir.

Müslümanlar daha çok kuzey bölgelerde yaşarlar.

Yönetim: Ülke, cumhurbaşkanı ve 120 üyeli millet meclisi tarafından yönetilmektedir.

KENYA

Resmî adı: Jamhuriya Kenya

Başkentli: Nairobi (1.000.000)

İdare şekli: Cumhuriyet

Yüzölçümü: 582.462 km²

Nüfusu: 14.500.000

Dili: Swahili

Dini: Afrika dinleri, Hristiyan (% 25) ve Müslüman (% 6)

Parası: Kenya Şilini

Ülke ve İnsanlar: Afrika'nın doğu kıyısında, ekvator üzerindedir. Kuzeydoğusunda Somali, kuzeyinde Etiyopya, batısında Uganda ve güneyinde Tanzanya vardır. İklim yüksek yerlerde büyük değişiklikler gösterir. Kıyı bölgeleri ise sıcak ve rutubetlidir. Ülkede İngilizce ile Kikuyu ve Luo gibi yerli diller de konuşulur.

Önemli şehirleri: Mombasa

Yönetim: 171 üyeli millet meclisi yasama görevini yapmaktadır.

Kenya, 1969'dan beri bir siyasal partiye sahiptir. Ülke 7 eyalete ayrılmıştır.

Turizm: Her mevsimde elverişli havalarda, avcılık olanakları ve millî parklar nedeniyle Kenya bir turizm cenneti sayılmaktadır. Çeşitli oteller ve turistlerin yararlanacakları tesisler yapılmıştır.

KONGO

Resmî adı: République Populaire du Congo

Başkentli: Brazzaville (156.000)

Yüzölçümü: 342.000 km²

Nüfusu: 2.100.000

Parası: Afrika Fransı

Ülke ve İnsanlar: Kuzeyinde Kamerun ve Orta Afrika Cumhuriyeti, doğusunda Zaire, batısında Gabon, güneybatısında Atlas Okyanusu vardır. Tropikal iklim hüküm sürer. Yıllık sıcaklık ortalaması 21 ile 27 derece

arasında değişir. Ülke bol yağış alır.

Kongo'da 75 ayrı kabile yaşamaktadır.

Önemli şehirleri: Pointe-à-Nolre, Kayes, Loubomo.

Yönetim: Sadece bir tek siyasal parti vardır. 1973 Haziran ayında referanduma sunulan anayasa ile 115 üyeli ulusal halk meclisi kurulmuştur.

Turizm: Turizm konusunda herhangi bir imkân sağlanmamaktadır. Bütün turistler dönüş bilet ücretlerini Çad veya Zaire'de bankaya ya da turizm bürosuna garanti olarak bırakmaya zorunludurlar.

LESOTHO

Resmî adı: Musooa Lesotho

Başkentli: Maseru (257.809)

İdare şekli: Krallık

Yüzölçümü: 30.355 km²

Nüfusu: 1.200.000

Dili: İngilizce ve Lesotho yerli dili.

Dini: Hristiyan (Katolik)

Parası: Rand

Ülke ve İnsanlar: Tüm çevresi, Güney Afrika Birliği ile sınırlanmıştır. Ülkeye çok yağmur yağar.

Nüfusun 850.013'ü Afrikalı, 1925 Asyalı geri kalanı ise Avrupalıdır. Halkın yarısından fazlası kadındır.

Yönetim: Soydan gelen bir krallıkla yönetilmektedir. Kral, devletin başı olmasına rağmen politik güç değildir. 1973 yılında

millet meclisi kurulmuş, 1975 yılında da anayasa yapılmıştır. 93 üyeli millet meclisi ve 60 üyeli senatosu vardır.

Turizm: Kış sporları merkezli yapımı planlanmıştır.

LIBERYA

Resmî adı: Republic of Liberia

Başkentli: Monrovia (220.000)

İdare şekli: Cumhuriyet

Yüzölçümü: 111.369 km²

Nüfusu: 1.481.524

Dili: İngilizce ve yerli dil

Dini: Hristiyan, putperest ve Müslüman.

Parası: Liberya doları

Ülke ve İnsanlar: Afrika'nın batı kıyısındadır. Kuzeyinde Sierra Leone ve Gine, doğusunda Fildişi kıyıları vardır. Tropikal iklim hâkimdir. Sıcaklık çok değişkendir ve 18 ile 49 derece arasında seyrederek. Liberya'da 28 değişik yerli dil konuşulur. Nüfusun 30.000 kadarı yabancılar-dan meydana gelir.

Yönetim: Anayasa, Birleşik Amerika'nınki örnek alınarak hazırlanmıştır. 20 üyeli senato için 6 yılda bir 84 üyeli temsilciler meclisi için 4 yılda bir seçim yapılmaktadır.

Turizm: Turizm yatırımları fazla gelişmemiştir. Ayrıca ulaşım imkânlarının yetersizliği, bu

Güney Afrika'da Pringle koyundaki dalgalar, kayalık kıyılara çarparak patlarlar.

alandanda varlık gösterilmesini önlemektedir.

LIBYA

Resmî adı: Lib-Arab. Jama-hiriya

Başkentli: Trablus (837.169)

Idare şekli: İslam Cumhuriyetli

Yüzölçümü: 1.759.540 km²

Nüfusu: 2.900.000

Dili: Arapça

Dini: Müslüman

Parası: Libya dinarı

Ulke ve İnsanlar: Afrika'nın kuzeyinde Akdeniz kıyısındadır. Batısında Tunus ve Cezayir, güneyinde Nijer ve Çad, doğusunda Mısır, güneydoğusunda ise Sudan vardır. İklimi kurudur ve ülkenin büyük kısmı çöl-lene kaplıdır.

Resmî dil: Arapça olmasına rağmen, Libya'da Fransızca ve İtalyanca bilenler çoktur.

Önemli şehirleri: Bingazi, Zavia, Misurata, Khoms

Yönetim: Bütün güç ihtilâl konseyinde toplanmıştır. Konseyin başkanı, aynı zamanda devlet başkanıdır. Başbakan ve bakanlar, ihtilâl konseyince atanmaktadır.

Turizm: Plajları ve tarihî yerleriyle turistlerin büyük ilgisini toplamaktadır.

MADAGASKAR

Resmî adı: Republique Dem, de Madagascâr

Başkentli: Antananarivo

Idare şekli: Cumhuriyet

Yüzölçümü: 587.041

Nüfusu: 8.000.000

Dili: Fransızca

Dini: Animist, Hristiyan, Müslüman.

Parası: Malagace Frankı

Ulke ve İnsanlar: Hint Okyanusu'nun batısında bir büyük, çeşitli küçük adalardan meydana gelmektedir. Mozambik kıyılarına 500 km. mesafededir. Tropikal bir iklim hüküm sürmektedir.

Yönetim: 1975 Aralık ayında kabul edilen anayasa ile cumhurbaşkanı 7 yıl için seçilmektedir. Cumhurbaşkanı, 12 üyeli yüksek ihtilâl konseyine başkanlık etmektedir. Başbakanı, cumhurbaşkanı atamaktadır. Ulusal halk meclisi 6 yıl için genel oyla göreve getirilmektedir.

Turizm: Turizm alanında yatırımlar yapılmaktadır.

MALAVI

Resmî adı: Repulic of Malavi

Başkentli: Lilongwe (102.924)

Idare şekli: Cumhuriyet

Dili: İngilizce, Malawice.

Yüzölçümü: 118.484 km²

Nüfusu: 5.561.821

Dini: Çeşitli Afrika dinleri % 50, % 20 Hristiyan, Müslüman, Hindu.

Parası: Malavi. Kwavcha'sı.

Ulke ve İnsanlar: Afrika'nın güneyindedir. Batısında Zambiya, güneyinde ve doğusunda Mozambik, Kuzey Tanzania vardır. Malawi gölü, tüm doğu sınırını kaplar. Tropikal iklim hüküm sürer. Ülkede 8.000 kadar Avrupalı yaşamaktadır.

Önemli şehirleri: Blantyre, Mzuzu.

Yönetim: Devlet başkanı, normal olarak 5 yıllık bir görev süresi için seçilmektedir. 102 üyeli millet meclisine, ülkenin tek partisi olan Malavi Kongre Partisi tarafından bir liste halinde aday gösterilmektedir. 15 üye bu parti tarafından seçilmekte, geri kalanı seçimle getirilmektedir.

Turizm: Ülkenin küçükliğüne rağmen, turizm endüstrisi büyümektedir. Geniş bir turizm potansiyeli vardır.

MALI

Resmî adı: Republique du Mali

Başkentli: Bamako (400.000)

Idare şekli: Cumhuriyet

Yüzölçümü: 1.240.142 km²

Nüfusu: 6.308.000

Dili: Fransızca, Bambara ve Sonrai dilleri.

Dini: % 64 Müslüman, % 34 putperest, az sayıda Hristiyan.

Parası: Mali Frankı

Ulke ve İnsanlar: Afrika'nın batısındadır. Kuzeyinde Cezayir, batısında Moritanya ve Senegal, güneyinde Gine ve Fildişi Cumhuriyeti, doğusunda ise Yukarı Volta ve Nijer vardır. İklimi sıcak ve kuraktır. Ülkenin en büyük kısmı çöldür.

Mali'de çeşitli zencî kabileler vardır. Bunlardan Bambara kabilesinde 1.000.000, Fulani kabilesinde ise 450.000 zencî yaşamaktadır. Diğer kabileler şunlardır: Marka, Songhai, Malinke, Tuareg, Senoufo, Dogon.

Yönetim: 1968 yılından beri ülkenin yönetimi bir askeri komite elinde bulunmaktadır.

Turizm: Çeşitli yatırımlar yapılmaktadır. Timbuktu'da avlanmak ve balıkçılık imkânları geniştir.

MISIR

Resmî adı: Al Jumhuriya Misr Al Arabiya.

Başkentli: Kahire (8.143.000)

Idare şekli: Cumhuriyet

Dili: Arapça

Yüzölçümü: 1.001.449 km²

Nüfusu: 39.200.000

Dini: Müslüman % 93, Hristiyan % 7.

Parası: Mısır Lirası.

Ulke ve İnsanlar: Afrika'nın kuzeydoğusundadır. Kuzeyinde Akdeniz, kuzeydoğusunda İsrail, doğusunda Kızıldeniz, güneyinde Sudan ve batısında Libya vardır. İklimi kuraktır. Çok az yağmur yûzû görür. Ülkenin

Akdeniz kıyılarında genç bir çoban.

Koyun derisi Nijerya'nın en önemli dışsattım kaynakları arasındadır.

Kakao ağacı üzerindeki ürünleri denetleyen bir kakao ekincisi.

yüzde 90'ı çöldür. Bu nedenle halkın yüzde 99'u Nil deltası ile çevresine yerleşmiştir. Hava sıcaklığı yaz aylarında 43 dereceye kadar çıkar. Kışlar ılık geçer. Mısır'da İngilizce ve Fransızca bilenler çoktur. Ülkede bir milyon kadar Hristiyan vardır. Toprakları büyük olan Mısır'da halk ancak 35.580 km²'lik bölgede yaşayabilmektedir.

Önemli şehirler: Iskenderiye, El Giza, Port Said, Asuan, İsmailiye.

Yönetim: 6 yılda bir seçilen devlet başkanı, ülkenin en büyük gücüdür. Başbakan ile yardımcısını ve bakanları cumhurbaşkanı atamaktadır. Halk meclisinin 392 üyesi, 5 yılda bir seçilmekte, 10 üye de devlet başkanı tarafından atanmaktadır.

Turizm: Mısır her zaman için turizm merkezli durumundadır. Çok eski medeniyetlerden kalan eserler, piramitler ve tapınaklar, Nil nehri turistler için büyük önem taşımaktadır. Turistler için daha düşük bir döviz kuru uygulanmaktadır.

MORITANYA

Resmî adı: El Pschumhuriya el Muslimiya el Mauritanija

Başkent: Nouakchot (135.000)

İdare şekli: İslâm Cumhuriyeti

Yüzölçümü: 1.030.700 km²

Nüfusu: 1.481.000

Dili: Arapça ve Fransızca

Dini: Müslüman

Parası: Moritanya Ouquiya'sı

Ülke ve insanlar: Afrika'nın kuzeybatısındadır. Kuzeyinde Fas ve Cezayir, doğusunda ve güneyinde Mali, güneyinde Senegal vardır.

Moritanya'nın kuzeyi tamamen çöldür. Güneyi ise verimlidir ve tarıma elverişlidir. İklim sıcak ve kurak geçer. Halkın çoğunluğu Arap ve Zencidir.

Önemli şehirleri: Zouerate, Kaedi, Atar.

Yönetim: Bakanlar kurulunu, devlet başkanı atamakta, hükümete de başkanlık etmektedir. 70 üyeli ulusal meclis, Moritanya Halk Partisi'nin tek listeyle girdiği seçim sonunda görevlendirilmiştir.

Turizm: Avlanma, vahaları dolaşma ve berberî köylerini görme ilgi çekicidir.

MOZAMBİK

Resmî adı: Republica Popular de Mogambique

Başkent: Maputo (600.000)

İdare şekli: Halk Cumhuriyeti

Yüzölçümü: 799.380 km²

Nüfusu: 12.300.000

Dili: Portekizce

Dini: Animist, Hristiyan (Katolik, 1.900.000), Müslüman (1.100.000)

Parası: Mozambik Eskudosu

Ülke ve insanlar: Afrika'nın doğu kıyısındadır. Kuzeyinde Tanzanya, batısında Malawi,

Zambiya ve Rodezya, güneyinde ise Güney Afrika vardır. İklim yılın her mevsiminde sıcak geçmektedir. Özellikle yağmur mevsimlerinde sıcaklık derecesi daha artmaktadır.

Yönetim: Ülke yönetimine el koyan Mozambik Özgürlük Partisi tarafından 1975'de bir anayasa ilan edilmiştir. Partinin başkanı, devlet başkanı ve başbakan olarak görev başlamış, bakanlar kurulunu da kendisi atamıştır. 210 üyeli meclisi vardır.

Turizm: Herhangi bir turizm faaliyeti yoktur.

NAMİBİA

Resmî adı: South West Africa

Başkent: Windhoek (61.260)

İdare şekli: Cumhuriyet

Yüzölçümü: 823.168

Nüfusu: 746.328

Dili: Afrikaan, Almanca ve İngilizce.

Dini: Hristiyan

Nüfusu: 746.328

Parası: Güney Afrika Randı

Ülke ve insanlar: Afrika'nın güneybatısındadır. Güney ve güneydoğusunda Güney Afrika, doğusunda Botswana, kuzeyinde Angola vardır. Zambesi nehri, Zambiya ile Namibia arasında sınır teşkil etmektedir. Ülkenin büyük kısmı çöldür. Namibia'da 36.000 Afrikalı, 99.000 beyaz ve 32.000 melez yaşamaktadır. Başkent Windhoek'teki beyazla-

nın sayısı ise 36.000 kadardır.

Yönetim: Daha önce güney-batı Afrika'ya bağlıyken 1977 başlarında ayrılarak bağımsız ülke haline gelen ülkede yönetim yeniden düzenlenmektedir. 1977 başında ise Birleşmiş Milletler heyeti bu geçiş dönemine nezaret etmektedir. Seçimler sonucu 1979'da kurulan millet meclisi 50 üyeliştir.

Turizm: Turistlerin ilgisini toplayacak yerleri çoktur.

NIJERYA

Resmî adı: Federal Republic Nigeria

Başkent: Lagos (3.000.000)

İdare şekli: Federal Cumhuriyet

Yüzölçümü: 923.768 km²

Nüfusu: 79.760.000

Dili: İngilizce, ayrıca Havoa, Ibo ve Yoruba yerli dilleri.

Dini: Müslüman, ayrıca az sayıda putperest ve Hristiyan.

Para birimi: Naira

Ülke ve insanlar: Afrika'nın batı kıyısındadır. Kuzeyinde Ni-

jer ve Güneş Körfezi, batısında Benin, güneydoğusunda Kamerun vardır. Tropikal iklim hüküm sürmektedir.

Önemli şehirleri: Ibadan, Ogbomosho.

Yönetim: 1966 Ocak ayından itibaren ülke, askerî yönetimin elindeydi. Yüksek Askerî Konsey, 1967'de çıkarılan anayasa ile kanun yapma ve yürütme görevini sürdürmekteydi. 1977'den itibaren anayasa hazırlanmış ve 1979'da başkanlık sistemiyle sivil yönetime geçilmişti. Başkan seçimle göreve getirilmektedir. Parlamento iki meclisten meydana gelmektedir. Ayrıca eyalet başkanları da yönetime katılmaktadır.

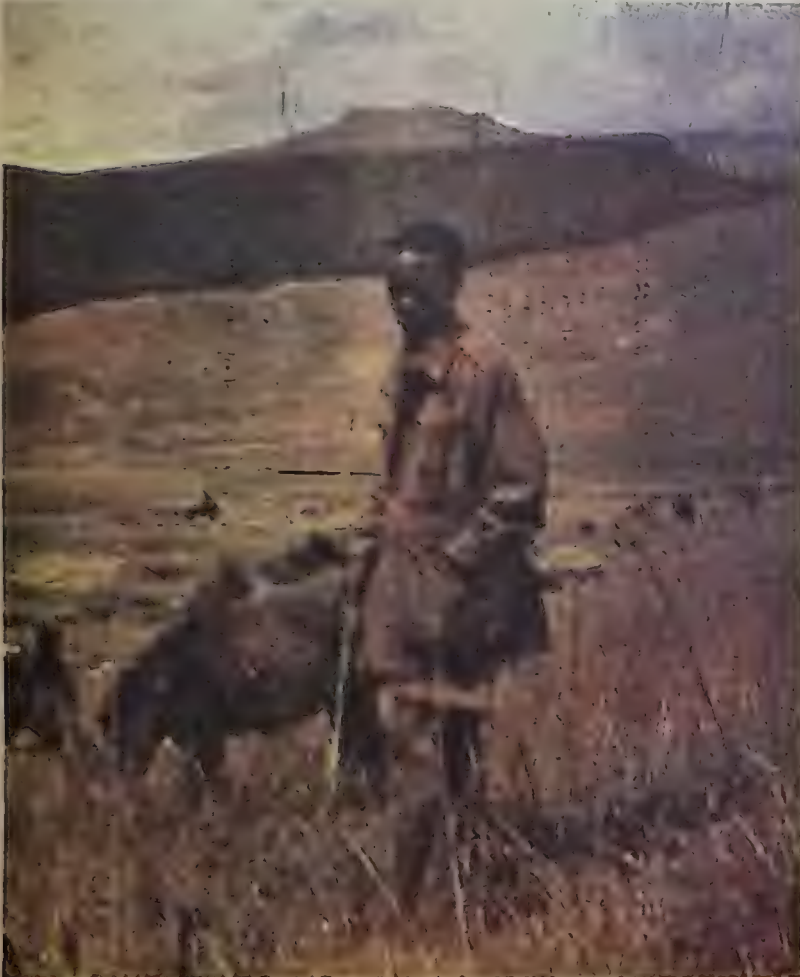
NIJER

Resmî adı: Republique du Niger

Başkent: Niamey (100.000)

İdare şekli: Cumhuriyet

Sipalarıyla birlikte kırlarda dolaşan genç bir Zulu.

Yüzölçümü: 1.267.000 km²
Nüfusu: 4.030.000

Dili: Resmî dil Fransızca, ayrıca Hausa, Tuareg, Djerma ve Fulanî yerli dilleri.

Dini: Müslüman (yüzde 85), animist ve çok az Hristiyan.

Parası: Afrika frankı

Ülke ve insanlar: Afrika'nın batısındadır. Kuzeyinde Cezayir ve Libya, güneyinde Benin, batısında Mali ve Yukarı Volta, doğusunda Çad vardır. İklimi sıcak ve kuraktır.

Önemli şehirleri: Maradi, Zinder.

Yönetim: 1974'ten beri yönetim silahlı kuvvetlerin elindedir. Yüksek Askerî Konsey tarafından bir hükümet kurulmuştur.

ORTA AFRIKA CUMHURİYETİ

Resmî adı: Republique Centra Africain

Başkent: Bangui (350.000)

İdare şekli: Askerî yönetim

Yüzölçümü: 622.984 km²

Nüfusu: 3.200.000

Dili: Sangho dili ve Fransızca (resmî dil)

Dini: Putperest % 60, Hristiyan 1/3, Müslüman.

Parası: Afrika frankı.

Ülke ve insanları: Afrika kıtasının ekvator üzerindedir. Kuzeyinde Çad, doğusunda Sudan, güneyinde Kongo Halk Cumhuriyeti ve Zaire, batısında Kamerun vardır.

Ekvatorial iklim hüküm sürer. Güneybatıdaki ormanlık bölgeye çok yağmur yağar.

Ülkede çeşitli zenci kabileler yaşamakta ve kendi yerli dilleriyle konuşmaktadırlar.

Önemli şehirleri: Boali, Berberati.

Yönetim: 1966 yılında kabul edilen anayasa ile bütün yönetim devlet başkanında toplanmıştır. 1976'da yeni bir anayasa hazırlanmıştır. Parlamento kapalıdır ve partilerin faaliyetleri yasaklanmıştır.

Turizm: Çağlayanlar, ormanlar ve vahşi hayvanlar turistlerin ilgisini çekmektedir.

RUANDA

Resmî adı: Republique Rwandaise

Başkentli: Kigali (7.000)
İdare şekli: Cumhuriyet
Yüzölçümü: 26.338 km²
Nüfusu: 4.370.000
Dili: Fransızca ve Kinyarwan-
da yerli dili.

Dini: putperest, Katolik ve Pro-
testan % 45, Müslüman.

Parası: Ruanda Frankı.

Ülke ve İnsanlar: Afrika'nın
ortasında, ekvatorun hemen
güneyindedir. Batısında Zaire,
kuzeyinde Uganda, doğusunda
Tanzanya, güneyinde Burundi
vardır.

Ülkede tropikal iklim hüküm
sürmektedir. Yıllık sıcaklık orta-
laması 18 derecedir.

Önemli şehirleri: Nyanza, Gi-
senyi, Cyangugu.

Yönetimi: 1973 Temmuz ayın-
dan beri ülkede askerî yönetim
vardır. Son seçimler 1969'da
yapılmış ve 47 üyeli millet mec-
lisi, 1973'deki ihtilâl sonunda
kapatılmıştır. İhtilâl yapan ge-
neral, devlet başkanı ve başba-
kan ilan edilmiştir. Bakanlar
kurulunu da kendisi atamak-
tadır. 17. Aralık 1980 tarihinde
halk oyuna sunulan yeni ana-
vasa kabul edildi.

Turizm: Turizm yatırımları
gelişmiştir. Turistleri ilgilan-
direcek doğal güzellikleri çok-
tur.

SENEGAL

Resmî adı: Republique du Se-
negal

Başkentli: Dakar (581.000)
İdare şekli: Cumhuriyet

Dili: Fransızca (resmî dili),
Wolof ve Toucouleur yerli dille-
ri.

Dini: Müslüman yüzde 80,
Hristiyan (Katolik yüzde 10) ve
yerli dinler.

Yüzölçümü: 196.192 km²
Nüfusu: 5.000.000

Parası: Afrika frankı.

Ülke ve İnsanlar: Afrika'nın
doğu kıyısındadır. Kuzeyinde
Moritanya, doğusunda Mali,
güneyinde Guinea ve Guinea
Bissau vardır. Tropikal iklim hü-
küm eder. Yılın büyük kısmı
kurak geçer ve çok az yağış
görüldür. Ülkede çeşitli Afrikalı
kabileler bulunmaktadır.

Önemli şehirleri: Kaolacak,
Thies.

Yönetim: 5 yılda bir seçilen
100 üyeli millet meclisi vardır.
Başbakan ile bakanlar kurulu

Afrikalı
kadınlar,
bitki
köklerini
geniş
havanlarda
döverek
kendilerine
özgü
yemeklerden
birini
hazırlıyorlar.

öyelerini devlet başkanı atamak-
tadır.

Turizm: 1973-1977 arasında
turizm alanında önemli yatırımlar
yapılmıştır.

SIERRA LEONE

Resmî adı: Republic of Sierra
Leone

Başkentli: Freetown (274.000)

İdare şekli: Cumhuriyet

Yüzölçümü: 71.740 km²

Nüfusu: 3.200.000

Dili: İngilizce (resmî dil)

Dini: Putperest % 66, Müslü-
man % 28, Hristiyan.

Parası: Leone

Ülke ve İnsanlar: Afrika'nın
batı kıyısındadır. Kuzeyinde,
doğusunda Guinea, güneyinde
Liberya vardır. İklimi sıcak ve
rutubetlidir. Mayıs ile ekim
ayları arası yağmur mevsimlidir.
Halkın çoğunluğunu kabileler
teşkil eder.

Önemli şehirleri: Bo, Kene-
ma, Makleni.

Yönetim: 100 üyeli temsilci-
ler meclisi vardır. Bakanlar
kurulunu cumhurbaşkanı yar-
dımçısını ve başbakanı da cum-
hurbaşkanı atamaktadır. İngiliz
Ulusal Topluluğu üyesidir.

SOMALI

Resmî adı: El-Cumhuriya As-
Somaliya El-Domakradiya

Başkentli: Mogadishu

(450.000)

İdare şekli: Cumhuriyet

Yüzölçümü: 637.657 km²

Nüfusu: 4.000.000

Dili: Somalice, Arapça, İngi-
lizce, İtalyanca.

Dini: Müslüman, az sayıda
Hristiyan, Katolik.

Parası: Somali şilini.

Ülke ve İnsanlar: Afrika'nın
doğu kıyısındadır. Kuzeybatı-
sında Etiyopya, batısında Kenya
vardır.

İklimi sıcak ve kuraktır. Halkın
yardan fazlası göçebe olarak
yaşayan kabilelerden oluşmak-
tadır. Başlıca şehirleri Hargelsa
Kismayl, Merca Berbera.

Yönetim: Yönetim, silahlı
kuvvetlerin elindedir ve konsey
başkanı, devlet başkanı olarak
görev yapmaktadır. Bakanlar
kurulu, yüksek rütbeli subaylar-
dan meydana gelmiştir.

Turizm: Yatırımlar çok eksik-
tir.

SUDAN

Resmî adı: Jamhuriyat as Su-
dan Al Demokratla

Başkentli: Hartum (194.000)

İdare şekli: Cumhuriyet

Yüzölçümü: 2.505.813 km²

Nüfusu: 19.500.000

Dili: Arapça, İngilizce.

Dini: Müslüman, az sayıda
animist ve Hristiyan.

Parası: Sudan Lirası.

Ülke ve İnsanlar: Afrika'nın

kuzeydoğusundadır. Kuzeyinde Mısır, doğusunda Etyopya ve Kızıldeniz, batısında Orta Afrika Cumhuriyeti ile Çad, güneyinde ise Kenya, Uganda ve Zaire vardır.

Kuzeyi çöllerle kaplı güneyi ise ekvator üzerinde olduğundan büyük iklim farklılıkları görülür. Güneyde fazla yağmur yağar. Halkın büyük kısmını Araplar teşkil eder. Ayrıca zenciler de vardır.

Önemli şehirleri: Omdurman, Kuzey Hartum, Port Sudan, Wadi Medani.

Yönetim: 1973 anayasası ile ülkenin yönetiminde söz sahibi cumhurbaşkanıdır. Meclisin tüm üyelerinin parti mensubu olması gerekmektedir. 250 kişilik bir meclisi vardır.

Eğitim: 7 ile 11 yaş arasındaki ilk ve 15 yaşa kadarki orta öğrenim ücretsizdir. Ülkede halkın ancak yüzde 25'i okuma-yazma bilmektedir. Üç üniversite vardır.

Turizm: Güneydeki avlanmaya elverişli ormanlarla kuzeydeki eski Sudan medeniyetine ait piramitler turizm yönünden önem taşımaktadır.

SWAZILAND

Resmî adı: Ngwane
Başkenti: Mbabane (25.000)
İdare şekli: Krallık
Yüzölçümü: 17.363 km²
Nüfus: 540.000
Dili: İngilizce ve Swati dili
Dini: Hristiyan (% 60)

Parası: Swaziland lilangenisi
Ülke ve İnsanlar: Küçük bir Güney Afrika ülkesidir. Kuzeyi batısı, güneyi ve güneydoğusu Güney Afrika Cumhuriyeti ile çevrelenmiştir. Doğusunda Mozambik vardır.

Çok yağmur yağan ülkenin bir kısmı bataklıktır. Swaziland dağlıktır.

Yönetim: Ülke krallıkla yönetilmektedir. 12 üyeli bir senatosu, 30 üyeli millet meclisi vardır.

Eğitim: 1975'deki kayıtlara göre, 412 ilkokulu, 67 orta dereceli okulu, iki öğretmen okulu vardır. Bir üniversitesi olmasına rağmen gençler, çevre ülkelerde de okumaktadırlar. Halkın % 60'ı okuma-yazma bilmemektedir.

Turizm: Turizm süratle gelişmektedir.

TANZANYA

Resmî adı: Jamhuri Mwungano wa Tanzania

Başkenti: Dar es Selam (757.346)

İdare şekli: Cumhuriyet
Yüzölçümü: 945.087 km²

Nüfusu: 17.551.925

Dili: Svahili dili ve İngilizce

Dini: Hristiyan, Hindu ve Müslüman.

Parası: Tanzania şilini

Ülke ve İnsanlar: Tanganyika ile Zanzibar ve Pemba adalarından meydana gelmiştir. Tanganyika, Afrika'nın doğu kıyısındadır. Kuzeyinde Uganda ve

Kenya, batısında Zaire, güneyinde ise Zambiya, Malawi ve Mozambik vardır. Zanzibar ve Pembe adaları, Dar el Selam kıyılarının 40 km. kuzeyinde yer almaktadır.

İklimi ülkenin çeşitli yerlerinde değişmeler göstermektedir. Zanzibar kıyılarında tropikal iklim hüküm sürerken yükseklerdeki ovalarda hava yarı mutedil hale dönüşmektedir. Halkın 430.000'i Zanzibar adasında yaşamaktadır. Tanganyika'ya göre, Zanzibar'da km²'ye daha çok insan düşmektedir.

Nüfusun 11.500.000'i Afrikalı, 75.000'i Asyalı, 30.000'i Arap, 17.000'i Avrupalıdır.

Önemli şehirler: Tanga, Mwanza.

TOGO

Resmî adı: Republique Togolaise

Başkenti: Lome (214.000)

Yüzölçümü: 56.000 km²

Nüfusu: 2.089.900

Dili: Fransızca

Dini: Putperest, Hristiyan (% 25), Müslüman (% 7.5)

Parası: Afrika Frangı (CFA)

Ülke ve İnsanlar: Afrika'nın batı kıyısındadır. Kuzeyinde Yukarı Volta, batısında Ghana, doğusunda Benin vardır.

İklimi sıcak ve rutubetlidir. Togo'da çeşitli Afrika ırkları

Pretorya'daki devlet sarayının önünde bulunan kahraman Louis Botha'nın heykeli.

yaşamaktadır.

Önemli şehirleri: Sokede, Palme, Atakpame, Bassari.

TUNUS

Resmî adı: Al Djoumhouria Attunusia

Başkentli: Tunus (900.000)

İdare şekli: Cumhuriyet

Yüzölçümü: 164.150 km²

Nüfusu: 6.000.000

Dili: Arapça, Fransızca.

Dini: Müslüman, ayrıca Yahudi ve Hristiyan azınlık dinleri.

Parası: Tunus Dinarı.

Ülke ve insanlar: Afrika'nın Akdeniz kıyılarındadır. Batısında Cezayir, doğusunda Libya vardır.

Kıyılarda Akdeniz iklimi hüküm sürmektedir. Yazlar sıcak, kışlar yağmurlu geçmektedir. Güney bölgeler ise kurak ve çöllerle kaplıdır.

Önemli şehirleri: Sfax, Bizerte, Sousse, Kirvan.

UGANDA

Resmî adı: Jamhuriya Uganda

Başkentli: Kampala (331.000)

İdare şekli: Cumhuriyet

Yüzölçümü: 236.036 km²

Nüfusu: 11.172.000

Dili: İngilizce, ayrıca en önemlisi Luganda olan çeşitli yerli diller.

Dini: Hristiyan (% 50), Müslüman azınlık.

Parası: Uganda Şilini.

Ülke ve insanlar: Afrika'nın doğusunda, ekvator üzerindedir. Kuzeyinde Sudan, batısında Zaire, doğusunda Kenya, güneyinde ise Rwanda, Tanzanya ve Victoria gölü vardır.

İklimi genellikle tropikal karakterlidir. Ancak yüksek yerlerde mütedil hale gelmektedir. Yıllık sıcaklık ortalaması 22 ile 30 derece arasında değişmektedir.

Nüfusun 10 milyon kadarı Afrikalı, 75.000 kadarı Asyalı, 3.500 kadarı Arap, 10.000 kadarı da Avrupalıdır. Asyalılar genellikle Hintli ve Pakistan asıllıdır.

Afrikalı kabilelerin çoğunluğunu Baganda'lar teşkil etmektedir. Onları sayı çoğunluğuna göre Iteso'lar, Banyankoreler, Basogalar, Bakigalar, Sanyaruandalar izlemektedir. Kabilelerin sayısı 13'ü bulmaktadır.

Önemli şehirleri: Jinja ve Nijeru, Bugembe, Mbale, Entebbe, Gulu.

YUKARI VOLTA

Resmî adı: Republique de Haute Volta

Başkentli: Ouagadougou (200.000)

İdare şekli: Cumhuriyet

Yüzölçümü: 274.200 km²

Nüfusu: 5.514.000

Dili: Fransızca ve çeşitli yerli diller.

Dini: Putperest (% 76), Müslüman (% 20), Hristiyan (Katolik)

Parası: Afrika Fransı (CFA)

Ülke ve insanlar: Afrika'nın batısındadır. Kuzeyinde Mali, doğusunda Nijer, güneyinde Togo, Ghana, Benin ve Fildişi Kıyısı vardır. İklimi sıcak ve kuraktır. Yıllık ortalama hava sıcaklığı 27 derecedir. Güneyde Haziran ve Ekim aylarında kısa sürelerde yağış görülür.

Önemli şehirleri: Boba-Diaou-lasso, Koudougou, Ouaghouya.

ZAİRE

Geçmiş çağlardan bu yana Mısır'ın simgesi haline gelen Sfenks heykeli 3000 yıl önce yapılmıştı.

Resmî adı: Republique Democratique du Zaïre

Başkentli: Kinşasa (2.500.000)

İdare şekli: Cumhuriyet

Yüzölçümü: 2.345.409 km²

Nüfusu: 21.637.000

Dili: Fransızca, Kiswahili, Kiluba, Kikonga, Lingala dilleriyle sayısı 400'ü bulan Sudan ve Bantu dilleri.

Dini: Putperest

Parası: Zaïre

Ülke ve insanlar: Orta Afrika'da bir ülkedir. Kuzeybatısında Kongo Halk Cumhuriyeti, doğusunda Uganda, Rwanda, Burundi ve Tanzanya, güneyinde ise Zambiya ile Angola vardır. Kongo ile Zaire ırmağı bulunmaktadır.

Tropikal bir iklim hüküm sürmektedir ve yıllık hava sıcaklığı ortalaması 27 derecedir. Zaïre'nin yarısı ormanlıktır. Yağışlar boldur.

Önemli şehirleri: Kananga, Lubumbashi, Mbuji-Mayi, Kisangani.

Turizm: Göller ve dağlar, turizm yönünden büyük önem taşımaktadır.

ZAMBIA

Resmî adı: Republic of Zambia

Başkenti: Lusaka (641.000)

İdare şekli: Cumhuriyet, İngiliz Uluslar Topluluğu üyesidir.

Yüzölçümü: 752.614 km²

Nüfusu: 5.834.000

Dili: Afrika dillerinden Nyanja, Bemba, Tonga, Lusi, Lunda ve Luvale ile İngilizce.

Dini: Hristiyan (Katolik ve Protestan), Putperest.

Parası: Zambia Kwaçası

Ülke ve İnsanlar: Orta Afrika'nın güneyindedir. Kuzeyinde Tanzanya, doğusunda Malawi ve Mozambik, güneyinde Rodezya, Botswana ve Namibia, batısında ise Angola vardır.

Tropikal bir iklim hüküm sürmektedir. Yıllık sıcaklık ortalaması 18 ile 24 derece arasında değişmektedir.

Halkın tamamına yakın kısmı zencidir. Ülkede 30 kadar kabile bulunmaktadır.

Önemli şehirleri: Kitwe, Ndola, Chingola, Mufulira.

Turizm: Göller, çağlayanlar, vadiler ve iklim, turist trafiğini artırmaktadır. Kamp yapma imkânları, balıkçılık ve su sporlarına uygun yerler, oteller ve moteller bulunmaktadır.

Zimbabve'nin başkenti Salisbury.

Watusi kabilesini dünyanın en uzun boylu insanları oluştururlar. Bu kabilenin savaşçıların boyları 2.10 metreyi bulur.

ZİMBABWE (RODEZYA)

Resmî adı: Zimbabwe

Başkenti: Salisbury (601.000)

İdare şekli: Cumhuriyet

Yüzölçümü: 390.622 km²

Nüfusu: 7.260.000

Dili: İngilizce, Sindebele ve Chishona gibi çeşitli Afrika dilleri.

Dini: Afrika yerli dinleri, Müslüman, Hindu ve Hristiyan (% 20)

Parası: Zimbabwe Doları.

Ülke ve İnsanlar: Afrika'nın güneyindedir. Doğusunda Mozambik, kuzeybatısında Zambiya, güneybatısında Botswana, güneyinde Güney Afrika Cumhuriyeti vardır.

Tropikal iklim hüküm sürer. Sıcaklık, yükseltilere çıktıkça değişim gösterir.

Önemli şehirleri: Bulawayo, Gwelo, Umtali.

Turizm: Viktorya gölü, Kariba barajı ve parkları, dağları, safariler, turistleri ülkeye çekmektedir.

TRANSKEI

Başkenti: Umtala

Yüzölçümü: 38.541 km²

Nüfusu: 2.500.000

Dini: Protestan (genellikle) ve Katolik.

Genellikle bir miktar da Asyalı yaşamaktadır. 1976 Ekim ayında bağımsızlık tanınmıştır. Kendi devlet başkanı ve hükümeti, 75 üyeli bir millet meclisi vardır. 1978'den beri Güney Afrika ile her türlü siyasi ilişkilerini kesmiştir.

XII. BÖLÜM

GÜNEY AFRIKA'YA BAĞLI ÜLKELER

BOPHUTA TSWANA

Resmî adı: Bofutatswana Cumhuriyeti

Başkentli: Mmabatho

Yüzölçümü: 40.430 km² (6 ayrı bölümden oluşur).

Nüfusu: 1.250.000
Resmî dili: Tswana. İngilizce ile Afrikaanca da konuşulmaktadır.

1977'de bağımsızlığına kavuşan ülke, madenler bakımından çok zengindir. Özellikle dünyanın en önemli plastik ve krom rezervlerine sahiptir.

VENDA

Resmî adı: Venda Cumhuriyeti

Başkentli: Sibasa

Yüzölçümü: 6.502 km²

Nüfusu: 500.000

Resmî dili: Venda, İngilizce ve Afrikaanca konuşulmaktadır.

Dini: Genellikle Protestan, ayrıca yerli dinler.

1979'dan beri bağımsızlığına kavuşan ülkede daha çok tarımla uğraşilmektedir. (Halkın % 78'i). Ayrıca kömür ve fosfat üretimi de yapılmaktadır. Çay, başlıca ihrac maddesidir.

SISKEI

Başkentli: Alice

İdare şekli: 1972'den beri cumhuriyetle yönetilmektedir.

Yüzölçümü: 9516 km²

Nüfusu: 600.000

Ekonomi alanında çalışmalar yeni başlamıştır. Halk daha çok tarımla uğraşmaktadır. (Halkın % 78'i). Ayrıca kömür ve fosfat üretimi de yapılmaktadır. Çay, başlıca ihrac maddesidir.

LEBOWA

Başkentli: Şeşeg

1972'den beri muhtariyetle

yönetilir.

Yüzölçümü: 22.140 km²

Nüfusu: 2.019.000

Tarım ve madencilik ülkede önemli bir yer tutmaktadır.

GAZANKULU

Başkentli: Gıyanu

1973'ten beri muhtariyetle yönetilir.

Yüzölçümü: 6988 km²

Nüfusu: 740.000

Tarım ve madencilik yeni yeni gelişmektedir.

KWAZULU

Başkentli: Utundi

1970'ten beri kısmi muhtariyetle yönetilir.

Yüzölçümü: 31.443 km²

Nüfusu: 5.000.000

Endüstri maddeleri üretimine önem verilmiştir. Şeker pancarı, pamuk üretimi bakımından zengin bir ülkedir.

Kuzey Afrika'da palmye ağaçlarına çok sık rastlanır. Palmiyeler çoğunlukla vahaların çevresinde bulunur.

Afrika'da, Avrupa kökenlilerin en yoğun olarak bulunduğu kent Johannesburg'dur.

İKİNCİ CİLDİN İÇİNDEKİLER

Başlarken 5

I. BÖLÜM

KUTUPLAR DEDIĞİMİZDE....	7
Bitki Örtüsü	7
Soğuk ve Oksijen Yüklü	8
Güneydekilere Gelince.....	9
Kutupların Kralı	10

II. BÖLÜM

KUTUPLARI TANIYORUZ....	11
Mıknatıslı Bölgeler	11
Kutuplarda İklim	12
Arktik, Kuzey Kutbu	13
Avrupa'nın Kuzey Kesimleri..	14
Antarktika	14
Kıt'anın Asıl Kütlesi	15
Kim Nelerin Sahibidir	16

III. BÖLÜM

KUZAY KUTBUNUN	
KEŞFİNE DOĞRU	17
İlk Öncüler	18
İkinci Bir Yolculuk Daha.....	19
...Ve Buzlar Çözülünce.....	20

De Long: Bir Serüven Adamı . 21
Gece Öldüler. Collins de
Can Çekişiyor. 24

IV. BÖLÜM

KUZEYBATI GEÇİDİ 26
Eli Boş Dönüş ve Sonrası 26
Kutup Güneşi Altında 27
Başka İnsanlar, Başka
Hedefler 27
"Kızılderilileri Bulalım" 29
Belanger'in Dönüşü 31
İleri, Daha, Daha ve
Daha İleri 31
Franklin Hâlâ Aranıyor 32
Şanssızlar Zincirinde 32
Soğuk: Eksi 54 Derece 33

Bu Sırada Collinson 33
Gözüpek Bir Soylu Kadın 34
Kutup Okyanusu Var mı? 34
Bir Yeni "Yitik" Daha 35

V. BÖLÜM

ÖLÜMCÜL ÇABALAR
SÜRÜYOR 36
Zor Çabalar, Zor Koşullar 37
Son Tayın, Beyaz Ölüm 37
Kurşuna Dizin 38
Sir Perdesi Aralanacaktır 38

VI. BÖLÜM

KUZEY KUTBU İÇİN
SAVAŞIM 40
Port Gjöö'da 40
Kuzey Kutbu'na Doğru 42
Nansen Sahnede 44
Ölümcül Yolculukta 44
Buluyorlar 46
"Fram" Yine Yollarda 46
..."Günlük"ün Anlattıkları ... 48

VII. BÖLÜM

PEARY'NİN ÇABALARI 50
Gözüpek Biri 50
Genel Bir Kuşku Doğuyor 51
Dr. Cook'un İşleri 52

VIII. BÖLÜM

DENİZLERİN ALTINDAN KUTUPLARA	53
Rasmussen Adında Biri	54
Bering Denizine 40 Günde Varan Gemi.	54
Havacılık İşe Karışıyor	55
Son Girişim ve İlginc Bir Belge.	55
Periskoptan Buz Dünyası	57
Altmışıklı Saat Buzlar Altında.	58

IX. BÖLÜM

KUTUP NOKTASINA SEFERLER	60
Sextantla Ölçüm.	61
Başarı mı?	62

X. BÖLÜM

SON ÇABALAR, SON BAŞARILAR.	64
Yeni Bir Serüvenci Daha	65
Gemi ile Aşma Çabaları.	65
Son Başarı.	65
"Haydin Yola"	66
Buzul Üstünde	67
Tarihe Geçen Japon.	68

XI. BÖLÜM

GÜNEY KUTBUNA DOĞRU . . 70
Cook'un Şansı Yolunda
Gidiyor.....71

Avcıdan Kâşif Olunca 71
İngilizler de İşe Girmişiyor 73
Burn'un Yazdıkları 74
Ross'un Ardı Sıra 76
Dr. Cook'un Günlüğü 77
Olaylar Dizisi Birbirini

Koalar ve	80
Başaramazlar İse Sonu	
Ölüm	81
Zorluklar... Zorluklar.....	82
Ve Bu Kez de Almanlar	84
Beklenmedik Durumlar ve	
Yine Kış.....	85

XII. BÖLÜM

...VE ÖLÜMÜ BİLE	
GÖZE ALARAK.....	87
Drygalski Buzulunu Aşmak..	88
Schackleton'un Anılarından .	88
Tek Nokta: Güney Kutbu....	91
Kaptan Scott.....	91
Balinalar Koyunda	93
Kızıışan Savaşım.....	94
Oates'in Anlattıklarına	
Göre.....	95
Kutuba Doğru.....	96
Kara Bayrak.....	99
Korku Karşılarında.....	101
Ölümün Yücelttiği	
İnsan	101

XIII. BÖLÜM

AMUNDSEN: BİR	
BÜYÜK KAŞIF	104
Düş Kırıklıkları	105
En Büyük Farkımız	105
Kahramanlar Birliği	107
Amaç ve Gerçek	109
Yüzen Buz Kütlesi	110
Hanssen'e Göre	111

XIV. BÖLÜM

"BAYLAR İŞTE	
GÜNEY KUTBU!"	112
Kutuba Yürüyüş Başlıyor ...	113
Kişilikler Çatışması	114
Kutuba Hücum	116
"Mezbaha"	117
Ufuğun Bittiği Yer	118
"Baylar Burası	
Güney Kutbu	118

XV. BÖLÜM

SON BÜYÜK KUTUP	
YOLCULUĞU	121
"Günlük"dekiler	121
Bir Anı	123
Kış Mevsimi Gelince	124
Kar Körlüğü Korkunç	
Bir Şey	126

Oksijen Yaşam Demektir ...	127
Mutlu Son mu?	129

XVI. BÖLÜM

BYRD'ÜN ÖNCESİNDE.....	130
Mawson Güç Kurtuluyor.....	130
Şanssızlıklar Zinciri.....	131
Olağanüstü Bir Tasarı.....	131

XVII. BÖLÜM

KÜÇÜK SERÜVENCİ, BÜYÜK KAŞIF.....	133
Byrd Kuzey Kutbu Üzerinde.....	133
Bu Kez Güney Kutbu'na Uçakla.....	135
Zorlu Bir Uçuş.....	136
Bitmeyen Tutku.....	137
Ölümler Burun Buruna.....	137
Güneye En Büyük Sefer....	138

I. BÖLÜM

AFRİKA, KARA KİTANIN KARANLIK TARİHİ.....	141
--	-----

Herodot'a Göre.....	142
İslâm Dünyası.....	143
Büyük Kâşifler Çağı Başlıyor.....	144
Daha İleri, Daha İleri.....	144
300 Yıllık Yalnızlık.....	145
İlk Büyük Afrika Tutkunu ...	146
Mungo'nun İzinden.....	147
Tek Başına.....	149

II. BÖLÜM

TIMBUKTU'DA BİR BEYAZ ADAM.....	150
Şanssız Bir Kâşif.....	151
Afrika ve Almanlar.....	152

III. BÖLÜM

LIVINGSTONE'DAN ÖNCE .	154
Ve... Dr. Livingstone.....	155
Konsül Dr. Livingstone.....	156
İskoç İnadı.....	158

IV. BÖLÜM

...VE STANLEY.....	159
Gazeteci Stanley.....	160
Ujljl'de Bir Beyaz Adam	
Var.....	162
Bitmez Tükenmez Sorunlar ..	163
Ujljl'ye Varıyoruz.....	167

V. BÖLÜM

HERKES KENDİ YOLUNA ..	169
Rehber Nehirler.....	170
Stanley Geri Dönüyor.....	170
Küçük Bir Ordu Gibi	171
Tippu Tib	171
Nyanza Yolunda.....	172
Kayık Nedir Sahib	172
Lualaba.....	172
Yazı mı; Tura mı?.....	173

VI. BÖLÜM

LUALABA'NIN SIRRI	
ÇÖZÜLÜYOR.....	175
Tirmanış.....	176
Pacock'un Kaderi.....	177
Ölümün Eşiğinde.....	178
Son Mektup	179
Yeni Projeler.....	181
"Afrika'dan Daha İyi	
Dostum Yok..."	181

"Merhaba Afrika Nasılsın?" . 182

VII. BÖLÜM

KOLONİLER KURULUYOR : 184

Emin Paşa'nın İzinde..... 185

"İleri, Daha İleri" 186

VIII. BÖLÜM

STANLEY'DEN ÖNCE,
STANLEY'DEN SONRA 188

Burton ve Speke..... 190

Büyük Sahra'dakiler 191

Meraklı Bir Avrupalı..... 191

Tibesti Neresi?..... 192

Nachtigall Yine Yollarda: ... 193

IX. BÖLÜM

KARA KITADA BİR

BEYAZ KADIN:

MARY KINGSLEY..... 195

Garip Bir Genç Kız..... 196

Berrak Havada Baktığında

Afrika'yı Görürsün..... 197

Mary Kingsley ve Afrika..... 198

Kara Kıta'nın Yüreğine

Doğru..... 198

Fang Köyü Yolunda..... 198

Beklenmedik Bir Dost..... 200

Gambiya	229
Ghana	230
Gine	230
Gine Bissau	230
Güney Afrika Cumhuriyeti ..	230
Kamerun	230
Kenya	231
Kongo	231
Lesotho	231
Liberya	231
Libya	232
Madagaskar	232
Malavi	232
Mali	232
Mısır	232

X. BÖLÜM

SÖMÜRGE DEN BAĞIMSIZLIĞA AFRİKA'NIN TARİHİ	206
Yeni Sömürgecilik Kökenleri, Nitelikleri	207
Fransız Sömürge Sorunları ..	208
Afrika'da Boerler Savaşı	210
İngiliz Sömürge Politikası ..	212
Eski ve Yeni Sömürgeci Devletler	212
Afrika ve Doğu Sorunları	213
Sudan Anlaşmazlığı	214
Alman ve İngiliz Politika Çatışması	215
Sömürgelerde Bağımsızlık Hareketi	215
Diktatörler Arasında Yaklaşımlar	216

XI. BÖLÜM

GÜNÜMÜZ AFRİKASI, ÜLKELER, İNSANLAR, ULUSLAR	221
Angola	221
Benin	222
Botswana	223
Burundi	224
Cape Verde	224
Cezayir	225
Cibuti	225
Çad	226
Etyopya	227
Gine Ekvador	228
Fas	229
Fildişi Kıyısı	229
Gabon	229

Moritanya	233
Mozambik	233
Namibia	233
Nijerya	234
Nijer	234
Orta Afrika Cumhuriyeti	234
Senegal	235
Sierra Leone	235
Somali	235
Sudan	235
Swaziland	236
Tanzanya	236
Togo	236
Tunus	237
Uganda	237
Yukarı Volta	237
Zaire	237
Zambia	239
Zimbabve (Rodezya)	238
Transkel	238

XII. BÖLÜM

GÜNEY AFRİKA'YA

BAĞLI ÜLKELER	239
Bophuta Tswana	239
Venda	239
Siskel	240
Lebowa	240
Gazankulu	240
Kwazulu	240

**Bu Ansiklopedi MİLLİYET ÇOCUK DERGİSİ ile TÜRK TİCARET
BANKASI'nın ortak bir kültür hizmetidir.**

